

PETRI

CELLENSIS (3) PRIMUM. DEINDE S. REMIGII REMENSIS ABBATIS, DEMUM CARNOTENSIS
EPISCOP

EPISTOLARUM

LIBER PRIMUS.

Eas continens quas scripsit cum abbas Cellensis ageret.

EPISTOLA PRIMA (4).

AD ALEXANDRUM III PAPAM.

[1, 1] Domino suo ALEXANDRO Dei gratia summo pontifici G.

In gravissimis quæstionibus sicut olim ad Moysen, sic nunc, Pater venerande, ab omni Ecclesia Dei recurritur ad beati Petri et vestram sedem. Tam enim communiter communis imponitur vobis sollicitudo omnium ecclesiarum, quam singulariter et specialiter Petro videtur dictum. *Et tu conversus confirma fratres tuos* (Luc. xxii). Ut tamen compendium de prolixo negotio vobis faciam, Ecclesia nostra Dervensis (5) de manu potentis G. non liberabitur, nisi per manum omnipotentis Dei, nisi in arcu vestro, et brachio extento. Clamat itaque de angustia et afflictione sua ad vos, quia salus ejus in manu Dei et vestra est. Non enim respicit ad adiutorium hominum, quorum vana spes, promissio cassa, nulla confidentia. Vobis autem sine dubio et sermo potens ad liberandum, et virtus sufficiens ad redimendum. In umbra itaque vestra aut est ei vivendum, aut sub umbra mortis, videlicet G. deficiendum. Dic verbo, sancte Pater, et sanabitur Ecclesia vestra. Ecce languore desperatissimo jam diu ægrotat. Appone malagma, ut cujus est filia ex se languida, sit per te devotissima ancilla et redempta. In ore hujus nuntii nostri posuimus et quæ dicat et quæ faciat. Rem ut est latius ipse exponet, sive quomodo justitiam in præsentia episcopi Catalaunensis subterfugerit; sive quomodo apud Remensem archiepiscopum sola frustratione causa dilata-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(3) *Monasterium* Cellense, cui Petrus abbas præfuit, in suburbio situm est Tricassinæ civitatis, loco qui olim insula Germanica dicebatur. Unde vetus quoque monasterii nomen duplex. Nam et monasterium S. Petri ab ejus tutela et patrono appellabant, et a prisco loci vocabulo monasterium *Insulæ Germanicæ*, quo sane modo Nicolai Clarevalensis epistola 24 in codice nostro inscribitur, *Petro abbati Insulæ Germanicæ*. Dictum est etiam cœnobium Cellæ Bobini, ut repte in antiquitatibus suis observavit vir eruditus et diligens Nic. Camuzatius. At vulgus hodie patria lingua *Monstier la Celle*, hoc est monasterium Cellæ vocat. Interdum vero absolute monasterium Trecense, et abbates Trecenses

A tione appellaverit: sive quomodo interposita fide in domnum Henricum Trecensem comitem (6) compromiserit, et postea resillire tentaverit. Capite vulpem quæ demolitur vineam nostram. Petitio nostra hæc est, ut sub tali tenore ad archiepiscopum Senonensem remittatur causa, quod vel compromisso suo stare cogatur, aut possessio sive investitura nobis restituatur, quam Ecclesiam nostram aliquando habuisse probare poterimus.

EPISTOLA II.

AD EUNDEM.

[1, 2] Domino suo et Patri ALEXANDRO summo pontifici, fr. PETRUS humilis abbas Cellensis, debitam subjectionem filii et devotionem.

Cui præter sinus paternos alia non suppetunt refugia, instantius eadem requirit in necessitate suffragia. Ad vos, Pater sanctissime, a multis quæ circumdant nos tribulationibus, et principum nostrorum oppressionibus merito confugimus, cujus studio et sollicitudini regendam Ecclesiam suam in mundi fluctuationibus commisit Christus. Jam enim perimus nisi respexerit naufragia nostra benignus Deus. Justitia, ratio, veritas, lex et æquitas de die in diem a nostris finibus exterminantur, et earum memoria absque modo et misericordia exstinguitur. Proinde respiciat, quæsumus, super nos misericordia vestra, ut vivere possit anima nostra. Vale.

EPISTOLA III.

AD EUNDEM.

[1, 3] Domino et Patri charissimo ALEXANDRO

dicti sunt, qui Cellenses. Sic enim Petrus ipse loquitur epist. 7 et epist. 54, ob hanc nimirum causam, quia omnium Tricassinæ urbis cœnobiorum antiquissimum erat Cellense.

(4) *Epistola prima*. Hanc alieno scribit nomine, ut sextam item: reliquas proprio.

(5) *Ecclesia N. Dervensis*. Monasterii Dervensis, quod in saltu Dervensi positum est in diocesi Catalaunensi. Gallis vulgo *Monstier-en-Der*, quasi monasterium in Dervo. Hujus nomen sæpius infra recurret in epistolis Alexandri III; corrupte vero apud Gerbertum epist. 8, *Terdonensis* editum est pro Dervensi.

(6) *Henricum Trec. com.* Ad quem epist. 30.

summo pontifici, fr. Petrus Cellensium fratrum A pelivit. Cum de his utrinque altercatum in curia minus idoneus abbas, se ipsum cum devotione. Trecensi et ad iudicium ventum esset, appellavit abbas. Pro huiusmodi, Pater dulcissime, benignitatem vestram obsecramus, supplicantes ut et nuntium nostrum benigne suscipiatis, et petitiones nostras efficaciter exaudiatis.

EPISTOLA V.

AD EUDEM.

[1, 5] Venerando Patri et domino Dei gratia universalis Ecclesie summo pontifici, frater Petrus Cellae sancti Petri Trecensis humilis abbas, quidquid potest.

Ubi causae postulandae perorare per se sufficit praerogativa, solet rogantis etiam minus idonea recipi persona. Supplet namque dignitas petitionis insufficientiam postulantis. Praedecessorum vestrorum privilegiis et beneficiis abbatiam Fontis-Ebraldi sublimatam et communitam ubique divulgatam et notum est in partibus nostris. Episcopus autem Pictavensis, cum rigare debuisset et favere plantationi dexteræ Dei et vestrae, nititur libertatem huius Ecclesie diminueret, et contra privilegium consuetum abbatissam cogit professionem (7) sibi et obedientiam promittere, quam sibi sedes Petri retinuit. Gloriam itaque vestram alteri non detis; sed omni remoto mediatore, propria benedictione et protectione et abbatissam, et abbatiam ut dignum est, foveatis.

EPISTOLA IV.

AD EUDEM.

[1, 4] Domino et Patri charissimo ALEXANDRO universalis Ecclesie summo pontifici, filius suus Petrus Cellensis indignus abbas cum omni dilectione obedientiam, voluntariam subjectionem.

De multa bonitate vestra plurimum confidens, etiam pro negotiis aliorum vobis aliquando scripsi. Nunc vero in propriis vestrum, Pater sanctissime, cogor expetere pium auxilium. Est autem huiusmodi pro necessitatibus Ecclesie nostrae negotium. Habemus prioratum apud Cantumerulam (8), in cuius caemeterio jus sepeliendi omnes qui de castello sunt, et de quibusdam aliis villis hactenus dignoscuntur habuisse. Constat etiam antiquitus non fuisse caemeterium in castello, dum ibi essent canonici saeculares. Cum autem successissent regulares, ab antecessore nostro impetratum est, intervenientibus comite Theobaldo (9) et Hatone episcopo Trecensi, quatenus ibi fieret caemeterium, tantummodo ad sepulturam canonicorum et conversorum suorum. Abbas autem cum canonicis suis contra pactum veniens, illos etiam, qui tam jure quam pacto in caemeterio nostro sepeliri debuissent, se-

JACOBI SIRMONDI NOTAE.

(7) *Abbatissam cogit profess.* Vetus haec inter illos controversia, ut docet Sugerii abbatis epistola ad Eugenium III. Adriani sane IV exstat in tabulario Fontisebraldi rescriptum, quo statuit, ut abbatissa professionem episcopo Pictavensi et obedientiam ea lege praestet, ut episcopus monasterio nihil oneris imponat. Ex quo quidem apparet, aut moniales decreto pontificis non statim paruisse, aut epistolam hanc non Alexandro scriptam fuisse, sed Adriano ante ejus rescriptum.

(8) *Prioratum apud Cantum.* Cui titulus a S. Sereno, epist. 72. Inde et prior de Cantumerulae apud Saresberiensem epist. 115. Sita est haec Cella (sic enim appellant) propter Cantumerulae castellum in pago Tricassino. In castello autem ipso monasterium regularium S. Augustini, quibuscum haec Cellensibus de caemeterii jure contentio.

(9) *Comite Theobaldo Magno*, de quo epistola sequenti, ad quem D. Bernardus complures.

(10) *Dom. Guillelmo.* Quartus hic Theobaldi Magni comitis Campaniae filius, et regii sanguinis nexu,

Qui nostram humilitatem alicujus momenti apud sublimitatem vestram reputant, utinam spei suae fructum in effectu precum suarum inveniant. Hinc enim et vestra benignior apparebit dignatio, et nostra confortabitur de vobis gloriatio, et amicorum pro impetratis gratiosior erit exsultatio. Amici nostri, imo veritatis et honestatis, sunt isti, R. archidiaconus et magister H. qui pro praepositura Suesionensis Ecclesie D. Guillelmo (10) concedenda, pietatem et providentiam vestram adeunt. Guillelmus vero iste quam de magno genere, imo quam de bono sit, vel cuius filius fuerit, exprimerem, nisi virtutes et probitatem patris ejus in omni genere virtutum adhuc in curia Romana spirare sperassem. Certe quod optabilius est, nec ramusculus ipse a radice pinguedine paterna degenerat. Talem itaque suscitare in Ecclesia Dei cum omnino expedit, quia multi insurgunt adversus eam dicentes: Non est salus ipsi in Deo ejus; non respuat dextera Dei et B. Petri, et vestra, quia faciet fructum juxta genus suum; quod omni obsequio et obedientia semper obtemperaverit praecipis curiae Romanae et summorum pontificum. Habet autem et duo brachia praecleara et fortissima, quibus poterit relevare incurvantem, et rebellare refrenantem, quibusque umbraculum Dei protegat a turbine et a pluvia. Comes Henricus, et comes sive dapifer regis Theobaldus (11), hi fratres ejus sunt, et erunt ei in omni auxilio et consilio. Valet.

Magister H. vir apud nos probatae honestatis ma-

et rerum gestarum gloria clarissimus, avunculus enim, tutorque fuit Philippi regis Augusti. Huic vero ecclesiasticarum dignitatum, quas plurimas et maximas gessit, exordium non fuit praepositura Suesionensis; nam alias superstiti patre jam attigerat, ut docet epistola 271 Bernardi. Posthaec episcopus fuit Carnotensis, tum etiam Senonensis, denique Remensis, ac S. R. E. cardinalis et legatus in Gallia.

(11) *Comes dapifer Theobaldus.* Comes Blesensis, dapifer Ludovici Junioris, ac postea Philippi Augusti, quo munere in aula functus est post Radulfum comitem Viromandunorum. In diplomate Ludovici ejusdem pro caenobio S. Dionysii. *Actum publice Meloduni anno Dominicae Incarnationis 1154 astantibus in palatio nostro quorum nomina subtilitata sunt et signa. Signum Theobaldi Blesensis comitis dapiferi nostri. S. Guidonis Buticularii. S. Matthaei camerarii. S. Matthaei constabularii. Data per manum Hugonis cancellarii.*

gistrum I. clericum nostrum et amicum nostrum do- A
cuit, et multa bona ei fecit. Hunc vobis attentissime
commendamus.

EPISTOLA VI.

AD EUGENIUM III PAPAN.

[1, 6] Domino et Patri Dei gratia summo pontifici
EUGENIO (12) humilis conventus Sancti Mevenni (13),
humilem cum omni subiectione salutem.

Ad sinum vestræ pietatis qui debita humilitate
rearrit, non solum maternæ lenitatis blandimenta,
sed et paternæ sollicitudinis solet invenire indubia
tutamina. In manu namque vestra est post Deum
pax omnium simul Ecclesiarum et nostra. Vestram
itaque, Pater piissime, rogamus adesse benevolentiam
pauperulæ Ecclesiæ nostræ; et ne longiori
tempestate convellatur, divinitus indulta auctoritate
ventis et mari silentium placeat vobis maturius
imperare. Ut itaque vehementius et celerius vestra
erga nos moveatur clementia, nostra breviter nova
et antiqua intimamus pericula. Religionis disciplina
et fervor monachici ordinis, tam nostra quam ab-
batis negligentia, olim in Ecclesia nostra in unum
inteperat. Zelo itaque zelatus pro domo Dei Israel
sanctissimæ memoriæ Lucius prædecessor (14) vester
mandavit humilitati nostræ, et venerabili episcopo
nostro Joanni, studiosius ordinem reformare, di-
sciplinam renovare, et insolitam tumultuationem
resicare. Ejus itaque nos tam præcepto quam grata
exhortatione ab obediendum inclinati, ut verum
fateamur, ad radicem arboris securim extendimus;
et abbatem negligentem excidi volumus, ut vigi-
lantiosem recipereamus. Sic domine et venerande
Pater fuerat, nisi totius malignitatis repertor Sata-
nas rursus adversaretur, et nisi domini archiepiscopi
Turonensis facies et sententia justa circa hoc ne-
gotium perverse mutaretur. Namque electionem
nostram prius laudavit, et vestra auctoritate con-
firmavit, quorundam vero malignantium postea
ductus, ne dicamus seductus, machinationibus,
nulla rationabili existente causa, aggravavit erga
nos et pastorem nostrum consilium suum, volens
et consulens illi gregem dimittere sibi commissum.
Gravamen itaque injuste sibi imminens abbas dum
attendit, vestram recte audientiam appellavit. Post
hanc autem appellationem, quidam de familia ar-

chiepiscopi et de mensa ejus, insecti et persecuti
sunt abbatem nostrum, ita ut unum de monachis,
unum de clericis suis cum equis et quibusdam ca-
perent et turpiter tractarent. Eapropter vestram
efflagitamus, pater et pastor universalis Ecclesiæ,
gratiam, ut oculo pietatis nostram attendatis mise-
riam, et causam nostram sinatis, imo præcipiat
tractari non in archiepiscopi curia, sed in qua ex
æquo nostra audiatur et ejus justitia, seu injustitia.
Excuset autem abbatem nostrum, quod nequaquam
vobis se præsentaverit, tam illata injuria quam cor-
poris gravis infirmitas.

EPISTOLA VII.

AD ROLANDUM ECCLESIE ROMANÆ CANCELLARIUM.

[1, 7] Domino et Patri charissimo ROLANDO can-
cellario (15) sanctæ Romanæ Ecclesiæ, frater PETRUS
indignus abbas Trecensis monasterii, id modicum
quod est et quod potest.

Nullis meritorum suffragiis subnixus, sed sola bo-
nitate vestra confusus, nostris vestram adesse digna-
tionem petitionibus deosco. Arctius siquidem ver-
bum præmissionis vestræ per nuntios nostros acce-
ptum in corde reponens, tanquam mihi obligatam
ipsorum jure personam vestram teneo. Ut itaque
in causa de ecclesia de Villa Mauri (16) contra in-
justitiam canonicorum pro nobis valenter assistatis,
non remordeat vos conscientia vestra, quia justa
est causa nostra. Valete. Parisiensis episcopus ex-
ponet vobis tenorem facti.

EPISTOLA VIII.

AD HUGONEM SENONENSEM ARCHIEPISCOPUM.

[1, 8] Venerabili domino et Patri charissimo Hu-
goni (17) Senonensi archiepiscopo, frater PETRUS
Cellensis humilis abbas, se ipsum cum devotione.

Vinæ Christi devastatores uvas, sive ejus ovilis
oves lupi rapaces toto die devorant, pede concul-
cant, manu dilaniant, et vestra, benignissime Pater,
vigilantia obviare dissimulat? Quare non attenditis
quid pro officio, quid pro sponsione, quid pro dile-
ctione, summi pastoris ovibus magnus pastor de-
betis? Certe defensionem, certe instructionem,
certe sollicitudinem. Sed qualem, vel quantam?
Sine dubio quantam Christus, qualem Petrus. Chri-
stus enim diligit usque ad mortem: pascit Petrus
secundum triplicem pastionem. Verbis namque,

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(12) *Eugenio P.* Eugenius III non solum ante
Alexandrum III sedit, ad quem epistolæ superiores;
verum etiam ante Anastasium et Adrianum, quos
Alexander secutus est. Quare qui has epistolas di-
gessit, ordinem temporum non usquequam reti-
nuit. Quod multis deinceps exemplis patefiet. —
Auctores Historiæ litterariæ Galliæ. t. XIV, p. 243,
prios quinque epistolas eidem Eugenio directas
censent, et Alexandri nomen amanuensis oscitantia
positum. EDIT. PATR.

(13) *Conventus S. Mevenni.* Cœnobium est ordinis
S. Benedicti apud Maclovienses in Armoricis. Itaque
qui in hac epistola nominatur Joannes episcopus,
episcopus est Macloviensis, ad quem noster epist. 16.

(14) *Lucius prædec.* Lucius II, Cœlestini II suc-
cessor, decessor Eugenii.

(15) *Rolando cancellario.* Illi ipsi qui pontifex
postea renuntiatus Alexandri III nomen gessit.
Scripta igitur epistola Adriani IV pontificatu,
proinde series interpolata, ut monuimus.

(16) *Ecclesia de Villa Mauri.* In qua prioratus
alter monasterii Cellensis in eodem pago Tricas-
sino.

(17) *Hugoni Senon.* Qui vir, quantusque fuerit,
declarat epistola cleri Senonensis de ejus electione
scripta episcopo Carnotensi. *Elegimus*, inquit,
nobis in pastorem et pontificem domnum Hugonem
præcentorem nostrum, a parentibus Christianis et
Deum timentibus nobiliter editum, virum strenuum,
modestum, mansuetum, disciplinæ ecclesiasticis com-
petenter eruditum, religiosus personis amoris et hœ-
ris exhibentem officium, et quæ sequuntur.

exemplis et miraculis pavit animas fideles Petrus. Non omnino cuilibet pastori impossibile est, pabulum divini verbi ovibus suæ curæ apponere, exempla bona demonstrare; sed grave valde est, miracula antiquorum resuscitare. Quod si supra homines hujus temporis sit patrare miraculum, sufficit nobis fidele propugnaculum. Vobis siquidem in Petro dictum est: *Pasce agnos meos* (Joan. XXI), sana scilicet doctrina. Vobis rursus dictum est: *Confirma fratres tuos* (Luc. XXII), bono utique exemplo. Nihilominus claves regni cælorum tenetis, ut hædos excludatis, et agnos admittatis. Interim in agro mundi, dum agnus et hædus simul habitant, hædus injustior extollitur, agnus innocentior opprimitur, dum enim superbit impius, incenditur pauper. Quamobrem Sara, id est patientia Ecclesiæ, adversus Abraham, id est pastores suos, conqueritur, quod Ismael secundum carnem ludat cum Isaac promissionis filio, cujus querimoniam divinum jungitur mandatum: *Ejice, inquit, ancillam et filium ejus* (Gen. XXI). Utinam, amantissime Pater, Ismael nostrum juxta domini papæ præceptum ejicissetis! fiat tamen non mea, sed vestra voluntas. Sacrarium nempe secretorum vestorum impudens perscrutator non attingam, sed humilis supplicator. Fortassis longa temporis dispendia resarciat plena et perfecta justitia. Si ad diem illam datam probationes vel testes ducere mecum debeam, si placet, remandate. Valete.

EPISTOLA IX.

AD EUDEM.

[1, 9] Venerabili domino et patri HUGONI Senonensi archiepiscopo, frater PETRUS humilis abbas Cellensis, se ipsum cum devotione.

Si patienter dominus meus servo suo, ubi pœna debetur, plagas amicales admoveret, et ubi justitia debetur, præmium rependeret, tam facile confiterer culpam, quam secure sperarem veniam. Prius tamen quam pelagus formidabilis censuræ ingrediari, an accusam, an deplorem sortem, qua huc delatus serenitatem vestram, sive merito, sive immerito, obnubilatam in me audio, satis anxie delibero. Quomodo enim non accusare vel potius execrari casum illum debeo, per quem tantum casum sentio? Pereat omnis casus, a quo amicitia infertur occasus. Sit solitarius, nec laude dignus, qui venas interrumpens dilectionis inimicitiarum conglomerat virus. Rursus, deploranda forte potius est sors illa, quæ cogit utrumque in præcipitium, ut scilicet vel pruina fugiens incurrat, vel arcum æreum, juxta illud Amos: *Dies, inquit, Domini tenebræ et non lux; quomodo si fugiat vir a facie leonis, et occurrat ei ursus, et ingrediatur domum, et inni-*

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(18) *Pro Petro de Tornella.* Desponderat is sibi Hawidem, neptem Petri Cellensis. Quod matrimonium nonnulli, atque in his Hugo archiepiscopus, quasi inter consanguineos initum improbabant; Petrus contra impedimentum conjugii nullum agnoscebat. Qua de re iterum hoc libro epist. 19 et 74.

A tatur manus sua super parietem, et mordeat eum cuber (Amos V). Ecce amici et domini offendo majestatem, si stetero pro Petro de Tornella (18). Ecce iterum frater dissipantis opera sua appellor, si quod bona fide, titulo justo, et more ecclesiastico a me factum esse dissimulavero. Hinc civile jus, inde jus naturale de me conqueritur. Sed quid? Civilia nunquam naturalia corrumpunt. Dicitur ergo mihi, imo non mihi, sed de me dicitur: Hæcine est Cellensis religio? hæcine est veritas? hæcine est fama? Ecce quomodo adulterium, imo incestum fovet; ecce quomodo carnem suam diligit, canones et Evangelium contemnit; ecce quomodo iniquitati patrocinator. Non a vobis, sed a vestris, charissime Pater, ista adversum nos dicuntur. Vicem quidem mentiendo, et certe vera dicendo, reddere possem; sed infrenat linguam meam sanctissimæ reverentiæ vestræ auctoritas, et conscientiam meam professionisque non rumpenda integritas. Victoriosissimo enim triumpho tripudiat adversarius, si de castris patientiæ et humilitatis ad cuneum me provocat impatientiæ et falsitatis. Tunc certe solummodo me superatum æstimo, cum irritatione quacunquē terminos religionis transgredior. Audiant igitur, audiant obrectatores mei. Carnem quidem meam diligo, sed post spiritum carnem diligo, sed secundum Apostolum: carnem diligo, sed non supra modum. *Carnem tuam*, ait Scriptura, *ne despexoris* (Isa. LVIII). Beatus quoque Gregor. dicit: Sunt quidam qui diligunt, sed per affectum cognitionis et carnis, quibus sacra eloquia non contradicunt. Et Apostolus: *Nemo unquam carnem suam odio habuit* (Ephes. V). Nos, inquit æmuli mei, diligendam carnem concedimus, sed non contra justitiam; adversatur autem prorsus justitiæ adulterium sive incestus. Nihil verius. Sed ego incestum ignoro, matrimonium legitime factum agnosco. Convocavi namque seniores, quos conjunctim et separatim, publice et privatim diligentissime examinavi, nec impedimentum conjugii advertere ex verbis eorum potui. Testes quoque qui nunc profertur, alter est minus idoneus propter apparens odium, alter propter causam reticendam usque ad suum locum. Non itaque Evangelii seu canonum contemptor iniquitatem patrocinandam suscepi, qui de lege Domini iota unum aut unum apicem pro temporis opportunitate volens non præterivi.

EPISTOLA X.

AD ALANUM ANTISSIODORENSEM EPISCOPUM.

[1, 22] Domino et Patri suo charissimo ALANO Antissiodorensi episcopo (19), frater PETRUS indignus abbas Cellensis, salutem.

Verum est quia caro et sanguis regnum Dei non

(19) *Alano Antissiod. episcop.* Flandro Insulensi, ordinis item Cisterciensis. Hic Aripatorii antea monasterii primus abbas fuerat in agro Tricassino. Inde ad cathedram Antissiodorensis proventus cum fuisset, post aliquot annos sponte abdicavit, et ad claustrum rediit Clarevallense, ubi situs est.

possidebunt. Scio, nec de ighorantia excusor. Am-
 bigo tamen, virtus pietatis in una eademque causa
 cum affectu carnis concurrens, utrum æque ponderet
 vel præponderet ad meritum. Sine merito namque
 est sola carnis affectio, aliquando tamen cum
 exuberat, oneratur merito, sed utique malo. Sequax
 denique cum fuerit pietatis, honoratur merito, sed
 bono. Ubi autem prævia, tunc in ambiguum repli-
 catur sententia. Semitas cordis mei ad plenum in-
 vestigare obstante varietatum caligine nequeo,
 quantumvis apprehendere? Sic astans turba phan-
 tasmatum cordis mei audit in interioribus, sic refert
 foris sensibus rem ut est exquirentibus. Ad quid
 hæc quasi parabola, vel potius ænigma? ut his qui
 foris sunt, et de his quæ intus sunt iudicant, satisfaciam;
 neptis nostræ causam non affectu solo carnis me
 fovere, sed in spiritu veræ pietatis et justitiæ.
 Absit a sensu meo, imo a vestro, propter car-
 nalem supradictæ neptis copulam, meam æternis
 condemnare ignibus animam! Quod procul dubio fa-
 cerem, si matrimonium illegitimum defenderem. O
 domine, et semper pater, quando autem volueritis,
 amice charissime, qua ascendit spiritus ille infideli-
 tatis ad sanctam animæ religiosæ sedem, ut fidenti
 duobus inhonestissimæ vitæ et famæ haberetis, et
 de amici expressa vobis veritate hæsitaretis? quæ
 spes amicitiae in me potuit subsistere, cum mihi
 non crederetis, et contra me testes falsissimos re-
 ciperetis? Plane contra veritatem, quam retinere
 me jam in aure persuaseram, eorum recepistis ver-
 bum, certe qui pro vino venderent justum, et pro
 buccella venderent si haberent primogenita? Sic læ-
 sistis amicum? Sed dicitis: Non est amicus qui ob-
 stitit in via veritatis. Plane, inquam; ita est ut di-
 citis. Sed ubi est veritas? In numero? Plures enim
 fuerunt. In ebriosis et impudicis? Tales siquidem
 sunt in conductis gratia, pretio et timore. Ita esse,
 et si modo non asfirmo, saltem præsumptione ma-
 xima in hoc credere attrahor. Pessimus inimicus
 et adversarius est nepti et marito ejus avunculus,
 qui equitaturis suis et sumptibus forte illum dedu-
 xit. Archiepiscopus abbati, ut canonicos mitteret
 scripsit; rebelles et inobedientes sero præcedenti
 abbati ad tempus reconciliavit, donec fieret iniqui-
 tas. Estne hic veritas, vel saltem species veritatis?
 Fitne tædiosa vobis hæc nostra relatio? Certe ut
 salvo gratiæ vestræ residuo dicam, tædiosius in sen-
 tentiam processistis. Dilationem cur negastis? Quæ
 lex, quis canon hoc docuit, ut vel una dilatio in hoc
 articulo negaretur? Ne dicatis, quod eam habuerim,
 quia ante a vobis nec petii, nec impetravi. Prolati
 namque in iudicio vestro, ita ut supputatio matri-
 monii fieret, nunquam fuerant. Excessistis, domine,
 excessistis. Præsumptuosus nimirum in hoc videor,
 quod sic ad unguem episcopum abbas, dominum

servus de viis suis redarguere, imo ab eo ei illatas
 injurias referre præsumo. Non facerem hoc, nisi
 auroram resurgentis amicitiae per concessam et re-
 cognitam in litteris vestris culpam aspicerem. Nun-
 quam petenti venia deneganda, nunquam poenitenti
 culpa imputanda. Satis est. Mittite gladium in vagi-
 nam. Valete.

EPISTOLA XI

AD HUGONEM SENONENSEM ARCHIEPISCOPUM.

[1, 11] Charissimo domino et patri HUGONI Seno-
 nensi archiepiscopo, frater PETRUS humilis abbas
 Cellensis, spiritum gratiæ et precum.

Si patientiam monemur pro contumeliis repen-
 dere, quid pro gratia nisi gratiam tum lege naturæ,
 tum præcepto ipsius gratiæ debemus reddere? Etsi
 inimicos jubemur amare, amicis quid habemus fa-
 cere? credo tanquam ipsam animam nostram sus-
 cipere. Certa vero perfecti amoris hæc est testifica-
 tiō, si amicorum utilitati omnis postponatur occa-
 sio. Sic, sic magister M. non obliviosus factus be-
 neficiorum vestrorum, ne vobis materia scandali-
 fieret, et iram regis vestra sublimitas persentiret,
 tulit in se periculum inimicitiarum, et ab honore
 interim, donec iniquitas transiret adversarii, gratia
 vestri cessavit. Foveat itaque pietas, quem sic inve-
 nit non ingratum alumnū experientia vestra, et
 contemperet malitiam molestiarum, quia spem ha-
 bet in protectione alarum vestrarum. Tenerius nam-
 que, imo secretius dicitur diligi, cui nihil charius
 fuit pace benefactoris sui. Facite ipsi pacem,
 qui nec paci suæ pepercit propter vestram pa-
 cem.

EPISTOLA XII.

AD THEOBALDUM (20) CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

[1, 12] Domino et Patri charissimo THEOBALDO
 Cantuariensi archiepiscopo et apostolicæ sedis le-
 gato (21), frater PETRUS Cellensis qualiscunque mi-
 nister, se ipsum.

Facti sumus sicut consolati in consolatione san-
 ctitatis vestræ tam affectuosa, tam pia, tam plena
 dulcedine et charitate. Reddat vobis Spiritus Para-
 cletus consolationem suam, quia respicere-voluistis
 misericorditer desolationem nostram. Suscitavit si-
 quidem corda nostra etsi non emortua, jam tamen
 elanguida, susceptio litterarum vestrarum. Domi-
 nis et amicis nostris hanc vestram dignationem et
 consolationem ostendimus, et in spe viva ex consilio
 eorum fratrem nostrum peregrinari ad vos destina-
 vimus. Excipite illum, et quia vix in terra sua ha-
 bet, ubi caput reclinet, interim sub umbraculo ve-
 stro militet, et stipendia ad nos condigna reportet.
 Confidimus equidem in bonitate Dei, et in liberali-
 tate animi vestri, quam jam prægustavimus, quia,
 quamvis in baculo suo transeat mare vestrum, ta-
 men sit rediturus in turmis multarum benedictio-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(20) Male apud Sirmondum, Thomam. EDIT.

PATR.

(21) Apost. sedis legat. Legatus per universam

Angliam, excepto episcopatu Eboracensi, creatus
 est vii Idus Octobris anno 1167. Post hunc igitur
 annum hæc scripta oportuit.

num. Discretionem sanctitatis vestrae fratres nostros et nuntios disponendos committimus. Dominum quoque et confratrem in omni oratione et beneficio omnium vestrorum vos annumeramus. Valete.

EPISTOLA XIII.

AD JOANNEM S. MACLOVII EPISCOPUM.

[1, 15] Domino suo charissimo et præcordiali JOANNI episcopo Sancti Maclovii (22) et Mag. presbytero, id quod est et potest.

Charitas patiens, quod mirum dictu est, pene ad impatientiam me impellit. Vidi nuntium vestrum litteris vacuum. Quid hoc est? Estne tanta penes vos chartarum charitas, an sic vestra abbreviata est charitas? Quæ tam importuni silentii causa? quæ ratio tam mutæ et silentis dilectionis? Estne, inquam, in Britannia consecutum, ut ubi sterilitas panis, sequatur et defectio cordis? Et panis quidem inopiam audiebam, sed famem ex hoc virtutum succedere non crederam. Certe farina et lecythus olei apud Sareptenam, ex quo Elias noster Dominus Macloviensis de his gustavit, non defecit. Certe non defluit amor noster, sed influit, atque effluit. Et episcopum quidem excusat instantia laborum, sollicitudo ecclesiarum, compassio afflictorum, reconciliatio dissidentium. Clericum quid vetat scribere, quid impedit amicales litteras componere? Desidia? sed hanc studium excludit. Insipientia? sed est ei litterarum peritia multa. Ignorantia nuntii venientis? sed mihi nudam salutationem detulit. Festinatio properantis? sed plura sigilla pluribus attulit. Restat igitur condemnanda in amicis negligentia. Quia igitur oleum non misistis, aculeum sumistis; et ideo pungi meruistis, quia ungere nolulistis. Valete. Si valetis bene est nobis.

EPISTOLA XIV.

AD EUNDEM.

[1, 16] Domino et Patri charissimo, JOANNI episcopo Sancti Maclovii frater PETRUS Cellensis indignus abbas cum Apostolo in labore et ærumna.

Etiam in amaritudinibus nostris congratulatur anima mea: quanto magis in consideratione gloriosæ remunerationis? Reminiscor siquidem, quia justus in paucis vexatus, in multis bene disponetur, et quia reddet Deus mercedem laborum sanctorum suorum, atque ideo non vana est expectatio, ubi tam certa, tam grata, tam larga speratur remuneratio. Certa, propter veritatem promittentis; grata, propter consummationem desideriorum recipientis; larga, propter exuberantiam bonorum coelestium in communicatione Divinitatis. Hæc reposita est in sinu nostro, hæc inter ubera commoratur, hæc quælibet insipida condiuntur, et gustui nostro commodissime aptantur. O animæ meæ dulcedo, quid putatis Do-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ

(22) Joanni episc. S. Maclovii Ordinis Cisterciensis monacho. Hunc Maclovienses ut sanctum venerant, inditque a clathris ferreis qui tumultum ejus ambiunt, cognomine, S. Joannem de Craticula vocant. Exstat ejus nomine ad D. Bernardum epi-

scopi. A minimum non attendere miseras compeditorum suorum? non librare in statera æternorum judiciorum pœnas aliorum? Nonne, inquit, hæc condita sunt apud me, et signata in thesauris meis? (Deut. xxxii.) Miror vos scripsisse destitutum patrocinio sanctissimi Patris nostri Bernardi (23), cum sancta ejus anima nexibus expedita mortalitatis non charitatis, corruptionis non afflictionis, necessitatis non voluntatis, liberius aures nunc appellet piissimi conditoris pro necessitatibus populi sui. Non mihi contingat de gratia ipsius diffidere, de orationibus ejus desperare. Nimio vobiscum loquendi tantus desiderio vix finem facio. Quem enim sine fine diligo, nunquam satis ei scribere, nunquam satis loqui valeo. B. Conventus noster vester est populus, noster populus vester est, anima mea vestra est. Utinam viderem vos antequam transiretis ad montes illos, ubi tot sunt, sicut audivimus, pericula. Valete.

EPISTOLA XV.

AD EUNDEM.

[1, 17] Domino et Patri charissimo JOANNI episcopo S. Maclovii, frater PETRUS Cellensis humilis abbas salutem.

Nullius ponderis esse in vera dilectione pomposa et vacua verba, novit qui charitatis medullam vel semel degustavit. Vanum certe et abjiciendæ simulationis reputo, replicare quotidie elementa amoris, ex quo fideliter et firmiter inhæserit radicibus cordis. Metuentis quoque aut diffidentis est, semel natos amores sermonibus velle renovare, quasi vetustas temporis soleat veros affectus antiquare. Non est imaginis Dei ab inceptis deficere. Non est virtutis vacillare, non est solii gloriæ Dei in diversum se vertere. Annon anima ad imaginem Dei?annon charitas virtus Dei?annon pura conscientia thronus Dei et sedes divinæ majestatis? Ut ergo Filius, qui est imago Patris, quæ creavit semel, semper gubernat et regit, utque virtus Altissimi quæ operatur confirmat et perficit, ac denique incommutabiliter manet incommutabilis Dei sessio æternitatis; sic radicata charitas et fundata de corde puro et conscientia bona et fide non ficta, ignorat occasum, corruptionem abominatur, mortem in æternum non gustat. Hæc interno coagulo suo conjunxit nostros adinvicem affectus. Hæc inter nos mediatrix, unico amore dulciter, fortiter et sapienter animas nostras conglutinavit. Hæc in me vestrum tenaciter amorem effudit, et ad vos non dissimiliter me ipsum totum diffundendo contulit. Ad unicum itaque et specialem amicum singulari spe et unica rogo accedat vestra sanctitas. Non diffidat suum esse, cujus veraciter affirmat se esse. Nisi autem justa occasione inventa ad nos ve-

stola inter epistolas Nicolai Clarevallensis, in qua fr. Joannes episcopus Aletensis inscribitur, hoc est S. Maclovii.

(23) P. N. Bernardi. Pertinent hæc ad annum 1153, in quem incidit mors S. Bernardi.

neris, satis de integritate amoris nostri diminuetis. A
Valete.

EPISTOLA XVI.

AD EUNDEM.

[1, 18] Domino et Patri suo charissimo JOANNI
episcopo S. Maclovii, frater PETRUS humilis abbas
Cellensis quidquid est et potest.

Miramur plurimum tanto nos tempore insalutatos
a vestra paternitate quasi neglectos fuisse. Non
credimus ex negligentia, sed forte ex inevitabili
occupationum vestrarum pondere sic oppressum
simisse. Clamamus tandem post vos. Volumus enim
suscitare compassionem in vobis passionibus no-
stris. Neque enim superbe est ab amicis celandum
forte subrepens infortunium, nec contumaciter aut
inverecunde petendum necessarium suffragium.
Præcavendum utrumque, sed maxime alterum. Vi-
tium utrumque, sed alterum patienti gravius, alte-
rum roganti ignobilius. Malum namque absconditum
urget acrius, indecenter prolatum nocet aper-
tius. Exoritur aliud a nobilitate naturæ, aliud a
necessitatis propagine. Semper enim natura suis
est contenta limitibus; necessitas vero nullis reprimi-
tatur legibus. De ventre igitur necessitatis primo-
genita importunitas exorta, cum sit molestissima,
quia manus ejus contra omnes et manus omnium
contra eam, amicorum nunquam fores cum tædio
pulsare; nunquam aures debet aggravare. Quam-
obrem propensata deliberatione apud me ipsum de-
cerno potius quantiscunque malorum confodi jaculis,
quam quieta charorum silentia interrumpere con-
gestis clamoribus et lacrymis. Suggestere tamen eis,
quorum fides certa, amicitia indubitata est, non
recuso tam dolores nostros quam necessitates, ut
(1) satisfaciam propriæ conscientiæ propter compen-
diosam insinuationem, et non lædam amicum pro-
pter contemperatam inordinationem. Utrumque si-
quidem suggerere operatur, et necessitatem non
tacet, et amicitia leges retinet. Nam amicum vel
non habet vel habere se non credit, qui fortunam
suum quamcunque dubitat aperire, aut instat
tanquam ab invito aliquid extorquere. Amicus
nempe tam omnium consiliorum dicitur esse con-
sciens quam coadjutor in omnibus voluntarius. Nolo
igitur aures vestras implere vastissimis querimoniis,
quia stultum est verbis velle explicare, ubi
videtur res fidem dictorum excedere. Hæc idcirco
diximus, quia nobilis Beati Aigulfi ecclesia (24)
cum omnibus appendiciis suis prorsus ita combusta
est, ut nihil præter libros et sanctorum reliquias
ab incendio servaretur. Præterea et domos quam-
plures in cineres redegit, ut sic appareat in oculis
nostris tanquam gallina, depilata, nec pennas ha-

bens quibus pullos suos protegat, nec elbos quibus
alat. Non aliquid aliud exigimus a vobis, nisi com-
passionem, orationem, et consilium. Necesse est
autem qui non habet ubi caput reclinet, Aigulfum
peregrinari apud amicos et vicinos, et rogare quod
solebat rogatus et etiam non rogatus præbere. Si
venerit ad partes vestras, suscipite illum, tan-
quam illum. Nostis enim quis sit, et quo ho-
nore dignus sit. Ad episcopum Carnotensem
super hoc scribite, et ad alios quibus visum fuerit.
Valete.

EPISTOLA XVII.

AD EUNDEM.

[1, 19] Domino et Patri suo charissimo JOANNI
Dei gratia episcopo Sancti Maclovii, frater PETRUS
humilis abbas Cellensis, quidquid est et potest.

Valeat dominus meus? vitine? Ut credo, aut est
alteratus episcopus S. Maclovii, aut alter a meo est
substitutus. Si alter est, mirari, sed non dolere de-
sino, tacuisse qui loqui non poterat. Nam surrexit
novus rex, qui non noverat Joseph. Si alteratus,
nollem tantam fuisse alterationem, quæ pene ac-
cedit usque ad alienationem. Alienum ab amico equi-
dem est, posse dissimulare æque et simulare. Non
simulat amicus propter veritatem; non dissimulat,
sed propter respirantem ardorem. Non simulat, quia
sine adulatione; non dissimulat, quia efficacissime
naturæ existens, sepulcrum reputat latibulum, et
non apparere existimat non esse. Non simulat, quia
nescit; non dissimulat, quia non potest. Hoc igno-
rat, illud non potest. Quid enim non novit sapientia?
quid non potest charitas? Quodcunque est,
scire novit sapientia; quodcunque est posse, potest
charitas. Non est scire, scire adulari; non posse,
posse oblivisci. O amice et domine charissime!
oblivioni an negligentia vestrae objiciam quod ab-
stinuistis tam a visitatione, quam a salutatione
amicorum vestrorum ultra tempus et modum?
Estne oblivio? Si est, digna est morte, digna exsilio,
quæ diadema tulit de capite episcopi, quæ de
pectore rationale sustulit. Oblivio delet et quod
præcipuum est in honore, et quod fortissimum est
in robore, id est sapientiam et memoriam. Rea ergo
crimine tantæ majestatis capite plectatur, et non
memoretur ultra. Negligentia quid? Non sit dissi-
militas in poena, quæ præcessit in culpa. Talis etenim
soboles tali de matre nascitur, ex negligentia scilicet
oblivio.

Doleo, Pater, excessum memoriæ vestrae jam per
biennium suspensæ, decessum quoque amicitia
quatrduanæ multo tempore quasi sepultæ. Nuntium
saltem suæ salutis, si vivit, mittere debuit amicitia,
cujus naturæ est semper odisse absentiam et

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(24) *B. Aigulfi ecclesia.* Sub oppido Pruvino in
Senonum diocesi, a Theobaldo Tricassium comite
preventibus aucta, et accitis e Cellensi cœnobio
monachis addicta sub annum Christi 1048. Hinc
prior *S. Aigulfi* epist. 35. Hoc prioratu fortuitis flam-

mis deformato, missæ sunt pro illorum temporum
more in varias oras *S. Aigulfi* reliquiæ ad stipem
pro ecclesiæ restauratione corrogandam; ea enim
est *Aigulfi* peregrinatio, quam designat iterum
epist. 68.

appetere amicorum presentiam. Forte occupata est; sed non est grata quæ semper est occupata. Mansio est, imo possessio, non occupatio, quæ jugiter retinet. Quis ergo ita præoccupavit, quinimo possedit amicitiam, ne libertate, ne ingenuitate sua utens radios suos ad nos usque expanderet ab annis prioribus? Suntne montes interjacentes? Estne mare interjacentes? Estne chaos magnum firmatum inter nos et vos, ut hi qui volunt hinc transire non possint, neque inde huc transire? Sed charitas omnem altitudinem exsuperat, sed aquæ multæ non possunt extinguere charitatem; sed non est qui se abscondat a calore ejus, sed attingit usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter. In episcopo nostro, imo sancto et Dei famulo quis te, o dilectio, debilitavit? quis obumbravit? quis hebetavit? quis commutavit? In aliis quidem non ignoro superveniente iniquitate virtutem tuam debilitari, oblivione lucem tuam obumbrari, negligentia acumen tuum hebetari, totam substantiam posse odio commutari. Sed in sancto quæ iniquitas? in studioso quæ oblivio? in viro fortis quæ negligentia? in pleno charitate quod odium? Si quando enim tepescit, si quando flaccescit, si quando hebescit in sancto charitas, ea quæ extrinsecus sunt accusanda, non quæ intrinsecus. Obstacles enim opposita mentiuntur veritatem superpositæ lucis, calor et aciei. Oppone gladio ancipiti durissimum ferrum vel lapideum, retrocedit vis impenetrabilis. Murum spissum oppone igni, tardius calefacit. Candelæ accensæ suppose modium, in luce non gaudebit. Non est proinde putandum non lucere candelam, non ardere ignem, non secare gladium, sed contrariis obstaculis imputandum. Sic sanctorum virtutes a radice sua non evanescent, sed plerumque propter Sabbatum Judæorum conticescent. Aromata enim sua interim et in secreto distillant et repensant, ut cum dies opportunitatis illuxerit diluculo in effectum desiderati operis prorumpant. Æque tamen repensantur et desiderium ardens in otii quiete, et opus fervens in actione. Acceptat namque Deus opus propter affectum, non affectum propter opus. Magnus, imo longus nobis est iste dies Sabbati, cujus ferias non feriales vel solemnes, sed feriales et olentes reputamus. Negligentia siquidem male olet, diligentia semper bene redolet. Iners Judaizantium pigritia non diligit Sabbatum quia sanctum, sed quia otiosum. *Jesus vero stabat in die magno festivitatis et clamabat: Si quis sitit, veniat ad me et bibat (Joan. vii).* Vere magnus est dies festivitatis. Magnum habet clamorem charitas vestra, jamjam loquatur, imo veniat, imo et accurrat. Desiderat vos anima mea; desiderant vos amici vestri. Ostendite faciem vestram, sonet vox in auribus. Episcopos divites multos habemus, pauperem episcopum querimus, qui non

habeat ubi caput reclinet. Adhuc penes nos reclinatorium non aureum, sed luteum, in quocaliquando quievistis, habemus. Et de his hactenus.

EPISTOLA XVIII.

AD EUNDEM.

[1, 20] Domino suo et Patri charissimo JOANNI episcopo Sancti Maclovii, frater PETRUS Cellensis qualiscunque minister, salutem quæ est in Christo Jesu.

Spes quæ differtur affligit animam. Verus amor in patientia sui desiderii quandoque non irascitur commendabiliter superari. Nihil enim pene aliud est in vita hominum, quod quadam arte mitigari non possit. Spes itaque adventus vestri nuntiati quanto uberius amicum lætificavit, tanto amplius ex mora dilationis hactenus affligit. Æstuat siquidem animus in revolutione fortuitorum casuum, nunc hoc, nunc illud reformidans contrarium subito accidisse. Quid plura? Cogitatio præterit, et cogitatio advenit; morarum vero dubitatio nec ad punctum animo recedit. Alia, inquit, jamjam venit; alia forte non valet. Ista incommoda temporis replicat, illa intolerabile negotiorum pondus anxia suspirat. Ecce quanta caligo, quanta suspicionum tumultuatio. Ubi veritas? cujusnam supradictarum cogitationum verior sententia? An forsitan error est, ubi latet quod verum est, et non sententia? Sed adhuc sub iudice lis est. Ex multis enim ambiguitatibus, aut vix, nunquam certum aliquid sine doctoris demonstratione elicitur. Renuntiate ergo amicis divinæ circa vos miserationis operam, ut omnimode soluto dubitationis vinculo, indubitanter aut viam sinistram compassionis, aut dexteram apprehendamus congratulationis. Satis enim injuriose deturpatur nobilis animus, si se non præparat mutuis obviare beneficiis saltem æquis passibus. Turpe etiam æstimo, non omnimodo cavere superari beneficio. Unicum quid et singulare natura, sive creator naturæ, tanquam speciale privilegium imagini suæ hoc impressit, quatenus commodius et præstantius haberet stricta æquitatis ratione dare quam accipere. Hanc vobis formam nec rubigo exsilii, nec paupertatis tinea excussit. Ex hac prodiit, quod magna pro parvis, pro vilibus cariora magnifice rependistis: quinimo solemne donum absque præcedentis comparatione obsequii misistis. Species quidem doni carius æstimanda; sed affectio donatoris potius incomparabiliter est compensanda. Quidquid namque aliud datur, in comparatione sublimis animi vilipenditur. Valet.

EPISTOLA XIX.

AD THEOBALDUM PARIENSEM EPISCOPUM.

[1, 21] Domino et Patri suo charissimo THEOBALDO Parisiensi episcopo (25), frater PETRUS Cellensis humillimus salutem.

JACOBI SIRMONDI MOTÆ.

(25) *Theobaldo episc. Parisiensi.* Qui prior antea S. Martini, ordinis Cluniacensis. Huic sermones Petrus noster componebat quomodo Salvianus

presbyter homilias episcopis multas fecisse dicitur a Gennadio.

Qui transvadari non potest fluvius occurrentium A causarum, tam ab executione mandati vestri me habet, quam ab impletione desiderii nostri. Sermones enim de adventu Redemptoris ut componerem vobis, id mandato acceperam; sed malitiæ sollicitudinis suæ etiam raritatem lucis dies præsens adjunxit. Breves enim sunt dies isti ad lucendum, grandes et graves ad occupandum; ita ut non sufficiat diei malitia sua. Novit prudentia vestra, non concurrere quietem contemplationis et distensionem mentis per occupationes sæculi. Coangustatum est pallium utrumque operire, imo utrumque operari non valet. Quamvis enim in fronte duos quis habeat oculos, tamen ab uno eos officio disjungere non valet, ut altero cælum, altero contueatur terram: quantumvis unam rationis et ingenii aciem simul ad tam diversa porrigere poterit, ut eadem mente cœlestium mysterialiter et terrenorum causas discutiat? Sic domine, sic Pater charissime, saltem nisi clausero, ne dicam si eruero oculus, qui me scandalizat (scandalum enim est mundus quærentibus Dominum) revelata facie gloriam Domini, sive faciem Moysi splendidam non contemplanor. Quale vero aut quam credibile est ejus testimonium, qui nec visa, nec audita loquitur? imo refellendus et repellendus tanquam somnia narrans, qui cæcus et manu tentans sicut talpa; non de Scripturarum contemplatione asserit quæ dicit, sed idola cogitationum et phantasmatum suorum in templo Dei audet statuere. *Non est, inquit propheta, idolum in Israel (Num. xxiii)*; quia qui in lege Domini die ac nocte meditatur, et legis vestigia stricto pede observat, non divinationes cordis, sed mentem legis quando scribit interpretatur. Hæc ad excusandam non meam inertiam, sed oppressam miseriam prælibaverim. De his quæ circa me sunt credere Magistro debetis. Ipse vero narrabit de commotione iræ comitis, quam nobis suscitavit latro ille potius Barabas quam abbas, sive de aliis. Tres sermones de Adventu Domini, et unum de Nativitate orditus sum vobis. Valet.

EPISTOLA XX.

AD ESKILUM LUNDENSEM ARCHIEPISCOPUM.

[1, 23] Domino et Patri suo charissimo Eskilo Lundensi archiepiscopo (26), frater PETRUS Cellensis D abbas, omne bonum a Domino Deo.

De superabundanti bonorum cœlestium gratia alienus tam vultus quam manus vestræ resudant, ut nisi verecundia his temporibus ab humana regione se subduxisset, suffunderentur maximo rubore noti et amici vestri in benedictionum vestrarum largitione. Equidem malim dicere in dando vos

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(26) *Eskilo Lundensi archiep.* Esquilus dicitur epist. 110, sed Eskillum etiam legimus in epistola Bernardi ad eundem scripta numero 314. Hic cum ex Urbe in Daniam rediret, captus spoliatusque fuit in Germania. Quæ res dum injuriarum missis ad Fridericum imp. legatis, acris persequitur Adrianus IV, pontifex, cui Eskilium privato etiam nomine

A plere quam seminare. Nam qui seminat primam in spe percipiendi fructus seminat, deinde non fundit, sed spargit. Postremo non nisi cultæ terræ semen suum credit. Horum nihil imitatur pluvia; sed se ipsam ut sic dicam perdit in terræ visceribus, ut postea resurgens cum maxima frugum prole afferat fructum tricesimum, sexagesimum et centesimum. Aliud rursus charitatis indicium in pluvia reperio, quia sine delectu rigat secunda et infecunda, fertilem agrum et sterilem, granum electum et germen reprobum. Estne virtutis, an vitii, hæc bonitatis et beneficiorum prodigalitas? Sed hoc Dei, nec aliud in eo invenitur vitium, nisi, quod benignus ad ingratum, largus ad avarum, pius ad impium existit. Ista sua vitia comparant mansuetissimo innumera B convicia. Aliquando moti sunt pedes nostri militissimi David, quia eruperat pluvia mansuetissimi Dei super malos et injustos, ita ut diceret: *Sine causa justificavi cor meum, et lavi inter innocentes manus meas (Psal. lxxii)*. Exciderat a mente quod in libro Sapientiæ dicitur: *Tu autem Deus noster suavis et verus es et sapiens, patiens et in misericordia disponens omnia. Etenim si peccaverimus, tui sumus, scientes magnitudinem tuam. Et si non peccaverimus, scimus quoniam apud te sumus computati (Sap. xv)*. Ecce cujus imitator reprehenditur, qui de bonitate, sive largitate redarguitur. Annon Ecclesiastes (*Eccle. vi*) in concione sua proprio decreto et sententia, hoc malum æstimat sub sole, ut cui dedit Deus divitias et substantiam et honorem, non habeat in eis potestatem, sed extraneus illas rapiat? Ad quid hæc vobis verborum congeries? Ut ignis perpetuus de sancto altari cordis vestri non deficiat; sed hæc congeries magis ac magis convalescat, donec holocaustum vestrum pingue in nebula, in qua habitat Deus suscipiatur, et a cineribus omnium superfluitatum facies altaris ejusdem expietur. Ostiolum per quod aditus ad Sancta sanctorum patet, de lignis est olivarum; quia procul dubio juxta sacræ fidei tenorem non ei negabitur sanctorum ingressus, qui ab operibus misericordiæ non fuerit alienus. Suppresso pudore in auribus domini mei id persuaserim, non mea tamen præsumptione, sed alterius persuasionem. Nequaquam tamen difficilis ad persuadendum extitit, faciei vestræ, sermonis, et totius gestus insignia penes me retinens, nec me in humilitate similem reperisse de filiis hominum conjiciens. Non igitur ei scribere verëor, quem nisi malis et superbis verendum non reor. Et de his hæcenus.

Cæterum culpari non debet servus de contemptu mandati, cujus mens et voluntas nulla negligentia

charus erat, exacerbatis hinc inde animis, ansam præbuit schismati quod inter eos erupit, ut docet Radevicus lib. 1. De gestis Friderici cap. 8 et sequentibus. Sed apud Radevicum *Londonensis* vitiose scriptum est, fœdus etiam apud Innocentium III, epistola 321 *Lugdunensis* pro *Lundensis*. Est autem Lundensis civitas Daniæ metropolis.

revocatur. ab impletione voluntatis domini. Ex vestra dignatione in mandato ab anno præterito accepi, quatenus Carthusienses fratres expeterem, et de maturando negotio vestro eos commonefacerem. Erat autem negotium, sicut scitis, quatenus ad vos mitteretur frater Rogerius, ad locum ordini illorum in partibus vestris perquirendum et præparandum. Disposuerat namque in animo vestro plena et perfecta charitatis effusio, nova seminaria de omni genere sacrorum ordinum seminare provinciam vobis a Deo commissam, ut exinde fructus, qui permanent in æternum, susciperetis; et manipulos justitiæ de laboribus eorum ad æterna tabernacula reportaretis. Jam non solum in herbam, sed in spicas Cisterciensis sive Clarevallis ordo ibi multiplicatione fratrum excrevit: nihilominus et religio Præmonstratensis. Quia igitur gustavit et vidit prudentia vestra, quod bona sit negotiatio ista, ad ulteriora manum porrexistis, et de illo ordine, qui quasi cherubin, sive seraphin, immediate residenti agno, qui habet oculos septem et cornua septem, in throno gratiæ accedunt, gazas vestras exornare voluistis. Ecce factum est ut imperastis. Acquievit sanctus Carthusiensium fratrum conventus justis petitionibus vestris. Equidem res impetratu difficultis, sed quis vobis negaret, quod forte Spiritus sanctus in sancto templo suo suggererat? Certe nec illi, nec nos diffidimus, servum suum fidelissimum et amicum Domini vos possidere, cujus famam et opera tam præclarissima reclamatione mundus. Quod accepistis tam sancte, tam avide, tamque quodammodo intemperanter præ desiderio animæ, sic effectui mancipate, ut mellor sit finis orationis, quam principium. Valet.

EPISTOLA XXI.

AD HENRICUM BELVACENSEM EPISCOPUM.

[1, 24] Domino et Patri suo charissimo HENRICO, Dei gratia episcopo Belvacensi (27), frater PETRUS Cellensis abbas, salutem.

Plus satis egena est beneficiorum recordatio, cuius titulus non inscribitur saltem verbotenus gratiarum actio. Proinde stylo ferreo in ungue adamantino profundæ memoriæ mandavi manipulos liberalitatis vestræ, ut nulla capitis vertigine vacillare, nullo temporalis revolutionis diluvio absorberi, nulla denique oblivionis rubigine valeant offuscari. Clarum, novum, et recens penes me retineo semper beneficium acceptum. Quo animo gratosus cum acciperem ferebar in dati et dantis devotionem, eo in illa senescentis æloriæ defæcatione mutato, robustius

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(27) *Henrico episc. Belvac.* Fratri regis; monachus fuerat Clarevallensis. Monacho itaque, nondum episcopo, scribit Nicolaus Clarevall. epist. 1 et 39. Inde vero ad cathedram Bellovacensem provectus est anno, ut Siberti supplementum notat, 1149. Exstat Henrici ipsius ad Petrum Cluniacensem expositulatoria, in qua de eo tanquam huius dignitatis conciliatore conqueritur.

(28) *Octavianus.* Nomen adjectum ex conjectura. Nam in scripto exemplari, quo usi sumus, vacuum

A præparor ad obsequium, verius eliquescio in amorem benefactoris totum animi balsamum. Superaccessit dono vestro vultus hilaris, animus gratus, modus honestus. Et manus quidem larga in beneficium totam se expandit, sed voluntas, in circumstantiis doni se supermensuravit. Quid enim fuit convocare diocesaneos abbates et priores? Quid iterum indicii amoris expressit tam benigna personæ et negotii nostri commendatio? Quis non est admiratus tam despectam personam a fratre regis sic honorari? ab episcopo Belvacensi sic amplecti? a tanto homine tantillum monachum sic nominari? Non sustinui quæ de me supra efferebantur, præ ruboris verecundia, imo pro veritatis conscientia, quæ admonebat me non esse illum de quo talia dicebantur, fugi, recessi, sed non longe, quia majora pati cogebam instanti necessitate. Necessitate revera pallium erubescentiæ rejeci, cum amicorum fores ut acciperem intravi. Certe accepi a multis multa, sed a nullo tanta, quanta a domino meo. Vicit notos, vicit alicuius amicos, vicit omnes vicinos et summa doni, et modus donandi. Non sum locutus, sed quia veni, optime recessi locutus. Non enim beneficium rogando, sed veniendo consecutus sum. Prævenit spondens lingua rogantis linguam. Pepercit regia nobilitas tenerritudini frontis cito se in ruborem verecundiæ conspergentis. Hæc omnia beneficia tua, domine, signata sunt in thesauris meis. *Quid ergo retribuam Domino meo pro omnibus his quæ mihi tribuit?* (Psal. cxv.) me ipsum sine dubio, non contra legem me liberum in servitutem distrahendo, sed servum amicitiae tuæ in libertatem vindicando. Potius enim libertate ista gaudeo, si servus tuus sum munere amicali, quam libertate qua sum alienus ab officio serviendi tibi. Valet.

EPISTOLA XXII.

AD EUNDEM.

[1, 26.] Domino et Patri charissimo HENRICO Dei gratia Belvacensi episcopo, frater PETRUS Cellensis abbas, zelo zelari pro domo Dei Israel.

Hactenus in palæstra prælium ignave vires non deposcebat egregias. Satis fidum erat equitare sine lorica, sine lancea, sine gladio. Sed nunc qui habet gladium tollat similiter et lorica. Ecce tempus, ecce dies, ecce causa, ubi fortissimi Israel gladio accingi debent super femur potentissime. Nam ecce Philistiim, qui secundum carnem in baculo arundineo ambulant, de foveis occultæ malignitatis erumpentes, castra innumerabilia, castra fortia, castra fulgurantia posuerunt. Octavianus (28) princeps est

erat spatium. Neque enim de alio intelligi hæc possunt. quam de Octaviano antipapa, qui adversus Alexandrum III stetit, et Victor appellatus est. Saresberiensis epist. 48: *Ecclesia Gallicana recepit Alexandrum, ab Octaviano recessit.* Huic quidem post quatuor annos mortuo successit a schismaticis est Wido Cremensis, quem Paschalem nominarunt. Sed Henricus eo tempore archiepiscopus Remensis jam erat, non Bellovacensis. Quare in Widonem ista non quadrant.

militiæ, ne dicam malitiæ hujus qui sine Deo, ut A dicitur, pro Deo vult regnare. Ecce ipse non velum templi, sed tunicam Christi, non saccum mortalitatis, sed soccum majestatis in Christo et Ecclesia iterum rescindere nititur. Hoc abominabilius reputat unitas Catholicæ fidei, quam perfessionem lateris, pedum confixionem et manuum Christi. De perfessione namque redemptio, de confixione comparata est nostra liberatio. Sed quid de scissione, de divisione, de schismate, nisi anathematis vibratio, animarum damnatio, morum depravatio? Ecce aqua contradictionis, ubi jurgati sunt filii Israel. Tu vero, domine mi, quid? Sta cum Josue, imo cum Jesu evaginato gladio, dic omni transeunti: *Noster es, an adversariorum?* (Jos. v.) Habes Alexandrum, imo Petrum, aut potius Christum, qui habet ministros Petrum et Alexandrum. Quis timere poterit cum Alexandro potentissimo? quis vacillare cum Petro supra petram fundato? quis non superabit cum Christo, cui data est omnis potestas in cælo et in terra? Novi in te regiam animositatem, novi contra inflexam injustitiæ inflexibilem cervicem; novi ardorem zeli. Age ergo pro dignitate officii, pro sublimitate nativi sanguinis, pro religione ordinis, pro debito Christianæ professionis, quod debes et potes. Multum enim debes: nihilominus et plurimum potes. Satis dictum est sapienti. Sanum et incolumem te custodiat manus dexteræ Dei. Vale.

EPISTOLA XXIII.

AD BALDUINUM NOVIOMENSEM EPISCOPUM.

[1, 25.] Domino et Patri charissimo BALDUINO, Dei gratia Noviomensi episcopo (29), frater PETRUS abbas Cellensis, non auferres a fœderis Dei sui ab omni sacrificio!

Scriptum est: *Honor regis judicium diligit* (Psal. xciii). Angeli autem Dei in cælo sicut sunt ministri divinæ voluntatis, ut fiat sicut in cælo et in terra, sic æquissimi moderatores sunt divini honoris, ut utrumque pedem regis sui, misericordiæ scilicet et justitiæ, sic vestiant cum digno honore, ne altero neglecto vocetur palatium domus discalceati. Jam pene in terra nostra conqueritur justitia adversus misericordiam, dum agrum justitiæ nemo velit excolere, neque pondus diei et æstus pro conventionem denarii diurni portare. Confluunt autem glomeratim viri divitiarum et deliciarum ad amœna

(29) *Balduino Noviom. episc.* Duo hujus nonnisi ecclesiam Noviomensem ordine rexerunt. Prior Simon episcopo successit anno, ut idem Sigeberti continuator observat, 1148. Abbas antea Castellionis, vir religiosus et honestæ vitæ, ut testantur cleri Noviomensis litteræ de ejus electione ad Sugarium abbatem scriptæ. Alter successorem habuit Rainoldum, qui synodo Lateranensi interfuit anno 1179. Ad priorem opinor hoc loco scribit Petrus? item Bernardus epist. 339.

(30) *Thomas cancellarius.* Cancellarius ab Henrico rege creatus est anno, ut Rogerus Hovedinus scribit, 1157, quinto post anno, archiepiscopus Cantuariensis.

(31) *In quatuor regnis.* Regna dicere videtur qua-

prata misericordiæ, et non vere, abscondentes manum sub ascella, et folia ficus suæ turpitudini consuentes, et consulentes, dicentesque: *Pax, pax, et non est pax* (Ezech. xiiii). Hæc, domine et Pater charissime, non ex supercilio Pharisæorum, sed suavitate litterarum vestrarum dulciter commonitus rescripserim vobis. Valet.

EPISTOLA XXIV.

AD THOMAM CANCELLARIUM REGIS ANGLIÆ.

[1, 27.] Domino et amico suo charissimo Thomæ, cancellario (30) regis Angliæ, frater PETRUS humilis abbas Cellensis, se et sua.

Quem fortuna non extollit prospera, magis pro humilitate quam pro sublimitate est admirandus. Gloria in vobis cum prosperitate, ut accepi ab his qui viderunt et noverunt, ambitiosius quam contentiosius contendit, nec confundit aliquando superata, nec unquam insolescit de victoria. Cedit gloria prosperitati, sed gloriose, sed prospere. Quælibet obtineat, humilitatem seu moderationem non amputat. Gloria accedit, sed non superba; prosperitas venit, sed non effusa. Inde est quod de nubetantæ sublimitatis ad latibulum nostræ paupertatis misistis, quia venire non potuistis. Rogastis de familiaritate et amicitia. Quod rogastis, si admitteretis, admirationi procul dubio habendum esset, pro inæquali rogantis et rogati fortuna. Quæ enim proportionalitatis habitudo inter abbatem Cellensem et cancellarium regis Angliæ? Pene non est comparatio, ubi non est existimationis adaptatio. Secundum post regem (31) in quatuor regnis, quis te ignorat? Primum in miseriis fratrum nostrorum, quis me non reputat? Dicam de compendio, quia quantum de vobis excellentiora, tanto de me sentio et scio viliora. Nullo igitur modo ad ingressum amicitiam manum porrigo; sed si vel de grege accidentalium amicorum fuero, bene mecum fecisse dignationem vestram æstimabo. Primitias autem illas non mitto, quia ampliorem gratiam facere propero. Non habebam sermones illos magistri G. (32) sed quæro, et statim scriptorem cum omni instantia huic operi ad opus vestrum designo. Valet.

EPISTOLÆ XXIV bis, XXIV ter.

AD EUMDEM.

D (Vide Patrologiæ t. CXC, inter epist. S. Thomæ, epp. 334, 335, col. 675.)

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

tuor provincias quibus reges Angliæ tunc imperabant, Angliam, Normanniam, Aquitaniam, et Andegaviam, quarum titulis insigniri solebant. In litteris Thomæ ipsius apud Rogerum eundem: *Henrico Dei gratia illustri Anglorum regi, duci Normannorum, et Aquitanorum, et comiti Andegavorum.* In aliis Willelmi regis Sicilia: *Henrico Dei gratia illustri Anglorum regi, duci Normanniæ, et Aquitanie, et comiti Andegaviæ, Willelmus eadem gratia rex Sicilia, ducatus Apulie, principatus Capuæ.* Ita enim et reges Siciliae trium quoque provinciarum sese reges appellabant, tametsi Sicilia sola regnum esset.

(32) *Sermones illos mag. G. Gilleberti,* opinor, universalis, de quo ad epistolam 167.

EPISTOLA XXV.

AD PETRUM VENERABLEM.

[II, 1.] Domino et Patri suo charissimo PETRO Dei gratia Venerabili (33), Cluniacensium abbati, frater PETRUS humilis Cellensis abbas, se ipsum.

Igniculum scintillantis in me spiritus vestri cineres nostri tenaciter evaporant, et carbones Seraphin nunquam extinguendos assidua meditatione renovant. Tetigistis, fateor, in me non labia oris, sed venas cordis. Aculeus siquidem collocutionis inter nos habitæ, nostras interiores medullas perforavit, ac in consideratione sui omnia animæ interiora cœgit. Revera sermo ille efficax fuit ad torpentis animæ excitationem, ad vitæ hujus momentaneæ inspectionem, ad regularis professionis observationem, ad angelicæ puritatis æmulationem, ad summæ et ineffabilis Trinitatis expeditam contemplationem. Vivus, quia de vera vita; purus, quia de puritate summa; verus, quia de veritate æterna. Non parcit malis, sed placet bonis; remordet vitia, virtutes suadet. Adducit in lucem obscura: tanquam speculum perlucidum vultus prospicientium renuntiat. Fateor, in hujus contuitu rugas meas inspexi, et quod in interiori homine pulchrum prius æstimaveram, deforme reperi. In lucerna ista accensa domum everri, et in peculio multo minus quam computaveram accepi. Marcidum inveni quod floridum credidi. Et quid plura? Fetores niduli mei vix lero, quia ibi reptilia, quorum non est numerus, aspicio. Urticarum ibi punctiones, spinarum compunctiones, veprum complicationes, et tam paliuri sollicitudinum, quam cardui affectionum non parcentes exustiones. Quid namque peccatum, quid pœna peccati, nisi stimuli mortis animam cruentantes, lacerantes et dilaniantes? Misera miseris suis depascitur anima: *Mors*, inquit Psalmista: *depascet eos* (Psal. XLVIII). Unde Isaias: *Dilatavit, inquit, infernus animam suam absque ullo termino, quia non habuit populus scientiam* (Isai. V). Nimum, nimiumque certe se infernus dilatat, cum etiam quosdam in corpore viventes gehennalibus conscientis jamjam excruciat. Sed usque ad ostium, ceu hostiam crucis, et non ultra, cruciatus isti pertinent. Cetus namque iste, qui etiam Jonam devorat, omnia rapit, universa devastat, in gutture et ventre malitæ suæ quidquid extra arcam invenerit includit. At quam felicis et quam jucundius anima cupientem se caperet, devorantem se absorberet, persequentem se triumpharet? Draco enim sic illuderetur, sic denique mors interficeretur, sic anima liberaretur. Utinam sic se vindicaret anima de adversario suo, imo utinam infernales sic absorberet in præsentis miseris, ut nullas in crastinum futuri iudicii dimitteret penarum reliquias! Utinam, inquam, reliquias salvationis, quæ diem festum agent, potius exspectaret anima mea,

A quam reliquias fecis, quæ subsidunt in calice, qui est in manu domini, vini meri plenus misto! Reliquias prandiorum tuorum, Domine Jesu, suspiro. Venter meus absque spiraculo en totum se expandit, et de micis sive reliquiis tuis repleri appetit. Quæro etiam vinum, quæro et vestimentum. Opto quoque a sanguine peccati, sanguine tuo mundari; opto lineis tuis, Jesu, vestiri, quibus in sacris visceribus virgineis insignitus, ad offerendas preces et munera pro nobis processisti. Hanc sacrosantam in sancto cœnæ convivio exuisti, in cruce conscidisti, in resurrectione innovatam reumpisti, in ascensione vultibus paternis in propitiationem nostram repræsentasti. Lava me a sordibus, sana a doloribus, mundator filiorum Levi, reparator filiorum Dei. Quod si manum jam glorificatam clementissime ad tam ulcerosa officia inclinare, propter defluentes ægroti assiduas rheumatizationes refugis, habes aliam inferiorem manum, sed bene doctam, sed satis gratiosam, sed similem nobis passibilem, cui si dederis, imo si jusseris, facile curationes animarum nobis propinabit. Cluniacensem tuum loquor, cui dedisti in corde sapientiam, in ore facundiam, in sermone gratiam, in vultu auctoritatem, in operatione virtutem, in intellectu subtilitatem. Dedisti ei et licentiam, ut secundum cor tuum operetur, et laborantium officinas ingressus, manibus tuis confectam medicinam pro cujusque valetudine dispenset fideliter, et numnum gratiæ pro gratia operæ dispensationis reportet. Gravaris quidem, domine charissime et Pater, in hac administratione tantæ multitudinis, tam spatiosis decursibus, ut modo ad cælorum fines curribus igneis amore avido contentas: modo ad terræ inferiora et partes ultimas sollicitudine populi proni in culturam vituli comedentis fenum reailias: modo tam procul, modo tam prope, modo supra nubes, modo juxta Goel etiam infra cives, modo supra spiritum, modo infra te ipsum cogaris te levare et deponere. Laboras si non amas; laboras, sed si fructum non videas; laboras, sed si finem non speras; laboras, sed si retributionem non consideras. Et de fine quidem scriptum est, *quia ecce finis venit, venit finis* (Ezech. VII). Denique appensum est in statera laboris tempus, et inventum est minus habens, quam retributionis denarius. Non in dies et annos producitur labor, quia in modico, et in brevi flet laborum retributio. Iterum de fructu videndum est, quia fructus tuus, fructus sublimis est, fructus lucis, fructus benedictionum Domini, fructus innumerabilis. Dinumera stellas cœli, dinumera arenam maris, et dinumerare poteris fructum horti Domini, scilicet Ecclesiæ Cluniacensis. Quid dicam de dilectione? Annon amas, Pater amantissime, dilectum ex dilecto, vulneratum charitate in ligno? Novi, novi ego, novit et angelus tuus dile-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(33) *Petro Venerabili*. Quod illi proprium quasi cognomen factum est. Nam Petrus Venerabilis appellatur Cluniacensium abbas VIII, et suis ipsius et

aliorum scriptis notissimus. Decessit Kalendæ Januæ anno 1158.

tionem tuam, flammescens in Deum fortiter, recalescentem in proximum non mediocriter. Denique pius et largus remunerator non solum operum, sed et affectionum, ante faciem tuam Christus Jesus accinctus plena manu præcurrit, in latere claro vultu occurrit, et post tergum extenso brachio succurrit. Præcurrit ut prævius, concurrat ut socius, succurrit ut medicus. Præcurrit ut imiteris, concurrat ne lasseris, succurrit ne labores. Præcurrit prædestinatione, concurrat vocatione, succurrit justificatione.

Jacob in utero matris prævium habuit, cum non ex operibus, sed ex vocante dictum est: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui* (Rom. ix). Angelica quoque natura in confirmatione suæ stabilitatis concurrentem gratiam habuit. Saulo in languore suæ infidelitatis nonne gratia de cælo succurrit? Post hunc currens non deficiat, cum isto vadens ad omnia sufficiens: huic toto totus innixus omnia te posse non desperes. *Omnia*, inquit Apostolus, *possum in eo qui me confortat* (Philipp. iv). Pennis quidem paternæ, necnon et maternæ generationis revolat iste Filius Dei, et prævolat ad sinus paternos; sed tamen gressum retardat, sustinens lassos. Litteris quoque duriora et asperiora sibi non ignarus, sed benignus sæcernit. Non enim est dolor, sicut dolore ejus, et nobis planiores semitas, lapides de via tollens, proponit. Unde ait: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis* (Joan. xiv). Quasi guerræ vestræ et debiti pœnalis discrimina persolvi, et pacis integræ remedia indulsi. Partem, inquam, suam meliorem, non molliorem fecit, quia simul molliorem et meliorem in mundo, ubi pressuram promittit, neminem posse habere docuit. Volo quidem ego meliorem, sed ex gratia; eligo sæpe molliorem, sed ex humanitatis natura. Non sic vero, non sic legit Deus. Divisit enim aliter. Scorsum, sed sorsum posuit meliorem. Homines autem tanquam molliores, infirmiores, seu inferiores, adhuc limum plasmationis præ oculis habentes, molliora et dulciora, non meliora et duriora appetunt. Optioni siquidem nostræ relinquitur, utrum accipiamus meliora, sed duriora; an molliora, sed deteriora. Video autem humanitatem meam frequenter et diu in hoc discrimine vacillare. Modo enim tentat et attrahat durum propositum, quia melius; modo relabitur ad molle, quia delectabilius. In istius contractu placet emptio, sed displicet conditio; in alterius contractu facilis conditio, sed vilis emptio. O anceps, o dubia negotiatio! Superflua carnis equidem delectatio non usquequaque est omni homini odiosa, sed multum quæsitæ, multum appetita, multumque a multis amplexata. Sed quousque? Mo-

A dica est, transitoria est; etiam cum esse videtur, non est. Se ipsam consumit, se ipsam destruit, in se crudeliter sævit. Acerbius tamen damnum quod naturam lædit, quam quod se ipsam interimit. Intrat hujusmodi delectatio, et natura fugit. Rerum omnium domina ancillam istam velut peatem refugit velut mortem evitat, velut infernum cavet. Nunquam enim aut raro in una sede morantur, vix aut nunquam operantur. Semper namque alia est operatio necessitatis, quæ et naturæ, alia superflua delectationis. Verbi gratia, cum sepelitur aliquis vino, cibo usque ad nauseam ingurgitatur, enervatur luxuria, nonne hinc luget natura? nonne ægrotat? nonne graviter laborat? Citius procul dubio deserit hunc flos ætatis, et morbi sive inortis intempestivæ accersuntur nuntii. Hæc tamen opera carnis esse, sive superflua delectationis, quis ignorat? Natura vero his gaudet abstinere, et, ut ait Seneca, paucis contenta est. Et ratione quidem ista regitur, illa vero abusione. Illa in veritate ambulat; monstri vero hujus facies blanda, ut decipiat; sed in posterioribus circumfert aculeum scorpionis, ut perimat. Mentum simplicium apprehendit, sed inguina ferit. Cohors et tribunus synagogæ peccantium hujus principatum sibi assumit in caput et regem, et respuit super mulam regis verum Salomonem. O peccatum! o iniquitas! *Pater mi, pater mi, currus Israel et auriga ejus* (IV Reg. xiii), non silent saltem in ore vestro spiritus justus Nathan, non sinat fieri tantum nefas in Israel Dei. Sceptrum namque regni superflua carnis delectatione obtinente, quæ pax super Israel? Imo quæ jura non subvertuntur? quæ leges non obliterantur? quæ ratio non exsulatur? quæ virtus non confunditur? quæ boni species non suffocatur? Quod genus erroris non extollitur supra omne quod dicitur Dominus aut quod colitur? (II Thess. ii.) Hæc radix est peccati, totius honestatis tinea, fovea vitiorum, puteus dæmonum, vorago animarum. Recludite, obsecro, recludite feram istam pessimam, quæ devorat Joseph nostrum (Gen. xxxvii), vel potius filios Jacob et Joseph.

Certe nimium efferatur, et rupto propositi ac religionis repagulo usque ad Sancta sanctorum Cluniacensis ordinis, imperii sui fines propagare conatur. Ubi enim sine licentia comeduntur carnes (34), nonne Adæ prævaricatio renovatur? Nonne voti et sanctæ institutionis paradisus violatur? Nonne legitur, quia *inebriabo sagittas meas sanguine, et gladius meus devorabit carnes?* (Deut. xxxii.) Sanctitatis opprobrium, religionis abominatio est, non quidem carnes edere, sed cum sanguine inobe-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(34) *Sine licentia com. carnes.* Monachi vetere instituto a carnibus abstinent, ne, quod de se ipso scribit Bernardus, dum nimis nutriunt carnem, nutriant vitia. Edere tamen interdum licuit, sed infirmis duntaxat, prælatorum permissu. Goffridus Vindoc. lib. iv, epist. 42. *Carnis comestio sicut monachis pro corporis infirmitate conceditur, ita eis*

n carnis voluptate negatur; et post alia: sed quia paucorum vel nullorum istam virtutem esse cognoscimus, ut videlicet a carne omnino abstineant, cum alicui carnem comedendum tribuimus, rationabilis est consideranda necessitas, non carne carnis nutrienda cupiditas.

dientiarum. Unde a sanguine et suffocatis jubet lex abstinere. A suffocatis non abstinere, qui furtime edere non timet. Periculo namque praelatorum sunt transgressionum commissorum. Vasorum custodes sacrorum puniuntur, cum negligentia sua de templo Domini asportantur, et usque ad manus concubinarum regis Babylonis humiliantur. Sapienter me non doceo, sanctiorem non instruo, ferventior non excito, studiosior non provocho, sed timores meos manifesto, sed dolores aperio, sed consilium quaero, sed evadendi semitam interrogo. Audio principes populi pro ensis in patibulis, et affixos contra solem propter peccata populi, et summo vacare valeo? Dicentem Jacob ad Laban in summo articulo iudicii lego: *Oves tuae et caprae steriles non fuerunt. Arietes gregis tui non comedi, nec captum a bestia ostendi tibi: ego damnum omne restituebam: quidquid furto peribat a me exigebas, die noctuque astu urebar et gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis, sic per viginti annos in domo tua servivi tibi (Gen. xxxi).* Haec, inquam, lego, et non inconsolabiliter inertiam meam lugeo? Ubi namque oves curae meae? ubi caprae non steriles? Qui enim a pueritia sua in claustris regulariter eruditi sunt, et tunicam vitae atque conversationis suae immaculatam servaverunt, oves Domini sunt. Qui de saeculo fetorem luxuriae fugientes, poenitentiae habitum sumunt, caprae Domini nihilominus sunt. Sed ubi Jacob, ubi abbas tam sedulus exhortator, tam fervidus redargutor, tam cautus provisor, tam benevolus persuasor, tam contra rabiem luporum potens, tam contra morborum pestilentiam sapiens, tam ad aeris intemperiem patiens, tam ad latronum insidias prudens, tam fidelis in commisso, tam vigil in evitando damno, tam perseverans in incepto servitio? Damna Domini mei video, sed quomodo resarciam, ignoro. Esset quidem justa recompensatio, si numero numerum aequarem, si pretium par pari pretio restituerem. Nunc vero cum non sit mihi nisi una anima, si perierint per culpam meam tres aut quatuor, quid faciam? Anne triplicatam vel quadruplicatam poenam persolvam? Quod si quoquo modo poenam istam pati possem, centuplicatam forte qua patientia sustinerem? Ista attendens miror me non mirari, expavescere me non expavescere. Certe non est somnus simplex; sopor aut lethargia est, quae me tenet. Obsecro, mittite antidotum.

EPISTOLA XXVI.

AD HUGONEM CLUNIACENSEM ABBATEM.

[11, 2.] Domino et Patri suo charissimo HUGONI Dei gratia Cluniacensi abbati (35), frater PETRUS humilis Cellensis abbas, se ipsum cum devotione.

Serenior post nubila dies succedit: dulcedo cres-

(35) *Hugoni abb. Cluniac.* Petri Venerabilis successoris, ejus nominis tertio. Post Petri excessum monachi Cluniacenses tumultuaria electione Robertum quemdam senilicium, sed comitis Flandriae cognatum, reclamantibus, multis elegerant. Quo

cit ex amaritudine praecedenti; ruina statim amplius commendat. Sic in auditu commotionis magnae, quae in Cluniacensi electione facta est, non parum concussa sunt viscera nostra, sed rursus in concordia laetata est anima nostra. Ab occasu enim sancti patris nostri, praedecessoris vestri, eatenus tanquam parturicens erat, donec reciperet virum alium, qui consolaretur eam ab operibus suis. In dolore suspirabat, sed ecce jam non meminit pressurae propter gaudium; quia et libertatem recepit, et unum de filiis uteri sui cum principibus populi sui collocavit. Filii alieni mentiti sunt ei, et claudicaverunt a semitis suis, quia non ex ore Domini, sed ex propria usurpatione et consilio Achitophel regnare attentabant. Odiosa nimirum praesumptio.

Cluniacensem tam castam matronam prostituere, tam religiosam publicare, tam honestam devestare. Reprimenda temeritas matrimonii, leges tam petulanter infringere, ut non voluntas nobilissimi a puellae quaeratur, sed violentia inferatur, torus immaculatus non cum reverentia poscatur, sed impudice exigatur. Prorsus inaudita miseria, si hac necessitate materfamilias addicatur, ut non tanquam libera, cui vult nubat, tamen in Domino, sed cui respuit nolens succumbat famulari, imo concubinatus obsequio. Ubi est: *Non vos me elegistis, sed ego elegeri vos? (Joan. xv.)* Ubi est: *Non sumat quisquam sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron? (Hebr. v.)* Annon ista libera est, liberam habens electionem in libertate spiritus, cujus et ancilla et sponsa est; ancilla utique ex devotione, sponsa ex charitate? Ubi, inquam, reverentia sponsi, sponsae gloria, quam Joannes Baptista reformidat, Moyses velat, Rebecca operit pallio, cherubim gloriae obumbrant, et quam caro et sanguis si contingit, ut fumus evanescit? *Caro, inquit Apostolus, et sanguis regnum Dei non possidebunt (I Cor. xv).* Idcirco Moyses solvit calceamentum de pedibus suis, ne si forte in terra sancta curis carnis impeditus consisteret, faciem in rubo radiantis Dei offenderet.

Non aestimo leve dispendium, flammeum gladium atque versatilem nuda manu accipere, vel caecis obtutibus fornacem iracundiae inconsulte transilire. Culmen hujus honoris, vel potius oneris, tam est pendulum ad casum, quam debile ad flatum. Urit sollicitudine, pungit timore, urget iniquitudine. Fortuna si utrinque et undique versata discutiatur, plus mœroris et minus laetitiae refert. Jugiter siquidem ratiocinatio supputanda, tam accepti muneris, quam solvendi debiti; hinc aequitas judicis, illinc difficultas injunctae administrationis pensanda. Venia etiam speranda, si non obstiterit puniendi negligentia. Tempus numerandum, usura repli-

JACOBI SIRMONTI NOTAE.

postea dejecto ac mortuo, Hugonem hunc ex priore abbate renuntiavit, ut est in supplemento Sigberti ad annum 1158. Haec igitur est commotio magna quam vocat: Hugo, filius uteri Cluniacensis; Robertus, is qui per vim regnare conabatur.

causa, fructus computandi, et summa totius dispensationis colligenda. Si minus inventum fuerit, danda ante articulum supremum pecunia ad mentem, removendus ad numularios virtutum sive fidei cursus. Gratia pro gravitate discriminis impioranda; arbitrium pro posse impendendum, legatio excusatoria pro impossibili mittenda. Ex æquo enim si ad pugnam congregiatur, nulla proportione ad dominum homo miser et invalidus subsistet. Pondus terræ, cœli infinita spatia, diffusiones aeris, et maris profusiones intra pugilli angustias facilius coarctabis, quam Deo cœli paria respondere possis. O abbas Cluniacensis, attende quæ fecit tibi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus (Luc. 1). Fecit tibi Deus ut deus, ut pius, ut bonus. Exaltavit humilem, deposuit potentem (ibid.). Ecce itaque oculus monachorum factus es, speculum et exemplar hujus ordinis. Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus monachorum, quod est congregatio Cluniacensis, lucidum erit. Si autem nequam fuerit, etiam corpus tenebrosum erit. Vide ergo ne lumen quod in te est tenebræ sint (Luc. xi), ut sic loquar. Facit audere, quod vestibulum familiaritatis tuæ aliquando penetravi, et religionis tuæ sancta devotio. Sed de his hactenus. Cæterum more nostro obediens amantissimo et piæ recordationis viro, domino Petro abbati, fidejussi cum abbate Arremarensi (36) pro eo nullam pecuniam adversus Huldricum de Vendopera (37). Priores quatuor proinde secundario, ut regressum ad eos haberemus, accepimus fidejussores. Hi sunt ....

EPISTOLA XXVII.

AD EUMDEM.

[ii, 3.] Domino suo et patri charissimo Hugoni abbati Cluniacensi, frater Petrus Cellensis, salutem. Justitia nostra superabundare debet justitiæ Scribarum et Phariseorum, et non subjacere. Miror justitiâ hanc quis novus legislator vel unde attulit, ut non restituatur a principali debitore pignus fidejussori a debitore detentum (38). Miror et novam benignitatem vestram, quæ nec semel respondere voluit jam secundo vocanti. Durius hoc silentio quam damno perimoveor. Ad damnum enim levius ferendum cooperatur patientia, cum illud novæ resarciendum amici bona et nova gratia. Silentium vero post beneficium mortui beneficii representat sepulcrum. Malum tanquam abortivum amici primogenitum facere, cum potius semper obsequii memoria vigere debeat, et vivere apud ami-

cos. Et damnum, et damni hactenus patientiam præstabam; sed amicis, sed dominis, sed veracibus monachis, qui et si me ipsum vellent invadere possent. Sed quid dicam? Plane minus dicam, ne forte et cum pecunia amicos perdam. Dicam prorsus, dicam. Quicumque forte hoc audieritis, quod Cellensis simplicitas sic elisa, ne dicam elusa, si ab amicis suis charissimis, pro quibus et se, et omnia sua ponebat, nolite annuntiare in Geth, neque in compitis Ascalonis. Hoc potius et si non verius dicatur: abbas vetera non novit debita. Nam cum audierit et creditoribus satisfaciet, et fidejussores liberabit, et gratiam amicis æqua lance rependet. Valet.

Ecce calamî nostri valde fatigati pro labore suo mercedem repossunt, bibere in calice, post æstum et hiemem.

EPISTOLA XXVIII.

AD EUMDEM.

[ii, 4.] Domino et Patri suo charissimo Hugoni venerabili Cluniacensi abbati, Petrus humilis abbas Cellensis cum omni devotione.

Una eademque hora, denique et ore uno, saporis dulcedinem a medullis epistolæ vestræ accepi, et reciproco munere manum ad scribendum deflexi. Semper namque nescio quid plus dulcedinis habet res præsumpta primo voluntatis appetitu, quam post desiderii tempus. Nolui igitur opportunitatem tanquam recalcificandam in horas differre; unde fueram quasi monitus ipsa tantæ majestatis dignatione. Et primum quidem moram damnosam, sed bene compensatam, hac satisfactione remitto. Deinde negligens inveniri apud vos in hujus officii munere præcaveo. Chartam et chartæ scripturam satis eleganter compositam suscipiens, semel non aspicio, sed diligentiam hominis, etiam in parvisimilibus rebus non prætereundam in memetipsum cum admiratione replico. Exemplum est certe compositionis intimæ, refiguratus quandoque habitus in exteriori homine: et vini bonitas calicis accrescit idoneitate. Suggestit ipsa suæ faciei venustate, quod et exhibuit in lectione, magnum quid in absconditis suis repositum apportare. De paradiso, de Ægypto, et de quibuscunque locis Scripturarum tam pretiosas merces et margaritas plenis marsupiiis ex se refudit charta vestra, quod ad ipsam coarctata sit intelligentiæ nostræ arca. Sed quid mirum, si dominus abbas Cluniacensis de thesauris suis tot et tanta proferat, quod et quanta Cellensis vix efferre valeat? Nonne sic a quodam dictum le-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(36) *Abbate Arremarensi.* Monasterium est ordinis S. Benedicti, cujus originem, auctoremque Arremarum docet epistola Leonis IV ad Prudentium Tricassium episcopum, in cujus situm est diocesi. Conditoris nomen retinet etiam in vernacula. Nam *Monstier-Ramey* vocant, hoc est monasterium Adremari.

(37) *Huldricum de Vendopera.* Gentilitium id familiæ cognomen ab agri Campani castello, quod

possidebant. Hunc vero ipsum Hilduinum de Vendopera puto, quem aliquot Aripatorii cœnobii tabulæ testem ascriptum habent cum Theobaldo comite, Bernardo Clarevallensi, et Guidone Arremarensi abbatibus, qui omnes ætatem hanc produnt.

(38) *A debitore detentum.* Sensus exigit, ut legatur a creditore, quod etiam declarant quæ de eadem re scribit sub finem epistolæ sequentis.

ginus : *Ex te non poteris præbere ascensores equorum, quos ego dabo tibi (Isai. xxxvi)*. Ambulant vobiscum innumerabiles forte sicut monachi, sic et sententiæ. Certe sic est, negari non potest. Res in evidenti. Quis sic ad manum, sic ad nutum cogere tantum exercitum philosophicorum exemplorum tam cito potuit? O vena dives! Beatus qui vigilat ad postes ostii tui, Mane panibus, vespere carnibus edere poterit. Pulsavi, et aperuistis. Unum locutus sum, quod dixisse me non pœnitet. Una siquidem et modica punctione tetigi vos, quinimo tetigi acervum mercurii, sive novarum frugum, sed non modica æstimatione excepi thesaurum multarum sententiarum. Quid? mensuram bonam et confertam, et coagulatam, et supereffluentem remisistis in sinum nostrum. Proinde exulto ad dignationem vestram, stupeo ad eloquentiam, curro sicut cervus sitiens ad fontes historiarum, ad profunditatem sententiarum, ad suavitatem exhortationum. Interea duo proponitis, sumpta a nomine uno, quod est Petrus, fortitudinem scilicet et agnitionem. De utraque exemplificatis non avare. Honesto deinde modo qualis esse debeam instruitis; et talem esse dicitis, qualem fieri vultis. Modus his suadibilis ad docendum. Naturale siquidem est animæ rationali, voluntario motu occurrere de se bene opinanti, et humeros inclinare indubitatæ affectioni. Pronum quoque sibi redhibet animum ad obediendum, qui prius amicitia fidem fecerit, et de probitate persuaserit. Crederem vobis, si mihi cōsciis in contrarium non essem: utinam sicut a charitate vestra profertur, sic a vobis in veritate perficeretur. Sed ut verum fatcar, rara in nobis nominis vestri interpretata veritas. Unus enim est, et secundum non habet, cui dicitur: *Secundum nomen tuum, ita et laus tua in fines terræ (Psal. xlvii)*. Quod hoc nomen? Jesus. Quæ ista laus? *Salvabit Dominus populum suum a peccatis eorum (Matth. 1)*.

Revera hic Jesus, in cujus manu salus nostra est. Hic nomen habet, quod est super omne nomen (Philipp. 11). Hic denique virtutem nomine suo non inferiorem implet: quinimo et tempore et pondere excellentiorem. Parum dixi, tempore; melius enim dicerem, æternitate. Virtus hæc ab æterno, nomen hoc ab ævo. Virtus sine tempore, nomen ex tempore. In pondere nihilominus omnia virtus Divinitatis operatur, ipsum quoque nomen Jesu. O pondus nominis Jesu! Quis appendere, quis dinumerare, quis æstimare valeat hoc nomen in pondere? Nunquam sine pondere nominandus est Jesus, pondere utique sanctuarii, quia *nemo potest dicere Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto (I Cor. xii)*. Et in lege Moysei sic dicitur: *Non assumes nomen Dei tui in vacuum (Exod. xxi)*. Paulus apostolus ne in venum curreret, ut potuit in vinculis, et in catenis per passiones quotidianas, hoc nomen semper apposuit et apprehendit. Hoc enim est quod ait: *Non sunt condignæ passiones hujus (Rom. viii)*, etc., et alibi de eodem pondere: *Stigmata, inquit, Jesu porto in cor-*

pore meo (Gal. vi). Alibi dicit: *Dedit ei Pater nomen, quod est super omne nomen, etc. (Philipp. 11)*. Præponderat hoc nomen quodcumque creaturæ nomen est. Hoc compendiose dixerim, ut solum designarem quis scilicet nomen habet et virtutem. Rursus inflecto intuitum ad epistolam, quæ sicut turris ædificata est cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. Ad quid tantus apparatus? Opinor, voluistis in me aut terere sensus hebetes majestate sensuum, numerositate exemplorum, perplexione rationum subtilium; aut inertem provocare æmulatione studiorum; aut mœstum consolari pulchritudine sermonum; aut indoctum ædificare persuasionem adhortationum; aut satisfacere opportunitati meæ abundantiori gur-gite auctoritatum. Sed quodcumque horum attenditis, optabile et valde charum habeo, quod occupationibus vestris succensetis, et sicut Rebecca hydriam de scapulis lassitudini nostræ inclinaveritis. Refluentes quippe procellarum revolutiones, quibus interdum ascenditur usque ad cœlum et descenditur usque ad abyssum, quis vel ad modicum credat abesse abbati novo Cluniacensi? Quis de abyssis terræ vel post tertium diem non miretur emergere? Quis non compatiatur gementi sub aquis? Scribere quomodo valet, quem degrandinat sollicitudo continua, et nunquam quieta? Sed ubi obstaculum ægrius, ibi necesse est se expediat ingenium egregius. Procul dubio animi elegantis est, curæ sæcularis oneribus indignari; et per medias interpellantium acies ad lectionum amœnissimam pratam, et solitudinem liberam, velut solitarii onager, evolare. Contra hanc vim a prætoræ nullum proponitur interdictum. Hæc vis probabilior, quam desidiosa patientia. Vis, inquam, hæc non improbabilis, si rumpantur novi funes contexti et concatenati nexibus causarum tanquam a profundo maris emergentium. Est et aliud consilium, ut ubi non sunt vires ad vim faciendam, adsit ingenium ad furtum committendum, de quo tamen non nascatur actio furti. In Evangelio enim commendatur mulier, quæ tangens Jesum, virtutem a simbria vestimenti ejus furto subripuisse commemoratur. Furtum prorsus commendabile, si te ipsum tibi ipsi et Deo tuo ab incurso concursantium subduxeris. Aquæ enim furtivæ dulciores sunt, et panis absconditus suavior. Valde saporabilis lectio, quam interpellata sorbet animæ intentio. Studium, lectio, et oratio turbam non amat. Impediuntur plerumque peregrino super-ventu, quia vix patitur non se partiri adveniēti mobili animæ consolatio. Forte onera gravia et importabilia, quæ nec digitis tangere possum, humeris vestris impono. Quo enim modo dominus meus Cluniacensis poterit hæc unquam vel experiri? Imo vivere quomodo poterit, si hæc non fecerit? Si post omnes habiturus est, quando se habebit? Rursum si eum non habuerint qui sine eo vivere non debent, quanta pestis et iniquitas! Expedi potius ad unum moriatur homo, quam tota gens peccat. Sed rursus:

Quid prodest, si totum mundum lueretur, se autem ipsum perdat et detrimentum sui, faciat? (Marc. viii.) Ecce, ut attenditis, res in arcto posita est. Neque ad dexteram pro se, neque ad sinistram pro aliis excedendum est. Quid igitur? Medium eligat, et si non potest omnem diem, saltem diem inter diem habeat. Habeant eum alii; sed ipse habeat se ipsum, sed et alii. Non dividat infantem vivum, ut decrevit Salomon; habeat eum vel mater, vel non mater: imo semper habeat mater. Non sibi vivat tantum, non aliis tantum, sed sibi et aliis, ne ipse pereat; sed aliis et sibi, ne oves sine pastore succumbant. Et de his hactenus.

Præterea non id indignetur dominus meus, si dixerò quod sentio. Dicam, sed cum licentia dicam. Quid? Quia deest semper aliquid culturæ Dei. Illoc forte apud vos proverbium est, sed faciam verbum de proverbio. Laqueum debiti quadam perplexione ratiocinando difertis, ita scribendo in epistola: « Si redditum est, non debemus super hoc inquietari; si propter reddendum quæstio aliqua ventilatur, debet judiciario ordine diffiniri, et partium allegatione et judicis sententia terminari. » Bone domine, bene docuit vos magister noster proponere: utinam sic bene solvere! Solvere, dico, debitum, non syllogismum. Videritis non extensa disputatione, sed compendiosa relatione, et potius ratione, inter quos quæstio hæc versari dicitur, cui competat actio, et adversus quem detur. Principalis profecto debitor et suus creditor ad invicem habent actiones, alius directam, alius utilem. Sed quid ad fidejussorem? Semper liberandus fidejussor proposita actione pignoratitia a principali debitore contra creditorem, soluto prius duntaxat debito ad restituendum pignus, et ad liberandum fidejussorem. Hoc fecit dominus Wintoniensis (39), sed non effecit, nam creditorem convenit, sed nobis pignus non restituit. Idcirco dixi quod curta est res, donec restitutum sit nobis quod tenetur pro vobis. Est et aliud notatum in epistola vestra, quia suspensive et indefinite dixistis quid agendum esset, sed non quando, neque diem, neque horam posuistis: forte quia non est nostrum scire tempora, quæ in potestate sua habet Wintoniensis. Scio, domine mi, scio, quia in multiloquio non deest peccatum. Ignoscite si D quid egressum est de labiis nostris, quod minus rectum appareat in oculis vestris. Ut vero hoc auderem, vos occasionem dedistis. Valet.

EPISTOLA XXIX.

AD HUGONEM CLUNIACENSEM ABBATEM.

[14, 5.] Domino et Patri charissimo Hugoni Clu-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(39) *D. Wintoniensis.* Henricus frater Theobaldi Magni, et Stephani regis Angliæ. Is Wintoniæ quidem episcopus erat in Anglia, sed in Gallia hoc tempore versabatur: Cluniaci nimirum, quo tandem ex Anglia rediit. Monachus enim erat Cluniacensis.

(40) *Abbati S. Laurentii Leod.* Nobile hodieque

niacensi abbati, frater Petrus Cellensis abbas, salutem.

Pro amicis nostris, imo pro amicis justitiæ, amico nostro, veritatis imo amico, nunquam refelleremus scribere. Etenim illa amicitia in diversis amicorum causis debet intervenire, quæ non plus justo vergens se in favorem alterius, æquitatis rectitudine pensat negotium, non favoris, aut odii iniqua inflexione. Quanquam igitur vobis et excellentem prærogativam dilectionis debeam et honoris: huic tamen abbati Sancti Laurentii Leodiensis (40) novo confederatus amicitiae pacto, propter Christum quem in ipsum suscepi, me ipsum nihilominus concedo. Cum igitur utrinque Christus in causa sit, utrumque ad debitum honorem rependum medius ipse commoneo. Vos quidem, ut quanto magnus dignitate, prælatione, et nomine estis, tanto abundantiori humilitate illum suscipiatis. Illum ut secundum excellentiam majestatis vestræ cogitet qualiter summam in summo viro humilitatem excipiat, et obviis, ut dicitur, brachiis devexam bonitatem sustentet. Vos, ut honestatem personæ et justitiam quam habet ad vos, æqua libratione appendatis, et personæ honorem, causæ judicium reddatis. Vidi personam, et amavi; audiui causam, et approbavi. In persona prudentiam, religionem, litteraturam, simplicitatem notavi; in causa retentionem pacis, malitiæ exterminationem, simultatis repressionem, et justitiæ tenorem animadverti. Qui de tam longe quærit pacem, nonne amat quod quærit? Qui tempore tanto et tali a sancta fratrum suorum congregatione peregrinatur, quibus putas stimulis affectionum remordetur, ut vaccæ illæ, reclusis vitulis, mugientes, vincentes sanctitate propositi usitatum et consuetum affectum carnalitatibus. Sed gratias Deo, quia illorum damnum quibus abfuit, et suus dolor recalcitrans qui abfuit, nobis in lucrum versum est quibus adfuit. Moveant itaque et commoveant pia viscera vestra quæ auditis, et intendite viro bono, viro pacifico, viro honesto, imo vestris monachis et fratribus, quibus valde credimus utile, si pacem tenuerint, inhonestum et inutile, si a pace resilierint. Valet.

EPISTOLA XXX.

AD HENRICUM CAMPANIÆ COMITEM.

[11, 6.] Domino suo HENRICO comiti palatino (41) frater PETRUS de Cella humilis abbas, bene regnare.

A collateralibus vestris a nobis quæsitum est, quid vobis daremus, et dies capiendi super hoc consilii præfinita. Primo itaque miror quid ego fecerim mali, quod sic semper a me faciem vestram aver-

Benedictinorum est monasterium in suburbano Leodiensi.

(41) *Henrico com. Palatino.* Comiti Campaniæ, Theobaldi Magni filio, cui liberalitas Largi seu municipi nomen fecit. Unde autem et quandonam Palatini vocari cœperint comites Trecenses, accurate more suo docteque disseruit P. Pithœus.

titis, quod venire ad eam, vel rogare, aut nunquam, aut rarissime possim. Secundo utrum ab illa tenacissima vestra memoria exciderit quod nondum expletus sit cursus anni, quod LX libras tam vobis quam vestris persolverim. Tertio non parum doleo, quod nostra paupertas et debita propter presentis anni negotia, tam de itinere Romano, tum pro ecclesia de Villa Mauri (42), tum pro infirmaria fratrum quam fecimus, tum pro multis aliis, ad aures pietatis vestrae non potuit pervenire. Videat itaque benignitas vestra, et condescendens necessitatibus nostris parcat, et his non addat gravamen, sed levamen. Valeta.

EPISTOLA XXXI.

AD A. MOLISMENSEM ABBATEM.

[11, 7.] Venerabili domino et Patri A. Molismensium abbati (43), frater PETRUS, humilis abbas Cellensis, salutem.

In omni possessione præcellit amicorum possessio. Potest enim parari, sed comparari non potest amicus. Nam quod incomparabile est comparari quomodo potest? Annon vero incomparabile est, quod nondum habitum emi non potest, perditum æque redimi non valet? Talem amicum frequenter quæro, nec invenio, etiam in grege amicorum. Egregium, non de grege gregalem desidero amicum. Numero gaudeant amicorum, qui unum nesciunt habere amicum. Ut enim ait Seneca, plura habeant hospitia, raras amicitias. Non aliter amicis utuntur quidam, quam hospitibus. Si nocturnum bene se præbuerit hospitium, mane laudant, et abeuntes commutant, et quot dies erunt peregrinationis, tot numerabuntur revelationes itineris. Ad tempus occurrit hospitium, nec sui causa petitur, sed tantum ut fessi releventur. Non ita perfunctorie amicus forte occurrens recipiendus, sed cum labore quærendus, cum deliberatione admittendus, cum studio retinendus, cum omni vigilantia læsus reconciliandus, cum instantia forte elapsus prosequendus et revoandus. Non possideas amicum, tanquam prædium. Nam infructuosum respuis, aut aliena a te prædium, incrosum studiosius colis, et ad possidendum avidiorem intendis animum. Ita qui in amico requirit non animum sed aurum, non fidem sed faciem, non mores sed vestes, non naturam sed fortunam; causa propriae utilitatis, non naturalis bonitatis amicum quærit. Repentina quoque non omnimodo approbanda est amicitia, sed quæ germinat cognitione, crescit familiaritate, frondescit consuetudine, germascit cordis amplitudine, fructificat perfecta identitate. Hic arbor fici plantanda et circumfodienda est, ut dulcedinis fructum in agro amicorum afferat. Hic triplici filo contorquendus est dilectionis funiculus, ne facile rumpatur. Funiculum hunc

A torqueo ut potero, cum ad me per obsequium, per recompensationem, per vicissitudinem forte torquendus occurrerit. Verso enim pollice de amicitia scribendo filum contorqueo. Si placet pectum coagulanda societatis, præsigantur termini arcentes presumptionem odiosæ prævaricationis. Liceat tamen metas transire sine reprehensione proficientem, sed impune non liceat deficientem. Ha namque bona est transgressio, cum ultra æstimationem amare acceleraverit inchoata dilectio. Ha quam bona est non transgressio, sed progressio, cum justam mensuram impleverit amicorum ad invicem fidei promissio! Semper in amicitia minus pollicendum, amplius præstandum. Jam ergo amico loquar ut amico. Amice charissime, gratiæ suæ Deus addidit novam gratiam, cum te de priore abbatem, de ovifecit pastorem. Recole statum, reminiscere meritum, attende donatorem, et datum donum Dei Deo resignes, non homini. Tanquam de summo Dei vertice coronam avellit, qui quod a Deo datum est, ab homine recognoscit. Idololatria est, Deo debitam homini rependere gratiam. Novi quorundam blanda lenocinia, novi vanitates et insanias falsas. Quidam sic, si molestum fuerit claustrum, dicit: *Ego nocte et die ad Deum manus, ut hanc tibi potestatem concederet, expandi, et singultibus continuis, donec id efficeretur, aures divinas pulsavi.* Alius autem sic: *Ego illi prolocutor, ego persuasor, ego aliorum monitor, universorum animos ad te inclinavi, et modo quod volo impudenter negas?* Alius *Te Deum laudamus* recinit; alius nominationem a se vel concessionem factam improbe meminit. Sic plures sunt tui abbates, quam quorum tu sis abbas. Non ita, domine et amice charissime, fiat, ut quod ab uno habes, a multis te habere credas. Non monachus qui oravit abbatem constituit, sed Deus qui concessit; non qui voce nominavit, sed qui cordibus intimavit. Non ista scribens ad ingratitudinem provoco, ut immemor sis beneficii; non in arrogantiam extollo, ut non respicias devotionem congregationis te sibi præfici rogantis. Hoc enim non esset amicum instruere, sed destruere, non veraciter bona suadere, sed nequiter vitio nequissimo subdere. Ad quid ergo ista præstruxi? Ut vana loquentes com-pescas, ut statum dignitatis et officii tui importunitate aliquorum non minuas, ut solum Deum auctorem hujus tuæ sublimitationis recognoscas, et ad ejus gloriam et honorem omnia facias. Obnoxium te habeat congregatio pro devotione sua, sed cum auctoritate tua; monachus te propitium inveniat pro deprecatione sua, sed cum integritate tua. Sis benevolus, sed et rectus; sis pius, sed et discretus; sis compatiens infirmitati, sed impatiens mali; sis hominis consentiens, sed inordinatis non parcens; sis hu-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(42) *Ecclesia de Villa Mauri.* De qua cum canonicis litigabant, epistola 7.

(43) *A. Molismensium abbati.* In diœcesi Lingonensi ordinis Sancti Benedicti. Parænetica est novo

abbati, qui ex priore creatus nuper erat. Falsa est inscriptio; leg. C. aut W., id est *Gulenco* seu *Wilenco*. EDIT. PATR.

malis, sed non dejectus; sis largus, sed non prodigus; sis providus, sed non avarus. Sis in templo Domini basis argentea, per patientiam; sis columna marmorea per inflexibilem justitiam; sis capitellum habens sculpturam librorum, per contemplationem assiduam. Sis arca testamenti per abundantem gratiam; sis virga Aaron, per disciplinam; sis mensa Domini, per doctrinam; sis candelabrum de auro mundissimo per bonam famam; sis propitiatorium per misericordiam; sis tabulae testamenti, per veteris et novæ legis scientiam; sis cortina per charitatem; sis saga cilicina per humilitatem; sis templum Domini, per continentiam et castitatem. Non habitet juxta te malignus, non audias vocem sanguinis, non sermonem susurrii. Fortissimi in Israel et doctissimi ad bella, id est honestissimi et probatissimi monachi, lectulum tuum ambiant propter timores nocturnos. Make suspicionis homines non tibi cohabitent, non coambulent, nisi forte raro et secretius corrigas et benignius corripas. Aliquando enim sic emendantur mali, dum pietate revocantur pastoris. Quæ namque cum aliis, vel saltem post alias oves, non recurrit ad ovile, si ex infirmitate, portanda, si ex malignitate, cogenda est. Ad te confugiens per humilitatem inveniant matrem, à te resistentes, per contumaciam sentiant severum patrem. Non sis præceps in judicio, non mutus in consilio, non verbosus in convivio, non arrogans in publico, non detrahens in secreto, non avarus in proprio, non prodigus in alieno, non contumeliosus in capitulo, non negligens in monasterio, non effusus in refectorio; frequens in oratione, discretus in confessione, assiduus in lectione, profusus in lacrymarum effusione, largus in pauperum miseratione, ardens in contemplatione, affabilis in hospitium susceptione. Pauca et vera sint eloquia oris tui. Procal a te simulatio, dolus nunquam in corde, locus nunquam in ore tuo. Præ oculis timor divinus, præ manibus beatus Benedictus. Extra Deum nihil agas, extra Benedictum nihil præcipias. Vale.

EPISTOLA XXXII.

AD H. PRULIACENSEM ABBATEM.

[11, 8.] Amico suo charissimo H. abbati Pruliaci (44), frater PETRUS Cellensis abbas, accipere de spirita Moysi.

Amicorum monita eo affectuosius suscipiuntur, quo ambiciosius animorum compago ad invicem consolidatur. Nescit mutui amoris vestri coagulum, qui familiariter non est admissus ad secreta ipsarum medullarum. Ab ipsis igitur medullis verbum amicæ consolationis mutuans, æque usque ad tui cordis secretiora rogo ut admittatur, et vice mei fungatur officio dilectionis, et suppleat dispendia solæ confabulationis. Quid est, domine, imo frater et amice? Nondum enim dominum redoles, quid

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(44) H. abbati Pruliaci. Novo item abbati, sed olim Cisterciensis, in diocesi Senonensi, abbatis Pruliacensis haud scio an ejusdem meminit Ste-

A est? De statione quietissimali portus ad marina discissima transtulerunt alici tui, aut, ut verius fatear, ad molam te posuit benignissima manus Dei tui. Quid igitur facies? Plane tolle molam, et mole farinam, de qua subcinericium facias in conversione peccatorum, ut convertantur a viis suis pessimis, et vivant; similaceum nihilominus in exhortatione bonorum, ne peccent, et non recordentur justitiæ eorum quas fecerant. Revera, charissime, ad molam positus es, qua in spiritu vehementi conteras alios in malis, et ipse conteraris in afflictionibus. Sed attende diligenter, quia mola orbiculari motu nunquam et nusquam excedens orbem persequendo superficie grani suppositi extenuat in minutissimæ farinæ speciem, unde conficiatur panis in escam hominum. Sic nempe omnis labor et vexatio tua, quæ tibi dabit intellectum, æquitatis rotunditate circumvolvatur, ut ne quid nimis facias, vel ferventius agendo quam toleret complexio tua, sive infirmitas tibi commissorum, vel remissius quam expediat ordini et officio tuo, sive quam permittat regula et regularis consuetudo. Rotundo itaque perge cursu in omni negotio tuo, modestiam servans in his quæ ipse geris, et in his quæ aliis ingeris. Appende mores temporis cum hominum moribus, et versa ex hoc in hoc, quia calix in manu Domini plenus misto. Nondum eliquata est natura, nondum defecata; nondum fex corporeæ gravedinis exinanita. Corpus quod corrumpitur aggravat animam. Parcendum itaque interim corpori, nec danda licentia animæ, ut suis excurrens appetitibus in ipso itinere tardum et lassum rejiciat corpus. Spiritus enim promptus est, caro autem infirma (Matth. xxvi). Jugale suum ferre debet anima, non interficere. Moveat se quidem semper spiritus ad meliora, sed ægotantem equitaturam suam calcibus cruentis supra modum non vexet, ne forte cæde lacerata obeat, et sanguinem ejus de manu immoderati spiritus Dominus requirat. Nemo unquam carnem suam odio habuit, sed sovet eam (Ephes. iv), sicut et Christus Ecclesiam. Proceadat et præcedat anima carnem, sed stationem faciat, quo saltem sero mansionem possit assequi subsequens caro. Morandum tamen, non remanendum D est propter carnem. Non erit molesta mora, si sit modesta. Quousque respiret caro subsistendum, non quousque expiret. Sciat se caro uti itinerariis recreationibus, non mansionariis delectationibus. Si de itinere gravatur, festinet ad mansionem. Erit enim illi mansio et grata pro requie, et certa pro æternitate. Huc applicuit nos orbicularis motus.

EPISTOLA XXXIII.

AD ROBERTUM ABBATEM DE BULLENCURTE.

[11, 9.] ROBERTO abbati de Bullencurte (45), frater PETRUS Cellensis abbas, salutem.

phanus Tornacensis epist. 172.

(45) Roberto abbati de Bullencurte. Bullencurtis, seu Bullencuria, ordinis item Cisterciensis cœno-

Infra robur animi tui, quæ a me prodire possunt A consolationes residere non ignoro. Commendabilis illa solum fortitudo est, quæ fatigata robustior, oppressa liberior consurgit. Levat namque fortunæ importunas sine molestia sarcinas, portat sine pondere, deponit sine lassitudine. Accrescit forte cumulus ponderis, sed et virtutis. Jacet enim virtus sine palestra. Ubi deest lucta, virtus videtur quasi discincta. Mollis et tenera est cum in lectulo prosperitatis extenuatur. Sumit verò suum habitum, imò se ipsam, cum obviaverit quòd evincendum sit. Exerta concurret, ubi de victoria palmam reperit. Provocata melior, lacessita recentior, subito deprehensa et moderatior et cautior efficitur. Non turbatur repentino incursu, non frangitur hostium coacervato exercitu. Non senescit debilitate, sed B consenescit maturitate. Deserit quem in se non converterit. Utitur siquidem hæc aliter isto, aliter illo homine. Aut enim se tibi contemperat, aut se tibi informandò comparat. Nec est minor, si minus in alio, nec amplior, si amplius in alio. Proficere dicitur, cum ex ea proficitur. Hæc a corporea natura diversum sortitur, et quod est ab origine et quod efficit in homine. Origo ejus a Creatore, sed ad utilitatem creaturæ. Quid enim est virtus hæc, de qua loquimur, nisi vapor et emanatio virtutis Dei? Vaporatur subdita Deo anima vitali tam calore quam odore, quatenus calore justificetur, odore glorificetur. O gloriæ odor! o calor vitæ! Tam nemo sine altero bene vivit, quam nemo sine altero beate. C Beati ex alio angeli, ex alio homines boni. Sic autem angeli beati, ut et boni, quia nec beati essent, nisi boni fuissent, sicut odor semper cum calore. Nam sine calore nihil olet; calet tamen aliquid, quod non olet; sicut et bonus quandoque invenitur, qui necdum beatus est. Est vero arrha beatitudinis bonitas, quam qui non deserit, ejus consecutivo carere non poterit. Vale.

EPISTOLA XXXIV.

AD MATHILDEM FONTISEBRALDI ABBATISSAM.

[II, 10.] Venerabili abbatissæ Fontisebraldi MATHILDI (46), PETRUS Cellensis abbas, suus in Christo amicus, gratiam et gloriam Sponsi æterni.

Inspector conscientiarum Deus et testis novit quibus dignationem vestram præcordiis exceperim, D quam incomprehensibiliter ad confederationem mutui amoris exsultaverim, quamque incomparabiliter omni auro familiaritatem vestram prætulerim. Unica siquidem et pura me vobis prius conciliavit gratia, tum deinde ampliandi amoris multiplex su-

pervenit causa. Ubi enim nulla operum præludia, nulla præcedunt officiorum blandimenta. unde aurorem dixerim procedere, nisi ex gratia? Hæc enim operatur motibus propriis et spontaneis in corde hominum sine pœnitentia, cum multa reverentia, et absque invidorum calumnia. Hæc aufert suspicionem, confert affectionem, defert honorem, refert pudorem. Hæc interveniente, solvantur malignantium susurria, consolidatur bonorum cœcordia, et prorsus adimuntur insidiantium machinamenta. Hæc spirituum coagulum, ac indissolubile bitumen animarum, diversitates morum ad unam consonantiam reducit, et meritorum inæqualitates ad æqualitatis contemperantiam proportionaliter recolligit. O gratia gratiosa! Sine te omnia amala, tecum omnia bona. Sine te, inquam, inanis universa creaturæ, et a te repletur angelica cum humana creatura. Tu reformas deformia, lapsa reparas, confirmas debilia, clausa receras, congregas dispersa, et obscura illuminas. Tuum est quod sum, quod vivo, quod sapio, quod sanctorum vestigiis devotus procumbo; tuum, inquam, tuum est quod te in templo sancti tui nominis, quod in sanctuario tue glorificationis videre et adorare te merui. Si enim sanctius adoraris in animabus sanctis, quam in templis lapideis et manufactis, quanto magis in sacris visceribus virgineis? Nihil enim est tibi his charius, acceptabilius nihil, cum æthere nitidius, firmamento reluceant jucundius, cœloque sublimius. Ubinam tale quid inter homines reperies? Credo in illa tua Fontisebraldi abbatissa, quæ nobilitate carnis nemini secunda, spiritus generositate in multis celeberrima, castitate præcipua, humilitate conspicua, liberalitate profusa, fervore religionis est decenter succensa. Reprimo styllum ne assentatoris sustineam periculum. Parcuis enim laudare amicos, amplius amare debemus. Severius quoque mala eorum corrigere, quam male sana palpando contræctare. Condémnatur vero non mius desidiæ, qui vano timore gloriam Dei reticet, quam invidiæ, quem alterius fortuna contorquet. Solem etiam de mundo tollere non immanioris æstimo sceleris, quam dotem naturæ et gratiæ a Creatore in creatura collatam obumbrare silentio malignitatis. Vir tutum namque prædicatio, Dei est glorificatio; nec tutum est cuiquam se nescire quod habet habere, cum damnum exinde citius possit evenire. Nos, inquit Apostolus, non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis (I Cor. xi). In filiis hujus sæculi

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

b'um est in diocesi Tricassina, ubi canonici olim fuerant Augustiniani; quoad Henricus episcopus locum sancto Bernardo, Clarevallensibusque concessit. *Vallecurtensis abbas* pro Bullencurtensi perpetram legitur apud Saresberiensem, epist. 115.

(46) *Abbatissæ Font. Mathildi*. Sub finem epistolæ comitis Andegavensis filiam fuisse docet. Hæc igitur est Mathildis, Fulconis V comitis, Hierosolymorum postea regis filia, quam Guillelmo Henrici

primi Anglorum regis filio desponsam utriusque gentis historiæ narrant, et legere est in notis ad Goffridum lib. v, ep. 17. Cæterum Guillelmo sponso marinis fluctibus ante nuptias absumpto, Mathildis intactam virginitatem inter Fontisebraldi sanctioniales Deo devovit, et pro rege Anglorum, ut Cellensis noster loquitur, regem commutavit Angelorum. Nunc abbatissa jam erat, ut in epistola sequenti.

hæc comprobatur prudentia, si res familiaris frequenti supputatione creverit multiplicata. Eadem cœlestium negotiatorum mercedum quotidiana emolumenta assidua ratiocinatione debet compensare, et quæ minimæ ad thesaurum sufficiunt omni instantia perquirere. Unde Psalmista : *Notum fac mihi, Domine, finem meum, et numerum dierum meorum quis est, ut sciam quid desit mihi (Psal. xxxvii)*. Quomodo namque potest scire is quod sibi deest, cui non constat quod adest? Itaque requirat sarcinulas, marsupia excutiat, pecuniam appendat in statera, cogitet sumptus, drachmas, computet, domumque everrat, ut sciat quid desit sibi. Si desunt agri primitiarum, fertilis videlicet charitas supernarum virtutum; si paradisi malorum puniceorum, scilicet plenitudo bonorum operum; si fons hortorum, hoc est vena sanctarum devotionum; si reclinatorium aureum, quod est requies omnium affectionum: festinet, discurrat, transmigret per nudinas, per marina discrimina, et per regiones remotas, quia ubi non sufficiunt propria, succurrunt aliena. Præterea et puella quærat lanam et lium, ut ex uno calidam, ex altero faciat candidam tunicam. Martha calida utatur, Maria candida. Hæc enim actioni, illa contemplationi aptatur; hæc orat, illa laborat; sedet ista, sudat illa; hæc quiescit, illa currit; exit ista, illa intrat; ista inchoat, illa consummat. Felix anima, cujus promptuarium talia resudat unguenta, cujus dolium talia refundit libamina, cujus virgultum ejusmodi stillat balsama, cujusque horreum simillima continet aromata! Felicem dixerim et locum, ubi tales comparantur species, ubi gemmæ vaneunt incomparabiles, ubi exiguo pretio res acquiruntur valde desiderabiles! Vidi, vidi in foro speculum non alteri quam filię regis congruum: vidi monile non alterius quam intactæ virginis collo appendendum.

Hoc speculum castitatis est, virtutis et humilitatis, quæ terra nostra in publicis contractibus hæcenus habere non consuevit. Res siquidem pretii est inestimabilis, raro inveniens venditorem, rarius emptorem. In ejus certe comparatione cœlestes exhauriuntur thesauri, negotiatores requiruntur ditissimi et divinissimi, comparatores quoque liberalissimi. Cœleste siquidem commercium supercœleste desiderat pretium. Quid nempe virginitate cœlestius? Humilitate quid excelsius? In diademate Salomonis præfulget altera, in thesauris regis pretiosior est altera. Ex utraque tamen omnium artifex sapientia monile composuit, et venale proposuit. *Qui potest, inquit, capere capiat (Matth. xix)*. Ad hoc manus adolescentularum satis ambitiose quasi tentantes emere circumvolitabant, sed audito pretio statim omnes resiliabant. Ad extremum pene jam desperato negotio, virguncula quædam, Andegavensis comitis filia surrexit, manum ad fortia misit, et nova commutatione pro rege Anglorum regem com-

A mutavit angelorum. Hæc gloriosa dicta sunt de te, charissima domina. Indulge autem mihi, quod sermone diffundere te plus justo detinuerim, et credas ex abundantia amoris copiam protulisse sermonis. Ora ergo pro nobis. De componendis autem quibusdam sententiosis sermonis tui non sum oblitus, sed tam cito implere non potui, pluribus impeditus. Vale.

EPISTOLA XXXV.

AD EANDEM.

[II, 11.] Domine suæ servus suus, spiritum rectum.

Quod Filius hominis non venerit pacem mittere in terram, sed gladium, et quod Spiritus sanctus super principes nostros in igne descenderit, quodque Isaac ignem pœnæ et ligna disciplinæ nostræ portaverit, scienti refero. Hæc etiam fortassis ratio, quare Jacob in benedictione filiorum Joseph manus transversaverit, quatenus singulorum non nativitatis ordo aut privilegia, sed meritorum et morum attendantur officia. Virtute namque discretionis servata, et misericordia in sua triumphat patria, et justitia congrue disponit totius regni gubernacula. Cum itaque palatium ingredimur misericordiæ, flores et fructus decerpimus olivæ. Cum ad tribunal justitiæ assistimus, palmam reportamus, et de pomis lunæ et solis satiamur. Hæc in reginæ nostræ vestimento delectabilis varietas, et ad tollenda fastigia filiorum non solum hominum, sed et Dei immutabilis immutabilitas et æterna æternitas. Joannes in aqua tantum baptizat, nec vulnus originalis peccati sanat. Christus Jesus in spiritu judicii et spiritu ardoris, et cœlum reserat. *Omnia, inquit Apostolus, mundantur in sanguine, et non fit remissio nisi in sanguine (Hebr. ix)*. Neque itaque vestimentum mistum sanguine sit in combustionem propter peccati transgressionem. Christus septies contra velum sanctuarii proprio digito suum aspersit ad emundationem criminum nostrorum sanguinem. Hoc nos docuit unus magister noster qui in cœlis est, hoc legislator in figura monuit: *Non auferes, inquit, sal fœderis Dei tui in omni sacrificio (Lev. ii)*. Satis dictum est sapienti. Priorem illum sancti Aigulfi excuso, quia quod facere potuit et debuit, fecit. Si aliud vel aliter fecisset, offensam nostram incurreret. Vale. Proderit tamen peccanti, præcedente pœnitentia, oratio vestra et sancti conventus vestri. Iterum vale.

EPISTOLA XXXVI.

AD PRIOREM CELLENSEM.

[II, 12.] Priori suo (47) suus abbas. Res humanæ qualiter in mente divina pensentur, conspectibus hominum in hac volubilitate mundanorum absconditur. Solummodo angelica puritas his prout datur admiscetur arcanis, ac de profundo mysteriorum edocta quibus dignum videtur revelare sufficit. Interim temeritas nostra sic in se ipsa ob-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(47) Priori suo. Monasterii Cellensis.

securata confanditur, ut nec remota sensibus aliquatenus apprehendat, nec saltem vicina cognitione perfecta contingat. Digna hæc ultio in præsumptorem, ut et de præteritis arguatur, et a futuris coercetur. Timore hujus periculi, mi dulcissime, admonitus, de præsentibus quidem angor, et tamen futurorum præsentens caliginem vias incognitas reformido. Gratia vero divini auxilii si adfuerit, nec profunda pelagi pertimesco, nec etiam quæque in tentata arripere diffido. Etsi enim parum roborata trepidet affectio, poterit sine dubio consolidari insuperabili superni luminis patrocinio. O Jesu! cui vanum fuit ad te confugere? cui male cessit te et inter vepres hærentem cornibus quærere? Te quidem nec pietas deserit, nec omnipotentia, atque ob id tuis nec pium ferre recusas suffragium. Sna potius perit quicumque periclitatur diffidentia, quam tua inclementia. Nostro si dignaris obsequio, mentem nostram compunge tactu interno, et in funiculis amoris tui reduc a sæculo, et deduc in eremo. Tumultus non quiescat, donec tanquam spumam ad littoris quieta nos ejicial. *Fiat, fiat super nos misericordia tua, Domine (Psal. xxxii)*. Non convertatur amaritudo passionis, nisi omnia expurgaverit superdui humoris. Honoris ambitio, carnis delectatio, amicorum confabulatio, consanguineorum visitatio, subjectorum prælatio majoris potestatis ostentatio, utquid? Nonne his anima compeditur, ne ad superna evadat? Nonne his complicitur, ne virtutum pennis cœlestia petat? Et horum quidem finis erit, sed sine fine poena durabit. Alterum horum fieri necesse est, aut vincere hæc, aut ab his vinci, aut superare, aut subdi, aut fugere, aut includi. Sanius est igitur nudum enatare, quam vestitum submergi; solum eflugere, quam cum multis periclitari. Quid cor humanum expavescit? quid refugis? fructus solitudinis non est quidem mollis, est tamen fortis, non est pinguis, est tamen dulcis; est durus, sed in cortice; est acerbus, sed in superficie; est novi saporis, sed inchoantibus; est conterens dentes, sed non consuescentibus. O cor humanum, cur times renovari? cur abhorres reparari? Velis, nolis, hinc abire compelleris; velis, nolis, sine mora emigrabis. O cor excors! cur non curris ad Dominum cordis? Cur omnia colligis, et te ipsum non colis? Dignitate præcellis, potestate excedis, auctoritate quidquid creatum sub cœlo est evincis. Nobilitatis tuæ progenies quanti sit, ob ignobilem conversationem non attendunt, qui post corpus suum te ponunt: exemplar tuæ formationis non meminerunt, qui inter corpus et spiritum quæ sit differentia non animadvertunt. Natales tuos relege, et de quam spectabili sis genere recole. Generi tuo maculam servitutis noli irrogare, quia servitus tibi non a te debetur. Etenim tu in loco sublimi sedere, cæteri vero tibi debent assistere. Tuum est mandare, cæterorum ad mandatum venire, et pro contemptu

A vindictam excipere. Tuum est injungere, subjectorum sine discrimine injuncta effectui mancipare. Soli Deo si dignum præsteris obsequium, tuum ad omnia valebit imperium. Hæc interim confabulatorium omittam, et tempus et locum constituam, quonarrationes, rationes, et allegationes utrinque liberius audiam. Valet.

EPISTOLA XXXVII.

AD T. PRIOREM MOLISMENSEM.

[11, 15.] Frater Petrus Cellensis abbas T. priori Molismensi (48), salutem.

Sacratissimæ passionis et resurrectionis Dominicæ solennes feriæ, dies cum suis horis, membra cum suis officiis non immerito hactenus vindicaverunt. Quid enim digitis meis cum calamo scribere in die, quo distenditur in cruce dilectus ex dilecto, qui factus est sponsæ suæ fasciculus myrrhæ? (*Genl. 1.*) Manus domini tornatiles, aureæ, plene hyacinthis, clavis perforantur, et manus mea ad aliud quam ad distillandum myrrham probatissimam occupabitur? In uno oculorum, et in uno crine colli sponsæ vulneratum cor ejus, et cor meum inania et supervacua meditabitur? Potius resignet dies hæc in affectu Christiani affectum morientis Christi, compassionem in membris, mortificationem in concupiscentiis, expiationem a vitiiis, conformationem in officiis charitatis. Ecce cur non responderim epistolæ tuæ die sequenti postquam eam accepi. Accepi namque eam, cum de vituli saginati pelle detrahenda et de agno assando jam ageretur, et manus ac pedes junioris filii Rebecca parabat supervestire vestibus Esau valde bonis, id est sacramentis ecclesiasticis. Jesus vestimenta sordida non propter peccati contaminationem, sed propter mortalitatis contaminatam conditionem deponebat, et sacram manuum ac pedum abluitionem, non carnali depositione sordium, sed conscientie bonæ interrogatione in Deum intitulabat. Jam ex odore unguenti a peccatrice, sed pœnitente, in caput vel pedes Salvatoris effusi implebatur domus: jam convivium pinguium, convivium medullatorum apponebatur, vinum meracissimum crateris infundebatur.

O bone amice, quis scriberet, imo quis non biberet? Comedite, amici, et bibite, et inebriamini, charissimi, continuabatur, et de morticinis pellibus atramento liniendis cogitaretur? Ecce quare statim non respondi, cum libentius illis pulmentis intenderem, quam de responsione vestra cogitarem. Quid de Sabbato dicam? Quid, inquam, dicam, nisi quia Sabbatum est? Sabbatum revera sed delicatum, sed sanctum, sed gloriosum. Non licet igitur digitum extendere, et loqui quod non prodest. Deinde die sequenti, resurgente et cum spoliis multis Domino redeunte, aliquid de præda pretiosissima veniens in occursum deposed. Rursum intueor triumphum, excipio renascentia sidera; post solis ortum et au-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(18) T. priori Molismensi. Theobaldo fortasse, qui post hæc abbas ejusdem cœnobii, 113 epist.

roram nascentem in thesauris meis consigno, ut hæc spes reposita in sinu meo doceat, quod *stabile principium melior fortuna sequeretur*. In his diebus nemo alius scripsit, nisi tantum Pilatus, quinimo destructum est quod adversum nos erat chirographum. Post hæc vero tandem, cum exivit homo ad opus suum, et ad operationem suam usque ad vesperam, recogitavi seriem somniorum atque sermonum epistolæ tuæ, et extrahens eam de tenebris ad lucem, deprehendi non esse meam. Ubi enim mea, quæ de me principio narrat super id quod vidit, aut audivit ex me? in medio fingit me dixisse vel fecisse quod non est verum? in fine comparat se illi qui sine peccato non est? Non sibi convenit imago epistolæ tuæ, bone frater et amice. Primum vinum ponis, deinde acetum supponis, ad ultimum misturam myrrhæ et aloes apponis. Non rejicio usquequaque laudem mihi propinatam, amplectens dicentis benevolentiam, non dicti conscientiam. Langor enim ille fortissimus, quo sub sole universa vanitas hominum laborat, et me cum aliis corripuit, quatenus suaves illas aurium modificationes necdum propulsare didicerim. Naturale est hoc vitium, et, ut ait Seneca, naturalia corporis aut animi vitia leniri arte possunt, deleri non possunt. Hoc animi scabies est, sed differenter occupat. In vadit quandoque inferiora, quandoque superiora, quandoque totum simul, et superiora et inferiora. Superius est in animo, quod ad rationem pertinet; inferius, quod ad sensualitatem, totum quod ad destinationem, sive deliberationem. Fallaci igitur suppositione, dum alias animus forte ad quædam majora et meliora occupatur; subintrat inanis gloriæ amor, et foliis ficus turpitudinem suam obumbrans, in latibulo anguli sedet, ut cum domina sua ratio absens fuerit, viro, id est naturali appetituisse misceat, et ex tali concubitu Ammonitæ et Moabitæ, qui non intrant in Ecclesiam Dei, usque ad tertiam et quartam generationem, præcreantur. Quod enim ab initio conceptionis et generationis vitiosum erit, ad innocentiam gloriam quo modo intrabit? Nunquam igitur opus vanæ gloriæ numerabitur in remuneratione veræ gloriæ. Ideo Abraham dicitur: *Ejice ancillam et filium ejus. Non enim erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ* (Gen. xxi). Deinde quod periculosius est, ascendit sursum hæc scabies, et tangit ipsam verticem sanctum animæ, ubi est imago et similitudo Dei. Querit suam non Dei gloriam, abutitur voluntate divinæ tam generationis quam regenerationis. Non nominat filium suum, id est opus, Joannem, sed Zachariam. Hæc jam non celat, et non velat, sed revelat turpitudinem suam, et juxta sapientissimum, contra animam suam Adonias petit Abisac Sunamitam, quæ regi David sole-

(49) *S. Joannis Quintiacensis*. Multa sunt in Gallia cœnobîa, quæ S. Joannis nomen gerant. Hic vero Reomensem S. Benedicti abbatiam in diocesi Lingonica designari puto. Quintiacensem vero, alteram Cisterciensium haud procul Ternodoro sitam

habet obsequia præstantissima et incentiva castissima præbere. *Unum est*, inquit Safomon. *et si regnum petat* (III Reg. xi).

Adonias cupidissimus regni, est ratio infecta amore privati boni. Ambit iste Abisac sibi assumere, cum tota ratio absorbetur a voragine cenodoxiæ. Sed occiditur, quia a Deo separatur. Hoc malum sub sole est. Adhuc amplius realum est, cum tota hominis intentio et operatio ad hanc iniquitatem et negationem contra Deum se incurvat. A laqueo sic contorto triplici funiculo cave tibi, o amice, quia malum est oblati honoribus delectari, pejus negatos appetere, pessimum pro sublatis in iram prosilire. An erat menum abbatiam illam dare cui vellem, subtrahere cui vellem? Et quis ego? et quid ego? Præcipue comparatione tanta: archiepiscopi scilicet Lugdunensis, episcoporum quoque Lingonensis et Augustudunensis: abbatum etiam Molismensis, sancti Joannis Quintiacensis (49), quid ego nisi pulvis et cinis? Cælum et terram eum istis testes invoco, nisi forte evanuit a sensibus meis, quod de persona tua nil inhonestum, nil criminis in eorum auribus deposuerim. Revera non statim acquievi, et abiit sermo in regionem longinquam. Nominatus est iste, non dissimulavi dicere quod audiveram, vel videram: reticui tamen quod ignorabam. Nominatus est Petrus de Vivartis, heu mihi! pro quo contra amicos, et episcopos, et clericos, et familiares, alla vice fortissime steteram et constantissime, nunc quoque ut potui steti. Quia non potui ut esset abbas, vertit ad me cum quibusdam suorum terga, et non faciem. Hoc anno multa horum similia, non per visum, sed per sensum et experimentum passus sum. Amici quondam mei a longe steterunt, et jam non ambulant mecum. Quid itaque faciam? Non ibo? sed inobediens ero. Non ibo? sed superbus apparebo. Tacebo? sed conscientiam timeo. Tacebo? sed pecuniam Domini abecondo. Tacebo? sed callidus, vel stultus reputor. Utrique parti placebo? Sed hoc erit simulatio, sed hoc erit impossibile. Quid igitur? *Dirige, Domine Deus meus, in conspectu tuo viam meam* (Psal. v). Quid, inquam? Da sermonem rectum et bene sonantem in os meum. Hucusque satis. Nam parietem litterarum fodere, ne dicam impugnare parco. Rivas tantum et quaedam scissuras per circuitum obambulans designo, sed et resigno. Nam quod fractum est, si quid tamen fractum est, malo resarcire, quam nova damna facere. Fiat pax.

EPISTOLA XXXVIII.

AD FRATRES CAZIACENSES.

[11, 14] Frater P. Cellensis abbas, dilectis fratribus, filiis et amicis Caziacensibus (50), sapientiam scribere in tempore otii.

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

in eadem diocesi.

(50) *Caziacensibus*. Pro abbate Caziacensi ad Eugenium papam scribit Bernardus epist. 265. Et in litteris Hattonis episcopi Trecensis nominatur Simon abbas Caziacensis. Apud Nicolaum quoque

Præter solitum, nec non et votum meum, in A virga, non in spiritu mansuetudinis scribere vobis proposui, qui paterna præcordia aculeis litterarum vestrarum absque misericordia perfodere non timuistis. Movet me et commovet plurimum pia senectus in Patre, miseranda compassio in fratris abjectione, seria et intemperata oratio in paginarum serie. Dissimulare, nec tam manifesta redarguere; pars ejusdem criminis videtur esse. Quis enim iste impetus? quæ ista ebrietas? Quod suffugium mentis et sensuum, fratrem abdicare, Patri contradicere, jus monastici ordinis sic perturbare? Dura et dira, fratres mei, æmulatio vestra, morte tristior, inferno inferior, saxo durior, amarior absinthio, felle acetosior. Quid enim? pietas negatur, necatur misericordia, honor paternus conviciatur, insimulatur amor fraternus, societas repellitur, regula violatur. O irreligiosa religio! O ficta sanctitas! O invidiosa charitas! Siccine, fratres mei charissimi, siccine Christum didicistis? Nonne Deus noster Deus pacis est, et non dissensionis? O stulta recordia illorum qui pacem suam dicunt, si fratrem non receperint; mortem, si viderint; prosperitatem, si socium exterminaverint; devotionem, si opus devotionis condemnaverint! Hæc in te pestis, Joseph, grassatur: hoc in tuum caput infortunium sine culpa refunditur. Vendere enim te fratres volunt, quem videre nolunt. Paternæ gratiæ impedimentum sibi credunt, quia Patri gratiosum sentiunt. Sic sic fratrum ingratitude mercatur gratitudo Patris. Si defuerit, inquit, amatus filius, ad nos resiliat paternus affectus. Dum Joseph visibus sistitur patris, rarior ad nos deflectitur dulcedo paternitatis. Toliamus fratrem et habebimus patrem.

Quam justius et jucundius faceretis, si vobis filialem devotionem invisceraretis. Hoc nempe affectum multiplicaret, non devastaret. Boni fratres et amici charissimi, currebatis bene; quis vos fascinavit sic patri scribere, sic fratrem proscribere? Quid enim Tes. mali fecit? quid tam atrocis injuriæ dignum perpetravit? Quod tam immanissimum suum facinus, ut sic contra legem sine lege vestro judicio non rediret? Ubi sunt misericordiæ vestræ antiquæ quibus veniam criminosis indulsistis? quibus sceleratis commissa facinora remisistis? O quanto impurius, quantoque indignioris vitæ pluribus et locum misericordiæ impetrastis, et gratiam immeritam prorogastis! Ubi fornicationes T., ubi inordinatæ comestiones? Ubi ignominiosæ operationes? ubi innominatæ confusiones? Opera lucis, non tenebrarum opera T., opera diei, non noctis; opera prædicanda, non præjudicanda. O livor! o invidia! Quo ausu ingressa es sanctuarium Dei, cubile Al-

tissimi, thronum Regis æterni? Qua tyrannica præsumptione sanctorum præcordia rupisti et irrupisti, quinimo et dirupisti? [Ecce pondere gemitum et clamorem validum de corde amicorum pressisti. Unde namque ustio illa cordis, unde angustiae mentis, nisi te succedente, nisi te constringente? Prosus usque ad internecionem animæ combureris, et ex hoc paupertas et angustia cordis. Non, fratres, non adversum me ira, sive commotio vestra exardescat. Nequaquam enim tacere vobis debui insipientiam vestram. Acquiscite tamen consiliis meis, et quod inconsulte factum est, consulto corrigere ne differatis. Quam citius ergo poteritis, ad pedes Domini abbatis simul procumbatis, satisfacientes pro erratu non levi, neque surgatis nisi benedictionem ab ore paterno reportaveritis. Mihi quoque, si in aliquo excesserim, obsecro, indulgeatis. Diligo enim vos, Deus scit. Valete.]

EPISTOLA XXXIX.

AD FRATRES CAZIACENSES.

[11, 45.] Fratribus, filiis et amicis suis charissimis Caziacensibus, frater PETRUS humilis abbas Cellensis, salutem.

Non levitas, aut levis necessitas ut loqui suadet, Patris languorem, matris desolationem, fratrumque attendens commotionem. Verum est, verum est, fratres charissimi, illud Evangelicum: *Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis* (Matth. xxvi). Quid autem horum gravius, percussio pastoris, an dispersio gregis? Equidem divisum sine dubio alterum satis grave; simul vero utrumque penè damnatum intolerabile. Inumorabor igitur plangendo Patris passionem, an consequar revocando fratrum exterminationem? Sed ut rerum fatear, utrumque, si utrumque contigerit lugebo. Sed alterum affectuosius, alterum ambitiosius. Nam Patri uberius lacrymas profundam laboranti in defectu naturæ; fratribus emittam intensius redargutionum sagittas propter excessum culpæ. Morbis namque naturæ compassionem, corruptioni animarum debetans reprehensionem. Condolendum, non imputandum est seni, quod egreditur mundum: imputandum vel potius amputandum in Christiano, si rumpere tentet dilectionis vinculum. Re integra, fratres charissimi, nondum imminetia lucrosius evitantur pericula, si adfuerit oculus Providentiæ, et manus vigilantis cautelæ. Casus fortium terrere debet fortunam pauperum. Nam tua res agitur paries dum proximus ardet. Quantumlibet potentissima, quantumlibet opulentissima regna in brevi contentionum molestia succensente corruunt. Mundi ipsius machina stare non poterit, si se elementorum in-contemperantia conturbaverit. In proximo Cluniacensis (51) Ecclesia antiquitate senior, religione

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

Clarevallensem legitur epistola 19 ad abbatem Cazeiensem, hoc est, ut codex noster habet, Caziacensem, ex qua cœnobium ordinis Cisterciensis [imo Benedictini] esse constat. Situm autem est in Sues-

sionum diœcesi.

(51) *In prox. Cluniacensis.* In electione Roberti, de qua dictum epist. 26, abbas hujus nominis non reperitur ea tempestate inter Cluniacenses.

ferventior, rerum abundantia plenior, multitudine numerosior, quid fecit? Scandalum parvulis, piis mœstitiam, religiosis verecundiam, amicis pudoris jacturam, universæ Ecclesiæ velamen opprobrii. Ubi enim ambitur honor sæcularis sub tegumento religionis, quando ab eodem arcebitur erudus animus in maturitate dilectionis? Si ita favus mellis acescit, quid absinthii amaritudo, quid aceti faciet acredo? Proverbium est: Suaviter corrigitur, qui exemplo aliorum emendatur. Maneant igitur, in vobis unitas, pax, et concordia, ut id ipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata. Quandiu Patrem vestrum, imo nostrum, vobiscum retinere poteritis, alium ne cogitetis. At ubi inevitabili cogente necessitate aliter disponendum fuerit, Spiritus Paracletus invocandus, cœtus sanctorum convocandus, et vir bonus, religiosus, discretus, litteratus, pius, et in sancta religione enutritus, qui Patris vestri imitator sit, omnimodo investigandus. Valet.

EPISTOLA XL.

AD CARTUSIANOS DE MONTE DEI.

[III, 1.] Dominis suis et Patribus priori (52) cum cæteris de Monte Dei (53), frater Petrus Cellensis indignus abbas, usque ad montem Dei Oreb.

Aliud materia, aliud suadet scribere vestra reverentia. Et materia quidem, quæ est charissimi filii nostri translatio ad vos, potius semper silere, vel instantius flere, quam scribere admonet. Sanctitatis autem vestræ reverentia sancta et digna exigit. Itaque non quælibet levia et secularia, sed fortia et cœlestia debet assumere, qui vobis proponit scribere. Quid autem charitate fortius, quæ fortis est ut mors? quid cœlestius, quæ etiam omnem exsuperat sensum? Et de hac quidem, quantum ad nostrum se inclinare dignata est sensum: *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (Joan. xv). Quanti igitur apud meam humilitatem vestra profecerit dilectio, æstimare poterit, qui quod pro ea reposuerim pretium diligenter pensaverit. Certe non aurum, sed virum secundum cor meum; certe non argentum, sed quem habebam quasi unigenitum: certe non lapides pretiosos, sed lapidem, quem mihi crexeram in specialis amoris titulum, in hoc proposui commercio. Scio, nec prorsus dubito, quod si omnem substantiam domus meæ dederim pro sancto amore vestro, nihil tamen in comparatione illius attulerim. De Monte namque Dei non amor mundi, sed amor cœli descendit; non carnalis amor, qui tanquam nubes matutina pertransit, sed æterna

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(52) *Priori*. Simoni, viro sanctissimo, epist. 46. (53) *De Monte Dei*. Pulcherrimum, multisque nominibus clarissimum Carthusiensis ordinis cœnobium, ab Odone S. Remigii abbate fundatum in diœcesi Remensi, præfectura Mosomensi. Tertius ab Odone S. Remigii abbas fuit Petrus noster, ut vel hinc satis causæ fuerit, cur fratres de Monte Dei tanto studio et amore complexus sit. Sed alix

A *charitas quæ nunquam excidit* (1 Cor. xiii). Non enim recipit æstimationem, quod omnem excidit accidentium licitationem. Divini siquidem amoris suavitate sanctarum animarum pius redolet amor. Et quid humana paupertas dignum recompensationis, non dicam ad supernum amorem, sed saltem ad quamlibet sanctorum dignationem, in omni thesauro inopie copiose abundantis reperire poterit? Sane nil sanioris mihi videtur ad hoc consilii, quam ut gratiam rependat pro gratia, ad illius imitationem, qui potius ex abundanti quam ex indigenti, non aliud quidem solet dare pro gratia. Itaque et ego gratias vestræ gratias ago, non tamen vanas, non vacuas, sed ultra facultatum mearum sufficientiam largas et divites. Non enim de arca, sed de conscientia, non de fundo marsupii, sed de intimo cordis, non de supellectili domus, sed de intimis visceribus profero quod accipitis. Si enim aliter fieri posset, si aliud pretium, quantumcunque magnum, vestra sanctitas exposceret, si aliquam commutationem commercium illud admitteret, o quam libenter darem! o cum quanta gratiarum actione numerarem! O Deus cordis mei, quanta animæ meæ usque ad mortem in hoc parta angustia, quam importabilis! nisi tu mecum portaveris in separatione ista affectionis semper duratur ærumna.

C Jesu bone! indubitanter pro te aliquid me fecisse jam deinceps fateri non erubesco. Sed quid aliud facerem? Tuus est ille, tuus sum ego. Et utinam sic tuus ego, sicut ille tuus! Et qua fronte tibi de tuo tuus contradicere præsumam? Non resisto voluntati tuæ contumaciter, ut tu assistas desolationi meæ misericorditer. *Vide humilitatem meam et laborem meum, et dimitte universa delicta mea* (Psal. xxiv). Domine, Domine, nonne totam mitius a me tolles animam, quam partem dimidiam? Placeat tibi saltem non deserere partem residuam, quia tibi assumis præcipuam. Vere nunc experior, quod separare veneris hominem adversus patrem suum. Vere hic gladius Salomonis vivus et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens usque ad divisionem animæ et spiritus. Quare propter te divisa est maceries animorum præsentia corporum? Tu mediator, tu lapis angularis, tu dispersos Israel congregas, tu Deus unus, ad te et in te utraque faciens unum, quare sic facis, vel si non facis, quare pateris ut caream baculo meæ debilitatis? ut suam columnam deserat basis? ut sine Aaron non Moyses, sed tuus miser cogatur sustinere quæstiones sive molestias hujus talis et

præterea vetustiores fuerunt, atque in his Stephani monachi Cellensis ad illos emigratio, de qua hoc loco. Stephani nomen docuit index seu titulus epistolæ, quem his verbis conceptum meminimus: *Epistola Patri abbatis Cellensis ad Stephanum quemdam monachum suum, sed postea monachum Montis Dei*. Sed hanc hactenus nancisci non licuit.

causa multitudinis? Pie Jesu, non sustineat pietas tua sine consolatione meam diutius fragilitatem conquassari, sine visitatione fatigari. Quid est hoc? Vobis coepi scribere, vobis loqui, et sic in mediis sermonibus, cum tanta mora meas miseras misericordissimi Dei conspectibus explicui. Certe ut videatis, certe ut intelligatis, quis sit dolor filium dexteræ amittere, et nec saltē sublato Joseph, Benjamin retinere. Quinimo ut Deum totius consolationis meis compatiendo mœroribus dulcius et obnixius pro me exoretis. Est enim benignus piorum exauditor, largus pro se aliquid facientibus remunerator. Orate itaque, ut et istum, quem quasi in vinculis Christi retinetis, non amittam, et ut optando scripsistis, pro Samuele nostro prophetam non inferiorem recipiam. Sic enim dote bona ditatus, consolationem aliquam vestris orationibus accipiens, potero expectare illam veram et æternam, pro qua desolationem suscipio temporalem et transitoriam. Valet.

EPISTOLA XLI.

AD CARTHUSIANOS DE MONTE DEI.

[III, 2.] Dominis et Patribus suis de Monte Dei, frater Petrus Cellensis, dulcedinem gratiæ quam repromisit Deus diligentibus se.

Exultat spiritus meus in Deo salvari meo, tum quia videre et audire vos vel semel merui, tum quia familiaritatis gratiam, gratia superna largiente, inveni. Accedit hinc beatitudini meæ dulce ad invicem commercium litterarum, unde et amaritudinibus meis mitigativum paratur electuarium, et inquietudini sopitivum medicamentum, et hebetudini non mediocre æruginamentum. Denique quoties formam et vultum inspecio sermonum vestrorum, magna virtute veniferos morsus evado rugientium curarum, inundationes contempero influentium occupationum, assultus reprimo internarum et veterinarum inimicitiarum. Placet sensus profunditas, dictorum veritas, morum informatio, errorum redargutio, amputatio vanitatum, condemnatio ambitionum. Plus medullæ farinæ, minus corticis et surfuris habent. Facile ex his perpendi potest, quid in se de se anima religiosa sentiat, quid supra se de Creatore suo obstupescat, quid infra se de peregrinatione mundi et tentatione carnis pertimescat. Plane ad se ipsam conversa conturbatur, ad factorem suum suspensa dilatatur, ad corpus reversa confunditur. Quid enim corpus, nisi terra inanis? quid anima, nisi abyssus impenetrabilis? quid Deus, nisi lux incomprehensibilis? Igitur ut caro sterilis et infecunda imprægnetur, jejuniis et vigiliis affligatur, ut anima tetra et tenebrosa clarificetur, pristinis vitiis et phantastica ignorantia exuatur. Caro abstinendo fiat paradisi deliciarum, anima orando et contemplando efficiatur serenissimum cælum. Custos et operator paradisi deputetur ratio: protector et inhabitator animæ ipsius creator. Adhibeatur corpori diligens disciplina, ne tanquam puer imma-

aturus in perniciem sui efferatur: collata impendatur, ne velut ager neglectus mala prole urticarum inutiliter occupetur; vomere et sarculo conscindatur, et bono semine impleatur. Nam hujus naturæ est hoc corpus, ut que magis opprimitur, eo amplius multiplicetur. Terra hujus carnis, nisi aratro disciplinæ convulsa fuerit, quasi clausa vulva inutilis erit. At ubi fortiter concussa vel conscissa semen Domini exercituum exeeperit, germinare secundum genus suum incipiet. Denique secundo vulnerata, tanquam gladio ancipiti, an ore videlicet et timore, uberes fructus justitiæ, largissimas aquas internæ compunctionis, imo sanguinem et aquam in redemptionem prævaricationum suarum, et emundationem originalium delictorum, in vitam æternam saliendo profluit. Atteratur itaque contritione valida, ne insolescat, et pro frumento honorum operum spinas et tribulos desideriorum malignorum afferat. Fodiatur, imo confodiatur lancea Salvatoris, non animam in sepulcro vitiorum defossam æternis addicat incendiis. Duobus funiculis David admetiatur, uno ad mortificandum, uno ad vivificandum, ut quod naturæ est conservetur, et quod vitii, destruaatur. Sic, sic quantumcunque lapidosa fiet mollis et tenera: quantumcunque salsuginis plena, fiet dulcis et bona; fiet, inquam de benedictionibus cæli frugifera, fiet quasi horti juxta fluvios irrigui, quasi areolæ consitæ a pigmentariis, quasi mons coagulatus et pinguis, tanquam vallis nemorosa, velut terra sancta et uberrima.

De hac solummodo oritur veritas, in hanc justitia de cælo prospicit, hanc inhabitat et inambulat sanctitas: ferrum de hac tollitur, malcus universæ terræ et securis suggestionis diabolicæ in ea non auditur. Hæc terra benedictioni proxima est. Hæc, inquam, accipit, tanquam lac divini uberis, primam benedictionem in justificatione, secundam in glorificatione. Omnis igitur, juxta Apostolum, qui lactis est particeps, velut ab uberibus maternæ gratiæ, exsugat ab ista lac sanctificationis, ab illa consolationis. Hoc enim est quod ait Apostolus: *Habetis fructum vestrum in sanctificatione; finem vero vitam æternam (Rom. vi)*. Sic, sic vivitur, et in talibus vita spiritus. Sic vivunt parvuli tui, Domine Deus, ab ubere præsentis visitationis, sic ab ubere futuræ expectationis. Hæc duo, sicut duo hinnuli capræ gemelli, quia ex abundantia divinæ jam prælibatæ dulcedinis, et ex indubitatæ certitudine sequentis remunerationis, jam ad Deum, sicut cervus, inæqualitatem adversitatum transcurrimus, jam super montes aromatum mundarum orationum præ alacritate transilimus exclamantes cum Apostolo, quia *non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis (Rom. viii)*.

Cujusmodi autem lac, fratres, esuriatis, hæsito, quia ad humanos usus non simplex, sed aliud ovinum, aliud capricum, aliud vaccinum a Deo creatum perpendo: habet et humana infantia lac proprium,

et ætati suæ congruum, mamillarum maternarum. Ex qualitate vero uberali uniuscujusque lactis, cui magis personæ, vel ætati quodlibet horum competat, non est disserere. Est namque caprinum parum nutritivum sed satis digestivum; vaccinum multum nutritivum, sed durum ad digerendum; ovinum ex his medie temperatum. Quamobrem ex alio servi, ex alio filii, itemque ex alio pascuntur domini. Qui domini, nisi qui dominantur in universa Ægypto carnis suæ? Qui filii, nisi qui de ventre nati sunt gratiæ? Qui servi, nisi quorum manus servierunt in cophino veteris vitæ? Servi necessitate indigentis, filii suavitatis indulgentiæ, domini deliciarum plenitudine lac edere solent. Utinam mihi peccatori indulgeatur lac veniæ, vobis jam expiatis lac gratiæ, tandem expiatis lac gloriæ! O clarum lac! o suave! o jucundum! Clarum, quia per veniam transferimur de regione tenebrarum ad lucem gaudiorum. Suave, quia per suavitatem gratiæ, ab amaritudine tentationum ad dulcedinem deducimur immarcescibilium delectationum. Jucundum, quia per gloriam a sæculi tristitia evadimus ad æternum et incommutabile gaudium. O abundans jucunditas! o jucunda abundantia! *In die enim illa nutriet homo vaccam boum, ut ait Isaias, et præ ubertate lactis comedet butyrum (Isa. vii).* Quæ namque est vacca boum, nisi anima consors naturæ et gloriæ celestium spirituum? Quam homo Christus nutriet, non sicut nunc in umbra sacramenti obumbrati veritate, sed in declaratione veritatis, et in detectione reserati per clavem David mysterii de mensa corporis, et de vino pretiosi sanguinis, de vestimentis gloriæ, et de lacte matris gratiæ, quod præ ubertate misericordiarum vertitur in butyrum dulcedinum, quia omni flexibilitate et mortalitate de medio sublata, omnimoda commutatione transformabitur a claritate in claritatem, et sic in Deum. Tunc enim erit omnia in omnibus. Quid hoc butyro pinguis? quid hoc melle dulcius? Hoc mel cœlestis est, non campestre, non denique silvestre. Joannes in solitudine mel silvestre edit satisfactionis: Jonathas in procinctu belli campestre justificationis: puer Jesus in Virgine et de Virgine mel cœlestis incorruptionis. Sufficit enim lucernæ quæ lucet et ardet, in campis silvæ poenitentiam prædicari, et quando fugiat a ventura ira, populam edocere. Juveni, qui in agone fideliter et viriliter decertat, in virgæ, videlicet justitiæ, summitate futuram dulcedinem prægustare. At vero Christo Jesu, qui lux est illuminans non illuminata, creatrix non creata, propter altitudinem divitiarum sapientiæ et scientiæ thesauri absconditi (*Colos. ii*), parum est ut sit prædicator, non sit et dator, non solum veniæ, sed et gratiæ.

Denique ut de maximis ad minora trahamus exemplum, cor cujusque religiosi ad similitudinem baptistæ Domini a strepitu sæculi quietum, in baptismo devotionis emundatum, in mortificatione carnis præparatum, in amore verbi Dei confirmatum, in religione angelorum stabilitum, et si non-

PATROL. CCII.

A dum cœlestis mel pleno ore et ventre eructat, silvestre saltem prægustat. Aliter enim gratia sapit in patria, aliter in exilio; aliter rara, aliter larga; aliter continua, aliter interpolata; aliter in corpore mortali, aliter in immortalis; aliter invisibiliter data, aliter visibiliter administrata. Calore igitur charitatis liquefacta, et colatorio discretionis eliquata, nihilominus et infusorio exquisitæ veritatis infusa homini gratia, asperitates faucium in confessione mitigat, stomachum receptivum innumerabilium cogitationum mundificat, discretivam cerebri rationem ad certam mensuram modificat, et vitalem venam ad veram immortalitatem cordi subministrat. Hic autem interim nos cum turba tanquam in campestribus ad gratiam suspiramus: ibi velut in monte contemplationis glorificatam Jesu faciem suspicimus. Hic expectamus, ibi spectamus; hic petimus, ibi accipimus; hic rogamus, ibi erogamus; hic inopes, ibi locupletes; hic pauperes, ibi divites; hic cum Joanne in deserto, ibi cum Jesu in regno; hic in carcere Herodis, ibi in palatio æternæ hæreditatis. Hic ad reparationem gratiæ commo-
B datur, ibi ad refectionem præstatum; hic in mensura, ibi supra mensuram; hic in utre, ibi in ventre; hic in cortice sacramenti, ibi in manifestatione summi et incircumscripsi luminis. Ecce lac, imo butyrum, ecce mel, vel potius favum mellis offert servus vester mensæ dominorum suorum. Ad quid iterum vobis vas aquæ cum amphora vini? O domini et amici charissimi, puteus altus est, et lapis superpositus, quem mihi angelus nondum revolvit, Jacob nondum amovit, et quomodo dicam: Bibe, domine, et camelis tuis potum tribuam? O ardens desiderium! Fossoria habetis, venas aquarum viventium possidetis, puteos quos fodit Abraham et filii ejus, Isaac et pueri ejus, habetis, et adhuc aquam de cisterna quæ est in Bethlehém suspiratis? Equidem hæc aqua, et si bona ad bibendum, sed difficilis ad inveniendum. Iter prolixum et obsessum, locus remotus et ignotus, vires paucæ et raræ, undique hostis et ensis, nox instans et præ foribus tenebræ. Nisi itaque ad incomparabilem thesaurum obtinendum tanti labores non sunt insumendi. Quid dicam? Momento tamen sui hæc purissima gutta superat omnem laborem, quia sitim satiat, sordes lavat, æstum temperat, humectat arida, dura emolli-
C lit, sterilia fecundat. Ex hæc lagenas oculorum suffusas in libamentis vestris effunditis, et cum hac altissimo Deo vota placabilia offertis. Hæc ignem exstinguibilem exstinguit. Hæc rigorem judicis ad pietatem inflectit. Hæc cherubin, et flammeum gladium atque versatilem, ne lædant compeccit. Hanc in vinum convertit: et suo more potiora exhibet in benedictione, quam in creatione. Procul dubio sunt nobis plures fortes ad bibendum vinum, et ad miscendam ebrietatem; ad hoc autem poculum quis idoneus? Verus Noe noster, qui requiem nobis dedit ab operibus mortuis, hoc vino crebrius, turpitudinem humanæ infirmitatis in cruce denudavit,

et a melio filio, qui neque calidus est neque frigidus. irrisionem sustinuit. Ideo pauci procedunt ad emendum, pauciores ad possidendum, paucissimi ad bibendum, fere nemo ad ebriandum. Potens potator hujus vini fuit filius fabri. Post hunc emigraverunt ad vineas Engaddi qui bibebant vinum libaminum. Quia igitur nunc non est relictus in Sion, et residuus in Jerusalem, qui de manu Domini calicem vini meri suscipiat, accedite vos qui estis de domo Dei, et de monte Dei, et bibite et inebriamini, charissimi.

EPISTOLA XLII.

AD EOSDEM.

[III, 3.] Dominis et amicis suis priori, et cæteris fratribus de Monte Dei, frater PETRUS Cellensis, bravo diurni denarii non fraudari.

Suavissimi saporis buccellas, quasi panis oleati, avido ore in mensa litterarum vestrarum prægustans, jucunditatem spiritus cœpi eructare, et iterum atque iterum præ desiderio spiritum bonum attrahere. In crassitudine quippe animæ bene pastæ, in abundantia dulcedinis Dei scripsistis, et sicut adipe et pinguedine spiritualis lætitiæ fauces meas replestis. Sermo namque vester non est talis, qui adulterinis formis superinductis speciem pietatis repræsentet, et virtutem abneget. Hoc enim illorum est, qui in corde et corde loquuntur, vel qui molliunt sermones suos super oleum, cum ipsi sint jacula. Non autem verbum vestrum sic insulsum, sic infatutum, sed sale salitum, sed gratiæ plenitudine confortatum viscera replet sanctorum, vires reparat animarum, languores sanat ægotantium, fortitudinem conservat sanorum. Præterea delicatorum sufficit gulositati, et nauseantium medetur rejectioni. Pascit ut panis, ut vinum lætificat, ut paradus deliciarum, exuberat in omni suavitate, ut templum speciosissimum refulget in omni pulchritudine. Plane suadibilis ad commonendum, rectus ad componendum, efficax ad commovendum, potens ad corroborandum, dulcis ad demulcendum, ardens ad inflammandum. Cum enim pure de puro vase purus effunditur sermo, quid ad emundandum aptius, quid ad informandum apertius, quid ad omne opus bonum utilius? Sane verbum bonum de bono Dei verbo frequenti meditatione decoctum, exercitationi corporali et spiritali tanquam mola inferiori et superiori molitum, continua examinatione cogitationum accusantium aut etiam defendentium cribratum, humilitatis ossibus confert medullam, spiritui contrito medelam, et animæ esurienti adhibet satietatem bonam. Decoquitur vero panis iste aut in clibano profundi mysterii incarnationis Christi, aut in sartagine vivificæ crucis, aut in craticula mortis et sepulcri: cum vita vestra, locutio vestra, cogitatio vestra commoritur et incorporatur, vel consepelitur Christo novo genere vivendi. Videte panem de clibano: *Memor esto Dominum Jesum resurrexisse a mortuis ex semine David* (II Tim. xi). Comedite panem de craticula:

A *Cum adhuc peccatores essemus, Christus pro impiis mortuus* (Rom. v). De sartagine frixum apprehendite: *Cum iniquis deputatus est; et, vere languores nostros ipse tulit, et infirmitates nostras ipse portavit* (Luc. xxii; Isa. l.iii), in corpore suo super lignum crucis.

B Panis iste triplex itinerantibus per desertum ad viam trium dierum non deficit, quia etiam tertium cælum petentibus seu penetrantibus fides incarnationis, passionis et mortis, tanquam scala Jacob, vehiculum existit. In introitu vero tabernaculi non manufacti, id est non hujus creationis, quod scilicet fixit Deus et non homo, porrigitur panis de duabus decimis similæ, id est consolatio æterna pro legis et Evangelii consummatione, nec non pro carnis perfecta incorruptione, et vera sanctitate animæ. Hastam aut gladium ad quid petitis? quem interficere vultis? quem ferire? Ubi est vel quis est adversarius vester? Nonne vos confugistis ad tutissima loca Engaddi? Nonne Christus est vobis petra refugii? nonne turris fortitudinis? nonne omnia armatura fortium? nonne inattingibile propugnaculum? nonne gladii duo, scutum, arcus et sagitta? O fortissimi milites Christi! hastam protensam habetis in orationibus continuis, gladium in mortificatione carnis, panem sanctum in spe æternæ glorificationis. Hasta vestra non est aversa in adversitatibus mundi, quia rectos facitis gressus ad cælum; gladius non declinat in conflictu desideriorum et impetu suggestionum, quia ante Dominum est omne desiderium vestrum; panis non inveteratur ex dilatione præmiorum, quia revirescit charitas certa spe promissorum bonorum. In calore namque suo perdurat panis, quia charitas non tepescit in cordibus vestris. Non hebetatur acies gladii, quia non defervescit rigor disciplinæ ac sancti propositi. Hasta non infringitur, quia oratio vestra acumine suo cælum penetrans nullis obsaculis reverberatur.

C O bellum grande, et grave, in stationibus dissimile, in viribus inæquale, in armis incomparabile! O rector et moderator omnium, quam, nisi a te fieret, ridiculosa pugna vermis et gigantis, hominis et dæmonis, animalis terreni et aërii, velocissimi et tardissimi, stultissimi et callidissimi, antiqui et moderni, mortalis et immortalis? Stat ille in superioribus, jacet iste in inferioribus. Pennas ille habet, iste nec pedes. Videt ille quem persequitur, iste sentit nec attendit a quo tam crudeliter verberetur. Mole carnis molestatur iste: bonitate Creatoris ex creatione sua libero volatu quolibet devolitat ille. Utitur hostis mundo isto ut decipiat; utitur homine adversus hominem ut occidat; utitur eodem adversus eundem ut absorbeat. Sensibus suis tanquam propriis armis triumphat, et transgulat [strangulat] captivum, cum spiritus in servitutem non redigit mortale corpus suum. O pestis iniqua! o sors hominum misera! non est tibi in te virtus, non in arcu virtutis tuæ, neque in hasta liberi arbitrii tui salvat Dominus. Sic collisa inter

scopulos, sic contracta inter populos, habes tamen A
 prælium cum filiis Enachin, quibus comparata vi-
 deris quasi locusta : habes capitale duellum cum
 principibus tenebrarum, victori vel victo proposita
 morte et vita. Non resurget, non qui ceciderit, sed
 qui cesserit; non addet qui destiterit : non rursus
 accedet, qui lapsus fuerit. Primo victus primus
 homo, quia secundus venit de cælo, habuit in cæno
 sublevantem se : denuo si succubuerit, non repa-
 rabitur, quia alius deinceps non generabitur ex vir-
 gine Dei Filius. Voluntarie enim peccantibus, non
 relinquitur hostia pro peccatis. Instantius itaque
 agendum, ne urgeamur redire, cum inclusi in morte
 iterum non sinemur tunicam oblitam repetere. Tun-
 nicam enim penitentiam qui neglexerit in corpore,
 opportunitatem nullam habebit post transitum vitæ.
 Ecce, domini mei et amici charissimi, statim ut
 vidi angelum vestrum, cucurri ad armentum cum
 Abraham, vocavi Saram memoriam, puerum cordis,
 et miscui vobis farinam, ut facerem subcinericium.
 Habetis itaque cilicium vestrum, habetis et subci-
 nericium nostrum. Cooperantur hæc duo ad extra-
 hendam peccati robiginem, ad delendam prurigi-
 nem, ad extergendam sorditiem. Idcirco sana et
 sancta potuit veraciter exclamare conscientia, vasa
 pærorum munda esse. O gemma pretiosissima
 et præclarissima! pro qua si dederit homo omnem
 substantiam domus suæ, tamen nihil æstimatur in
 comparatione illius. Detineo sancta corda, mundos
 oculos, puras manus, plusquam debeam a pabulo
 vitæ, ab introitu gloriæ, a contemplatione faciei
 Jesu jam glorificatæ et deificatæ. Sed nunc jam re-
 mitto; et ut me commemoratione pia in humeris
 vestris perferatis ad thronum gloriæ depono. Vale-
 te. Fratrem Simonem lumen oculorum meorum, par-
 tem viscerum meorum, attentius vobis commendo.

EPISTOLA XLIII.

AD EOSDEM.

[III, 4.] Suis de Monte Dei, suus Petrus Cellensis,
 a claritate transferri in claritatem.

Venerunt filii usque ad partum, et tempus non
 est pariendi. Manus ad rescribendum parabatur.
 nimis ad dictandum, locus ad sedendum: et ecce
 ventus occupationum nuntii vestri vela occupans
 navigii nostri ad portum silentii retorsit. Quid enim?
 Nonne jucundius et voluptuosius paulatim vinum
 bonum, quod servatis usque adhuc, per tempus et
 tempora degustabitur, quam uno haustu cum dam-
 no optandæ suavitatis deglutitur? Etsi enim in transi-
 ta desidero vos videre, saltem nolo in transitu
 scribere: Gustavi et vidi quia bona est negotiatio
 vestra. Nequaquam manus vestræ in cophinis ser-
 viunt; nequaquam civitates Ægypti in luto et latere
 construunt; sed quæque pretiosa et speciosa requi-
 runt; sed fusum et colum ad nendum sive contex-
 endum rationale et superhumeralè, et cætera sum-
 mi pontificis insignia ornamenta apprehendunt.
 Hinc est quod non de stuppis synagogæ peccatorum
 grossiora vestimenta animæ vestræ delicatæ appo-

nitis? neque contra legem ex lana linoque vesti-
 mento induimini; sed abdicantes occulta dedecoris,
 faciem lavatis, caput ungitis, et de velleribus
 ovium vestrarum venientes ab aquilone calefacitis,
 cum etiam de confessione vestræ integerrimæ sim-
 plicitatis exempla sumuntur sanctæ religionis. Sic
 est, dilectissimi, sic est: *Accedit homo ad cor altum,
 et exaltabitur Deus (Psal. LXIII)*. Annon in luna
 cum lumini solis appropinquat sic evenit, ut eo a
 suo fulgore videatur deficere, quo fuerit effecta vi-
 cinior? Cæci domus non ideo pulchra, quia defor-
 mitatem ejus non videt; non ideo sana, quia ubi
 ventrem faciat non considerat. *Cani, juxta prophe-
 tam, in Ephraim effusi sunt, et ipse ignoravit (Osee.
 VII)*. Doletis fetorem Lazari, truncum jam emor-
 tuum miramini revirescere, muros Jericho non pa-
 timini consurgere. Facitis namque quod ait Nahum
 propheta: *Aquam propter obsidionem hauri tibi, in-
 tra in lutum, et calca, et subigens tene laterem (Na-
 hum, III)*. Intelligitis obsidionem principis hujus
 mundi, aqua de cisternis sicut nec de cellis deficit.
 Lutum carnis ut fortius prematis, et validius cal-
 cetis intratis, si subigendo tenere laterem memi-
 neritis. Non itaque usque ad internecionem desæ-
 viat mucro vester. *Tolle, ait Dominus, grabatum
 tuum et ambula (Joan. V)*, id est corpori indulgeas,
 non servias. Quam suaviter in impetu spiritus eve-
 hor, dum vobis scribo, tam ægre fero, dum in me-
 dio itineris subsistere cogor. Ad quæstionem re-
 spondere parco, quia non perfunctorie eam tractare
 dispono. Valete.

Destitutus spe ulterius procedendi subsederam
 non volens, sed propter eum qui quasi media via
 me deserebat. Interim flavit spiritus bonus, et dum
 illius cassavit propositum, nostrum complevit desi-
 derium. Moram procul dubio timebam, et temporis
 sive portatoris importunitatem ad meam referri
 ignaviam satis pertinaciter devitabam. Ut itaque
 meam insipientiam oculis amicorum et dominorum
 meorum simpliciter prodam, non quod ex prom-
 ptuario aridi pectoris, sed quod de horreis Joseph
 in saccis filiorum Jacob mutuavi proponam. Appo-
 nam vero prius in mensa ista panes propositionis
 vestræ, ut cum his sumantur legumina decoctionis
 nostræ. Quosdam vestrorum ita scribitis sentire de
 verbis Apostoli, ubi ait: *Renovamini spiritu mentis
 vestræ (Ephes. IV)*; et alibi: *Et si homo exterior cor-
 rumpitur, sed qui intus est renovatur de die in diem
 (I Cor. IV)*, et de paradiso deliciarum in quo Adam
 positus est, sive etiam hoc, quod homo ad imagi-
 nem et similitudinem Dei conditus asseritur, ut sub
 eodem sensu omnia ista accipiantur. Addunt etiam
 hæc bona deliciosa bifarie debere accipi, scilicet
 secundum substantiale bonum et accidens: referen-
 tes ad essentialia dona imaginem, similitudinem
 vero ad ea quæ adesse et abesse possunt. Priusquam
 his bonis coloribus et a doctis pictoribus imaginem
 sensuum istorum compositam in sacrario Dei sta-
 tuam, quæro de origine, de auctore et de virtute,

vel etiam utilitate ejus. Ut enim religiosum sit quod adoratur in templo, non nova, non ignota, non denique ficta debent esse numina. *Israel*, ait Propheta, *si me audieris, non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum (Psal. LXXX)*. Non magis abominabile est simulacrum in Ecclesia Dei vivi, quam de sancta Scriptura sensus perversus in anima Christiani. Delectus tamen et hic habendus est. In his siquidem, quæ ad sanctæ Trinitatis, vel incarnationis fidem, seu sacramentorum Ecclesiæ pertinent errare periclitari est. De multiplici vero sensu Scripturarum, vel judiciorum Dei, quæ nunc plura sunt, quasi diversa, non tamen contraria, a fide sentire, non est exorbitare. Hic enim sonus est alarum animalium in Ezechiel se adinvicem percutientium, quia sanctæ animæ de thesauro sapientiæ et scientiæ Dei largiter accipiunt, unde corpus Ecclesiæ in augmentum corporis Christi diversarum gratiarum compagine satis eleganter componunt. Itaque frater ille suo bono quidem sensu domum sibi eburneam fabricaverit, et bicameratam, sive tricameratam arcam in diluvio aquarum multarum præparaverit. Miror illum tamen tantum ædificium parvis sumptibus extruxisse: et cum illud fundamentis solidissimis apostolorum et prophetarum firmare, floribus doctorum fulcire, malis martyrum stipare, ut sapiens architectus debuisset, oblitus paxillos aereos auctoritatum Veteris, et funes argenteos Novi Testamenti inserere, quasi clypeis denudavit parietem. Sed ut de proprietate hujus nominis, quæ occurrunt in instanti edisseram, sciendum est, quod proprie imago relative dicitur ad aliud, cujus similitudinem gerit, et ad quod representandum facta est, sicut imago Cæsaris, quæ ipsius similitudinem præferbat. Improperie autem imago dicitur id, ad quod aliud sit, sicut exemplum, quod similiter proprie dicitur exemplum, exemplar a quo sumitur. Tamen abusive aliquando alterum pro altero ponitur. Secundum istam rationem proprie imago Patris dicitur Filius. Juxta alium vero modum, quo unum nomen pro alio ponitur, dicitur homo imago Dei, quia videlicet imago Dei in eo est. Sicut imago dicitur tabula et pictura, sed propter picturam quæ in ea est, simul et tabula imago appellatur. Ita propter imaginem Trinitatis, etiam illud, in quo est hæc imago, imaginis nomine vocatur. Homo itaque imago, et ad imaginem; filius imago, non ad imaginem. Volo denique si placet, et in quo similitudo differat ab imagine, brevi exemplo signare. Pono animam lapidem pretiosum, et imaginem aliquam in eo expressam, a qua similitudo secundum imaginem impressa ostendatur. Nonne est aliud imago exsculpta, et aliud similitudo ab imagine redempta? Sit igitur bonitas Dei causa hujus similitudinis, quia cum benevolentia sua, quæ Spiritui sancto attribuitur, Deus Deum hominem, vel post Deum facere vellet, et naturaliter id fieri non posset (non enim naturaliter Deus est, nisi is, qui Deus natus est, non factus), concessit ut saltem similitudinem

A Dei haberet. Quæ similitudo Dei ut sedem, vel receptaculum haberet, imago sive figura substantiæ Dei, quæ est filius, animæ hominis impressa est, ut a suo sancto Spiritu prædictam similitudinem reciperet: quomodo pretioso lapidi foramen aperitur, per quod gracilem auri virgulam recipiat, qua constringatur et teneatur. Ad imaginem itaque secundum naturales animæ virtutes, memoriam scilicet, intelligentiam et dilectionem, ut optime dixit tractator vester, et ad similitudinem, secundum innocentiam et justitiam, quæ in mente rationali potius naturaliter quam accidentaliter insunt, conditus est homo.

B Stupeo siquidem me audivisse, quod nollem vel somniasse, similitudinem Dei donum esse accidentale: quod non accidentale, sed veraciter substantiale, imo supersubstantiale novit qui Apostolum intelligit. *Scimus*, inquit, *quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est (I Joan. XII)*. Quid est, similes erimus, nisi similitudinem ejus habebimus? Quam enim similitudinem in creatione accepimus, eandem in resurrectione prima, denique et in secunda, sed aliter habituri sumus. Nam in creatione ita collata est, quod amitti potuit, cum etiam peccare potuit, vel potius deformari; sed in vera immortalitate, cum nec mori nec peccare homo poterit, de similitudine Dei æternaliter gaudebit. Quid igitur? Itane summa illa beatitudo et gloria sæculorum accidentaliter erit, ut possit adesse et abesse præter subjecti corruptionem? Hoc enim C accidentis est. Ubi es, homo? Nonne in mortalitate, vel potius in morte! Quare? Nonne quia amisisti Dei similitudinem? Quid enim Deus? Nonne vita? Et quæ est similitudo vitæ, nisi vita? aut quæ dissimilitudo, nisi mors! Mortem namque invenit, qui similitudinem Dei amisit. Quod si ideo dicitur accidentale similitudo Dei quia auferri potuit, non vera est consequentia. Sic enim sequeretur, quod accidentaliter viveremus, quia mori possumus. Naturæ siquidem accidentis est, ut possit adesse et abesse præter subjecti corruptionem. Quod quis sani cerebri, vel cordis affirmare audeat de virtute, justitia, bonitate et amore virtutis in anima? Prorsus, ut ait Augustinus, ut vita corporis anima, sic animæ vita Deus. Vera quoque virtus, vera bonitas, vera justitia, imo ipsa veritas est Deus. Sine his igitur si fuerit anima, moritur, et dicis esse accidentalia dona? Vertens iterum oculos, et relegens apices vestros, inveniensque non donum, sed bonum accidens, majores phantasias admiror. Nonne enim similitudo Dei Deus est? æque bonum Dei nunquid aliud a Deo est? Clamat Augustinus: Quidquid de Deo dicitur, Deus est, et nihil secundum accidens dici de Deo; et dicis, secundum bonum accidens similitudinem Dei dici. At, inquis, quod dico similitudinem Dei donum esse accidens, non ad Deum dantem, sed ad hominem accipientem respicio. Mihi vero videtur satis ex superioribus probatum, neutrum esse verum. Hæc sufficiant de similitudine.

Nunc revertamur ad imaginem, et audiamus quid A
 nobis dicat imago vera. Sic enim loquitur : *Qui me
 videt, videt et Patrem (Joan. xiv)*. In quibus verbis
 desiderantibus faciem Patris videre omnino similli-
 mam et in nullo disparabilem imaginem semetipsum
 repræsentans, desideria cordis eorum de bonis suis
 satiare voluit. Rursus hæc eadem imago renovare
 volens imaginem suam in imagine sua, alias dicit :
Sancti estote, quia ego sanctus sum (Lev. xi). Tan-
 quam bonus pictor animarum Deus primam ani-
 mam in primo homine cum omni benedictione spi-
 rituali, ad quam meliorem et formosiorum invenit
 imaginem, non in jam creatis, sed in non creatis
 pingendo creavit, et creando depinxit. Creavit, in-
 quam, in anima imaginem suam, vel potius animam
 ad imaginem suam. Depinxit, iterum, in anima B
 similitudinem suam, vel magis animam ad similitu-
 dinem suam. Fumo autem iniquitatum et transgres-
 sionum suarum decoloratam, et usque ad extremam
 deformitatem fœdatam, auctor et amator suus voluit
 eam reparare. Et quia æque idoneus pictor, neque
 in cœlo angelus, neque in terra homo justus, neque
 subtus terram aliquis spiritus inveniebatur, acces-
 sit imago ad imaginem, formosa ad deformem, justa
 ad injustam, nobilis ad ignobilem, pia ad impiam,
 æterna ad transitoriam ; venit reparare quod perie-
 rat, venit rescire quod defecerat. Hæc imago Dei
 invisibilis Filius est Altissimi. De Filio namque ait
 Apostolus : *Qui est imago Dei invisibilis (Col. i)*.
 Sanius vero mihi credite, nihil dicitur, quam unam C
 esse imaginem totius Trinitatis, Patris videlicet,
 Filii, et Spiritus sancti. Unde Beda, super *Facia-
 mus hominem ad imaginem et similitudinem nostram
 (Gen. i)* ; in eo quod dicit, faciamus, una operatio
 trium personarum ostenditur ; in hoc vero quod
 dicit, ad imaginem et similitudinem nostram, una
 et æqualis substantia trium personarum monstra-
 tur. Ex persona enim Patris hoc dicitur ad Filium,
 et Spiritum sanctum, non ut quidam putant, an-
 geli, quia Dei et angelorum non est una et eadem
 similitudo vel imago. Proprie itaque Filius dicitur
 imago Patris ; Trinitatis essentia minus proprie,
 homo improprie. Sic autem homo dicitur imago
 Dei, quia similitudinem ejus in se gerit, sicut imago
 Cæsaris, quæ similitudinem ejus præfert. Hucusque D
 satis dilataverim phylacteria mea, et magnificave-
 rim fimbrias. Si qua tamen durius dixerim, obsce-
 ro, indulgeatis. Valet, et orate pro me.

EPISTOLA XLIV.

AD EOSDEM.

[III, 5.] Dominis suis de Monte Dei, suus Cellen-
 sis, portam atrii interioris penetrare.

Etsi apices salutationum a vobis mea humilitas
 accipere non meretur, mereatur saltem munera
 orationum. Utrumque quidem si fieri posset, satis
 gratanter acciperem ; alterum tamen ambiciosius
 depono, si ad utrumque non valeo. Lætificent
 me litteræ, si scriberetis ; sed juvant orationes, si
 pro me eas funditis. Insuperbia mea indiget bono-

rum instructione ; infirmitas animæ meæ, devota et
 assidua oratione. O utinam perspiceretis plagas ani-
 mæ meæ miseræ et desolatæ in vastitate hostili !
 certe si eam diligeretis, super eam lugeretis. O do-
 mini et Patres charissimi, cur non liberatis ani-
 mam, quamvis miseram, tamen vestram ? cur non re-
 eruitis de ore leonis jam semipastam ? cur non re-
 dimitis sub vinculo captivitatis usquequaque hu-
 miliatam ? Sufficiat vobis ad commovendos pietatis
 affectus recordatio antiquarum miseriarum, a qui-
 bus redimit vos qui passus est pro vobis. Ultra ex-
 tenditur cumulus peccatorum meorum, et nisi Do-
 minus juverit sanctissimis orationibus vestris in-
 terpellatus, jam inferno appropinquat. Valet.

EPISTOLA XLV.

AD EOSDEM.

[III, 6.] Charissimis dominis et fratribus de
 Monte Dei, priori cum cæteris sanctis, frater Pe-
 trus Cellensis indignus abbas, salutem.

Forte sicut pulli de nido non avolantes paternas
 esuriunt escas, sic vos, filii charissimi, qui in nidulo
 vestro plumescitis, ut cum tempus venerit in altum
 evoletis, dignum faucibus et stomacho sanctitatis a
 me refundi exspectatis. Sed quid corvus ad pullos
 gallinarum ? Non enim eisdem aluntur cibis. Cor-
 vus pascitur cadaveribus putredinis ; columba ve-
 scitur granis puris tritici electi. Novi, novi quibus
 apud vos per dimidium temporis alitus sum cibis.
 Si dixerō, novi quibus modo usque ad nauseam
 onerer, parum profecto dixerim, cum sapientia vin-
 cat scientiam, et plus sit tenorem saporis in ore
 retinere, quam præterita ad animam revocare. An-
 xior igitur in his et gemo ; et quorum gustu vehe-
 menter afflictor, nolo ruminatione reiterata refrica-
 re dolores præteritos. Sufficiat enim diei malitia
 sua (*Matth. vi*) ; sufficiat gustui amaritudo sua ama-
 rissima. Vos denique, fratres et filii charissimi,
 simplicitate ciborum contenti sicut didicistis Chri-
 stum, sicut gustastis et vidistis, quia bona est ne-
 gotiatio vestra, sic perseverantes non queratis
 aliam mensam, non aliam escam. Bonam enim
 mensam, bonam utique habetis et, escam, qua vi-
 vit anima vestra. Quid ipse dicere possum de men-
 sa mea ? Certe ex quo descendi de Sancto Monte
 Dei mei, aut rarissime, aut nunquam data est mihi
 mensa, ut cum amicis meis epularer. Statim quæ in
 insidiis exspectabant egressum meum sollicitudi-
 nes, rapuerunt et absorberunt me continuo re-
 fluxu, super caput meum redundantes. Satis im-
 misericorditer vindicatum est in me, si quid otii, si
 quid boni in requie illa habuerunt caro mea et cor
 meum. Severius in me exarserunt, et ne spiracu-
 lum quidem incedit per ea. Apud vos, charissimi
 et desideratissimi, conqueror de me ipso contra me
 ipsum. Hæc certe, imo multo pejora merui, qui de
 pœna non emendor, sed cum pœna et culpam mul-
 tiplico. Orate pro servulo vestro, qui vos omni die
 desiderat, umbram vestram suspirans, et faciem
 videre sitiens. Valet.

EPISTOLA XLVI.

AD SIMONEM PRIOREM ET FRATRES CARTHUSIANOS
DE MONTE DEI.

[v, 11.] Dominis suis de Monte Dei, SIMONI priori (54), et toti sancto conventui, frater PETRUS abbas Cellensis, sanctum Pascha.

Quotidianum Pascha celebrare non cessat anima uniuscujusque vestrum, dum quasi columba stat ad fenestras suas, et vocem de cœlo explorat, à Libano vocantem sponsam suam. Extento prorsus et re-torto collo ad caput vestrum, quod in cœlis est, sine cessatione vitam istam umbrosam fastidentes, evolare super pennas ventorum contenditis, jam ibi verum, non annua repetitione, sed continua stabilitate, celebraturi pascha cum illo, et in illo, qui pascha nostrum immolatus est Christus. Ita est. Sed adhuc ascenditur et descenditur per scalam Jacob, donec quod ex parte est evacuetur, quod fiet, quando votum in habitum convertetur, et in Jerusalem hymnus Deo solvetur. Interim, fratres, in umbraculis habitantes, et sub umbra illius quem desideratis, sedentes, coquite, imo assate carnes agni tota nocte, singuli in cella sua, et mane comedetis eas. Certe tota nocte debet cremari caro agni, quia toto mortalitatis tempore, acensa caldaria conscientia, facies Salvatoris desideranda, et undis desideriorum fortiter bullientibus, ne in die iudicii semicocta offeratur, percoquenda. Habete vascula munda, juxta namque et in oculis præterfluit aqua. Sed nunquid vane? sed nunquid gratis? Plane supina et crassa negligentia imputanda est singulis, nisi sint omnia munda, quibus et copia aquarum redundat, et temporis opportunitas superest, et amor incumbit totius munditiæ, et ordinis consuetudo non refragatur. Sic est, ego vidi, ego interfui, et utinam toties et tam sedulo cor expurgassem, quoties et quam indesinenter manus et faciem die et nocte rigavi, non lacrymis, sed aquis. Hoc autem feci ut hospes, quia non ultra ostium, sed in ostio tenui. Vos autem intra et ultra ostium promovistis pedem, non advenæ, sed domesticæ cellæ et cœli effecti. Postquam vero vasa vacua ab ambitione emundaveritis confessione, et Scripturarum meditatione, implete aqua et ad ignem mittite, et tanquam unguenta pretiosa bullire facite. Subintraverat buccæ meæ, et stylo jam suggererat improvida cogitatio, scribere ut carnes agni sic decoquerentur; sed memor mandati legalis, quo prohibetur ne aqua coquantur, subjicio non ut agni, sed hœdi carnes taliter coquantur. Simul enim et agnum et hœdum tollere in pascha præcipimur. Quid ergo? Agnus in veru, vel in craticula crucis, hœdus in aqua coquitur, ut si innocens fueris, solo

A spiritus ardore in pascha adapteris; si vero fetore gravi oppressus, per ignem et aquam exieris. Hœdus etiam est corpus, quod corrumpitur et aggravat animam. Agnus qui in latitudine pascitur, benignus ille spiritus, qui infestationibus carnis agitato non cornu ferit, sed oculo simplici liberatorem quærit, dicens: *Quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (Rom. vii.) In sanguine agni, id est in contritione cordis, et spiritus contribulati liberaris de Ægypto, et de manu Pharaonis, quia cor contritum et humiliatum Deus non spernit. De sanguine hœdi non lego mysterium, nisi quod tunica Joseph tincta in sanguine hœdi missa est ad patrem. Ad patrem apirituum si miseris in confessione flets et ejulans tunicam Joseph, litam in sanguine hœdi, id est simplicitatis et castitatis amictum fucatum et fœcatum corruptione libidinis, et fraude diabolicæ circumventionis, sanguis hœdi in purpuram commutabit, quia per poenitentiam non solum indulgentia, sed etiam gratia adipiscitur. Sed de his hactenus.

Unde namque mihi ut tepidus ferventes, mundatos sordidus, jacens currentes, piger commoneam alacres? Deus scit, me non præsumptione, sed amoris impatientia laxasse habenas; et cum non haberem quid dicerem, dicere tamen aliquid vellem, dixi quod innotesceret affectum, etsi non idoneum esset facere fructum. Adhuc impetus me trahit, et redire ad festum festorum cogit, ut quasi incipiens spiritui indulgeam currere, quousque lassetur, et sponte petat stationem, et metas silentii. Sub exemplo ergo cujusdam pretiosi involucri, in quo stupendum sit, tam ipsum repositorium, quam repositum, aliquid de pascha prosequar, quasi quemdam pannum pretiosum et multicolorum de divinis thesauris assumens. Moyses in illo quadragenario jejunio, ubi a colloquio divino cornutam faciem reportavit, pascha illud in litteris suis prænominauit, et in illo sacro sanctas reliquias religans annuo recursum ad publicum nostrum devolvendum constituens, diem certum præfixit. Siquidem hic pannus, id est pascha, in exteriori facie plurimum nitoris exhibet; sed valde ampliora intrinsecus continet, et cariora pignora. Rubet igitur purpureo colore, propter passionem, rutilat hyacinthina specie, propter resurrectionem; subobscurus est, propter sputorum et alaparum et flagellorum, et cæterarum injuriarum coactionem; albet unica nube, propter innocentia integritatem et peccati immunitatem. Ecce colores, colores cingentes pascha gloriosum, et delicatum animæ pallium, quo melius amiciuntur pauperes semicincti, quam divites purpura et bysso induti Revolvere autem

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(54) *Simoni pr. de Monte Dei.* Quem virum sanctissimum, laudatissimumque semel appellat Saresberiensis. Missam epistolam indita Christi æra indicat anno 1161. Post aliquot dehinc annos delictus ab Alexandro papa Simon, cum Bernardo

Grandimontensi, qui ad regem Angliæ pontificias litteras deferret, eumque ad redintegrandam cum B. Thoma gratiam hortaretur, ea legatione strenue perfunctus est, cujus acta Saresberiensis idem exponit lib. iv collectaneorum historiae S. Thomæ.

illas pretiosas margaritas, quæ sigillantur in sigillo isto aureo et argenteo, quis accedet, nisi mundas habuerit manus, nisi oculos columbinos? nisi labia purgata? nisi abluto toto homine interiori et exteriori sacro Jordanici fluminis baptismate? Quia ergo vobis sunt manus tornatiles per obedientiam, oculi clari per pudicitiam, labia stillantia myrrham primam per accusationem reatum vestrorum, et ad scurrilia æternam clausuram; applicate pannum paschalem, et expandite thesaurum absconditum, ut exinde captivus mutuet redemptionem, mortuus resurrectionem, peccator justificationem, afflictus consolationem, religatus solutionem, anathematizatus absolutionem. Sanctificate ora vestra sanctis horum oculis, oculos tangite his smaragdis, singulos sensus exhilarate singulis benedictionibus.

Sed quæ sunt pignora tam cara pro pretio, tam efficacia pro remedio, tam rara pro numero, tam sancta pro merito, tam perpetua pro ævo, tam amabilia pro beneficio! Pignora, fratres mei, ista ore pudico et timore debito nominanda et amplectenda, sunt caro et sanguis Agni incontaminati, Jesu Christi ossa, nervi, medulla, cartilagine, cutis, corium, et quæcunque membra in corpore Jesu de sacris suis visceribus edidit Virgo virginum. Addamne clavos, lanceam, coronam spineam, sputa, irrationes et illusionem, albam vestem, vestimentum purpureum, fel, acetum, myrrham et aloes? Quanto enim hæc in se duriora et viliora, tanto in Salvatore nostro pretiosiora et appetibilia facta sunt. Quis modo Christianorum si unum horum reperiret, nisi super aurum et lapidem pretiosum multam venerabilior coleret, ambitiosius servaret et adoraret. Dignum est, justum est. Si enim immundus erit, tangens morticinum et captum a bestia, id est Adam et Evam, quorum alter captus est suavis uxoris, Eva morticinum facta est suggestionem serpentis, quomodo non justus emundatur ab operibus mortuis, qui viventem in sæcula sæculorum contingit credendo, amando, colendo, adorando? Nam non sicut delictum ita et donum. Pluris enim donum, quam delictum est. Sed quod est hoc donum? Jesus Christus sanctus. Quid est, inquam, hoc donum? Nativitas Jesu, passio Jesu, resurrectio Jesu, ascensio Jesu: *Quomodo non etiam omnia cum illo nobis donavit?* (Rom. viii.) Clamat Apostolus: *Omnia, inquit, vestra sunt, sive mors, sive vita* (I Cor. iii), quia est mortuus propter peccata nostra, et resurrexit propter justificationem nostram. Domini et fratres, detineo vos plus justo, ad quorum januam stat et pulsat Jesus volens suum pascha vobiscum recolare, et de reliquiis mensæ illius magnæ partem bonam reservavit, quam adhuc recentem et calentem denuo de arca cæli refert et profert vobis. Ne vereamini, ne caro antiquata sit et putrefacta vetustate nimia, quia annus jam millesimus centesimus sexagesimus primus est. Nequaquam, fratres, nequaquam ascendat in cor vestrum hæsitatio ista, quia caro ejus

etiam dum esset corruptibilis, non vidit corruptionem, multo vero minus facta incorruptibilis, et genere vivendi, et loco manendi. Recens est, calida est, sana est, vitalis est, regnum cælorum dat, quia possidet. Non est illa caro et sanguis, de quo dicitur, *quia caro et sanguis regnum Dei non possidebunt* (I Cor. xv). Quo studiosius arcentur a dentibus et stomachis vestris carnes animalium, quæ corrumpunt et corrumpuntur: eo dignius accedunt ad animas vestras sanctificandas carnes illæ, quæ sicut non moriuntur, ita nec corruptionem inesse patiuntur, ubicunque refectionem præstaverint. Has imperat religio, et quo religiosior sis, eo frequentius, et ut ita dicam, glutinosius comedere debes. Nondum quievisset manus, vel animus, sed reprimat et modus dictorum, et tempus alia faciendi. Orate pro nobis. Novellum illum angelum vestrum A. salutate, et Robertulum nostrum. Plurimum et multum singulos, et singillatim, et communiter saluto.

EPISTOLA XLVII.

AD EOSDEM.

[v. 13.] Dominis et Patribus suis de Monte Dei, SIMONI priori cum cæteris fratribus, frater PETRUS qualiscunque Cellensis abbas, vultus in propitiatorium semper tenere.

Varius rerum cursus, sæculorum volubilitati irremediabiliter innexus, nihil stabile, nihil æternum, sibi inesse evidenti ratione approbat. Currit, fluit, fugit, labitur, et evanescit quidquid unquam habere potest mundanus usus. Præcurrit defectus satietatem, præterfuit adeptio appetitum, effugit instantiam desiderii fumus gloriæ, elabitur utenti imago felicitatis, evanescit a viventibus vita, quia dum *ordirer succidit me* (Isa. xxxviii). Summa itaque dementia est, currere post defectum, appetere non apprehensibile, instare fumo, uti imagine veritate, velle diu ea vita vivere, quæ, juxta Gregorium, vitæ æternæ comparata, mors potius dicenda est quam vita. Alias sine dubio cursum vestrum convertistis, fratres et domini charissimi; alio appetitu vivitis; alia instantia pretiosas margaritas in foro et nudinis Veteris et Novi Testamenti quæritis; alio usu in carne præter carnem vivendo corpora vestra quæ sunt super terram, Christo concrucifigitis; alia conversatione æterna et quæ non videntur concupiscitis. Quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ autem non videntur, æterna. Ideo ad montem Domini sicut passer evolastis et nidificastis in foraminibus petræ, in cavernis maceræ, ne procella aeriarum suggestionum, vos involveret, ne diluvium carnalium titillationum absorberet, ne laqueus sollicitudinum sæcularium concluderet, ne aura humani favoris omnem ventum a facie terræ dispergeret. Ecce locus iste est, quem constituit Dominus Moysi, in quo vidit posteriora ejus, dum ante eum transiret. Ni fallor, vir ille bonus, qui Sunamiti mortuum puerum reddidit, cui illa cum viro suo cœnaculum præparaverat, et

lectum, et mensam et candelabrum, per vos sæpe transitum facit, contemplatus a vobis in cœnaculo gloriæ, inventus in lecto mundatæ conscientiæ, cibatus et potatus in sacramento Eucharistiæ divinæ, accensus per donum sapientiæ et intelligentiæ. Adjuro vos per campos, cervosque camporum, ut cum transierit, post tergum ejus clametis pro pace universalis Ecclesiæ, pro his qui in sublimitate sunt, pro comite nostro, cujus cor tetigit Deus, ædificare vobis locum, in quo secundum genus vestrum fructum faciatis, pro me peccatore suo et vestro, pro omnibus nobis commissis. Transite cum illo et post illum, ut manentem in perpetuas æternitates, vel in ictu oculi, vel media hora, vel momento conspiciatis, donec transfiguremini a claritate in claritatem. Certe qui sequitur transeuntem, videbit stantem, vel sedentem.

Fratres mei charissimi, si delibatio sancta et massa; si memoria ejus vinum Libani, quid præsentia, nisi inebriatio uberum, nisi oblivio præteritorum, et jubilatio interminabilis de plenitudine gaudiorum? Expectatio horum lætitiæ, quid fructio, nisi lætitiæ sempiterna? Ad instar grani sinapis visio tua, Jesu, modico sibilo auræ tenuis aures cordis percillis, et quis poterit cogitare horam transitus tui? Si dormio, somnare possum, et videre non possum. Si vigilo, detentus aliis occupationibus et curis tam cito exoccupari nequeo. Si vigilo et vacavero, tunc forte venam susurrii ejus audio, sed nondum video. Quando ergo videbo transeuntem? Si mundum cor sursus habuero, si puras manus, si lotam faciem, si tota anima, tota virtute omnibus solum Deum quæsiero, et me totum in ipsum conflavero, ut non ego in me vivam, sed Christus vivat in me, qui factus est nobis a Deo sapientia, et justitia, et sanctificatio, et redemptio. De mendacio autem, veniam petita, me ipsum condemnatio apud vos. Nec enim solvi quod promisi, vel semel in anno revisere nidum illarum sanctarum virtutum, Montem Dei, in quo plumescent animæ charismatibus gratiarum. Fefellit me tunc ignota futurorum facies, et involuta plurimorum casuum series. De præsentis affectu, quo mens mea tota illa quadragesima impinguata eructabat mellis et butyri rivulos, pensabam sequentes annos. Sed eruca, locusta, bruchus, et rubigo devoraverunt speciosa deserti, expandentes retia quotidianarum sollicitudinum pedibus meis, ut quod egressum est de labiis meis facerem irritum. Peccavi, quid aliud dicam? Si me excuso, os meum condemnabit me. Magis autem meretur veniam culpæ, humilis confessio erroris, quam argumentosa extenuatio criminis. Verumtamen cum redditur ratio facti, rei veritas non offuscatur, neque rei culpa si qua est dissimulatur. Distinguitur namque falsa excusatio, et rationabilis satisfactio. Alterum culpam cumulat, alterum quatenus culpandus, vel non culpandus sit qui arguitur, declarat. Uterque etiam peccat, et qui mentitur in sui accusatione, et qui dignatur

A falsa objecta vera relatione diluere. Reproba humilitas est, plus quam in corde tuo sentias vane te dejicere: detestanda præsumptio, famam suam negligere, et suspiciosiævum non abolere. Utrouque genere devitans tam quod a vero deviat, quam quod præsumptionem redoleat, et me non venisse fateor, et innumerabilibus detentum occupationibus attestor. Factum, imo non factum agnosco; causam facti, sive non facti, vobis dijudicandam relinquo. Quid pluris sit, vel quodlibet alteri præjudicet, id est factum causæ, aut causa facti, definite. Cedo enim sententiæ vestræ, qua credo vos de facto secundum causam, non de causa secundum facti qualitatem litem dirimere. Plus enim attendendum est, quare aliquid fiat, quam quid fiat. Informis namque est actus ille, qui nullam habet causam quare fiat; deformis, qui malam, bene formatus qui bonam. Unde et bonus est omnis actus ille, qui justam habet causam, malus qui injustam. Indiferens vero dicitur actus ille, cujus causa parum concurrat vel ad justificationem vel ad corruptionem. Augustinus De bona causa: *Causa, non pœna martyrum facit.* De mala Dominus in Evangelio: *Si oculus tuus nequam est, totum corpus tuum tenebrosus erit (Matth. vi).* Item in legibus de indifferenti: *Voluntas et propositum distinguunt maleficium.* Dicit Ambrosius: *Affectus tuus operi tuo nomen imponit.* Subtiliter tamen ratione quorundam actuum pensata, nulla intentione, nulla affectione boni fieri possunt, ut crucifigere Christum, ut adulterari, et similia.

Ut ad propositum redeam, et congrua structura coherere primordiis extrema faciam, venire ad Montem Dei inter illa numero, quæ si bono animo fiant remunerabilia sunt; si malo, damnabilia. Fur enim ille, qui fratris illius leprosi pannos, dum missa celebraretur, abstulit, præmium bonum pro tali facinore non habebit. Recipiet vero mercedem, qui pro sancto desiderio videre castra Dei apud vos properaverit. Satis est, si non plus satis sit. More enim meo tarde incipio, sed et tarde finio. Comes Henricus reaccenso spiritu instat querere locum idoneum, et asserit illum alium locum non se dimisisse, nisi quia vos noluiistis acquiescere. Consulo ergo, ut non grave sit iterum mittere aliquem de fratribus, cum quo ipse videam vel per me, vel nostros locum, ut jam dictum est, aptum ordini vestro. Sine mora facite hoc. Sigillatim et generaliter omnes vos saluto, quandoque venturas ad vos, si Deus voluerit, et forte cum redierit nuntius vester ad vos. Interim orate pro nobis. Robertulum nostrum saluto. Richardum, Stephanum, Rogerium, Nicolaum, et iterum omnes simul.

EPISTOLA XLVIII.

AD BASILIUM PRIOREM ET CARTHUSIANOS MONTIS DEI.

[v. 12.] Dominis et Patribus charissimis, BASILIO priori Carthusiensium cum cæteris prioribus, et

sancto conventui, frater **Petrus** abbas Cellensis, A
consilium et auxilium veritatis et pacis.

Refusione uberiori irrigatur hortus Dei ille conclusus, fons signatus (*Cant. iv*), quoties in unum conveniunt fistule et canales benigni spiritus Dei, non ad calices *Babylonicos* absorbendos, sed ad fæces *Jacob* expurgandas, et ventres steriles fecundandos. Spiritus Dei a quatuor ventis cœli singulos vestrum de loco suo evocavit, ut unum corpus plenum gratia et veritate efficeremini. Vos enim qui priores estis, et curam aliorum suscepistis, quasi venæ in corpore *Carthusiensis* ordinis estis. Tam itaque unanimiter regimini vestro invigilare omnes, et tam temperanter a subjectis vestris mandata et consuetudines ordinis exigere debetis, quanta in charitate in humano corpore venæ omnes sibi sociantur, et salubrem vegetationem omnibus membris æqua distributione sanguinis largiuntur. Eadem siquidem cautela fugere debet nimiam exilitatem et subtilitatem vena, qua immoderatam grossitudinem et repletionem. Nimia namque repletio, nisi cito evacuetur, acutam facit, et longam ægritudinem gignit. Rursum nimia exinanitio vires detrahit, et bona valetudine destituit. Domini et Patres charissimi, ostium vestri ordinis et visione rara, et interrogatione assidua jam trivi; et si consilium alterius *Jethro* admittitis, non usquequaque dispensationes, quæ de corde charitatis procedunt, anathematizabit. Quam enim frivolum et inconstans est, sine ratione et auctoritate meliorum mutare decreta, et saluta seniorum, tam pertinax est, et extra regulam temperantiæ, quæ est mater virtutum, velle temperibus et moribus hominum negare quæ deceant et expediant. Ignoscite quod vocem funestam quidem, quantum ad sonum, sed veram quantum ad sensum, in vestro sancto conventu de latibulo meo ausus sum proferre, et de his hactenus. Cæteram salutem vos dominus *Henricus* comes *Trecensis*, et universitati vestræ mandat cum omni supplicatione, ut suæ petitioni acquiescatis; et nobis hoc injunxit, ut ad vos unum de nostris mitteremus, per quem voluntas et desiderium cordis vobis innotesceret. Quod autem non proprio sigillo scripsit vobis, occupationis maximæ fuit de suis et regiis negotiis. Est autem petitio, ut ei concedatis locum **D** præparare ordini vestro sumptibus suis, juxta morem vestrum, in terra sua, ubi visum fuerit his, quibus hoc negotium injunxeritis. Petit etiam, ut priori de Monte Dei, et priori de Valle Sancti *Petri* (55) injungatis hanc curam. A multis enim temporibus hoc ipsum cœpit, et orationibus vestris adjutus cupit perficere. Ex parte etiam nostra hoc ipsum humiliter et devote, petimus, quia Deo juvante

auxilium et consilium non fecte huic operi subministrabimus.

EPISTOLA XLIX (56).

GIRARDI DE PERONA, MONACHI CLAREVALLENSIS, AD PETRUM DE UNITA DILECTIONE.

Suo et vere suo abbati Cellensi, frater **Girardus** de Perona, in cellam vinariam introduci.

Quod vos meum appello, non insolentia est, sed amicitia. Conscientia enim mea, quæ sentit me esse servum vestrum, præsumit vos dicere meum. Dignatio enim vestra fecit me vobis familiarem, familiaritas amicum, amicitia unum animum ex duobus effecit. Et quamvis vos in sublime, ex humili loco fortuna locaverit, charitas tamen, quæ in sacrario suæ majestatis omnem hominem aut parem fecit, aut accepit, de personis imparibus pares amicos facit. Quem enim sic diligo, cui æque dilectus ego? Nonne ego et vos unum sumus? Neminem habeo tam unanimem in visceribus *Jesu Christi*: testis est mihi *Christus*. Et licet nos ordo divisus dividat, charitas ligat, quia non color vestium, sed amor cordium hanc effecit unitatem, imo unanimitatem, amantissime pater, et, ut aliquid ludam coram Domino meo, quod in me torquetis, in vos retorqueo. Quid enim? Suspiciosus vobis factus sum, sicut etiam in litteris vestris apparet. Hoc signum est quia aut non diligitis, aut minus diligitis quod in veram amicitiam nec cadit nec cadere potest. Quid si vidissem vos et non locutus fuisset, aut statim exissem: nunquid tamen ideo minus diligerent? Absit a servo vestro. Absit a corde vestro, ut vel tenuis suspiciuncula in tantum amorem descendere possit! Quod autem ostia non confregi, parcite verecundiæ meæ, quæ juxta virum sanctum, egressa est ex utero, mecum crevit ab infantia mea. A modo pudorem ante excutiam, quam vobis suspicionem incutiam, et etiam portas æreas conteram et vectes ferreos confringam veniam peto: facite de vestro, quod de vestro. Verumtamen monacho illi sit pro me, melius, si pejus propter me fuit. Illud autem scitote quia sic collocavi memoriam vestram inter ubera mea ut nulla occasione possit avelli. Salutem vos *N. vester*, ut vester, vester est enim.

EPISTOLA L (57).

NICOLAI CLAREVALLENSIS AD PETRUM EXCUSATIVA SCRIBENDI VEL DICTANDI.

Inter amicos amicissimo Domino **Petro** Cellensi abbati, fr. **Nicolaus**, sic in nigris vivere pannis ut candidis induatur in cœlis.

Sufficere vobis deberet, si vos diligerem sicut me, quia nunc vos plus quam me, me constat dilexisse. Furtum enim feceram propter vos, nunc

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(55) *Prior de valle S. Petri*. Ordinis item *Carthusiensis* insigne est monasterium in diocesi *Laudunensi*, cujus priorem aliis etiam locis commemorat, eique scribit, sed nusquam nominat. Is autem erat

Ingelbertus, ut didicimus ex epistolis *Saresburiensis*.

(56) *Nova*.

(57) *Nova*.

furatus sum me mihi pro vobis : ego enim, qui A
 stylum abjuraveram, dignus latebris et omni soli-
 tudine, postquam aviditatem vestram præsenti et
 persensi quam habetis de verbis et pro verbis homi-
 nis illius, cujus eloquentia et sapientiâ, vita et fama
 non immerito per totam latinitatem deuecurrit, ac-
 cepti tabulas et quod habui et feci. Cum laborare et
 plorare et orare deberem, ut propitiaretur Dominus
 peccato meo (multum est enim) in linguæ volubili-
 tatem refusus secretum cordis mei successi pariter
 et concussi, et dicitis. Hæc omnia in silentio, et
 magis cum silentio operari potuistis. Mirum si hoc
 ex sententia dicitis. Quis enim magis in turba est,
 quam ille qui faciendis dictaminibus implicatur?
 Perstrepunt enim ut digne inveniri sensuum veritas,
 verborum varietas, quid melius ad consequen-
 tiam, denique quid, ubi et quomodo pro-
 ferri oporteat. Hoc ergo vos iudicabitis silentium
 et quietem, maxime homini imperito, cui et sensus
 nullus adest, vel sermo non est venustus et facilis
 ad sententias vestiendas? Denique (57*) vel mona-
 chi, quod esse videor, vel peccatoris, quod sum,
 non est officium dictare, sed flere. Dictare ergo nec
 indocto est in promptu, nec monacho in ausu, nec
 pœnitenti in affectu. Coegi tamen me contra me, et
 duo volumina sermonum hominis Dei mitto vobis,
 in uno quorum ego dictavi quod ita incipit (58*) :
Solet apostolus Paulus in verbis esse brevis, in sen-
tentiis (58*) densus. Aliud vero volumen jampri-
 dem dictatum est, et rosam et rasum; sed querite
 quis diligenter et sapienter illud scribat, multis
 enim sensibus plenum, illud autem scitote, quia
 non parvam amicorum multitudinem contempsi
 quibus nolui præstare ea, ad vos enim festinabat
 cor meum. Festinate et hæc festinanter rescribere,
 et exemplaria remittite mihi et sic ad opus meum,
 secundum pactum meum rescribi facite; sed et illa
 quæ misi vobis, et rescripta illorum, secundum
 quod dictum est, mittite mihi, et videte ut nec
 unum iota perdam. Libellulum autem, qui ita inci-
 pit : *Tria sunt quibus reconciliari debemus (59)*, et
 horas nostras, quas habetis de Domina nostra, re-
 mittite. Orate pro me et rescribite mihi de his
 omnibus voluntatem vestram, et per proprium
 nuntium vestrum.

EPISTOLA LI (58*).

RUALANI PRIORIS CLARÆVALLENSIS AD HENRICUM TRE-
 CENSEM EPISCOPUM. PRO ABBATE CELLENSI RECOM-
 MENDATIVA.

Domino et Patri HENRICO Trecensi episcopo fr.
 R. de Clarevalle, ambulare a claritate in claritatem,
 tanquam a Spiritu Domini.

Quam libenter audiamus illa de vobis, in quibus
 honoretur Deus, honoretur Ecclesia, honorificetur
 mysterium (60) vestrum, novit ille cui, et a quo est
 omnis honor et gloria. Ad hoc enim vos Deus in
 sublimitate posuit, ut deponatis superbos, et hu-
 miles exaltetis, vos præcipue cui et voluntas bona,
 et potestas magna tam ex auctoritate quam ex no-
 bilitate descendit. Hoc idcirco diximus, ut sequen-
 tibus litteris viam faciamus. Abbas Cellensis (60*)
 vir religiosus ac timens Deum, homo bonus et tes-
 timonium bonum habens a bonis, vita et litteratura
 conspicuus, nobis quoque tanta familiaritate de-
 vinculus est, ut non sit unus de cæteris, sed præ
 cæteris unus. Omnia nostra, sua sunt : et sua,
 nostra sunt; nos in illo et ipse in nobis unus est
 de ordine suo (61), in quo domino abbati nostro,
 amico vestro multum complacuit. Invenit ipse ab-
 batiam, cui præest, et turpatam, et turbatam a ma-
 litia habitantium in ea, vult eos reducere ad viam
 veritatis, sed facilius est informari ignaros quam
 reformari perversos. Sunt inter eos duo famosissimi
 et clamosissimi turbatores qui et malefactis suam,
 et maledictis alienam vitam jugiter attriverunt.
 Confidentes enim in linea suæ nobilitatis scandala
 nutriunt, moliantur dissensiones, quia comprehensi
 sunt in operibus manuum suarum. Si quid igitur
 nostri Clarevallensæ apud vos possunt, facite unum
 ex duobus, ut aut de monasterio penitus evellantur,
 aut sic statuatur in monasterio ut jam amplius mu-
 tire non audeant, et sciant prophetam surrexisse
 in Israel ad obstruendum os loquentium iniqua. De
 prædicto vero abbate patre et fratre nostro, hoc
 adjicimus, quia qui illi benefacit nobis facit, et qui
 illum audit nos audit, et qui illum lædit nos lædit.

EPISTOLA LII (62).

NICOLAI CLARÆVALLENSIS AD PETRUM EXHORTATIVA
 UNITATIS CONTRA MALOS ET DE CORRECTIONE.

Speciali et pene singulari amico PETRO Cellensi

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(57*) Videtur imitari illud sancti Hieronym. in D
 Apolog. 2, contra Vigilant. *Monachus non doctoris,*
sed plangentis habet officium, qui se, vel mundum lu-
geat, et Domini pavidus præstolatur adventum.

(58*) Exstat hic sermo secundus ordine inter
 sermones ds verbis Apostoli, a S. Bern. dictos.

(58*) Impress. liber habet, copiosus.

(59) In libello sent. S. Bernard. habes tertiam
 sectionem his incipientem verbis : *et hinc liquet vel*
libellum fuisse transpositum. In lib. sent. moral.
 S. Bern. exstat horariorum precum in memoriam
 B. Virginis liber II, cui supra inscribuntur epist.
 20, 22, 24.

(59*) Nova.

(60) Germanior est, lectio *ministerium* : respexit
 enim auctor S. Paulus scribentem Rom. II. *Hono-*
rificabo ministerium meum, ubi Græce posuit τὴν δα-
κονίαν, non μιστήριον.

(60*) Hic est abbas Cellensis, nomine Petrus ad
 quem supra epist. 20, 22, 24.

(61) *Petrus abbas Cellensis pergratus S. Bern.*
Compendium urbs est in diocesi Suevionensi ad Isa-
ram flumen, notissima ex Gallorum regum conventibus
et conciliis quæ alleantur in capitula.

(62) Nova.

abbati, frater Nicolaus, se ipsum, et si quid amplius A possit.

Quod frequenter scribo vobis, non est insolentia, sed amicitiae argumentum. Scio enim quis et cui scribam : alioquin quid tantæ extremitatis cum tanta summitate, si non mihi condescendisset illa vestra humilis sublimitas, imo sublimis humilitas ? Credo, patienter audietis servum vestrum, et si dignum judicatis, filium, amicum autem velitis, nolitis. Si quid mordacius et audacius processerit, dilectioni ascribite, non præsumptioni. Manum vestram misistis ad fortia, et fortitudine opus est, quæ vos salvum faciat a pusillanimitate spiritus et tempestate, fortitudo in prælatorum mentibus summum obtinet principatum, qua cedente omnis virtutum fabrica per discrimina, imo per præcipitia labitur, vobis præcipue necessaria est, si attenditis et intenditis, ubi, cum quibus, ad quid, et quis positus estis, ubi, in loco utique honorato, sed onerato; ubi multæ divitiæ et malitiæ multæ, locus dives possessionum, sed præsumptionum ditissimus. Ab antiquo plantatum est toxicum mortis in horto illo. Ex quo ibidem regularis rigor elanguit, et res sanctuarii rapinis expositæ, dispositæ flagitiis, flagitiosos homines incurrerunt. Non fuit qui se opponeret murum pro domo Israel : qui gladio spiritus amputaret vites, purgaret palmites in vinea illa electa, quia, qui vigilabant super gregem illum, dormitaverunt omnes et dormierunt : cum quibus autem ? Cum hominibus operantibus iniquitatem ? qui ab uberibus, sub uberibus Ecclesie nutriti in ipsa matris viscera tota evisceratione grassati sunt, exterius infamia, et infamanda operati, interius horrida et horrenda fecerunt, ad quid autem ? profecto ut vitia disperdati in superficie, evellatis a radice, disperdati in elongatione, dissipetis in communitione, vos autem quis ? revera juxta Apostolum homo quieti et moderati spiritus totum habens quod lenitatis est, asperitatis aut parum aut nihil, vos multum mellis, illi multum fellis hauserunt sibi. Conversatio vestra dulcior sit quam mel et favum, illorum amaritudo habet myrrhæ et aloes plus quam libras centum. Non bene conveniunt nec in una sede morantur tanta simplicitas et tanta dolositas, tanta perversitas et tanta sanctitas, tanta benignitas, et malignitas tanta. Ponenda quidem fuit lucerna super candelabrum, ut lumen videret qui ingrederetur ; sed forsitan non tantis ventorum turbinibus opponenda, ne exstingeretur. Et hæc quidem antequam ascenderetis. Postquam autem audistis a Domino : *Amice, ascende superius* (65),

agendum est in manu forti, et brachio extento, et (64) gladius Phinees sæpissime et potentissime edueendus ad verberandum et transverberandum filios Belial (65), qui famæ et vitæ suæ nec rogati parcere volunt. Indigent enim increpatione, non exhortatione, præcepto, non consilio, non doctrina, sed virga, alioquin lætificastis omnes inimicos vestros et amicos mœstificastis : qui ambabus, ut dicitur, manibus parati sunt pestilentes filios a sacris ædibus, et sedibus exturbare, induite fortitudinem, non parcat oculus vester, et non misereatur, quia et si plerumque culpa est totam prosequi culpam, in illis tamen vitium est, vitio vel aliquatenus pepercisse. Novi ego quod populus duræ cervicis sit, cujus et vetus, et veterata rebellio velit vinum, non oleum, flagellum non beneficium, verbera non verba, punctionem non unctionem, serpentem non columbam, magistrum non patrem juxta comicum, male eos docuit lenitas vestra, quia domus exasperans est, legistis ne de illis qui ponunt pulvillos sub cubito hominum et faciunt cervicalia ad capiendas animas pulvilli ; et cervicalia juxta Sapientem blanda et lenia verba sunt in quibus laudatur peccator in desiderii animæ suæ et iniquus benedicatur. Tali pulvillo et tali cervicali circa delinquentes filios usus est Heli, cum diceret : *Non bona fama, filii, quam audio* (1 Reg. 11) de vobis, et hæc quidem fuit corripere et coercere, sed lenitate et mansuetudine patris, non severitate et auctoritate pontificis, immisericordem debet sortiri semper expectata judicem, nunquam secuta correctio.

Qui sunt tamen, qui affectant tyrannidem et ponunt in cælos os suum ? Profecto duo filii iniquitatis, quibus nulla mentio, de se nulla cura, pro se nulla, in se nulla reverentia, qui didicerunt fatigare Deum contemptu, naturam flagitio, leges abusu. Nunquid non mille mortibus dignus est, qui suam pueritiam turpavit, turbavit adolescentiam et ætatem tam inclinatam inclinat semper in pejus ? non solum semper feriendus, sed et fulminandus est homo frontosus ad verecundiam, insensatus ad metum, inflexibilis ad pietatem, ad iram præceps, velox ad facinus, pronus ad injurias, sed et ille alter contemptibilis adolescentiæ et contemptricis insolentia est adhuc, lupicellus (66) in patrem suum mordaciter strinxit dentes suos, turpis corpore, turpior corde, opere turpissimus super omnes cœtaneos suos, hic in primævo pueritiæ flore omni impuritate se polluit, et adolescentiæ vias ingressus, egressus est cum Dina (67) ut videret mulieres regionis illius, nec hominem veritus nec reveritus

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(65) Luc. in parabola convocatorum ad convivium.

(64) Lege c. xv Num.

(65) *Diabolus* lingua Hebræa *Satan* appellatur, id est *contrarius* sive *adversarius*, et ab Apostolo II Cor. vi, *Belial*, hoc est *absque jugo, quod de collo suo Dei abiecerit servitutem*. Ita B. Hieron. in cap. 4, epist. ad Ephes. Hic igitur Nicolaus scite appellat

exleges monachos, filios Belial, id est *sine jugo religionis*, vel, si liceat novare voculam *exjuges*.

(66) Male in exemplari, *lipicellus* pro *lupicello* vel *lupullo* ut loquar cum S. Ansel. Cantuar. Epist. 68, l. 3 ms.

(67) De qua, Genes. xxxiv.

ordinem, etsi non quæcunque voluit, tamen quæcunque valuit fecit. Quanta malignatus est inimicus in sancto! Quanta audivimus et cognovimus ea, et fratres nostri narraverunt nobis? Religandus est, et dentes ejus in ore ipsius conterendi ne in lupum transeat juvenis gratis currens ad facinus, ad honestum nec pretio. Si duo unum impietatis parietem statuerunt et clamavit pilosus alter ad alterum, juvenes sunt, nobiles sunt: et idcirco alacrius et acrius corrigendi, ne vobis in scandalum, sibi in periculum, aliis veniant in exemplum, et sciunt vitis accessisse judicem, moribus fundatorem, vos autem, domine Pater, ne timeatis a duabus caudis (68) titionum fumigantium istorum, quia fortassis ducentis manus ducit eos, ut exeant opera eorum in lucem et arguantur a luce in luce, nonne vestri Clarevallenses vobiscum sunt, ante quorum faciem vel stare nedum loqui audebunt? videte, ut non annuntientur in Geth (69), neque in compitis Ascalonis et dicant filii incircumcisorum: Ubi est quem posuerunt custodem in vineis? Proinde extendite manum vestram, et sagittas vestras complete in eis. Sicut filius excussorum, hæc locutus sum, domine Pater, non quasi dirigens, sed quasi corrigens, et diligens multum, nec enim præsumo docere Minervam, vel in sole radios ponere, cum vos, me tam vita, quam scientia longe anteceditis. Claudite epistolam hanc vestris, et vestrorum oculis: quam idcirco propriis manibus exaravi, ne in oculos aliorum incideret. In fine ejus commendo vobis magistrum Joannem, qui vos suo pectori et altius et ærtius impressit: quem propter vos singulariter diligimus, cum et propter se specialiter diligendus sit, valete.

EPISTOLA LIII.

AD FRATRES CELLENSIS.

[III, 7.] Fratribus et filiis (70) dilectissimis, frater PETRUS humilis eorum dictus abbas, spiritum dilectionis et pacis.

Quam unica et singulari erga omnium et singulorum vestrorum salutem affectione et sollicitudine tenear, unicus ille spiritus novit, qui scrutatur etiam profunda Dei. Non ignorat hoc ipsa quoque anima mea, quam utinam sicut est intueretur oculus mentis vestræ; et sine dubio compateretur doloribus suis. Præsumo etiam, in conscientiiis quorundam manifestos nos esse, quibus idem suadet puritas sua et veritas mea. Nullis vos circumvenire adulationibus, nullis allucere fomentationum fallaciis, fratres charissimi, volo; sed ut pax vestra firma sit ad Deum, et me non æstimetis a cordibus

JACOBI SIRMONTI NOTÆ.

(68) Lepide duob. illis effrenatis monachis tribuit quod Isai., c. vii, Rasin et Phacee obsidentibus Jerusalem.

(69) Id deprompsit ex II Reg. i c. ubi David de flet Saulem interfectum.

(70) Fratribus et filiis. Cellensis monasterii monachis.

(71) De Grandimonte. Id caput et sedes est non

A vestris alienum, hæc scribo. Caterum si quis aliter sapit, desipit. Itaque respiscat animam suam lædere, imo damnare, qui pacem vestram et meam quærit perturbare. Non designo aliquem, vel impropere cuiquam stultitiam suam. Sufficit enim accusatio propriæ conscientiæ, et ad tormentum promalis, et ad præmium pro meritis bonis. Prorsus nemo ex hoc inter vos conturbetur, quia inanis nunquam erit pœnitentia, duntaxat si fuerit vera. Filio virginis castas mentes præparate; Filio Altissimi humiles animas exhibete: angelo sanctitatis habitacula cordium vestrorum emundate. Valete.

EPISTOLA LIV.

AD GRANDIMONTENSES.

[III, 8.] Charissimis Patribus et dominis suis de Grandi-Monte (71), frater PETRUS Trecensis abbas, fideles orationes.

Scio quia in concilio justorum et congregatione magna opera Domini. Idcirco, fratres charissimi, longe licet a vobis remotus, tamen animæ meæ intentionem et supplicationem in præsentem conventu transfero, quatenus portiunculam cujuslibet cœlestis benedictionis referat, unde consoletur et longo tempore confortetur. Credo enim, si vel unam oratiunculam angeli illi vestri, qui faciem Patris semper vident in cœlis, ad ipsum Patrem luminum, et ad thronum gratiæ Filii ejus, ab ore et corde vestro pro me detulerint, quod faciet fructum sursum, et germen ponet in terra deorsum. Hinc vero fructus vitæ et spes misericordiæ egeno et pauperi erit. Manus igitur illas vestras puras ab omni sanguine et crimine, et oculos columbinos ad fenestras cœli, per quas ad propitiatorium et ad Sancta sanctorum intrare soletis, levate: nec aliquo modo deponatis, donec vos exaudierit qui desiderium pauperum exaudit Dominus. Vester sum; sed tunc dignius et affectuosius. Valete.

EPISTOLA LV.

AD A. SACERDOTEM S. PETRI PRUVINENSIS.

[III, 9.] Frater PETRUS Cellensis abbas, venerabili A. sacerdoti Sancti Petri Pruvinensis, salutem.

Non immerito illi præsumo scribere, quem non præsumo non diligere. An impune non diligerem, quem apprime honorandum utinam vel simpliciter suscepissem! Sed quid tantopere laudo, quem vel rarissima visione cognosco? Sed plus hunc fateor cognosco auditione quam visione, plus fide quam confabulatione, plus religione quam familiari cohabitatione. Audivi enim viri non elatam sæculi pompam, sed electam doctrinæ formam; non ebrietatem, sed sobrietatem; non vanam pecuniarum

obscuri in Gallia ordinis clericorum, qui Grandimontenses inde appellati, in diocesi Lemovicensi, haud procul Mureto. Unde et Stephanum religiosæ familiæ ducem ac principem; Stephanum de Mureto appellat Stephanus Tornacensis epistola 1, quia sedem ibi fixerat, cum alioquin Arvernus patria esset, non Lemovix.

sollicitudinem, sed variam Scripturarum meditationem; non curiositatem formarum et pulchritudinem faces gehennales accedentes, sed emundationem deformitatum propriæ conscientiæ juxta divini speculi illuminationem. Hæc, bone juvenis, de te ab aliis cum desiderio audivi, cum fide accepi, cum gaudio aliis enarravi. Nihil itaque mirum, si tali scribo, quem talem describere non vereor ex relatu eorum quibus firmiter credo. Hujus tamen ardentius cum aviditate faciem viderem, et vocem audirem, quam mortuis apicibus mortua verba ederem, ut cujus amor vivit in animo, ejus præsentia scintillaret in oculo. Applicat enim calorem latentem in remotis admista facula scintillantibus venis. Mutuo namque sese ita fovēt, ut uterque ignis alium ad se trahendo confortet et confortetur: quatenus interior eo magis serveat, quo exterior ei appropinquat, et exterior eo clarius luceat, quo ei interior vehementius participat. Hujus exempli similitudine, quem amas absentem, incipis superare præsentem. Crescit enim in oculis amor: revehitur meatu aurium cordi diligentis vox dilecti expressa caractere dilectionis. Jam amor incipit esse cum gaudio, qui prius erat sine gaudio, aut cum tædio. Tædet enim non habere quem tendit semper amare. Sine gaudio quoque est, qui eum non habet, sine quo gaudere non potest. Apponitur igitur amori gaudium, cum amicus cernit suum amicum. Valete.

EPISTOLA LVI.

AD G. SACERDOTE M HASTINGIARUM.

[III, 10.] PETRUS abbas indignus Cellæ monasterii, G. sacerdoti Hastingiarum (72), spiritum salutis.

Non in præsumptione spiritus mei ad te transmarinum sacerdotem scribo, sed reiterata petitione R. quem tu quidem carne, ego vero spiritu per Evangelium in Christo genui. Is siquidem quos habet impari generatione patres, pari desiderat affectione conjugere fratres. Et me certe jam fratrem tibi constituit, nisi in oculis tuis mea fraternitas forte propter vestem peregrinam sorduerit. Vix tamen apud sensatos tanta habetur vestium diversitas, ut eorum exinde divellatur identitas. Proinde nuda corda melius copulantur, affectius uniuntur, castius immiscentur. Cor namque justus non induit purpura et bysso, sed sapientia et consilio; non pannis et serico, sed virtutibus et Deo. His enim secundum creationis naturam in principio amictus, stolas non erubescerat angelicas, nec ipsius increati candoris lucem reformidabat, quandiu divinitus insitæ imaginis lineamenta incorrupta mutuo aspectu resignabat. At ubi bujuscemodi splendoribus nocturnis dispoliatus insidiis, præ confusione atrocioris incommodi foliis cepit circumtegi sculneis: venit Christus, ut reiteraret vestem cilicianam, saccum scinderet, et nudus nudis obtutibus

A paternis in carne nostra, imo sua appareret. Filii itaque nudi Christi, nuda adinvicem corda pandamus, ac stabili compagine in Christo ea compingamus: fluant ad Christum, refluxant ad cælum, confluant ad trinum et unum: *O quam bonum et quam jucundum, frater, fratres habitare in unum!* (Psal. cxxxii.) Unum est necessarium. Quid vero multa? non necessaria. Quæ ergo vanitas est florum hominum ut multa quærant, et non curent unum? Prius est unum, quam multa, et facilius consequimur unum, quam multa. Cum ergo sine uno non subsistimus, et in multis deficiamus, in multa tamen insania unum postponimus, et multa cupimus. Desipit qui ad unum verum esse non tendit; sapit qui ad incommutabilem beatitudinem contendit. Revera solus ille sapit, qui unum solum sapit; solus ille desipit, qui multa præter unum sapere cupit. Unde ait Apostolus: *Non multum sapere, sed sapere ad sobrietatem* (Rom. xii).

Solent homines terræ tuæ potius sapere ad ebrietatem quam ad sobrietatem. Vitium ignobile, et inter cætera vitia ignobilissimum, ebrietas. Ubi enim sensus ebrii? ubi reverentia in ebrio? ubi dignitas? Immemor est præteriti, futuri ignarus, præsentis nescius. Discretio confunditur, ratio hebetatur, sensus ligantur, mens ipsa sepelitur. Risu derisoribus exponit magis se ipsum ridens. Ex hac vipersa radice surgit, vel potius serpit, devastans totius religionis animæ vigorem luxuria. Denique tanquam ex magno gurgite perditionis prosiliunt non rara germina pestiferæ prævaricationis. Pes errat, labitur lingua, trepidat manus, labia tremunt, caligat visus, auditus surdescit. Adde his intrinsecus furias debacchantes, et miserum pectus miserabiliter lacerantes. O bone vir, nonne videntur tibi hæc principia mortis, fomenta ignis æterni, esca supplicii, illecebra damnationis? Ut igitur morsum colubri evadas, fugienda est ebrietas. Muscipula venantium capitur, qui vel semel inebriatur. Lusus dæmonum est homo ebrius. Tanquam prostibulum vitiorum reputatur, qui gulæ et ventris tyrannidi subjungatur. Mari commoto quid tempestuosius? excusso fulgure quid formidabilius? abisso quid profundius? Nullum tamen horum nequius, quam homo ebrius. Desistendum est a veneno, imo a vino, quod hominem vertit in truncum. Divinorum lecto librorum præceptis et exemplis ostendit, quam turpiter natura ex hoc dehonestetur, quam crudeliter condemnetur, quam interminabiliter crucietur, quam immisericorditer a regno Dei excludatur. *Neque ebriosi*, ait Apostolus, *regnum Dei possidebunt* (I Cor. vi). Diutius impressi styllum, si forte refellerem, vel saltem reprimerem vitium. Interim collactaneam ejus luxuriam eodem acumine potius pungamus quam pingamus. Pinguis namque et

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(72) *Sacerd. Hastingiarum.* In Anglia. Ideo transmarinum sacerdotem vocat. Locus conserto inter Willelmum et Haroldum prælio memorabilis. Mal-

mesburiensis Hastings scribit, et bellum Hastingsense, quod dixi.

ista pinguiſſima de pinguedine terræ apud vos exuberat. Ubi namque juvenum et puellarum forma decentior, aspectus gratiosior, cibus abundantior, potus crassior, aer salubrior, terra fertilior, amœnitas jucundior, pravus his enervatur animus. Satius est namque ei frui cupiditatibus vanis quam æternis bonis. Colore adulterino deceptus, quæ intus latet, falsitatem non attendit. Mendax mendaciter mulier de specie vana se jactat. Certe pulchritudo illa nec vera est, nec sua. Si enim vera esset, semper durasset. Unde quod semel est verum, semper est verum. Si sua, non in foro emeret. Fallax gratia, et vana est pulchritudo. Abjicienda est autem, quæ fallit gratia; ambienda, quæ liberat. Umbratilis postponenda pulchritudo, utilis appetenda. Communi hactenus admonitione præmissa, ut tuæ unicæ et singularis animæ curam maximam habeas, rogamus. Nemo enim de sæculo egrediens animam suam ulterius commutat. Hic locus, hic tempus commutationis faciendæ: mores hic commutandi et corrigendi. Cæterum correptio, non correctio in futuro dabitur; flet comminatio, non commutatio, nisi forte de pœna in pœnam, de morte in mortem, de miseria in miseriam. Muta itaque vitam, dum vivis in hac vita, ne si forte modo cum potes distuleris mutare, tunc volens mutare cogaris tenere. R. timet sibi anima mea, timet et tibi. Pater meus es tu, et ego filius tuus. Et quia per te ingressus sum in vita corruptibili, utinam per me pervenires ad disciplinam Dei. Non contingat me sine te gaudere; contingat autem te et me cum Christo regnare. Vale.

EPISTOLA LVII.

AD H. SUBPRIOREM, THOMAM ET ASCELINUM CLARÉVALLENSES.

[III, 11.] Suis charissimis amicis, H. subpriori, THOMÆ et ASCELINO Clarévallensibus, frater PETRUS abbas Cellensis, gratiam pro gratia.

Quibus gratiosiori affectu dulcius copulamur, eisdem non immerito meliora et dulciora scribimus. Ut enim dignior animus quam corpus, sic animi potiora sunt bona, quam corporis, fidelis vero sui ipsius interpres est animus. Itaque et nos potius quæ ad animum pertinent colimus, quam quæ ad corpus. Nam si de affectu non secundum affectum scribis, utique mentiris. Igitur affectus cum de se loquitur, se et non alium loquitur. Est enim hypocritarum aliena tanquam sua, sua tanquam aliena dicere. Nihilominus et simulatorum est, neque simpliciter diligere, neque veraciter ad amicos loqui vel scribere. Quamobrem in Christo et in conscientia vera pronuntio, quod erga me sinceriolem et puriorem habeatis affectum, ut credo, quam ego ipse. Nam quo purgator est in vobis oculus mentis, eo perspicacior est etiam in amicis diligendis; et quo expeditior ad clare videndum, eo liberior ac justior de omni causa decernendum. Solummodo siquidem corporum nebula obstat, ne se vicissim meus et vester spiritus sublatis impe-

A dimentis clare videat. Attamen ut in corpore mortali immortalia corda, et ad se per amorem accedere, et sese per mutua desideria possunt contingere; sic unicæ et speciali dilectione, quotidiano recurſu a suis commeant regionibus, quatenus datur, ad se salutandos et osculandos affectus nostri. Quoties enim vos recogito, toties pedibus animi vos adeo. Itaque, fratres charissimi et desideratissimi, vestras consolationes et sitienter suscepisti, et ardentem perlegi, et velociter complevi. Et attendite etiam in hoc quam bene cobæreant, quam perfecte sibi consentiant conscientiæ nostræ. Quando enim scribebat dictante animo digitus vester, cogitabat animus noster: et quod scripserat digitus, hoc elegerat animus. Planè priusquam au-

B direm obedivi, antequam consilium daretur acquievi. Tanta dilectionis velocitas, ut audire non exspectet quod facere debet. Lædi namque se æstimat, nisi amicorum voluntates præcurrat. De merito suo plurimum sibi præripi gemit, nisi etiam motum voluntatis vigilanter præoccupaverit. Tunc læta, tunc gratulabunda, cum præcesserit veniendo, et quodammodo excesserit majora faciendo. O excessus charitas! o excedens charitas! Sola in omni genere virtutum excedendo non excedis, ascendendo non corruis, descendendo ascendis.

Ad modum proprium cohibetur humilitas, terminos suos habet castitas, ad malum non laxamus obedientiæ habenas, ad fines suos, nec extra extenditur largitas, ad fines mendacii non accedit veritas. Sic denique et aliæ virtutes, cursus tantum suos excurrere, sed non transcurrere debent. Constituti sunt eis termini, qui præteriri non poterunt. At charitas usque ad cælum, imo et supra cælum, veluti cui lex non est posita, conscendit, usque ad infernum, et etiam in inferno ipso aliquando descendit. Amicos amplectitur, nec ab inimicis arceatur. Cum se extendit, non læditur, cum se superextendit, non rumpitur. Semper crescit, nunquam senescit. Anni ejus non deficiunt, sed perficiunt. Quo enim vetustior, imo diuturnior, neque enim veterascit, eo et clarior. Sicut vinum Libani semper novatur, semper confortatur, semper cumulatur. Vires semper accrescunt; splendores faciei ejus nunquam deflorescunt. O virtutum virtus! semper in me sic excedas, ut nunquam decedas. Non sinis decedere, in quo dignaris justos excessus creare. Sic novit Apostolus mente excedere, et cælum tertium penetrare; sic propheta in excessu mentis supra hominem de Deo sentire. Præ stupore Petrus in consideratione glorificatæ majestatis sic excesserat, cum dicebat: *Faciamus hic tria tabernacula: tibi unum, Moysi unum, et Eliæ unum (Matth. xvii)*. Secundo etiam et tertio sic excessit, vel quando Christum non sustinens mori, dicit: *Absit a te, Domine (Matth. xvi)*; vel quando abscidit auriculam servi, vel etiam in captura piscium cum dicit: *Exi a me, Domine, quia homo peccator sum (Luc v)*. O quoties sponsa ad sponsum excurrit, aut ut verius

dicam, ne ipsam et omne quod creatum est pro amore sponsi excedit! Quandocunque enim vel de sponso vel ad sponsum loquitur, per excessum transvolare dicitur. Hos saltus sive excessus non novit, nisi qui experientia didicit. Quapropter de his mihi parcius loquendum, vobis idoneum est latius et largius agendum potius, quam disserendum. Valet. Quam citius potero veniam ad vos.

EPISTOLA LVIII.

AD R. CLAREVALLENSIEM.

[III, 12.] Suo R. Clarevallis, suus PETRUS Celsensis.

Solet nimia festinatio, etiam semicruda quasi jam bene cocta, præ nimio appetitu insumere, et tanquam famis necessitatem interdum temperare. Instas, et ostium amici velut necessitate hospitis supervenientis inquietare non cessas. Credo potius ex crassitudine animæ, vel ex non necessaria paupertate id te actitare, ut neque importunitatibus tuis occupationes meæ satisfaciant, neque voluntati tuæ solemnes istæ ferivæ silentium imponant. Quid igitur? Experior nunc quod in Isaiam ante legeram: *Venerunt filii usque ad partum, et tempus sive virtus pariendi non est* (Isa. xxxvii). Æstuo siquidem novi amici novam et primam promissionem adimplere, sed contradictantium irruptiones vix valeo mitigare. Quis itaque, a quo, vel quid petas mihi consideranti, offert ratio copiosam fortunam petitoris, pauperem inopiam postulati, difficultatem petitionis. Quis, nisi qui ambulat in medio lapidum ignitorum, nisi qui cedrorum medullam consuevit lambere, et præclara sententiarum stipendia de castris philosophorum reportare? A quo, nisi ab eo qui inter sentes, ne dicam sententias, delicias reputat dormire? nisi ab eo qui neque unguam findit meliorum dictionum distinctione, neque ruminat si qua contigerit audire vel legere? Quis a quo, nisi doctus ab indocto, nisi plenus a vacuo, nisi videns a cæco? Non leve et simplex fateor impedimentum sustineo, ne intrem in sanctuarium Dei, ut de manu cherubim carbones consolatorios tibi accipiam. Obstat hinc flammeus gladius atque versatilis sollicitudinum, usque ad medullam animæ penetrantium, illinc caterva Philistinorum puteos meos terra mortuorum repletum. Præter hæc, tanta certe confusio concurrentium ad me fit, cum incipio scribere, ut pene syllabæ singulæ nova cogantur habere principia. Ecce monachus confitetur, ecce alius diffitetur: ecce miles saltat, ecce clericus salutatur, ecce famulus inquietatur, ecce nuntius corvum frequentius quam columbam resonat.

Mi dilecte, quam interim cor humanum congregare poterit sanctarum Scripturarum meditationem? quod componere commonitorium? Sed forte hæc ipsa non monendo monent, inquietando suadent quietem, in diversum decerpendo verum, id ipsum querere admonent. Sic enim esuriens panem querō, aquam sitiens, algens ignem, caligans

lucem, deficiens refectorem. Verum tu aliud habens melius et verius commonitorium, rursus aliud mendicaris potius ex voluntate quam ex necessitate. Exemplo credo apostolorum id facis, cui cum Jesum haberent, patrem nihilominus videre cupiebant. *Domine, inquit, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis* (Luc. xiv). Nondum noverant quia cui Filius non sufficit, nec Patrem habere poterit. Plena etenim Filii cognitio, universæ rationalis creaturæ est plenissima recreatio. O quam præclara Clarevalleusium commonitoria! Quid enim lacrymæ hujus, nisi compunctionis sunt incentivam? Quid alterius continuæ orationes, nisi supernæ contemplationis adjumentum? Hujus humilitas superbiam confundit apostatæ angeli et hominis: obedientia illius, pendens in cruce Christi æmulatur obedientiam. Iste Jacob assimilatur in laboribus; simplicitas Joseph hunc exornat; zelus ordinis in isto Moysen reddit. O David mansuetudo! o fervor Eliæ! o Danielis abstinentia! o castitas Samuelis, et quod majus est, o Christi charitas! o Mariæ virginitas! Castra Dei sunt hæc. Quid videbis in Senamite tua, in cocclinea tua, nisi choros castrorum? Chorum alium video procedentem adversus phalanges vitiorum innumerabilem, dum iste non querens quæ sua sunt, spiritum avaritiæ strangulat, iste mundi gloriam calcans principem superbiæ suffocat, iste carnem macerans luxuriæ caput destrucit, et cuicumque obviaverit quisque de adversariis, sine misericordia fortiter in ore gladii enecat. Pluunt denique instanter post terga hostium sagittæ, vibrant hastas, frameam effundunt, et sive leones, sive unicornes cum omni bestia saltus exterminant. Non est in eis deficiens, neque laborans. In dextro cornu iterum considero alium in equis albis chorum certantem non jam pro victoria, sed ad coarcervanda pretiosiora spolia, et jam prægustat alius mercedem laborum suorum, alius gratiam laborum consequitur, alius de ligno, quod est in medio paradisi, superextensus in ulteriora velaminis per oblivionem terrenorum et contemplationem cœlestium edit. Isti sunt qui stolas suas dealbaverunt in sanguine Agni, resistendo usque ad sanguinem vitii, et pertingendo usque ad patientiam Agni immaculati. Hi docent te arcum et sagittam; hi sanguinem uvæ, et mori propinant. Arcum pravum isti non intendunt, sed spirituali subtilitate, etiam capillum minimæ cogitationis in arcu propriæ reprehensionis citissime feriunt. Prorsus conversi sunt in die belli, quia neque in incerto currunt, neque segniter vivunt. Ad hoc te mitti commonitorium. Omnia enim eorum commonent, sive consessus, sive incessus, sive sermo, sive silentium, sive jejunium, sive prandium. Ecce mille clypei pendunt non solum ad te commonendum, sed etiam ad muniendum: et tibi post hæc, fili mi, ultra quid faciam? Habes quoque et alium Paracletum, tanquam aliud commonitorium, quod prope est in ore et in corde tuo; unctionem spiritus, quæ

te docet de omnibus. Habes sapientiam, quæ non invenitur in terra suaviter viventium, quam filii Agar non inveniunt, de qua philosophorum abyssus loquitur : Non est mecum. Liga eam in corde tuo jugiter per amorem, describe illam in tempore otii tripliciter, cogitando, loquendo, operando. Discurre Scripturarum amenissimos campos : lege tanquam apis et reconde in alveolo memoriæ suavissimi odoris flores, castitatis liliū, olivam charitatis, patientiæ rosam, uvas spiritualium charismatum. Considera diligenter quæ apponuntur, quia quædam ad consolationem, quædam ad correptionem sunt. Alia ad sanitatem, alia ad satietatem, alia ad suavitatem. Spes præmii promissi mœrentem consolatur; corrigit comminatio æterni supplicii; medicamine poenitiæ sanantur omnes languores; præsentis justificationis exultatio famelicum justitiæ satiat; adveniēns gratia virgam timoris amovet, et sua infusione animam lætificat.

O Jesu! comminatoribus tuis quis sapor in faucibus? quis odor in naribus? quis splendor præ oculis? quæ auditus modulatio? quæ cordis jubilatio? Nihil infra votum, supra omnia abundant, imo superabundant, gaudia. Explicat et extendit se voluntas ad volendum, vel etiam ad volandum, sed non sufficit. Supercurrit oleum, quia vasa deficiunt. Hic, hic manns dantis largior, et accipientis rarior. Sola hæc ministrorum indignatio, quia pauci sunt, quibus fiat cœlestium ferculorum distributio. Longos fac funiculos tuos : extende pelles tuas, ne parcas, quia dilataberis ad orientem divinæ contemplationis, ad occidentem humanæ per Christum reparationis, ad septentrionem dæmoniæ dejectionis, et ad austrum gloriosæ ascensionis. Vale, nec sine recompensatione nostram paupertatem velis accipere. Charissimum nostrum subpriorem ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota virtute saluto, et cæteros amicos nostros.

EPISTOLA LIX.

AD EUMDEM.

[111, 13.] P. Cellensis R. suo Clarevallensi.

Excusationis meæ proœmium, sive velamentum rusticitati meæ superinducere, si clerico scholari, non monacho Clarevallensi, si spumanti in sæcularibus, non sudanti in regularibus, si denique Sirenarum oblectamenta captanti, non aspera quæque per desertum sectanti scriberem. Nunc autem quia id solum quod honestum est, bonum esse non dubito : omne vero verum honestum, si verum dixero ab honesto non recedens, confusionem non timeo. Scio itaque manum te ad fortia misisse, et satis perplexum antiquo sophismate sophisma fecisse. Crede mihi, frendens et rugiens quærit solvere quod nequit ex ratione refellere. Callidus est et in arte perversæ calliditatis potenter callens, utpote cui ab incomprehensibilitate retro labentium temporum annus, mensis, dies, hora, vel brevissimum

A momentum non est elapsū absque hujusmodi conflictationibus. Quoties vicit et victus est? deiecit et dejectus est? obruit et obrutus est? Non est ei pudor, timor procul abest, spes evertendi semper adest. Fulminat timens, attrahat tremens, recedit sperans, accedit dubitans. O astutia simplicitatis inimica, malignitatis filia, unica totius religionis tineam! Patrem nostrum a paradiso exclusisti, in exilio detrusisti, in morte conclusisti : nos beatitudine spoliasti, miseris cumulas, a Deo separas. Quid tibi et nobis? Cepisti et decepisti, sed non recepisti. Qui enim fecit, ipse reficiendo recepit. Seductor igitur, charissime, cavendus est, et laqueo suo capiendus, et gladio suo detruncandus. Sic fecit nobis, sic faciamus illi. Si malum est esse homicidam, sed non diabolicidam. Caput ergo ejus contere, caudam apprehende, corpus medium scinde : et sic vespere et mane et meridie narrabis in confessione, annuntiabis in satisfactione, exaudieris in oratione. Sophista iste male proponit, pejus assumit, pessime concludit. Suggestendo prava proponit, ad delectationem trabendo assumit, in consensum dejeciendo concludit. Si itaque suggestionem prudenter prævidens scuto sacre institutionis propuleris, delectationem fortiter memoria passionis Christi excusseris, consensum constanter timore et amore Dei negaveris, tendiculas ejus tanquam fila araneorum abrumpens, coronaberis de capite Amanæ, de vertice Sanir et Hermon.

EPISTOLA LX (73).

NICOLAI CLAREVALLENSIS IN PERSONA FRATRIS ADÆ AD PETRUM.

Singulari Patri et domino P. Cellensi abbati, frater A., quidquid est, et quidquid potest in Domino.

Nihil est amicitia dulcius in rebus humanis, sed hoc fit cum hominis persona diligitur, non fortuna, hac dilectione dilexisti filium tuum, Pater sancte, ut aliquando dum recordor miserationum tuarum, cor meum et caro mea exsultent in Deum vivum. Eram enim juvenis ætate, pauper censu, pauperior meritis, et tu, dimissis illis qui me tam religione quam scientia transcendebant, junxisti lateri tuo, tuo conventui prætulisti. Quid retribuam Domino, pro his omnibus non quæ retribuit, sed tribuit mihi? (*Psal. cxv.*) scio quid faciam. Memoriam abundantæ suavitalis tuæ eructabo quoad vixero. Sed quousque longum facio prologum et non nude frontoseque dico, quæ dicenda sunt? Loquar ad dominum meum, utinam jucundum sit ei eloquium meum. Juxta enim vocem viri sancti (*Job. iv.*), conceptum sermonem tenere quis potest? Tacere non possum, dicere non audeo, dicetur tamen. Diu est, amantissime Pater, quod proposueram ascensionem in corde meo, ut ascenderem ad locum sanctum, locum illum, quem elegit Dominus ex omnibus locis terrarum, ut esset nomen suum ibi, nec juvenili ut assolet levitate jactatus, sed morosa de-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(73) Nova.

liberatione firmatus texti propositum ne expositum A
penitus deperiret. Arreptus igitur in spiritu iudicii
et spiritu ardoris, nec ulterius valens vel volens
dissimulare spiritum libertatis, veni ad vestros Cla-
revallenses plorans et orans ut reciperent me in con-
cilio justorum et congregatione. Pulsavi fortiter sed
fortius repulsus sum. Perseveravi, impetravi, in-
travi, et ecce sum inter illos quasi unus ex illis.
Obsecro vos per viscera misericordiæ Dei nostri, ut
non contristemini, sicut et cæteri qui spem non
habent, quia de vestris ad vestros transivi, vestros
non verbo, neque lingua, sed opere et veritate. Vi-
dete quantum confidant de vobis, qui sine vobis
retinuerunt me, scientes quia ipsi in vobis et vos
in illis, serenissime domine et amantissime Pater.
Vale.

EPISTOLA LXI.

AD NICOLAUM CLAREVALLENSIS MONACHUM.

[IV, 3.] NICOLAO SUO PETRUS SUUS.

Mirabili conditas sapore litteras aviditati meæ
componitis, quoties scribitis. Ut enim veraci amico
veraciter loquar, illud pene proprie proprium apud
me habent : *Qui edunt me adhuc esurient, et qui
bibunt me, adhuc sitiunt* (Eccli. xxiv). Ipse autem
etsi imperitus sum stylo rescribendi, non tamen
scientia redamandi. Scio quem amare debeam,
quare, et quantum, et quandiu. Quem, nisi servum
Dei, nisi qui diligit iustitiam, et odio habet iniqui-
tatem, nisi denique qui in Deo manet et Deus in eo?
Quare, nisi quia conservus, et frater est, nisi pro
quo Christus passus est? Quantum, nisi quantum
me Filius Dei, quantum me ipsum, quantum manus
oculum? Quandiu, nisi usque ad mortem, nisi usque
in sæculum sæculi, nisi usque in æternum et ultra?
Generaliter sic afficiuntur qui non quæ sua sunt
querunt, sed quæ Jesu Christi, qui pleni charitate
et dilectione in cubilibus et in hortis aromatum in
meridie cubant et pascunt. Isti sunt tui, imo mei
Clarevallenses. Hi sunt qui non sicut ille negaturus
Jesum a longe sequuntur, non sicut alii appropin-
quantes stant, vel ab eo recedentes post Satanam
redeunt; sed sindone rejecta nudi post nudum am-
bulant, Agni vestigiis inhærentes ad cælum trans-
volant: et donec ad sedentem in throno accedant,
et regi opera sua dicant, super montes aromatum
transilire properant. Hi sunt cervi montium, capræ
camporum, hinnuli silvarum. Denique ipsi sunt
lilium convallium, cedri Libani, olivæ uberes in
domo Dei. Pulchræ sunt genæ eorum absque eo
quod intrinsecus latet. Amplior virtus quam fama,
flamma non tanta quantus ardor, laus eorum con-
fortata est, nec possum ad eam. Vere et tu ex illis
es. Nam et loquela tua et opera manifestum te fa-
ciunt. Si ergo, ut prædixi, mutua dilectione adin-
vicem specialiter afficimur, et quis et quare, et
quantum et quandiu, firmiter conservabimus. Pone
tanquam oculis captus non attendens, quis et cui

scribam. Qua enim fronte insipientiam meam, tur-
pitudinem meam, tarditatem meam non abscondo,
non operio, non celo? Et si oculis insipientium
illudo, capræ et lyncei oculos sic quoque decipere
posse præsumo. Sed ne decipiariis, plus in me ali-
quid quam audis sensus et ingenii suspicans, prorsus
aperio paupertatis meæ inopiam. Nempe quia fodere
non valeo, mendicare non erubesco. Aperi igitur
manum, resera os, ut parturiat sapientiam. Quæro
autem, quid sit quod ait Hieronymus in epistola ad
Rufinum, exponens iudicium Salomonis super quæ-
stione duarum meretricum: « Tertia die postquam
ego peperit, peperit et hæc: Si consideres, inquit,
Pilatum lavantem manus atque dicentem: « *Mundus
ego sum a sanguine justis huius; si centurionem ante
patibulum confitentem: « Vere hic erat Filius Dei; »
si eos qui ante passionem per Philippum Dominum
videre desiderant; haud ambige primam peperisse
Ecclesiam, et postea natum populum Judæorum, pro
quo Dominus precabatur: Pater, ignosce illis, etc. »
De centurione, et de his qui Dominum videre quæ-
runt, quod Ecclesiæ filii sint, non tam durum mihi
videtur; sed de Pilato prorsus incredibile æstimo.
Sequitur in eadem epistola: *Nulla, inquit, dubitatio
est, quin cuncta quæ dicuntur, non Salomoni mortuo,
sed Christi convenient majestati. Simulat ignoran-
tiam, et humanos pro dispensatione carnis mentitur
affectus, etc.* Si Dominus noster Jesus Christus
quidquid humanæ naturæ est præter peccatum as-
sumpsit, et humanos affectus non fallaciter, sed
veraciter habuit; quomodo ergo mentitur humanos
affectus?*

EPISTOLA LXII (74).

NICOLAI CLAREVALLENSIS AD ABBATEM CELLENSIS.
SUSPICIOSA SUPER TRADITIONE LITTERARUM.

Dilecto sibi multum et amabili valde domino PE-
TRO Cellensi abbati, FR. NICOLAUS, a summo Domino
euge boni servi.

Antequam vos viderem, dilexi vos, et fuit princi-
pium dilectionis testimonium religionis, quod a re-
ligiosis de vobis audieram. Postquam vero auditui
visus accessit, successit mutæ familiaritatis arca-
num, et de personis imparibus pares animos amicitia
fecit. Et licet vos dignitas sublimem, dignatio
tamen humilem reddidit, cum vos exinanistis vilem
benigne colligendo personam. Hinc est quod in sa-
crario vestræ charitatis admissus commisi vobis,
quod alteri committere non audebam; et hoc tanto
securius, quanto sincerius vos diligebam. Et quia
verus amor omnem suspicionem vel simulationem a
veritate suæ puritatis eliminat; parvam suspiciun-
culam meam vobis aperio. Litteras vobis donave-
ram donandas Leclino; sed nescio quo pacto Arre-
marensis abbatis manibus inhæserunt. Utrumque
difficile imo impossibile est, ut vel vos ei dederitis
vel ab illo illas acceperit, cum ego de vestra veri-
tate et de illius taciturnitate non dubitem. Procli-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(74) Nova.

PATROL. CCII.

vius tamen crediderim juvenem juvenili levitate A seductum, quam vos ad id deductum, amantissime Pater; sit tamen in beneplacito vestræ dignationis ut mihi rescribatis, qualiter Epistolam reddideritis ei. Librum nostrum per præsentium latorem mihi remittite. Illud autem scitote, quia servus vester sum: et, si dignum judicatis, amicus. Vale, et orate pro me.

EPISTOLA LXIII (75).

AD EUNDEM CONQUERENTEM CUR ALIQUID LONGIUS NON SCRIBERET. PULCHRA DE MISERIA HOMINIS. HOMO NATUS, etc.

Suo suus.

Nuper cum aquilonaris rabies rapidiori flatu nudatam nostram perussisset et percussisset, jussi sumus minuere sanguinem universi. Hæc autem minutio solemnitas est, et ab his qui fundaverunt ordinem, ordinatus ordinata, ut de superfluitate conqueri non queamus. Tacere namque et jacere præcipimur, omnia in refectorio sicca sicut heri et nudius tertius intuentes. Nec laborare possumus nec orare, nec legere, nec saltem legentibus adhærere. Justissima prorsus ratio, et æquo pondere confunditur, et contunditur antiqua superbia, ut qui parietum rimulas ipsi soli inaccessibiles claudebamus et gaudebamus ad tenebras; nunc soli et aeri caput offeramus, vir cum sit imago gloriæ Dei, ait Apostolus (1 Cor. 11), non debet velare caput suum; et nunc experimento didicimus, quia subinducta terneritudo fuit vitium, non natura. In hoc spatio spiritualia viri secretissimos conscientiarum suarum recessus investigant; non ut non inveniunt, quod reprehendant; sed, ut quod invenerint reprehendant. Tunc dividunt inter aquas et aquas videlicet iater puritatem spiritualis intelligentiæ et sensualitatem infirmæ et infirmæ carnalitatatis, ponunt autem firmamentum rationem: ne superiores inferioribus inclinentur, et inquinentur; vel inferiores copulentur in superioribus; infelix, qui sic non dividit, quia quidquid obtulerit, non placet ut placeat, sed placitum irritat. Ego inter alios, et cum aliis ad hoc jubilæum sum vocatus et collocatus in deliciis istis. Hic autem a flamma litteralium negotiorum, quæ assidue Clarevallis aguntur, paululum refrigeratus retorsi oculos ad memoriam vestram: et hoc utique tam gaudenter quam ardentem diligo vos et diligor a vobis. Reliquis reliqui subtiles et utiles illas meditationes, qui me durioris et vitæ purioris exercitiis attriti et astricti in plateis supernæ Sion sæpius, evolantes, imaginum cælestium hauriunt theorias. Igitur a tumultu et vario rerum turbine liberatus confabulabar mecum et dicebam: Ecce jam venit plenitudo temporis, ut scribam illi quem diligit anima mea, si forte recursu familiarium paginarum possim illius blandimentis eloquentiæ revocare dulcedinem. In veritate comperi quia stylum potentissimum habet quem sensus acuit, et

sermo polit; et qui sit utrarumque partium felici temperatura permistus. Dum hæc cogitarem: ecce alia cogitatio subintravit dicens: Nunquid hoc est sapientis necdum poenitentis, ut amicum vocet et provocet, non ad medullas sensuum, sed ad spinas verborum? Hoc certe puerorum est, vel pueriliter sapientium; qui non sententiam lectionis, sed eloquentiam orationis attendunt, inhiantes spiarum floribus et ab asperitate segetum abhorrentes. Sermo veræ puritatis, vel puræ veritatis illibatus esse debet, et facilis nec artificioso colorum velamine desiderat opacari.

Teste quippe philosopho, aperta decent et simplicitate bonitatem. Quid ergo dicam, vel dictabo roganti, amico, dignum dilecto, ad videndum, labisque et dentibus illius ad ruminandum? Docebo te? sed hoc esset dementia: laudabo te? sed hoc esset stultitia: monebo te? sed hoc esset audacia: tamen circa hoc tutius versabitur stylus, cum audacia sit quasi comes individuus dilectionis. Volo ergo tibi duo verba proponere, ad quæ tremere soleo quæ vir sanctus in se ipso et de se ipso sentiens tam mirabiliter quam miserabiliter humanæ mortalitatis deplorans ærumnas, ait: *Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis. Qui quasi flos egreditur et conteritur, et fugit velut umbra et nunquam in eodem statu permanet (Job xiv)*. O conditio abjecta nascendi: vivendi dura, misera moriendi. *Homo natus de muliere*. Quid enim abjectius? *brevi vivens tempore repletur multis miseriis*; quid durius? *qui quasi flos egreditur et conteritur*; quid miserius? Vides, homo, triplicem, sed infelicem funiculum quo stringitur et cingitur omnis humana propago; quo non modo difficilis, sed et impossibilis sit ad rumpendum. Vis oculata fide videre, quia nihil est homine nascente abjectius? Omnium certe animalium et avium corpora multiplex munivit natura presidio, et eis quasi quodam patentissimo sinu pietatis occurrit. Denique bovi setam, volucris plumam, et dentes, et ungues, et cornua concessit, ut habeant unde vim vel inferant, vel repellant. Sola hominis membra videas abjecta esse, non edita; quibus illa benignissima rerum nutrix quasi quodam indignationis oculo novercatur. Adde quod profundissimis ignorantiae tenebris homo pollutus et obvolutus veniat in locum hunc tormentorum ubi infeliciter nascitur, infeliciter vivit, infelicissime moritur. Reliquorum namque animalium pulli, et cum nati fuerint currunt et inter tot millia gregum ad ubera materna mira facilitate revolare noverunt. Pueri autem pedes nec idonei sunt ad movendum nec manus ad tangendum; et nisi nutricis ubera puerilibus labris pressius imprimantur, ante potest mori, quam ori apposita invenire; hanc nobis hæreditatem reliquit ille vetustus Adam, qui fugit a facie Dei (Gen. 11), quam inconvertibili mortis privilegio communivit.

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(75) Nova.

Vide, Domine, et considera quia furtim sublatus sum, et hic innocens in lacum missus sum, innocens plane quantum ad illum, qui me perdidit et occidit; ad nihilum redactus sum et nescivi, quia non ibi fui cum devorasset me morsu amarissimo: et attende quantum singula verba suo pondere librata sint. *Homo*, inquit, *natus*, non homo conditus, quia ille leges oppressionis istius non sensisset, si non consensisset apostatæ spiritui, qui eum fallaciter seduxit, et deduxit in locum afflictionis et lacum mortis. Idcirco autem additum arbitror, *de muliere*, quod frater virginis his passionibus subditus non fuit: quas etsi habuit, ex voluntate fuit, non ex necessitate: *Brevi*, inquit, *vivens tempore*, vero *universa vanitas, omnis homo vivens* (*Psal. xxxviii*). *Omnis*, inquit, *homo vivens*, non omnis homo vita. Corpus denique est viveas, anima est viva, Deus vita; vivens ex vanitate, viva ex simplicitate, vita ex unitate. Propterea corpus, quia compositum est, oratur et moritur; anima, quia simplex est, nescit occasum. *Omnia*, inquit Scriptura, *orta occidunt, et aucta senescunt*. Orta, inquit, non facta, quia quæcumque ab illa omnipotentis manu in ipsis rerum principiis facta sunt, in æternum permanent, ab ipsis composita et prodeuntia, et ortum recipiunt et occasum. Vita vero et unum est, et una est, quod nec simplex quodammodo nec compositum participare possunt, quia unius et unicæ unitatis est hæc prærogativa, quantum ergo vivum vivens præcellit, tantum vivum vita præcedit, nisi quod illud tanto eminentius supervehitur, quanto incomparabilis creator supereminet creaturæ: *vivens*, inquit, *tempore*, qui factus est ut præset tempori, non ut temporalitati subesset, et hoc brevi tempore, ut velocitati jungat velocitatem, quia nihil est annis velocius; hinc est quod puer in adolescentem, adolescens in juvenem, juvenis in senem, senex in decrepitem commutatur, ut unde proficit, inde deficit, donec redeat in terram unde assumptus est, ut illud impleatur: *Vespere decidat, induret et areseat* (*Psal. lxxxix*). Recordare quia, etsi brevi tempore, non tamen brevi labore, et ideo sequitur: *Repletur multis miseriis*, et quis pondus humanarum miseriarum cogitationibus comprehendere, nedum vocibus enarrare sufficit? Nullus excipitur, nullus evadit, etiam si illum in rerum verticem vocaverit, et locaverit ille magnus providentiæ oculus, qui de sublimi Divinitatis specula, cuncta prospectat. Huiusmodi enim quanto sublimiores sunt, tanto miseriis multiplicioribus implicantur. Subditis namque licet vel plangere miseriam suam: prælatis vero, inser ærumnas cor ipsum exerentes necesse est vultum induere gaudiorum. Semper ergo homo convertitur in miseria sua quia semper configitur spina; nunc ad miseriam corporis, nunc ad miseriam cordis; ad miseriam dum dormit, ad miseriam dum vigilat, ad miseriam quaquaversum se vertat. Animadvertite quid de mala conscientia debeas iudicare: ergo ipsam bonam arbitror, miseriam licet

longe diverso vel adverso respectu, nunquid non misera est, quæ cecidit ab æterno, quæ tenetur in exsilio, quæ differtur a regno? *Egreditur*, inquit, *et conteritur*, inter egressionem et contritionem nulla provenit intercapedo; sed statim ut egreditur, conteritur, quia unde incipit vivere, inde incipit mori. *Quotidie enim morimur*. [*SENECA ep. 24.*] Quotidie demitur aliqua pars vitæ; et hoc est quod subvertit, quia *fugit velut umbra*, quam eleganti similitudine, circuitus humani signavit involucrium, sicut enim umbra nunc a dextris est, nunc a sinistris; nunc ante, nunc retro; sic et homo nunc a dextris est, per prosperitatem, nunc a sinistris per adversitatem, nunc antepelationem, nunc retro per detractionem, et *nunquam in eodem statu permanet*. Quam bene depicta est inertia vel recordia animarum nostrarum. Nunquam enim stat anima, sed nunc intus, nunc foris, nunc in angulis platearum vaga et garrula, et quietis impatiens, nec valens domi consistere pedibus suis. Heu! quam verum est: *Peccatum peccavit Hierusalem, et ideo instabilis facta est* (*Thren. i*). Hæc tibi, amicorum dulcissime; saltem saltatim dictavi, qui continuatim non potui, trahentibus et retrahentibus negotiis multis, sed et manibus meis scripsi.

Omnnes enim, qui habent negotia, veniunt ad nos; sed et ego solus cum sancto Jacob dicere possum: *In me hæc omnia mala reciderunt* (*Gen. xlii*). Quamvis et hoc ultra occupationes tuas multas et malas sit, quem in terribile curarum pelagus honoris altitudo resorbuit. Validissimum tibi tamen argumentum sit quam profundius in viscerum meorum abdita descendisti, qui tantillum illud spatii, quod conscientiæ meæ debui, præbui amicitia tuæ; ubi si stylus rutilantiori verborum lumine non lucet, scito quia facultas defuit, non voluntas. Factus sum insipiens; tu me coegisti. Tu, inquam, qui cum sis verbo dives, scientia copiosus, magnus ingenio, loco primus, rusticitatis meæ eloquium concupisti, instar Eliæ, qui victum viduæ esurivit extremum; sed, nisi fallor, simili animo et tu facis qui petis, ut tribuas; esuris, ut saties, et mihi tui sensus horreum tota liberalitate recumules. Non attendas ergo styli claritatem, sed animi puritatem: et pensa opuscula nostra post mortem non esse pensanda, sed opera illo scrutante, qui reddet unicuique juxta opera sua. Propterea sic vive cum inferiori quemadmodum superiorem tecum vivere velis; et cum aliquid feceris, nihil te fecisse putes; et tunc plenissime cuncta fecisti fortunatus, si semper amari ames, et timeas timeri: hæc cogitatio tollit extolentiam, insolentiam reprimat, deprimit primum et ultimum vitiorum. Semper ergo cælestibus invigilet tua lingua præconiis, anima sententiis, dextra donariis, quia quidquid hominibus tuis indulges, tibi retines: et quidquid pauperibus spargis, colligis tibi. Verum est enim quod ait ille rhetorum splendor, quia quidquid agis, tuum est; quod habes, alienum. Et hæc quidem dictaveram et bene scripseram, antequam tuus nuntius adveniret. Cum quanta autem

celebritate et suavitate recordationis tuæ, ista iactaverim, testis est mihi, qui hæc excepit meus, imo et tuus qui memoriam spiritus tui in suo spiritu abundantius collocavit; in illo enim mihi multum complacuit, tam propter puritatem conscientię suæ, quam propter indolis suæ alacritatem. Tu vero qui jam cum Domino ascendisti Hierosolymam, ora pro utroque, quia uterque tuus est ut protegat nos sub umbra alarum suarum donec transeat iniquitas, ut cum ipse apparuerit, vita nostra, et nos cum ipso appareamus in gloria. Quam fortiter autem universitas nostra, pusilli et magni, juvenes et senes, claustrales et officiales, uno verbo, uno animo, uno in loco, rogaverunt dominum Trecensem et pro persona tua, et pro Ecclesia tua melius est, ut per alium quam per me cognoscas.

EPISTOLA LXIV

AD NICOLAUM CLARÆVALLENSEM MONACHUM.

[IV, 2.] Suo suus.

Bestia quæ tellerit montem lapidabitur. Cacumina, dilectissime, litterarum tuarum in tantam nubium densitatem sublevata sese recipiunt, quod vix conatibus difficillimis acumen luminum meorum quoquo modo admittant. Nunc enim volas et pervolas in sublimitate cedrorum, nunc nidificas in altissimis cavernis maceriarum, nunc ambulas super pennas ventorum, nunc denique curris et discurrens incomprehensibiliter super montes aromatam, sive invenias semitam per quam ambulaverit homo, sive non invenias, non multum curas. Nec mirum. Nam tuus ille cæteris familiarior Seneca, hominum ingenia per tria divisit genera. Primum ponit ut tuum, vias sibi aperire, et quæque remota vi propria penetrare. Secundæ sortis ingenium non adeo ingenuum, quod præire nescit, sequi tamen non intumescit. Infeliciores tertium fortunæ dicit, quod nisi coactum, manu tractum, curru impositum, ab inertia sua minime concalescit et exsilit. Huic me larga manu natura, primum et etiam secundum mihi invidens ingenium, quam astrictissime, ni fallor, obligavit. et funiculo suæ dimensionis in hæreditatem præclaram confirmavit, sigilloque communiavit et dolor! Tibi quidem oculo nequam nequaquam invideo; attamen mihi condoleo, quia quanto sors tua meæ vicina relucet splendidior, tanto ipsa subluceat obscurior. Dum ergo repagula ori induxisti, dum oculis dormitationem indulsisti, dum manum ad pharetram non adduxisti, magna majorum celeritate verborum effalar, perspicacitate ingenii non adæquabar, locupletem scientia Scripturarum me arbitrabar. At ubi fulgurare cœpisti tonitrua sententiarum, vibrare jacula argumentorum, pluere monita dulcium exhortationum, tardior lingua, sensu pauperior, stylo rusticior inventus sum. Video igitur paupertatem meam, nigrantem, non migrantem in abundantiam tuam, suspicientem non susipientem scientiam tuam. Confortata est, et non possum ad eam. Quanta enim putas profunditate, caligine, obscuritate reconda-

atur: « Corpus est vivens, anima viva, Deus vita? » Demum abyssus abyssum invocat. Vivens, inquis, ex vanitate, vivum ex simplicitate, vita ex unitate. Hic, hic tenebræ, hic umbra ex nube, nubilosus aer in meridie. Sed quæ culpa solis, si non illuminor privatus oculis? O dignum, fortasse inquis, risu hominem, qui diem noctem, umbram lucem, tenebras autumat solem? Neque, inquam, solem, neque diem, neque lucem, sed plane palpabilem offendo obscuritatem. Cum enim corpus ab anima, animam a Deo, Deum vitam habere a semetipso irrefragabiliter credatur, nonne etsi rusticus, tamen verius diceretur, corpus vivificatum ab anima, animam vivificatam a Deo, et vivificantem corpus, Deum omnia viventia vivificantem, in se et ex se vivum et viventem? Sed rursus quid est corpus vivens ex vanitate? *Corpus*, inquit Apostolus, *mortuum est propter peccatum* (Rom. viii). Quod ergo Apostolus mortuum vocat propter peccatum, tu vivens dicis ex vanitate? Annon vanitas peccatum? An idem simplici sensu intellectum operatur mortem et vitam? Odit Deus observantes vanitatem. Dilectio autem Dei vivificat, odium mortificat. Non ergo est aliquid vivens ex vanitate, sed ex veritate. Quod factum est in illo, id est, Verbo veritatis, vita erat. In se et ex se profecto creatura nulla terrestris vel supercælestis vita est, cum tamen in illo universa sive vivens, sive vita carens, vitam suam habeat.

Addis vivum, id est animam ex simplicitate, vitam, id est Deum ex unitate. Istis non sic in spiritu vehementi offendor, sed nec penitus assentio. Nam anima ex unitate immortalis et indissolubilis, sicut et Deus suo singulari et alio modo immortalis est et indissolubilis, ex nihilo creata esse creditur. Idcirco namque ad imaginem et similitudinem suam creavit eam Deus. Per hoc etiam quod per omnes particulas corporis tota simul adest, nec minor in minoribus, nec in majoribus major, sed tamen, ut Augustinus testatur, in aliis intensius, in aliis remissius effectus suos exercet, cum in singulis particulis corporis essentialiter sit, unitati magis quam simplicitati obnoxia perpenditur. Omnis enim res simpliciter simplex, una et unum est. Non autem si una, statim et simplex. Unde dicitur Deus simplex, non ob aliud, teste Isidoro, nisi quia non est aliud ipse, et aliud quod in ipso est. Rem vero unam convenientia duo simul vel plura aliquando faciunt, ut unum corpus constans ex quatuor elementis. Anima itaque quamvis diversarum compactionem partium in sui confectionem non recipiat, quia tamen aliud ipsa et aliud in ipsa est, secundum auctoritatem prælatam, potius unitate, quam ex simplicitate convenit ei esse. Hac etiam eadem rationis demonstratione Deus ex simplicitate dicitur magis proprie, cum pene nihil aut prorsus nihil de eo dicatur, nisi improprie. Quid enim est quod dicitur Deus ex unitate vel ex simplicitate, nisi Deus ex Deo, Pater scilicet a semetipso, Filius a Patre, Spiritus sanctus a Patre et Filio? An desipit ita

quispiam, ut participatione simplicitatis simplicem, participatione unitatis unum, participatione bonitatis bonum existimet Deum, sicut sapiens participatione sapientiæ efficitur homo, et cætera hujusmodi? Quidquid in Deo est, Deus est; sapientia in Deo est, et Deus sapientia est; potentia in Deo est, et Deus potentia est; bonitas in Deo est, et Deus bonitas est. Non magis ergo Deus ex unitate, quam ex simplicitate. Jam extorsissem digitis stylum, et ori meo imperassem tempestivum silentium, si non decrevissem expirare hic quidquid de amico remordet animum. Durius siquidem pungitur cor meum, dum uspiani pingitur Filius medius inter Patrem et Spiritum. Prorsus idolum abominationis conflaret, qui sculptile quodlibet sic sculperet vel depingeret. Consubstantialitas enim, coæternitas, coequalitas unius Trinitatis et trinæ unitatis, Patris, ac Filii, ac Spiritus sancti, non recipit prius ac posterius, majus et minus, inferius et superius; sed totus Pater in toto Filio, totus Filius in toto Patre, totus Spiritus sanctus sigillatim et communiter in unoquoque et in utroque simul. Hæc sancta et semper cum tremore nominanda Trinitas, ubique tota per essentiam et potentiam, non per gratiam diffusa, non spatiosa magnitudine, quemadmodum lux visibilis, vel aliud visibile, sed sicut sapientia in hominæ. Vides enim duos homines, unum parvum et alium magnum corpore, in sapientiæ tamen participatione æquales esse. Sic divina essentia uniformis et uniusmodi est et in maximis et in minimis. Sicut denique incomprehensibilis pro sui immensitate, sic etiam indivisibilis pro sui simplicitate. *Intelligamus*, inquit Augustinus contra Arium, *Deum quantum possumus, sine qualitate b. num, sine quantitate magnum, sine indigentia creatorem, sine situ præsentem, sine loco ubique totum, sine tempore sempiternum, sine commutatione mutabilia facientem, nihil patientem*. Juras, credo, sic te nec aliter credere vel credidisse. Protestor et ipse in fide mea, si lingua quia in udo est erravit, corde sic tenuisse. Simplex enim res refugit et respuit omnem adjunctionem, omne consortium. Ne diu tamen a cogitationibus conturberis, revolvens ubi hoc dixeris, in sermone de sancto Victore scribis: Ubique autem est in medio. Nam et in illa deitatis essentia est medius Filius inter Patrem et Spiritum. Meminisse debes nunc, quia mediator unius non est: Deus autem unus est, Pater et Filius, et Spiritus sanctus. Quod si creatam, non increatum spiritum, ideo quia sanctum non subjunxisti, intelligendum aliquis æstimat: re-

gulam Hieronymi de significatione hujus nominis penitus ignorat: *Ubi*, inquit, *Spiritus sine adjunctione aliqua in Scripturis ponitur, Spiritus sanctus recte intelligitur*. Si autem intellectior jam dictus de creato spiritu dictum prorsus contenderit, nec minor abusio, quam de increato superius ostensum est, remanebit. Qui enim pugillo concludens omnia, extra et intra, infra et supra est, qua ratione medius dicatur, qui comprehendat nemo est. Clamitas, totum me effudisse spiritum meum. Quidni? Cum tibi effundo, non effundo, sed infundo (76).

EPISTOLA LXV (77).

NICOLAI AD PETRUM, DE MATERIA PRÆDICTA NIHIL AFFIRMANS.

Suo Cellensi, suus Clarevallensis, quod suus.

Anxietatem mihi generat, et scribere et non scribere vobis: in altero læditur amicitia, in altero propria conscientia. Illud quippe contra propositum, istud contra affectum est, monachi namque est non scribere, sed lugere, amici vero et loqui, et frequentibus epistolis interludere, ne muta charitas repræsentet speciem non amantis. In has igitur rerum angustias incidit amicus vester; et sic verbis indicare gestiens, et loqui æstuat, et veretur. *Æstuat* ut se aperiat, veretur ne præsumat. Timet, si loquitur, improbus; si taceat, alienus. Quis ergo vincet monachus, vel amicus? Amor: qui nescit vinci, vincere consuevit et facile triumphabit de homine, qui de cælorum Domino triumphavit; et de illo quidem tanto facilius, quanto non solum amans sed et ipse amor est, cujus altitudo adæquata est, cujus singularitas associata est, cujus plenitudo effusa est, ipsos angelos vincens in ministrando. Denique, qui erat super illos, factus est inter illos quasi unus ex illis, imo magis sub illis minoratus ab angelis, hominibus subditus, novissimus virorum, vir dolorum, sciens infirmitates, et qui disceret obedientiam ex his quæ passus est. Judicabunt alii, prout volverint: ego malo in verbis excedere, quam vobis non satisfacere, et esse verborum amicus, quam languidus: Unde ergo incipiam? A litteris vestris quæ non modicum hospitaverunt apud me; quæ floridioris eloquentiæ, et profundioris scientiæ dotibus rutilantes percusserunt me, et vulneraverunt me nihil minus sperantem. In simplicitate siquidem cordis mei scripseram vobis, utpote homo simplex et domi habitans; vos autem tam verborum venator, quam sensuum, et conclusum retibus, et percussum venabulo credidistis, utinam possemus dicere, frustra jacitur rete ante oculos pennatorum; nam repercutere etiam mi-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ

(76) Alias hæc epistola, quæ est inter Nicolai Clarevallensis litteras ordine 51 (*Biblioth. Patr. Lug.*, XXIII, 547), sic desinit: *Qui enim pugillo concludens omnia extra et intra, infra et supra, qua ratione medius dicatur, qui comprehendat nemo est, in carnis quoque assumptione Filius inter Patrem et Spiritum nullo modo medius, sed inter hominem et Deum dicatur et credatur, unde et mediator dicitur; sea de his hactenus.*

Audio nempe te intra fauces clamitantem et mussitantem: Uquid hæc effusio verborum? Prorsus effudi tibi animam meam, dimidium animæ meæ. Vale. Priorem dominum meum Henricum, Ascelinum, Guillelmum, Robertum, Hugonem scriptorem tuum, et Thomam et cæteros amicos nominatim salutata Ignosce mihi.

EDIT. PATR.

(77) Nova.

valerem, non vellem, sed fortassis aut exclamationis aut cogitatis! O longa præmeditatio! o sensus exquisiti! o verba vigilata! quæ et ingenii viribus et eloquii floribus debeant insigniri. Non ego id mihi adrogaverim, cum utrumque veraciter desit mihi, nec mihi super hoc hactenus cogitavi, testimonium mihi perhibente conscientia mea. Negotiosus enim sum non otiosus; homo sub potestate, cui dicitur: *Veni, [et venit; et iterum: Vade, et vadit (Matth. viii), ingrediens ad arbitrium imperantis. Vix enim et hac vice negotiis occurrentibus me furari prævalui, quæsitus, sed non inventus.*

Absconderam enim me a facie quærentium me in loco secretissimo et remoto, hic autem brevibus et interruptis spatiolis, ut hoc magis dicerem quam dictarem.

Prætermitto igitur respondere præmio vestro; quod nunc unguens laudibus, nunc ictibus pungens nervoso dictamine vires orationis alternat, nisi quod in finem, quidquid obdlexerat, eduxit in lucem. Ait enim, verba prioris epistolæ nostræ revolvendo collidens: *Quanta putas profunditate, caligine, obscuritate, reconditum involvatur: corpus est vivens, anima viva, Deus vita? Deinde abyssus abyssum invocat. Vivens, inquis, ex vanitate, vivum ex simplicitate, vita ex unitate, hic, hic, tenebræ, hic umbra ex nube, nubilosus aer in meridie. Hic neque solem, neque lucem, neque diem intueor, sed plane palpabilem obscuritatem.* Hæc verba vestra sunt de nostris quidem sumpta non ad propugnandum, sed ad impugnandum. Vestrum autem fuit, dilecte mi, singula verba suo pondere librare, antequam de verbis sententiam proferretis, et diligenter inquirere, utrum meum commentum an documentum esset altius, quod repelli vel refelli non posset. Habeo mecum plenam subtilitatis et sanctitatis animam, et quæ fronte non nomine solo præmineat, quam in auctoritatis arcem, tam scholasticorum quam ecclesiasticorum chorus evexit. Claudianus hic est (77*), qui totam Christianam, Romanam, Atticam Bibliothecam in viridi ævo secretissimis institutionibus ebibens, et ingenii acumine et operis mole pene nobis alterum reddidit Augustinum. Hic est enim de quo Romana Gymnasia, et auditoria Gallicana in hæc verba testimonium perhibent: *Cum venissemus ante eum, quidquid dixerat, reluctantium syllogismorum contrarietate excipiebamus: sed ipse omnes conatus nostros sicut aranearum filamenta eludens: homo enim erat, hominum, ævi, loci, populi sui ingeniosissimus, et nemo nostro sæculo, quæ voluit, affirmare sic valuit.* Ait ergo iste lib. iii (cap. 7) de animæ statu, de rerum principiis ita loquens: *Sicut informis materia, quia formabilis est, præstat nihilo; ita quod jam formatum est, melius est illo, quod etsi formari potest, formatum non est. Itemque sicut id quod formatum est, ante illud*

A quod formatum non est, ita inaximum quodcumque formatum, cedit illi quod et formatum pariter est et animatum, quia sicut formatum proximat formæ, sic animatum proximat vitæ. Sicut autem tria sunt, informis materia, formatum exanime, rerum forma: sic item tria sunt vivificatum, vivificans, vita: corpus est vivens, anima viva, Deus vita. Hic, hic inspiciate, quid dixeritis, qui contradixeritis quia puto quod pro me faciat et satisfaciat Claudianus; quod autem sequitur, vivens ex vanitate, vivum ex simplicitate, vita ex unitate, verba mea sunt et tanto fortius munienda, quanto persona, quæ loquitur, et auctoritate caret, et nomine, vivens ex vanitate, vivens corpus est, quod et vivificatum vocat auctoritas Claudiani.

B Audite igitur, *vanitas vanitatum* (dixit Ecclesiastes (cap. 1) *et omnia vanitas.* Si omnia vanitas. et corpus vel ex omnibus, vel ex aliquo omnium est, ergo corpus vanitas est, *universa vanitas omnis homo vivens,* ait sanctus David (*Psal. xxxviii*). Quod moritur, ipsum est quod vivit; quod ut vivat nascitur: vivit, ut moriatur. Quid enim moritur, nisi quod vita privatur? Ipsum est, quod moritur in homine, quod a vita exstinguitur: et quid hoc est, nisi corpus et corporeus sensus: ipsum enim prius animale ex quo ipsum animal est, ut cum sensibile esse desinit, desinit esse sensus. Ergo quod moritur in homine, ipsum est quod vivit in homine; quod ideo vanitas, quia mortalitas est, igitur universa vanitas, omnis homo vivens, non omnis homo vita, sed omnis homo vivens. Nam et vita quodammodo homo est, et vivens homo est vita in eo quod vivificat, vivens in eo quod vivificatur, vivit autem caro ex anima et anima in carne: et utrumque vivit, differentia tamen multa est, quia caro ex anima totum habet quod vivit, anima in carne non totum habet quod vivit. Nam vivit etiam in Deo, et utinam vivat! Quod vivit in carne, vanum est, quia ex vanitate. Quod autem Apostolus *corpus mortuum* dicit, *propter peccatum* (*Rom. viii*), nisi facit quia et hoc expressissima vanitas est. Mortuum vero dicit, id est moriturum ea locutionis regula, qua dictum est: *Quacunque die comederitis, moriemini* (*Gen. 1*), non quod ea die mortui fuerint, sed quod inconvertibilem acceperint moriendi necessitatem. Quomodo enim verum esset, et corpus mortuum, et homo vivens: illud Apostoli, istud Psalmistæ: nisi utrumque sub sensu tam subtili, quam utili Augustini sententia copularet? Ad quid ergo tota illa verborum instans constantia, vel constans instantia, qua subvertere nitimini amicis vestrum. Dicitis enim: Quid est corpus vivens ex vanitate? Corpus, inquit Apostolus, *mortuum est propter peccatum* (*Rom. viii*). Quod ergo Apostolus mortuum vocat propter peccatum, tu vivens dicis ex vanitate? Annon vanitas peccatum? An idem sensu simplici intellectum operatur, et mortem et vitam? Odit Deus observantes

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(77*) Cognomento Mamertus Viennæ Galliarum episcopus, claruit anno 440.

vanitatem; dilectio autem Dei vivificat, odium mortificat; non est ergo aliquid vivens ex vanitate? Vos videte, quid concluderitis. Utrum autem hæc aliquantum impugnata, ne dicam expugnata, vestro ipsius iudicio derelinquo. Subjungitis autem: *Dicitis iterum, vitam, id est animam ex simplicitate; vitam, id est Deum ex unitate.* Istis non sic in spiritu vehementi offendor; nec tamen penitus assentior. Nam anima unitati magis quam simplicitati obnoxia esse perpenditur. Omnis enim res simpliciter simplex et unum et una est, non autem si una, statim et simplex. Si qua enim res simplex est, respuit et refugit prorsus admisionem et consortium. Res vero una, duo simul vel plura convenientia aliquando in sese recipiendo convertit, ut unde fit, et post pauca: *Quid est ergo quod Deus dicitur ex unitate, vel ex simplicitate nisi Deus ex Deo, Pater a Filio, Filius a Patre, Spiritus sanctus a Patre et Filio? An desipit ita quispiam ut participatione simplicitatis, simplicem; bonitatis bonum; unitatis, unum existimet Deum? Bonitas in Deo est, et Deus bonitas est, non magis ergo Deus ex unitate quam ex simplicitate.* Hucusque verba vestra: intersecui autem medium epistolæ, illa colligens, et eligens quibus fuerat respondendum.

Quod enim longius progredior, non solum vestrorum argumentatio, sed et nostrorum qualiscunque probatio cogit. Neque enim verbum verbo reddere possum, quia non idem negotii est calumniam struere, quod destruere. Neque enim idem est spinas vellere, quod frugem jacere: et multo major opera in utroque horum insumenda est quam in altero. Neget quispiam mundum spheram esse, quod uno verbo negari a qualicunque potest, neque uno id verbo Aristoteles astruxerit. Quid igitur dicetis, quia quod dico vivum ex simplicitate, vitam ex unitate, non sic offendimini nec tamen penitus assentimini? Mirum est. Gratias enim gratiæ vestræ, quia verba vestra vel ex parte recipitis; receditis autem in omnibus a Claudiano, cum dico vitam ex unitate nec pauperrimus sensus intelligit, ut subsit vel præsit Deus unitati suæ vel bonitati, atque illi unitas, non essentia sit, neque ipse sit unitas sua, sed in illo sit tanquam in subjecto. Non est enim aliud essentia Dei, et aliud ipse, quia hoc est illi esse, quod personam esse. Illi namque uni unitati non formabile aliquid vel formatum vel reformatum est, sed forma neque informis neque formata ipsa sibi est æterna immutabilisque substantia; illud autem quod proponitis quia omnis res quæ

A simpliciter simplex est, et unum et una est, aut non intelligo, quod magis puto, aut vos mihi attenditis, quod ego non credo. Non enim aliqua res simpliciter simplex est, nisi illa una sola et summa res, si tamen res, et non eorum [rerum] omnium causa; si tamen et causa, quia non facile invenitur nomen, quod illi singulari excellentiæ possit aptari, corpus enim multiplex est, quod notissimum est etiam minus intelligenti. Anima vero comparatione corporis, simplex est, sed per se nullo modo (78). Habet enim varietatem cogitationum, et mutabilitatem affectuum. Nihil autem mutabile simplex est; sed et supercœlestes spiritus fortassis his carent; non tamen simplices sunt; quia aliud est, quo sunt, aliud quod sunt, aliud quoque quo beati sunt ad imitationem simplicitatis participando eos gratia redegit, non natura. Si igitur neque corporeum neque incorporeum aliquid simplex est, ut non collidam ad invicem rationes, videte quod dixeratis: *omnis res, quæ simpliciter simplex est, et unum et una est,* cum hæc nulla res sit. Quod vero prosequimini rem simplicem refugere et respuere omnem prorsus admisionem et consortium; rem autem unam, duo simul, vel plura convenientia aliquando in se recipere et convertere ut unum sint; hoc autem in contrarium relabi puto. Ista enim, quæ quodammodo simplicia dicuntur, consortium, vel admisionem recipiunt: quod autem unum est, horum omnium expers est et immune. Nam et animæ (utinam non cum tanta mistura) corporibus conglutinantur; et angeli, vel naturalia corpora habent, vel ex aere, vel in aere ea induunt cum mittuntur. Quod ideo dico, quia videntur hoc Patres sub ambiguo reliquisse. Neque nunc opponatis mihi incarnationem Filii Dei, quia alia est illa ratio (si tamen ratio, et non potius dignatio) nec hujus temporis, vel operis est hanc in disputationem assumere: quæ enim juxta rationem probabilia, ex ratione necessaria, contra rationem incredibilia, supra rationem mirabilia, quæ scrutari non liceat, sed mirari. Non est autem vere unum, nisi quod essentialiter et immutabiliter unum est increabile, invariable, interminabile, quod nec ad *fuit*, præceditur; nec ab *erit* expungitur, cui solum et inexpugnabile remanet, est: *Apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio* (Jac. 1), cui veraciter dicitur: *Neque enim est aliud extra te* (1 Reg. 11, 2). Quare autem specialiter unitatem assignaverim Deo, factum est propter specialissimam numerorum similitudinem, quæ omnibus similitu-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(78) Origenes homil. 11, in Canticis canticorum scribit animam debere disquirere, num sint aliqui spiritus ejusdem substantiæ cum ipsa, alii vero non diversi; at l. 11, *πρὸ ἀρχῶν* vult esse corporibus tenuissimis. Ibidem S. August. pluribus in locis. Lactant. Hil. Basil. necnon S. Bern. serm. 5 in Cant. cant. et alii relati a Sixto Sent. tom. II Bibli. sanctæ annot. 8, sed generale concilium Lateranense, ut silicam plerosque et antiquos theologos,

habitu anno 1215, relatum cap. firmiter de summa Trinitate definivit esse incorporeos; sed ex Luc. viii constat in uno eodemque homine fuisse legionem dæmonum, hoc est sex millia, ut Veget. l. ii de re milit. c. 11, supputat, quæ si habuissent corpora, non potuissent esse in eodem homine sine penetratione, ne præteream Christum dicentem discipulis: Spiritus carnem et ossa non habet.

dinibus antecellit, cum enim omne numerabile per numeros numeretur, ipsi numeri numerari non possunt. Nam quis, non dicam eloqui, sed cogitare digne sufficiat quod cum numerus ex uno et per unum et in uno sit : ipse tamen principium vel finem habere non possit? Sed enim unum dixerimus unius esse principium; ipsius unius, quod ostendis esse principium : ecce habetis principium numeri sine principio, ut ex ipso sit numerus. Jam vero si numerare velitis, adjicite unum uni, ut fiant duo; et unum duobus ut fiant tria; et unum tribus, ut quatuor; et deinceps quoties unum multiplicaveritis, toties quasi multi singuli in summa dicuntur ut decies ducti decem : vicies, viginti; et centies, centum; et millies, mille nominentur, ut agnoscatis omnem numerum sicut per unum esse, ita ex uno procedere. Illud vero clarissime patet ad finem numeri, qui nullus est, omnino venire non posse, quia trans omnem numerum, qui ex uno, per unum, et in uno est, semper unus est; tria tamen ista sunt cum divinis ex uno, et per unum, et in uno pariter æterna, pariter æquiterna, pariter illocalia, ubique tota, eodem infinito semper æqualia, quia nullum vere unum majus, unumve minus est. Hæc sunt numerorum inchoantia, ducentia, præsentia, ipsa nec inchoata, nec numerata, nec finita, credo, quia sapientiæ Dei non est numerus (*Psal. c. xlvj*). Nam cum ex uno et per unum, et in uno sit numerus, nec numerari nisi trifariam possit, ut per eundem numerum ordiamur, numeros finiamus : ipse est ternarius totus, per quem omnis numerus, ubi et una trinitas et trina unitas indissolubiliter regnat; respicite igitur si possit similis similitudo reperiri : etsi non inveneritis, non inferatis Deum magis ex simplicitate proprie esse quam ex unitate, non tamen me fugit illa profundissima Platonis ratio, quæ de intimis philosophiæ disciplinis elicit *μονάδα*, id est unitatem, animæ; corpori vero *δωάδα*, id est dualitatem lucidissimis numerorum exemplis assignat. Dicit enim : *Duc ter unum, et fiunt tria; duc ter tria, et fiunt novem. Duc ter novem, fiunt viginti septem. Duc ter viginti septem, fiunt octoginta unum.*

Ecce tibi in quarto gradu unitas prima occurrit. Idemque eveniet si usque ad infinitum duxeris multiplicationem, ut semper in quarto gradu unitas emineat; rectissime autem essentia animæ, unitate exprimitur, quæ ipsa quoque incorporea est. Ternarius quoque propter indissolubile mediæ unitatis vinculum, congrue refertur ad animam, sicut quaternarius, quia duo media habet, ideoque indissolubilis est, proprie ad corpus pertinet. Prima igitur progressio animæ, qua de simplici essentia sua, quæ monade figuratur, in virtuales ternarium se

extendit : ubi jam per concupiscentiam aliud appetat, aliud per iram contemnat : per rationem, inter utrumque discernat. Et recte a monade in triadem profuit, quia omnis essentia naturaliter prior est potentia sua. Rursum quod eadem in multiplicante ternario ter invenitur, hoc significat quod anima non per partes, sed tota in singulis suis potentiis consistat. Neque enim vel rationem solam, vel iram solam vel concupiscentiam solam tertiam partem animæ dicere possumus : cum nec aliud nec minus sit in substantia ratio quam anima; nec aliud, nec minus ira quam anima, sed una eademque substantia secundum diversas potentias suas, diversa vocabula sortiuntur. Deinde a victuali ternario, secunda progressionem ad regendam humani corporis musicam descendit, quæ novenario componitur, quia novem sunt foramina in humano corpore, quibus secundum naturalem contemperantiam influit et effluit omne, quo idem corpus vegetatur et regitur. Hic quoque ordo est : quia prius naturaliter anima potentias suas habet, quam corpori commisceatur, postea vero in tertia progressionem persensus jam extra se perfusa ad visibilia hæc quæ per viginti septem, qui solidus numerus est, et trina dimensione ad similitudinem corporis extenditur, figurantur dispensanda, per infinitas actiones dissipatur. In quarta autem progressionem soluta a corpore ad unitatem suam, quæ de vera illa unitate descendit, revertitur : ideoque in quarta multiplicatione, ubi ter viginti septem in octoginta unum excrevit, monas in summo apparet, ut evidenter clareat, quod anima post hujus vitæ terminum, qui per octoginta designatur, ad simplicem suæ substantiam unitatis redeat, a qua prius discesserat, cum ad humanum corpus regendum descendebat. Non latuit hoc et philosophum nostrum (78*), David, qui metam humanæ vitæ constituit in octoginta annis. Si in valedudine octoginta anni, et amplius eorum labor et dolor, jam corpori quoque suum assignat quaternium sicut *μονάς*, ait, animæ, ita *δωάς* quoque corpori congruit. Dic enim bis duo, fiunt quatuor; dic bis quatuor, fiunt octo; dic bis octo, fiunt sexdecim; dic bis sexdecim, fiunt triginta duo. Hic in quarto loco similiter idem numerus 1, binarius, a quo multiplicatio initium sumpsit, tibi occurret : idemque si in infinitum processeris, indubitanter continget, ut semper quarto gradu binarius emineat; et hic est quaternarius corporis, in quo intelligi datur, omne quod a solubilibus compositionem accepit, ipsum quoque esse dissolubile. Hæc idcirco de tanti philosophi assertionibus posui, ut agnoscatis, primitivam illam, quæ in primæva rerum ratione est, veram unitatem non aliquam deducti-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(78*) Imo S. Mosen qui, teste S. Hieron. epist. 140, ad Cyprianum presb., præter Pentateuchum scripsit psalmos xi, ab octogesimo nono, usque ad nonagesimum nonum. Quod autem in plerisque codicibus nonagesimus octavus habet titulum : *Psal-*

mus David, non tamen ejus esse clamitat Hebr. Psalt. carens hac epigraphe; quia mos hic in scripturis servatur, ut omnes Psalmi, qui sui trunci sunt auctoris nomine, deputentur iis, quorum in prioribus Psalmis apparere nomina.

vam; nec etiam illam, quæ signaculum similitudinis appellatur, in qua prima unitatis inclinatur deductio. Quod autem pungimini, et compungimini me dixisse (79) Filium medium inter Patrem et Spiritum, nequaquam vos tam acerrime conturbasset, si verba sequentia legissetis, quia sensus manifeste se legentibus offert, medium enim dixi inter Patrem et Spiritum, quantum ad vocabulorum differentiam, non quantum ad substantiam indivisam, ubi nulli gradus, nulla tempora, nullæ distinctiones possunt excogitari. Sic enim nos consuevimus dicere: Pater, et Filius, et Spiritus sanctus: unde et versiculum Psalmi ad hanc expositionem infixi: *Benedicat nos Deus, Deus noster: benedicat nos Deus* (Psal. LXVI); illic ubi *noster* adjungitur, interpretans Filii personam, quæ quippe nostra est, quia in sua proprietate nostræ carnis paupertatem accepit, sed jam nimis evagatur amicus, amicorum dulcissime; et dum nihil monacho sui juris relinquit, delinquit. Verumtamen quis ego sum, qui tanto nomini vel homini ausus sum respondere? Nimis ille suus, et specialiter suus et ipse amicus meus non tam dimidium, sed melior pars animæ meæ, nihil enim ab altero divisum, nihil alteri singulare, et meam bene reget imperitiam, qui me diligit ut animam suam; apud quem malui de verecundia, quam de amicitia periclitari. Tu autem, dilecte mi, claude epistolam nisi tibi et Thomæ tuo, nec me perducas in publicum, qui secretum professus sum, dignus latebris et omni solitudine in æternum et in sæculum sæculi. Propterea enim hæc propriis manibus scripsi, cum nimia vertigine capitis fatigarer, nec etiam familiarissimos familiarium meorum admisi, ne forte vel ad curiositatem vel ad suspicionem juveniles et ferventes animos mutarem. Absit enim ut alteri cuiquam sic effunderem etiam meam nisi tibi; tibi, inquam, soli, cui debeo quidquid sum, quidquid facere possum in Christo Jesu Domino nostro!

EPISTOLA LXVI.

AD NICOLAUM CLAREVALLENSIS MONACHUM.

[IV, 4.] Suo suus.

Ut perniciosum optimis telum invidiam nostra proscribat epistola, communis exorat charitas. Satis namque superque quod mihi scripsisti dulce, utile et honestum fuit. Quid enim dulcius amore? Quid utilius divinarum et humanarum rerum subtili et compendiosa descriptione? Ista procul dubio continent epistolæ tuæ principia, media et ultima. Quid honestius morum salubri informatione? His nostrum torpens ingenium excitasti, causam non causandi de sæcularibus parumper præbuiati ac otiosæ sollicitudinis vela relaxasti. Sic irrigant, inebriant et tranquilliant scripta tua, dulcissime, animam meam. Sterilitati denique ubertate, tumultuositati libera pausatione, occupationum insolentiam renuntians ad remotiora secessione, Nicolai

A mei hoc agi contestor scriptatione. Deficiente ergo spiritu, manu trepidante, repugnante ingenio, grandiora præsumo, præterito fortiora, vix explicabilia arripio. Utrinque enim spiritu vehementi ex quatuor ventis conglobato, cujus spei robore floribus teneritudo non evanescat, pulchritudo non deficiat, viror non emarcescat? Infidum est irato obviare leoni; stultum nihilominus emissam non declinare sagittam. Omnis armatura fortium tuis militat castris. Itaque congredi timeo. Nam cum propria satis armatura triumphare posses, quorumcunque etiam potentissimorum arma mutuasti, ut supervinceret. Solo clypeorum aureorum fulgore dejicior. Exclamo tamen: Pone non tua. Nam plurimum intererit, utrum majestate irrefragabili auctoritatis philosophorum, an propriarum rationum et sententiarum conspuitate castra nostra poteris debellare. Tibi an illis deputetur victoria, cum sine discriminis examinatione illorum vestigiis procumbam volens, contra te autem arma, sed pacis, feram, statim elucescet. Quid enim? falsa sint philosophorum inattingibilia acumina, cum ingeniorum nostrorum vis sola quæritur, quid nostra intererit? Prorsus eorum cedo auctoritati. Non sic vero, non sic subfugiet pupillam oculi mei quod egressum fuerit de labiis tuis. Jure suo privari se amicitia aliter conquereretur, nisi res amicorum æquo libramine discuteretur. Decursis itaque et discussis vernantis eloquentiæ tuæ sermonibus et sensibus, iterum iterumque tua revolvens et mea evolvere gestiens, timeo sub luce videri. Quid ergo? Periculum experiar? sed non in filia [f. fidelia] [inutilia] Loquar? sed utinam non inania! Reprehendam, sed amici superflua. Laudabo? sed philosophorum ingenia. Hinc tamen non progrediar, nisi prius data manu initum fuerit pactum, prorsus nequaquam irasci pro aliqua contumelia. Ingrediens itaque aggrediar, non veritatis domicilia subvertere, sed amici, si qua est, propriam de præjacentibus verborum diversitatibus calumniam arguere, et quibus potero auctoritatum rationibus refellere. Video autem in vestibulo et in fronte epistolæ tuæ quod nimia formositate sui curiositatem oculorum meorum sic allicit, ut vix eos ejicere et elicere valeam. Est enim quiddam, cujus nomen super omne nomen, cujus forma formosior omni forma, cujus statura et altitudo a fine superioris cœli usque ad finem inferioris inferni. Imago est inimitabiliter nata, non facta. Unus est qui hanc de corde suo excogitavit et eructavit, non artifex hujus, sed omnium, hujus autem pater. Huic conformari est reformari. Hanc loquentem et se exprimentem, aptis coloribus renitentem, sceptrum imperiali cuncta regentem, coelicolas cum terrogenis in brachiis conjungentem inveni, adoravi et tenui. Decor ejus inæstimabilis, dulcedo insatiabilis, claritas inaccessibilis. Tam suave loqui

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(79) Post medium antecedentis epist.

de illa, quam admirabile amplecti illam. Ad hanc qui accedit, aut vix, aut nunquam recedit. Oculis non satiatum visu, nec auribus auditu. *Qui edunt, adhuc esuriant*, etc. (*Eccli. xxiv*). Hæc osculata est me osculo oris sui (*Cant. 1*). Hæc digito manus suæ tenens animam meam voce propria, ne declinarem ab ea. Huiusmodi attractus et delinitus blanditiis, an ulterius progrediendum sit hæsito. Bonum enim est hic esse. Tandem vero innuente et annuente ut irem non discedens, redirem permanens, aliam vidi visionem. Rubus ardens in interiora deserti apparuit. Suspensus intenta cogitatione: Num, inquam, sicut Moysi rubus ardebat et non consumebatur, sic meus iste reddit splendorem lucentem, non calorem urentem? Amici enim increpato, grata potius correptio est, quam molesta exustio. Est autem. Vos venator tam verborum quam sensuum, et conclusum retibus et percussum venabulo credidistis. Hic enim rubus ruborem ingerens, sed perfectæ et solidæ charitatis robur nescienti. Oculis pupilli pungeretur, vel etiam compungeretur, si spina huiusmodi configeretur. Non vero contingat hoc oculo charitatis, cuius solius est colligere, imo producere rosam de spinis. Sic Jesus de spina passionis rosam protulit redemptionis. Annon ejus imitatione et tu reddis bona pro malis, qui mollia duris, dulcia amarum, vera retribuis vanis? Revera tu simplex et domi habitans, ut dicis, in simplicitate cordis tui scripsisti.

Animadverto igitur ad thronum gratiæ miro pennarum juvenine te convolasse, et ibi, quia citra non reperisti, simpliciter simplicem Deum didicisse. Quæro itaque, an simplicitatem tuam ab illo fonte reportaveris, et utrum tantum transendo, quantum coelicolæ manendo et stando exhaveris. Quod si fieri non potuit, constat non injuriose inestimabiliter illorum tuam præcellere simplicitatem, sicut et beatitudinem. Animam siquidem humanam naturaliter simplicem, angelorum vero naturam, etiam simpliciter simplicem indubitabili fide credo et confiteor. Quod ut evidentius appareat, nostra de simplicitate et tua sub oculis compendiosa adnotatione volo colligere. Dixi, quia omnis res simpliciter simplex una et unum est. Non autem si una, statim et simplex. Simplex enim respuit et refugit omnem prorsus admistionem. Rem vero unam convenientia duo simul, vel plura aliquando faciunt, ut unum corpus constans ex quatuor elementis. Ista, inquis, aut non intelligo, aut vos minus attenditis. Malo me minus intendere, quam te non intelligere. Tamen parumper attende, et de simplicitate si male sensi, quia cœpisti, iterum corrige. Interim ipse ut decet consignatam tuis exhibens reverentiam sensibus et sermonibus, meos, et si non verba sensus vallo veritatis communiam fortius. Omne igitur quod est, aut simplex, aut compositum est. Compositum autem aut substantiale, aut partiale. Substan-

tiiale, veluti cum una substantia alii substantia jungitur; partiale, cum unius substantiæ partes conjunguntur. Hoc autem compositum superiori simplicius est. Illud vero ex toto et naturaliter dicitur simplum, quod caret et substantiali et partiali compositione. Anima itaque, quia neque diversarum substantiarum, neque ejusdem substantiæ diversarum partium in se suscipit conjunctionem, naturaliter est simplex. Non enim ex prius existente aliqua materia creata est, ut respectu materiei suæ composita dici possit, sicut in omni corpore id quod factum est dicitur respectu illius quod de eo factum est, simplum; sed de nihilo facta catholice creditur. Angelica vero natura quia hoc habet amplius, quod nullis subjacet conjunctionibus, quemadmodum anima ex conjunctione corporis, liberius evolat ad secretissimos simplicitatis recessus. In hoc etiam fere omnes philosophi, consentiunt, quod principium rerum est perfecta sapientia, lumen præclarum, substantia substantiarum, argumentum rerum universarum. Id autem unum et simplex, cuius simplicitas confert, non aufert simplicitatem. Neque enim creaturæ suæ suam invidit simplicitatem, cui suam non negavit imaginem. Eo igitur in arce veræ et summæ simplicitatis illocaliter locato, rationalis participat creatura. Fiunt autem magis et minus simplicia magis et minus eo participantia. Ideo namque simplex, imo simplicitas simplicium, sicut Deus deorum, in simplicitate jubet se quærere, cum simplicibus se dicit ambulare. Dat autem invenire et habere, si quæratur quomodo jubet quærere. Aliter quærantibus, *quæretis*, inquit, *me et non invenietis* (*Joan. vii*), quia itaque nisi in simplicitate non invenitur, simplicitate autem simplicem fieri non dubitatur, quicumque eum per simplicitatem invenerit, participatione ejusdem simplicitatis simplicior efficitur. Inæquali autem proportione participantes inæqualiter inveniuntur simpliciter. Ipsa autem simplicitas in se vera et summa est unitas. Sciendum vero quia sicut aliud est participans, aliud participatum; sic etiam aliud simplex, aliud simplicitas. Nec habet lingua et ratio hominis, nescio si angeli, idem esse simplex et simplicitatem, sicut nec album et albedinem. Noli, noli simplicitati nostræ, imo tuæ risum insimulare. De Deo enim nihil habes opponere, cum quidquid ipse est legatur omnem sensum transcendere. Tamen quod bonus, quod pius, quod justus, quod simplex dicitur, figurativa locutione accipitur. Ut enim Plato ait: *Deum invenire difficile est, inventum digne profari impossibile*. Nulla certe oratione, vel orationis parte, Deum potest aliquis describere, vel definire. Itaque de Deo nulla fiat oppositio, qui ipse est omnium conclusio, nihilominus et exclusio. Ex ejus stabili simplicitate sortitur ordinem, causas et formas, ut Boetius testatur, omnium generatio rerum, cunctusque mutabilium naturarum progressus, et quidquid aliquo

modo movetur. Ejus natura in sua simplicitatis A et ex gratia, non ex natura imitationem tantum- modo simplicitatis indulges. O nimium simplex! Forsitan enim angelus tuus hoc audiens irascitur, et quod dona gratiæ et naturæ suæ commutaveris, indignatur. Nam ipse quidem nihil minores gratias agit Creatori naturæ, quam datori gratiæ. Gratia namque creatum, gratia beatificatum, gratia novit se confirmatum. Ab eadem tamen gratia aliud in creatione, aliud meminit se accepisse in beatificatione, sive in confirmatione. Quod accepit in creatione, dona sunt naturæ; quod meruit in confirmatione, dona vocantur gratiæ. Igitur aut multiplex est angeli natura, quod soli convenit corpori, aut simplex, quod tantum spiritui. Quia autem nullum tertium est simplex, ut æstimo, concedas necesse est. Simplex itaque cum sit natura et vicinitate, ut ostensum est, ipsius summæ simplicitatis arctius exprimitur et imprimatur in eo radius simplicitatis, non jam tantum simplex est, sed simpliciter, ut opinor, simplex. Ministrando namque assistit et adhæret diviniæ simplicitati. Ipsa autem divina simplicitas non naturaliter tantum, non simpliciter tantum, sed singulariter et ineffabiliter simplex est. Jam credo satisfactum, quare dixerim, omnis res simpliciter simplex, vel quare dicere potuerim. Quod autem sequitur, una et unum, est inculcatio verborum. Tamen ut vel tenuiter sic distinguam, una profecto est, quia ut Seneca testatur, divinorum una est natura, et nihil est divino divinius, cœlesti cœlestius, et Boetius, quia eorum eadem est substantia, quorum diversus effectus non est. Unum idcirco, quia natura simplicium indissolubilis, diversarum pluralitatem partium ad sui efficientiam non admittit. Quod enim ex diversis partibus compositum est, naturaliter solubile est. Omne autem simplex et incompositum unum est, et caret partibus resolutionis. Quæcunque igitur substantia tam simplex est una, prorsus non admiscetur, neque cum alia simplici et incorporea, neque cum multiplici et corporea. Nam ubicunque et quotiescunque substantiæ immiscentur, necesse est ut in se invicem commutentur et transformentur. Rerum enim quarumlibet conjunctio nisi in sese transfundantur, et a propria forma transformentur, copulatio vel adjunctio, vel aliquid hujusmodi, non autem admistio vel commistio dicitur proprie. Unde et Verbum assumptione carnis, et indieuncta unione caro factum, ne substantiarum transfusio, scilicet carnis in divinitatem annihilatio, vel divinitatis in carnem substantialis exinanitio ab hæreticis persuaderentur, non commistionem passum dicitur, et ne rursus alius Dei, alius hominis Filius crederetur, et una in duas personas divideretur, illico sequitur, neque divisionem. Si nova, et ideo cassa, me confingere arbitraris, et vera et vetera statim si placet subjunctis rationibus comprobabis. Non, inquit Boetius, omnis in omnem rem verti ac transmutari potest.

Fatum vero in hærens rebus mobilibus dispositio, per quam providentia suis quæque nectit ordinibus. Et post pauca : Manifestum est immobilem simplicemque gerendarum formam rerum esse providentiam. Fatum vero eorum, quæ divina simplicitas gerenda disposuit, mobilem nexum atque ordinem temporalem. Inducta itaque similitudine paulo post subdit : Nam ut orbium circa eundem cardinem sese vertentium qui est intimus ad medietatis simplicitatem accedit, cæterorumque extra locorum veluti cardo quidam circa quem versentur existit : intimus vero majore ambitu rotatus, quanto a puncti media individuitate discedit, tanto amplioribus spatiis explicatur; si quid vero illi se medio connectat et societ, in simplicitatem cogitur, diffundique ac diffuere cessat. Simili ratione quod longius a prima mente discedit majoribus sati nexibus implicatur.

Medium quod ait, sive media individuitas puncti, intelligitur veritas et simplicitas Dei. Quod enim huic amori consociatur, in simplicitatem cogitur. Divinæ igitur supernæque substantiæ, quibus et judicium perspicax, et incorrupta voluntas, et efficax optatorum præsto est potestas, quid est quare non inhæreant illi summæ et unicæ simplicitati? Cohærent procul dubio, et dotantur largiori simplicitatis privilegio. An ista recusas credere, et paras contradicere? Nequaquam, inquis, sed quod Creatoris est, creaturæ nolo attribuere. Quare? quia æmularis Deum, sed non bona æmulatione. Quantum enim desipit, qui non a Deo collata munera propria usurpatione rapere præsumit, tantumdem a pietate resilit, qui data negat, vel abscondit : Nos, inquit Apostolus, non spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis (1 Cor. xi). Datum est enim omni corpori, ut sicut jam dictum est, compositione sit multiplex : animæ, ut carens partibus naturaliter sit simplex, sed propter limi societatem, subjiciatur vanitati, quæ est multiplex. Supercœlesti quoque indultum est creaturæ, ut ultra sensum humanum, sed citra divinum, et naturaliter et simpliciter sit simplex. Tu vero corpus multiplex asserens, animam quoque comparatione corporis non per se simplicem astruens, transvolas ad supercœlestes,

B

C

D

Nam, cum substantiarum aliæ sint corporeæ, aliæ

incorporeæ, neque corporea in incorpoream, neque incorporea in eam quæ corpus est mutari potest. Nec vero incorporea in se invicem proprias formas mutant. Sola enim mutari transformarique in se possunt quæ habent unius materiæ commune subiectum. Neque hæc omnia, sed ea quæ in se et facere et pati possunt. Idque probatur hoc modo. Neque enim potest æs in lapidem mutari, nec idem æs in herbam; nec quodlibet aliud corpus in quodlibet aliud transfigurari potest, nisi et eadem sit materia rerum in sese transeuntium, et a se et facere et pati possint, ut cum vinum et aqua miscentur. Utraque enim sunt talia, quæ actum et passionem sibi communicent. Potest enim aquæ qualitas a vini qualitate aliquid pati. Atque idcirco, si multum quidem fuerit aquæ, vini vero paululum, non dicuntur immista, sed alterum alterius qualitate corrumpitur. Si quis enim vinum fundat in mare, mixtum est vinum mari, sed in mare corruptum, idcirco quod qualitas aquæ multitudine sui corporis nihil passa est a qualitate vini, sed potius in se ipsam vini qualitatem propria multitudine commutavit. Si vero sint mediocres, sibi quæ æquales, vel paulo inæquales naturæ, quæ a se facere et pati possunt, illæ miscentur, et mediocribus inter se qualitibus temperantur. Atque hæc quidem in corporibus, neque omnibus, sed tantum quæ a se, ut dictum est, facere et pati possunt communi atque eadem materia subjecta. Omne autem corpus, quod in generatione atque corruptione subsistit, communem videtur habere materiam, sed non omne ab omni, vel in omni, vel facere aliquid, vel pati potest. Corporea vero, vel incorporea nulla ratione poterunt permutari, quoniam nulla communi materia subjecta participant, quæ susceptis qualitibus in alterutrum permutentur. Omnis enim natura incorporeæ substantiæ nullo materiæ nititur fundamento. Nullum vero corpus est, cui non sit materia subjecta. Quod cum ita sit, cumque ne ea quidem, quæ communem materiam naturaliter habent, in se transeant, nisi illis adsit potestas in se et a se faciendi ac patiendi, multo magis in se non permutantur, quibus non modo communis materia non est, sed cum alia res materiæ fundamento nititur ut corpus, alia omnino materia subjecta non egeat ut incorporeum. Non igitur fieri potest, ut corpus in incorporalem speciem permutetur; nec vero fieri potest ut incorporalia in sese commistione aliqua permutentur. Quorum enim communis nulla materia est, nec in se verti ac permutari queunt. Nulla autem in incorporalibus materia rebus. Non poterunt igitur in se invicem admisceri vel permutari. Jure igitur simplex res

A refugit omnem commistionem, quia nullam in quamlibet creaturam recipit commutationem. Item quod a nobis ponitur, sumptum a nobis: rem autem unam duo simul vel plura convenientia aliquando in sese recipere, et convertere ut unum sint, in exemplari quod manibus meis scripsi, sic habetur: *Rem vero unam, convenientia duo vel plura aliquando faciunt, ut corpus unum constans ex quatuor elementis.*

Hic nullius cavillationis locum aliquatenus animadverto, et ideo respondere parco. Itemque intulisse me scribis, Deum magis proprie ex simplicitate quam unitate. Miror calumniam. Nonne enim statim subjunxi, nihil de Deo proprie dici. Jam quia, mi dilectissime, dulcedo viscerum meorum, lumen amicorum meorum, pro me satisfeci. Epistolæ tuæ sententias quasdam digna invectione corrigendas, et lima correptionis explanandas, partim contemplandas reperi. Quid dicis, amor? Placetne quod loquor? Gratianne tuam persequor? Quodvis jube, et faciam. Clavem oris mei custodi, ne læsio prorumpat amici. Constringe fauces maxillarum, ne profuant jocos Sirenarum. Aperi tamen aliquando labia, ut excludam gravamina mea. Nicolaus enim tuus, imo noster, gratias supervacuas agit gratiæ, ut asserit, meæ, quia verba, inquit, nostra vel ex parte recipitis, receditis autem in omnibus a Claudiano (79°). Judica, judica judicium meum, amor, juste. Quid enim? Pene nervorum et venarum fila nimis inflationis protensione intensa rumpuntur. C Protestando jurant et contestantur intellectus, ratio et memoria, falsum contra se latum testimonium. Vix patientiam persuadeo. Amicus est, iniquies, facetus: lepido jocosum sermone urbanus. Sine itaque, et disceptatione inextricabilem labyrinthum rationibus suis intextentem, et nunc quidem qua egreditur introeuntem, nunc vero qua ingreditur exeuntem sustine, complicata ejus explicata, male explicata replica. O dulcissime! dormiebas quando epistolam nostram legebas? Forte eras occupatus, et ideo non es culpandus. In hoc tamen inexcusabiliter culparis, quod gratiarum tuarum nimium prodigus, dum male locas, perdis. Illas meas enim gratias ubi deprehendisti, quibus ingratiore gratias agis. Sed quid miror te mirabili et inaudita novitate gratiam quæ non est gratia asserere; cum mutandi et permutandi rerum et verborum proprietates auctoritate jam pristina cæperis pollere? Quid non faciat Nicolaus (80), qui de nigro factus est albus? Credo ista ductus et edoctus auctoritate, verba quoque et sensus verborum præsumis quandoque invertere. Nigredinem tamen pristinam somnias, ubi me a Claudiano dissentire

JACOBI SIRMONDI NOTÆ

(79°) A Claudiano. Mamerto Claudiano presbytero Viennensi, cujus verba ex libro III, De statu animæ, ad refellendum Cellensem produxerat Nicolaus.

(80) Nicolaus de Nigro f. e. albus. Ex Cluniacensi monacho Cisterciensis. Nicolaus ipse epistolæ

18 ad Theobaldum ejusdem olim consilii participem: *Uno denique consensu reliquimus omnia, et de Veteri Testamento et umbra Cluniacensium, ad Cisterciensium evolavimus puritatem.*

notasti. Nempe sermonibus acquievi et acquiesco. Ubi enim corpus vivere, animam vivam, Deam vitam esse negavi? Nusquam, crede mihi, nusquam. Tantummodo enim assignationes proprietatum quas subjunxisti, vivens videlicet ex vanitate, vivum ex simplicitate, vitam ex unitate aggressus sum reprehendere. Sed monachum illum, qui cum amico in epistolæ tuæ principio contendebat et reticens, has jam præ tædio emittere audio voces. Utilius, inquit amor, claustra oris continuissemus, quam rescribendo tot exundantium impetus torrentum incurrissemus. Redundant enim torrentes vanitatis, et distillant ab ore amici nostri sermones superflue garrulitatis, totus profluit et pereffluit. Silentia nostra confundit; consuetudinis nostræ morem et ordinem conturbat et concutit; ad pomposa et superflua quæque improbitate sua, si acquieverimus, provocat et attrahit. Deinceps itaque noli scribere.

EPISTOLA LXVII.

AD JOANNEM SARESBERIENSEM.

[IV, 4] Suo suus semper suus.

Stella quandoque de cælo ad ima videtur, sed oculis insipientium, defluere; coagulis tamen naturæ, et divini clavis mandati, sic defixa in æternam cælo adhæret, ut sicut prius liber idem cælum convolvatur, quam stella ab ipso divellatur. Sic sic, mi charissime, ex quo Deus in firmamento cordis nostri stellam amoris mutui impressit, etsi fellit oculum ignorantis leges amicitie repentina scintillatio instabilis fortunæ, non tamen cessit aut decessit igniculus stellæ. Unde et tunc, cum quasi lædebam, non quasi, sed revera diligebam; et cum avertebam oculum, non avertebam animum. Deo autem gratias, quia in plenilunio suo reformata denuo, quasi viribus resumptis radios primos solito splendidiore, tanquam in invidia prioris defectus, amplificato affectu remisit. Procul jam deinceps sit, tam noctis tenebrosa interpolatio, quam diei nubilosa caligo. Sed de his hactenus. Quia vero minus jacula feriunt quæ prævidentur, mando et moneo, ut caveas tibi a labiis iniquis, et a lingua dolosa. Apud nos enim quædam de te disseminata sunt, quibus forte nisi clypeum cautæ provisionis opposueris, lædi in curia poteris. Summi nempe quidam viri cuidam, de curia qui apud nos est, ut ipse audivi, insurraverunt te de curia dixisse quædam inhonesta, et te falsum legatum domini papæ in his partibus gessisse. Quæ nescio utrum sint magis falsa quam maligna, vel e converso. Sapiens es, esto tibi in his sapiens. Valet.

EPISTOLA LXVIII.

AD EUNDEM.

[IV, 5.] Suo suus (80°) semper et unice suus.

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(80°) Suo suus. Joanni Saresberienſi, ad quem et septem proximæ, atque aliæ passim complures. Illic enim arcta et vetus cum Petro Cellensi necessitudo, a quo exsul olim monasterio receptus, benigneque habitus, et multis postea beneficiis auctus est: qui

Ecce in cineribus beati Aigulfi cum beato Job lugens et dolens, debeone studere verborum climatis splendoribus, exquisitis facibus? Quinimo, juxta viscerum commotionem, lugubri, ut sic dicam, et fumoso sermone afflictum represento animum. Mi charissime, curro et discorro quasi vagus et profugus, si forte dispersos cineres a quatuor ventis cœli recolligere possim. Hinc est quod non cineres, sed fruges pretiosas, etiam ubi non seminavi, videlicet de Anglia, metere volo. Manipulos etenim eleemosynarum gentis illius ut metat beatus Aigulfus, injungo. Quid mea interest falcem extendere, ubi nunquam vel arare potui, vel seminare? Sed non usquequaque absurdum est quod facere propono, quia etsi terram illam non colui, te tamen quasi areolam aromatis pro tempore consevi bonis speciebus, cum mecum fuisti, cum tecum habitavi, cum te amavi, cum te retinere peremerui. O bone Deus! quam feliciter prosperata est bona ista area, imo pinguis oliva! quomodo sursum germinavit! et radicem deorsum misit! quomodo ramos suos extendit! quomodo jam jam replentur famelici de fructu propaginum ejus! Gustavi et vidi, quia bona est pinguedo ejus, et fructus ejus dulcis gutturi meo. Non est conversa in amaritudinem vitis alienæ. Jam in umbra ejus quam desideraveram sedeo; jam umbracula ejus ab æstu, a turbine et a pluvia me defendere sufficiunt. Dies illa sit benedicta, hora nunquam pertranseat cum defectu temporis, qua Joannem meum feci, qua talem et tantum amicum in filiis hominum apprehendi. Tibi, Deus, custos animæ meæ, tibi commendo illum, tu ei vitam, tu bonam vitam tu prosperitatem dones, tu inter brachia tua, tu sub umbra alarum tuarum semper illum conserves. Quid enim melius optari potest amico? ut nihil aliud quæram vel mihi, vel amicis meis, isti quos nunc aspicio cineres monent. Retro paululum laquearia (81), trabes, postes, et ligna robusta erant, qui modo pulvis tenuissimus et cinis vilissimus est. O munde, aut res mundanæ, quid estis? Imo quam vane nos decipitis? Certo non estis quod esse videmini. Certe videtur in vobis pulchritudo aliqua, dulcedo et utilitas; sed veritate requisita neque pulchritudo, neque dulcedo, neque utilitas vera est in vobis. Vera est, vera est de vobis sententia, quia cum sit in vobis vanitas, cor vanum facitis, quod possidere poteritis. Sed de his hactenus. Ut ad rem accedamus, scito, amice, quia pretiosum martyrem Aigulfum in vase non vili ecce ad peregrinandum in egestate sua destinamus. De manu mea in manum meam illum depono. Quodcumque volueritis, quodcumque disposeritis de nuntiis, ratum habeo. Generalem administrationem et curam in his amicitie tuæ assigno

bus obnoxium se Joannes variis ad eum litteris offeritur, sed præcipue epistola 85.

(81) Retro P. laquearia. Ecclesie S. Aigulfi Pruviniensis, quæ conflagravit, ut dictum est ad epist. 16.

EPISTOLA LXIX.

AD EUNDEM.

[IV, 6] Frater PETRUS magistro JOANNI.

Favus distillans labia tua, mel et lac sub lingua. Ut vidi litteras tuas, cor meum jubilo, os meum impletum est risu. Miscuisti siquidem jocos seriis, sed temperatos et sine detrimento dignationis et verrecundiae. Sales tui sine dente sunt, joci sine vilitate. Sic decurrit oratio tua, tanquam illa quæ aliquando nubes capite tangit, aliquando autem vultum in terra demittit. Invenit hæc gratiam in oculis meis, mecum manebit, et apud me tota nocte erit. Est namque vox tua dulcis in auribus meis; et monitus tui satis amabiles in faucibus meis. Insurgit autem sæpe ventus contrarius, imbrium turmæ quantiunt domum, et bruchus, locusta, eruca et rubigo hortuli mei areolas devastare tentant. Sed Angelus magni consilii surgit de navi, et facit tranquillitatem ventorum, serenitatem nimborum, exterminationem inutilium vermium. Cum enim Deus pro nobis, quis contra nos? Sunt certe mortis pericula, sunt in deserto serpentium venena mortifera, sunt prorsus amaritudines aquarum; sed serpens æneus, sed virga Moysi, sed columna nubis per diem, et ignis per noctem, amarum vertit in dulce, eripit a morte, liberatque a morsu. Sumus quasi nihil habentes, et omnia possidentes, quasi morientes et ecce vivimus. Hæc consolatio mea in loco peregrinationis meæ, quia nihil intulimus, in hunc mundum, sed nec quid auferre possumus, quia volucres cœli non serunt, neque inestunt, et tamen Pater cœlestis pascit illas. In baculo meo transivi Jordanem istum, et nunc cum duabus turmis regredior. Cum denique via sit brevis, locus prope quo tendimus; quare tot onera humeris debilibus imponimus? Quare incassum multa portamus? Certe si Dominus Deus fuerit, mecum in vita ista, qua ego ambulo, non dederit mihi panis ad edendum, et vestimentum ad induendum. His paucis natura contenta erit. Tu autem, pars magna deliciarum mearum, in te opes meæ; tu capitis mei reclinatorium aureum; utinam corporum eadem semper mediante Christo propinquitas esset, quæ animorum! Nolo ut piger sis, non valens manum ad os mittere, id est bonum quod doces facere. Deliciosus enim et improbus monitor est, qui in eo quod alium docet, seipsum non docet.

EPISTOLA LXX

AD EUNDEM.

[IV, 7] Magistro suo J. de Saresberia, suus abbas Cellensis, quidquid melius est in vita præsentis sive futura.

More sitientis sub æstu, et præstolatione diu desiderati potus jamjam supra modum fatigati, vasculum litterarum tuarum amanter suscipiens, ardentem relegens, frequenter resupinans, et quasi novi gustus iteratione in dulcedinis abundantia ad fundum usque ebibo. Duplicatur, imo triplicatur legentis affectus, ubi materia gratitudine dilecti animi et styli jucunda lepiditate optatam narrationis seriem

A profert. Sensibus philosophicis quæ scribis conduntur, rhetoricis coloribus vestiuntur, decentissimis legum ornamentis decorantur, columnis evangelicis fulciuntur, et quod ad amicos attinet, mellito sapore decentissime dulcorantur. Si lucrum quærere sententiarum, si doctrinam, si voluptatem, si verborum juncturam, si amoris veritatem et dulcedinem, in litteris tuis hæc omnia abunde reperio. Navis ibi ad natandum, hortus deliciarum ad deambulandum, mensa plena et parata ad convivandum, lectulus floridus ad quiescendum, gymnasium ad philosophandum. Non est idolum mendacii, non fallaciæ lenocinia, non denique adulationis profunda vorago, non lasciviose diffunditur ab exigua cordis vena verbum promissivum juxta illos qui dicunt et non faciunt. Sed quid? latior in corde, rarior in ore amor, ardet in fumo, currit sine spuma; movet alas, sed silenter; petit ima, sed tam sublimiter præ animi generositate, quam fortiter pro integritate. Accedit, sed non incendit. Nam calorem facit, sed non cinerem. Finem quidem novit, sed cum termino consummationis, non consumptionis. Qualem loquor scribendo amorem, talem in amicum cogito, imo recognosco. Felix anima mea, quæ talem peperit, vel saltem reperit amicum. Domine Deus cordis mei, tuus erat Joannes, et mihi eum dedisti. Proinde tuus sum ego, dicam amicus? utinam vel servus: certe servus, sed emptitius! Siquidem redemisti me, dando pro me Filium tuum: profecto et emisti, dando mihi famulum tuum. Præcipua hæc inter cætera beneficia, quæ etsi modo reticeo, non tamen prætereo, non denego, non obliviscor. Nam et ipsa consignata sunt in thesauris memoriæ, consepelio ad convivendum et ad commoriendum. Sine his enim nec vivere valeo, nec mori volo. Ad Joannem meum accedo, quem a manu gratiæ accepi, tanquam gratiam a gratia, sed tamen non pro gratia. Vacquæ namque gratia invenit me gratia, denique ad plenum, sed culpa et poenâ. Jam poenam extenuare, culpam vero evacuare cœpit, cum Joannem in amicum subrogavit, qui nescientem instrueret, laborantem juvaret, errantem corrigeret, pigrum excitaret, exultantem foveret, dolentem relevaret. Quem respiciunt hæc munera? Te Domine Deus, summe et principaliter: te charissime amice, secundo et multipliciter. Sub modio humilitatis nostræ aliquando latuisti, jam lucerna ardens quidem conscientia, sed non adeo lucens fama. Posuit autem te Dominus in lucem gentium, ut sis oculus cæco, pes claudis, lingua stulto, manus manco, auris surdo, ut secundum nomen tuum gratia in prædictis suppleat quod natura minus poterat. Profecto licet doleat absentiam tuam, tamen in his consolabitur anima mea, jura publica non ignorans præferenda privatorum utilitatibus. Sic cœpisti. Caudam appone in sacrificiis Dei tui. Hoc juxta capellam scripsi Sancti Aigulfi, tibi opportunitate nuntii tui nunquam fraudari volens, quod aliquid rusticitatis nostræ ad rusticandum mittam. Cras in decentissi-

mo tumulo, videlicet capsula nova, reposituri sumus A
sacratissimum corpus domini tui beati Aigulsi, cujus
caput et corpus habemus. Vale.

EPISTOLA LXXI.

AD EUMDEM.

[IV, 8] P. Dei gratia Cellensis monasterii dictus
abbas, JOANNI amico suo, a Deo totius consolationis
consolari.

Quæris, frater, a me scripta exhortationis, parum
pensans torrentes nostræ occupationis. Quæris, in-
quam, consolationem, quia sentis desolationem :
postulas auxilium, quia portas exsilium ; imploras
remedium, quia ploras discidium. Quis ergo ego
sum, qui tibi scribere possum unde fovearis, unde
conforteris, unde consoleris ? Orare quidem pro te
vix possum, perorare nullo modo possum. Filius B
vero olei, qui conceptus est de Spiritu sancto, quem
nuxit Deus præ participibus suis (*Hebr.* 1), cujus
nomen effusum Christus Jesus venit, ut ipse dicit,
consolari lugentes Sion. Utinam secundum multitu-
dinem dolorum tuorum consolationes ejus lætificent
animam tuam ! In tribulatione, inquit, sua mane con-
surgens ad me (*Osee.* vi). Et tu Jesu quid ? quousque
avertis faciem tuam ? quousque non profers manum
de sinu ? quousque nubem opponis, ne transeat ad
te oratio nostra ? Tempus est miserendi. Convertere,
respice, et deprecabilis esto. Da auxilium de tribu-
latione, erue ab oppressione, protege a tentatione.
Filiis hominum cui supplicare habent, nisi Filio ho-
minis ? quem interpellare, nisi mediatorem Dei et C
hominis ? ubi confugere, nisi ad patibulum crucis ?
Hic, hic turtur pullos suos reponit, vultur auda-
ciam ponit, columba gemitus pronit. Hic botrus
Cypri, flos campi, odor lili, flumina paradisi, porta
cæli, salus mundi. Ecce portus, ubi potus vini
misti, ubi cibus panis in ligno crucis decocti, a pa-
tre signati. Ubinam tanta oculorum delectatio, tan-
tamque aurium melos ? Juxta figenda sunt castra,
nec infra remanendum, nec ultra progrediendum.
Hic compone mores, depone mœrores, appone tuos
amores. Nusquam alibi propitiatio, non propitiator,
neque cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium.
Oblitusne es Abraham ad illicem Mambre angelos vi-
disse, sub arbore malo sponsum sponsam suscitasse,
omnem aquarum amaritudinem tactu ligni in dul-
cedinem Moysem convertisse ? Omnibus itaque mo-
lestiis carnis, infestationibus antiqui hostis, machi-
nationibus omnimodæ malignitatis opponere clypeum
crucis. Manus Domini quæ tetigit te, recordare quia
ipsa est quæ creavit te. Nunquid lutum dicit figulo
suo : Quare fecisti sic ? (*Isa.* xlv.) Loquere potius in
amaritudine animæ tuæ, et dic Deo : « Misericor-
dissime Domine, et Pater misericordiarum, posito
in labore hominum da requiem angelorum, ejecto
a facie terræ da ingressum supernæ patriæ, consola-
tione destituito humana, adsit divina. Usque ad se-
dentem in throno vox hæc evolabit, si non doloris

impatientia, vel cordis insipientia illam retardaverit.
Equidem, frater, dolores apprehenderunt te inter
angustias. Quid mirum ? Non est, inquit Jesus, dolor
sicut dolor meus (*Thren.* 1). Quare ? Quia non peccavi,
et pœnam peccati tolero ; quia non rapui, et solvere
exigo. Imo non est dolor sicut dolor meus, quia ser-
vus emptus contemnit pati, quæ sustinet dominus ejus.
Filiis hominum, usquequo gravi corde ? Nonne cum
essem Dominus factus sum servus ? cum essem im-
passibilis, factus sum passibilis, mortalis cum essem
immortalis ? Ut quid fenem recusat, quod cælum,
imo Dominus cælorum portat ? Ex hoc mundo Jesus
transivit, et fenem manebit ? Cælum quoque et terra
transibunt, et cinis et pulvis habitabunt ? Propterea,
frater, consoletur te flagellum inundans, imo mun-
dans.

Hæc, inquam, tibi sit consolatio, ut affligens te
manus Dei non parcat. Sic ad purum scoria tua ex-
coquatur, ut anima tua nunquam : ex auro obrizo
cœlestis vas cœlesti forma formetur. Filius fabri se-
det constans et emundans argentum ; et aliud qui-
dem vas facit in honorem, aliud in contumeliam.
Vis videre vas in honorem ? Ad tertium cælum rapi-
tur Paulus vas electionis (*II Cor.* xii). Ubi ab uber-
tate domus Dei inebriatus exclamat : O Domine,
calix tuus inebrians quam præclarus est ? Sic in-
ebriatus nec verberibus cedit, nec flagellis, nec pla-
gis, nec doloribus, nec mortibus. Hic Joseph scy-
phus est, in quo augurari solitus, præterita, præsen-
tia, et futura genti suæ enuntiat. Joannes evange-
lista nonne regressus a cella vinaria, exfæcatum
nobis vinum propinat. In principio, inquit, erat
Verbum, etc. (*Joan.* 1). Ecce vas in honorem. Vasa
quoque stulti pastoris vasa sunt contumeliæ, in qui-
bus vini sapor in saporem vertetur aceti. Hæc ex-
sufflantur a mensa regis, quia inflantur scientia car-
nis ; hæc, inquam, per superbiam inflantur, per in-
vidiam siccantur, per iram crepant, per acediam
franguntur, per avaritiam disperguntur, per gulam
inficiuntur, per luxuriam conculcantur, et in lutum
rediguntur

EPISTOLA LXXII

AD EUMDEM.

[IV, 9] Suo clerico suus abbas (82).

Tibi an occupationibus tuis visitationum tuarum
raritatem imputare debeam, non plane discerno.
Hoc unum perpendo, quod litterarum tuarum ad
nos rarissima pervenit salutatio. Et fortassis fluctus
marini hoc faciunt ? Sed quas absorbuerunt ? Osten-
de mihi chartam charitatis deperisse, et non causabor
oblitum fuisse. Rursus quem mittas non habes ? Et
unde hæc inopia, nisi forte ex copia ? Certe ante te
currunt plures, post te innumerabiles. Dicis huic :
Vade, et vadit ; et alii : Veni, et venit (*Matth.* viii).
Ignoras quo me requirere debeas ? Plane in medio
populi mei ego habito, non in secessu silvarum, non
in voragine terrarum. Potesne te excusare et dicere :

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(82) Suo clerico. Eidem Saresberienst quem clericum item suum nominat epist. 105.

Domine, Babylonem non vidi, et lacum nescio? Sed hic, hic tu mecum frequenter sedisti, dormisti, fuisti : taceo quod aliquando præ multis aliis locis et terris dilexisti. His verborum nexibus alius quilibet irretitus et illaqueatus cessante excusationum suarum ratione humiliter misericordiam peteret, et patientiam imploraret. At tu cornu legum sive dialecticarum argumentationum armatus, velut fila araneæ ista contemnis, et alia exire via contendis. Est, inquis, mihi dominus, sunt et alii amici, quibus trahor, vel necessitate obedire, vel charitate providere. Bene. Nonne prius et plus omnibus amavi? Nonne dextras societatis et ipse dedi? Equidem tibi fecundiora lucra apud alios reperisti, sed non fidem, sed non amorem. Plus quidem donare, non tamen plus possunt auare. Communicavi namque tibi non solum substantiam, sed et animam. Non est occultatum os meum a te, non consilium, non denique quantumlibet remotissimum arcanum. Et tibi post hæc, fili mi, ultra quid faciam? Addam, si addi potest ad animam. Quid, inquis, quæris? Animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente (*Exod. xxi*), non eruendum, sed impendendum, non extrahendum, sed conservandum. Ad dominum papam appellatus cœmeterio Sancti Sereni de Cantuarula, quod imminuere, vel auferre nobis nititur canonicorum et abbatibus nimis præsumptuosa superbia, contra privilegium Anastasii papæ (83), quod tu ipse vidisti, et partim fabricasti, contra jus antiquissimum nostrum, Lucæ evangelistæ coarctavi terminum, quem ipsi perduxerant in primam Dominicam adventus Domini. Causa ista tua est, cogita tanquam tuam, vel de tua. Non vadam, sed mittam juxta consilium tuum. Vale.

EPISTOLA LXXIII.

AD EUMDEM.

[iv, 10] Suo clerico suus abbas.

* Satis ænœnum delegisti, mi charissime, exsilium, ubi superabundant gaudia licet vana, ubi exuberat plus quam in patria panis et vini copia, ubi amicorum frequens affluentia, ubi sociorum non rara contubernia. Quis præter te alius sub cœlo Parisius non æstimavit locum deliciarum, hortum plantationum, agrum primitiarum? Ridendo tamen verum dixisti, quia ubi major et amplior voluptas corporum, ibi verum exsilium animarum : et ubi regnat luxuria, ibi miserabiliter ancillatur et affligitur anime. O Parisius, quam idonea es ad capiendas et decipiendas animas! In te sagitta inferni transfigit insipientium corda. Ita Joannes meus sensit, et ideo exsilium nominavit. Utinam istam exsilium vere sicut est deputares, et ad patriam non verbo et lingua, sed opere et veritate festinares! Ibi in libro vitæ non figuras et elementa, sed ipsam sicut est

divinitatem et veritatem oculo ad oculum cerneret, sine labore legendi, sine fastidio videndi, sine fallacia, vel errore intelligendi, sine sollicitudine retinendi, sine timore obliviscendi. O beata schola, ubi Christus docet corda nostra verbo virtutis suæ, ubi sine studio et lectione apprehendimus quomodo debeamus æternaliter beate vivere! Non emitur ibi liber, non redimitur magister scriptorum, nulla circumventio disputationum, nulla sophismatum intricatio, plana omnium quæstionum determinatio, plena universarum rationum et argumentationum apprehensio. Ibi plus vita confert quam lectio, plus prodest simplicitas quam cavillatio. Ibi nemo concluditur, nisi qui excluditur. Uno verbo, omnis ibi solvitur objectio, cum male malam vitam objicienti respondetur : *Ite, maledicti, in ignem æternum qui paratus est diabolo et angelis ejus, cum bene oppo-nenti dicitur : Venite, benedicti, etc. (Matth. xxv)*. Utinam his melioribus studiis sic intenderent filii hominum, quomodo vaniloquis, quomodo scurrilitalibus vanis et pessimis! Certe fructus exinde uberiores, certe favores excellentiores, certe honores majores meterent, et finem consummationis Christum, quem in his inventuri non sunt, sine dubio perciperent. Valete.

EPISTOLA LXXIV.

AD EUMDEM.

[iv, 11] Suo JOANNI, SUUS PETRUS abbas Cellensis, bonum quod est super omne bonum.

Aliter fit frequenter in rerum eventu, quam pendat hominis providentia. Ea præcipua est in causis, quare amatores veritatis quandoque loquuntur, etsi non contra veritatem, tamen extra orbem veritatis. Unde si hujus rei in luce exprimitur continentia, nec mendaces dicendi sunt, quia contra veritatem non loquuntur, nec proprie veraces qui aliud quam contingat opinantur. Itaque sicut præcipitium falsitatis, usquequaque devitare volo, sic veritatis ripam etsi non contingo, saltem affecto. Reducor proinde a falsitate volens, a vero nolens; teneo autem medium, imo retineor a confinio hujus et illius dolens, quia semper quod est, vel futurum est, tam vellem, amice, dicere quam scire. Scio equidem non imputandum alicui malum, quod patitur, sed quod facit, vel meretur. Similiter æstimo asserendum in eo, qui tantum ex insidiis fortunæ fallitur, et nunquam ex proposito fallit, ut dignus sit compassionem, non condemnationem. Hæc, amice charissime, præmiserim, quatenus noveris me retentum invitum ab executione spon-sionis, qua vel nuntios vestros, vel cineres beati Aigulfi (84) mittere debui. Intervenerunt plurima, quæ huic prævalide obstiterunt. Unum horum fuit, quod W. vester, imo vere noster, a Roma per nos redire debuit, et juxta suum consilium disponere

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(83) Anastasii papæ. Quarti, qui post Eugenium III sedem obtinuit anno 1153. De hac porro cœmeterii controversia jam ante scripsit epist. 4.

(84) Cineres. B. Aigulfi Mitt. d. Sacras reliquias, quas ei promiserat. Saresberiensis epist. 97: B. Aigulfi mihi piguora promissisti.

negotium illud distuli. Non autem per nos venit. Itaque mitto fratrem W. monachum nostrum, ut juxta exemplar quod ab ore tuo detulerit, omnia faciamus. Ad nutum enim tuum semper facturus sum, præcipue in Anglia, quidquid dixeris. Neque enim volo tibi esse oneri hoc genus negotii, quod omni honesto viro molestum esse non dubito. Cujuscunque namque emolumenti lucra reportatum sint, pro vilissimo stercore habiturus sum, si vel ad modicum fides, vel pudor faciei tuæ contra senserint. Mando igitur, imo adjuro amicitiam tuam sanctissimam, ne de statu rectitudinis tuæ propter me pedem moveas, sed quod justum et bonum in oculis tuis fuerit, indubitanter remandes. Pæce et patientia indissimili, juxta verba oris tui, alterum quodlibet accepturus sum, scilicet mittere, vel non mittere prædicatores. De his hactenus. Cæterum exultat spiritus meus in Deo salutari meo, tam de suavissimo bono odore opinionis tuæ, quam de prosperitatis tuæ. Unus es omnium mortalium, cui pene omnes inviderent, non immerito amici nostri, si quanta prærogativa præ omnibus illis sedem tuam in principali nostro collocaveris attenderent. Inter tres priores tu princeps, et ad te nescio si aliquis pervenire possit. Magister W. et magister R. amicitiam, quam ad te habent, in negotio Hawidis neptis nostræ (85) comprobaverunt. Steterunt enim pro marito sive matrimonio ejus, ne scinderetur, tam constanter in curia, quam fideliter. C

EPISTOLA LXXV.

AD EUNDEM.

[IV, 12.] Charissimo amico suo et magistro JOANNI de Saresberia, P. suus amicus et discipulus, cum Jesu et in Jesu semper in terra et in cælo.

Novit prudentia tua, quod granum frumenti cadens in terram nisi mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Granuli nostri fructum centesimarum spero me recepturum, partim roris superni secunda infusione, partim agri quem benedixit Dominus læta fecunditate. Provenit namque numerosa proles benedictionum ex accessu dati optimi, sive doni perfecti, cum libero arbitrio boni hominis. Ubi enim gratia saliendo cum impetu æternæ emanationis influit, quid anima nisi vitam refluit? Nunquam sterile, nunquam inane est conjugium gratiæ et animæ. Jesus, qui salvat populum suum a peccatis eorum, fructus benedictus est hujus copulæ. Ubera non habet arenis, non vulvam sine liberis, anima cui adjungitur gratia. Parturit anima quidem, sed non gemens; generat gratia, sed non corrumpens. S

licto; parit fetum de spiritu gratiæ, sed cum salute; venter non superbia turgescit, sed crescit humilitate; lumbi non opprimuntur gravedine, sed imprimuntur castitate; mammæ non intumescunt lactis recursu, sed extumescunt humanæ fragilitatis decursu. Manus angelicæ obstetricantur in tam salubri partu, pannis virtutum involvitur fetus, donec rapiatur ad Deum et ad thronum ejus. Mater autem quid? fugit in solitudinem, ubi habet locum paratum a Deo, ut ibi pascant illam diebus mille ducentis sexaginta. Draco namque stat ante mulierem quæ est paritura, ut devoret, cum pepererit filium ejus. Non est occultatum a te, magister et amice charissime, qui astutias serpentis antiqui non ignoras, quid esuriat draco, quid sitiât. Quid, nisi filium virginis? quid, nisi desiderium cordis? Quid, nisi prolem virtutis? Quamobrem rapiatur non tantum a faucibus, sed ab aspectibus ejus mentis propositum, et tota festinatione non delibatum, sed illibatum mittatur ad Deum. Certe nisi subvenerit vel prævenerit festinatio in ore draconis, fiet anima nostra delibatio ejus. Quam cito autem mater petit deserti solitudinem, tam cito filius conscendet cæli celsitudinem. Quo remotius secesserit mater, eo altius et remotius rapit filium pater. Nisi fugerit mater, proprii nati visceribus viscera draconis implebit. Non est timendum venire, ubi desinis timere. Nil timet, nil odit, nil refugit sic diabolus, quomodo solitudinem claustrii. Potius deligit porcorum gregem, quam sanctorum solitudinem. Sponsus ducit sponsam suam in solitudinem, et ibi loquitur ad cor ejus. Isaac egressus erat ad meditandum in agro, cum ecce sponsa ejus Rebecca ascensis camelis calcando vitia superbiæ et immunditiæ suæ veniebat. In solitudine Jesus tentatus super aspidem et basiliscum ambulat, et conculcat leonem et draconem. Meritorium animarum est solitudo; castra Domini exercituum est solitudo: sagena ad capiendos pisces est solitudo; paradisi deliciarum est solitudo; gymnasium est cælestis philosophiæ solitudo. Quid amplius? deambulatorium Dei est solitudo. Solitudo novit vigilias Jesu, solitudo suscipit lacrymas Jesu, solitudo orationes Jesu audit, solitudo tempus et horam nostræ redemptionis cognovit; solitudo nascentem, solitudo prædicantem, solitudo turbas pascentem, solitudo in transfiguratione coruscantem faciem Jesu sole clarius attendit, solitudo morientem, solitudo resurgentem, solitudo ascendentem Dominum conspexit. Ecce quare exultant solitudines Jordanis. Si qua asperitas, si qua amaritudo, si qua prius fuerat in solitudine formido, mitigata est sanguinis Jesu effusione, dulcorata est ligni crucis immersione, sublata est Jesu cohabitatione. Socio Jesu quid times? pascente Jesu quid esuris? lavante et unguente Jesu quid doloris persentis? Vale.

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(85) In negotio Hawidis neptis. Ejus nempe matrimonio cum Petro de Tornella, de quo supra, epist. 9.

PATROL. CCII.

17

EPISTOLA LXXVI.

AD P. MONACHUM NORWICENSEM.

[iv, 13.] Frater PETRUS abbas indignus Cellensis monasterii, P. monacho Norwicensi (86), spiritum salutis.

Ut ignotus ignoto scriberem, T. vester, imo noster impetravit et rogavit. Injustum namque esset, si in re tam honesta pater filium confunderet. Quia igitur vitæ, scientiæ et professionis probatæ, profundæ, nec ignotæ estis, pallio verecundiæ vultum abscondo, et vocem vix tremulam emitto. Audite itaque, si placet, veritatem, non vanitatem, pietatem non falsitatem, admonitionem non adulationem. Scio quia unius viri filii sumus, unius regula informamur, in domo una unum ab uno requirimus. Quapropter si trahimur trahamur, si vocamus invitemus, si currimus currere moneamus. Qui audit dicat, veni. Cæterum si sequi noluerint, liberi a conjuratione qua conjurati sumus, inter innocentes manus nostras lavabimus, et sic ab introitu gloriæ Dei epulabimur. Hæc ideo dixerim, quia in nostra, credo, quod et in vestra patria non monachi, ut pace illorum dicam, sed ex monachis super numerum multiplicati, nomini sancto, quod invocatum est super eos, contumeliam faciunt, dum turpiter vivunt, dum ventris, gulæ et luxuriæ desiderii se exponunt; dum corpus suum, quod dici nefas est, et negatio contra Deum, contumeliis afficiunt. Nomen itaque Dei per eos blasphematur inter gentes. Utinam Phinees resurgeret! utinam Elias zelo zelatus pro domo Israel recumbentes in idolo igne cœlesti consumeret! utinam saltem Jeremias captivitatem filiiæ Sion triplici luctu, scilicet orationis, prædicationis et exempli doceret, moneret, dekeret! Verus nempe Pharaon, qui omnia dissipat, et cum Deo non congregat, lapides sanctuarii per platearum compita disseminat, vasa templi Domini in Gelubris suis juxta Dagon asportat, filium virginis cum filio Veneris collocat, et in phialis et scyphis cum concubinis suis usque ad mane potare non cessat. Usquequo, Domine, non est qui pennam moveat et gannire audeat? Medium silentium tenent omnia. Moyses non extendit manus ad cœlos; graves enim sunt, et plenæ sanguine. Ideo vincitur Israel et vincit Amalech. Quatuor fabri cornibus suis ventilant universum Judam et Israel, dum residuum erucae comedit locusta, et residuum locustæ bruchus, et residuum bruchi rubigo. Hæc sunt tertia et quarta generatio, in quibus Dominus reddit peccata patrum in filiis. Prima scilicet generatio est

A suggestio carnis, secunda primus pulsus cogitationis, tertia deliberatio vel perpetratio operis, quarta gloriatio sceleris. Felix qui his cornibus non ventilatur. Si qua itaque in vobis est misericordiæ scintilla, si qua viscera pietatis, si quis ros benignitatis, compungimini. Lacrymæ procul dubio istæ nequam inutiles erunt. Aut enim illis proderunt et convertentur, aut ad vos redient, et in sinum vestrum revertentur. Ut redeant itaque a via sua mala, monendo transite de porta ad portam gladio potenter accinctus. Nemini parcat, sed disperdat de terra memoriam eorum, qui ad cor redire distulerint; qui iniquitatem, quæ in manu eorum est, non abstulerint. Hæc ad vos tanquam ad amicum justitiæ, zelatorem domus Dei, odio habentem eos qui B contradicunt sermonibus sancti; ad eos vero, quibus nihil dulce præter vinum et pretium, nihil amarum præter claustrum et silentium, nihil amandum præter carnem et mundum, nihil exosum præter Dei verbum et spiritum, nubes Dei coruscant, tonitrua cœli fulgurant, ventus vehemens et ignis involutus accelerant. O insensati, quis poterit habitare ex vobis cum igne devorante, aut cum ardoribus sempiternis? Nonne ibi recipietis venenum pro vino, supplicium pro pretio? Seris et vectibus ferrea porta inferni conseretur vobis, qui claustro noluitis includi; et clamor quoque et continuus luctus, qui non siluistis a facie Domini. Caro, quam curiose nutritis, sollicitè fovistis, studiosè lactastis, C regnum Dei non possidebit. Mundus, cui mundi Creatorem postposuistis, in quo immunde sorduistis, ejus fallaci pulchritudine oblectati patriæ cœlestis obliti estis, non eruet vos de manu inimici. Verbum Dei tunc vos verberabit, non liberabit, accusabit, non excusabit, damnabit, non salvabit. Quid vobis cum Spiritu Dei, ejus contumeliis non parcitis, ejus templum violatis, quem contristare non reformidatis? Ni fallor, quod in eum peccastis non remittetur vobis, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Sed de his hactenus. Vos autem, qui apertos habetis oculos, in viam istorum ne abieritis, actibus eorum ne assentiatis, neque consiliis eorum acquiescatis. Ut prelixum nimium essem, nepos vester coegit, qui iterum rogando stylum resumere monuit. Utinam virtus vestra amplior sit quam fama. Utinam vos videre, cognoscere et dextras societatis vobiscum habere merear. Utinam saltem, si non datur ultra, vel unam precem pro peccatis meis pio judici per manum sancti angeli offeratis. Valete.

JACOBI SIRMONTI NOTÆ.

(86) *Monacho Norwicensi.* Ecclesiæ Norwicensis in Anglia, in qua Joannes prior Norwicensis, ad quem Saresberiensis epistola 251.

LIBER SECUNDUS.

Continens epistolas quas scripsit Petrus post susceptam S. Remigii Remensis abbatialem curam.

EPISTOLA LXXVII.

AD ALEXANDRUM III PAPAM.

[v, 49] ALEXANDRO PAPÆ PETRUS abbas S. Remigii.

Quæ in evidenti et manifesto sunt vera, se ipsa loquuntur, se ipsa nullo adjuncto adminiculo testantur. Quæ autem remotione loci, evolutione temporis, vel cujuslibet implicatione caliginis profundum tenent ignorantia, cum rei publicæ poposcerit utilitas, sub luce volunt videri. Hinc est, Pater sanctissime, quod lator præsentium (87), in gremio nostræ humilitatis coalescens, habitum religionis a nobis in monasterio Cellensi suscepit, diuque ibi ubera vino meliora sugens, in virum episcopalem gratia Dei cooperante profecit. Revera opus et onus injuncti officii amplectens, non aurum robur suum ponens, nec obrizo dicens: Fiducia mea! Quærit enim a sede apostolica mortem per mortem, quia et in itinere quo pergit, mortem minatur æstas, et imperialis potestas, et quam exposcit, si obtinuerit, mortem importat barbarorum infida societas. Habet itaque animam suam in manibus suis, offerens illam Deo per manum cælestis clavicularii, et vestram. Excipite, si placet, hostiam sanctam, Deo placentem, rationale obsequium, et beatissimi apostolatus vestri auctoritate exponite ovem lupis, si forte beata conversatione non lupus comedat agnum, sed agnus convertat lupum. Quodlibet autem horum fiat, Deus glorificabitur, ministerium vestrum honorificabitur, et anima fratris nullum detrimentum patietur. Præsumo enim a præteritis, quæ in eo enutrivit, et multis didici argumentis, quod in commisso fidelis erit, et a tramite fidei nullo incursu exorbitabit, potiusque dabit sanguinem, quam imminuat fidem. Ait Apostolus: *Spiritum nolite extinguere (I Thess. v)*, et lucernam jam in modio accensam amplioribus suffusoriis accendite, quia hæc est gloria et corona vestra, si granum frumenti per manum vestram in terram cadens multum fructum attulerit.

EPISTOLA LXXVIII.

AD ALEXANDRUM III PAPAM.

[vi, 6] Domino et Patri ALEXANDRO summo pontifici, PETRUS abbas Sancti Remigii, quicquid filius Patri.

Nullis bona voluntas a sancto Spiritu incitata
JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(87) *Lator præsentium.* Fulco episcopus in Suecia designatus pro quo iterum eidem Alexandro scribit epist. 78. Fuerat hic Cellensis primum monachus, dein etiam S. Remigii, Petrum opinor abbatem secutus. Sane in diptychis S. Remigii, inter alumnos ejus cœnobii, qui Petro abbate vita excres-

A coercenda est habentis, nullis a proposito retardanda dissimulationibus. Sic enim jam totius nostræ Christianitatis religio intepuit, ut vix in toto grege Christiani populi aliqui inveniantur, qui non malint sub sicu et oliva terreni honoris et delectationis delitescere, quam procul odorare bellum, et audacter occurrere in occursum cum filiis Benjamin, et dimidia tribu Manasse, expediti armatis inimicis Christi. Ad vos itaque, Pater sanctissime, qui estis in corpore Ecclesiæ caput, de quo oleum non deficit, et qui Australe sufflatorium habetis, respicit desides excitare, excitatos vero ad meliora et viciniora saluti juvare et impellere. Nunquam ergo vobis molestum debet esse, quod a vobis postulatur in auxilio propagandæ Catholicæ fidei, quia et Dei et Domini nostri Jesu Christi laus inde augmentatur, meritum vestrum cumulatur, salus infideli populo acquiritur. Proinde petitiones pauperis illius episcopi Fulconis, qui hoc anno curiam visitavit, et modo nobiscum hospitatur, apud vestram sanctitatem commendamus, scientes et pensantes, quia ubi nulla aut rara fidei supellectilia sunt, suffragio copiosiore indiget. Indulgendum est ergo illi in multis, qui omnibus indiget. Sic magister et Dominus vester, cum discipulos suos mitteret ut nova prædicarent, addidit eis ut mira quoque facerent. Non a vobis hoc exigitur, ut virtus miraculorum tribuatur, sed auctoritas vestra cum ipso et in ipso operans, ut facilius ei ab incredulis credatur. Nam et Moyses cum a Domino ad filios Israel mitteretur, signum rogavit dari, in quo sibi crederetur. Privilegia ergo, quæ a vobis petit, et pro virga Moysi, et pro miraculis discipulorum Christi suffragantur ei. Nemo enim Deo faciente contemnet auctoritatem vestram, vel personam illius vestra auctoritate munitam. Valeat sanctitas vestra, cui debeo quicquid sum et possum. A multis enim audio, et in multis experior magnificentissimam gratiam vestram.

EPISTOLA LXXIX.

AD RESEM, ARCHIEPISCOPUM ET MAGNATES SUEONUM.

[vi, 8.] Regi Sueonum (88), et ducibus, et principibus et eorumdem archiepiscopo, et cunctis suffraganeis ejus.

Cum animi Deo devoti principale et summum serunt, nominatur Fulco episcopus.

(88) *Regi Sueonum.* Carolo fortasse Suerconis regis filio. Is enim Sueonibus seu Suecis, Gothisque per hæc tempora imperabat. Fulco autem Estonum episcopus, qui Sueciæ tum regno adhærebant.

debeat esse studium, ad gloriam et honorem Dei A omnia componere, si forte aliquatenus se omnipotenti Deo placere, vel leviter senserit, cumulatim intrinsecus gaudiis totum se effundit, tanquam liquefactus post sponsum, acclamans et dicens: *Exultabimus et lætābimur in te memores uberum tuorum (Cant. 1)*. His nostra parvitas provocata exemplis, etsi in multis, imo pene in omnibus, quotidie me sciam peccare, et non ut justum est divinis mancipari studiis, in hoc uno non usquequaque despero de misericordia Dei, quia de manu nostra manipulum benigne suscepit, domnum Fulconem episcopum, quondam monachum nostrum, et in claustrali religione a nobis enutritum, ad summum provexit sacerdotium. Recognoscimus in eo vultum nostrum, et speramus quod non recedat cor ejus a Deo nostro et a mandatis ejus. Cum ergo oportunitas grata obtulerit, quod tempus habere possumus adhuc eum instruendi et informandi in ampliorem Dei dilectionem, gratanter et devote excipimus, quia ulterius non eum videndum, usque ad thronum gratiæ, et ad distributionem æterni stipendii arbitramur. Ad hæc ipsa temporis incommoditas cooperatur desiderio nostro. Si enim uterque nostrum vellet, discrimina et pericula quæ habet transire non posset. Inundantia enim aquarum, ut audivimus, tanta est, ut vix serenissimis temporibus meabile sit iter quo ad vos pervenitur. Tertia denique causa subest, quia dominus archiepiscopus noster Romam pergens officium suum nos supplere commisit. Nequaquam autem in dedicatione ecclesiarum, vel ordinatione clericorum, vel confirmatione Christianorum abbatis assurgit dignitas. Per ipsum ergo, qui in omnibus noster est, implemus quod per nos non possumus. Veniet autem ad vos plenus Dei benedictione, cum tempora fuerint meliorata. Valet.

EPISTOLA LXXX.

AD ALEXANDRUM III PAPAM.

[VIII, 8.] ALEXANDRO SUMMO pontifici, PETRUS abbas Sancti Remigii.

Apostolicæ sedis oraculum nec sine reverentia penetrandum est, nec sine fiducia adeundum. Tibi itaque, Pater venerande, cui datæ sunt claves regni cælorum, non est data potestas sine indulgentia, nec justitia absque misericordia. Interpellet igitur, et inclinet ad petitionem nostram auctoritatem tuæ potestatis sobria indulgentia, temperet æque rigorem justitiæ pia misericordia. Latutum proinde est, thronum magni regis, qui est in sæculum sæculi, aliquatenus concutere; nec minus periculosum,

JACOBI SIRMONTI NOTÆ.

(89) *Clarevallensem abbatem*. Henricum. Hic paulo ante, hoc est anno 1178, cum Petro S. Chrysogoni cardinale, et episcopis aliquot, Tolosam legatus fuerat adversus hæreticos Albigenses. Qua de re præclara exstat Henrici ipsius epistola apud Hovedenum. Nunc mortuo Gocelino episcopo Tolo-

lectulum Salomonis, propter ambientes gladios versatiles, extra decubantis placitum, qui dormit ut catulus leonis, excitare. Sedentem et quiescentem Deum in sanctis quis audeat dubitare? De numero et sorte istorum, teste sancta conversatione, confratrem nostrum dilectissimum Clarevallensem abbatem (89) fide occulta cernimus et credimus. Forte electus est in episcopum Tolosanz civitatis. Ut autem vere religiosus, metiens se sibi et insufficientiam suam metuens, repudiato conubio mavult discalceari, et sputa cujuslibet improprietatis in faciem cum Jesu excipere, quam vitis, olivæ, et ficus assumptæ professionis dulcedinem deserere. Nec in hoc usus est reprehensibili levitate, cum hoc faciat ex legislatoris auctoritate: Moysi utique, qui grandis factus negavit se esse filium filiz Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem, majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum improprietum Christi. Aspiciebat enim in remunerationem. Reputat etiam, quod in Lamentationibus legitur, quia *mutatus est color optimus, postquam dispersi sunt lapides sanctuarii in capite platearum (Thren. 1v)*. Timet in se fieri eclipsim solis, si de statione Hebræorum transierit in castris eorum, quorum os locutum est vanitatem (90), et quorum pedes currunt ad malum. Citius enim inficit venenum, quam curet antidotum: et fragilis natura difficilius reparatur, cum facile frangatur. Concedat igitur apostolica licentia hominem istum in paradiso Clarevallensi operari cibum, qui non perit, et in sudore vultus sui panem suum manducare, quia nec vult vetitum tangere, nec tunicam pollicem assumere. Fixit namque tentorium suum de pellibus Salomonis juxta puteum viventis et videntis, juxta acervum novarum frugum, juxta denique propitiatorium, intra sanctuarii velum, subter alas cherubia sancti Benedicti et beati Bernardi. Supposuit quoque humerum arcæ fœderis Dei, in qua est virga crucis, quæ floruit in apostolis, frondit in regeneratis fidelium turbis, et nuces protulit in martyribus, confessoribus atque virginibus? in qua duæ tabulæ testamenti, una asperitatem legis continens, altera Evangelii mansuetudinem et gratiam conferens. Ad ultimum manna est ibi absconditum promissæ dulcedinis Dei, quam abscondit timentibus se, et dabit diligentibus se. Habitat in medio lapidum ignitorum, quorum contemplatione visus acuitur, torpor excutitur, vitalia nutriuntur, morticina rejiciuntur, religio perpetuatur. O quam dura, quam amara separatio religiosi affectus, cui cedit carnalis necessitudo, cui supponitur delectatio,

sano ad eam cathedram poscebatur.

(90) *Quorum os locutum est van.* Tolosatum, quos ea labe præ aliis infecerat. Henricus ipse in epistola: *Tolosam, quæ sicut erat civitas maxime multitudinis, ita etiam dicebatur esse mater hæresis, et caput erroris.*

cui ambitio substernitur! Quam infelix commutatio, ubi pro suavi odore recipitur fetor, pro crispanti crine calvitium, pro fascia pectorali cilicium! Nequaquam est hæc commutatio dexteræ Excelsi. Non igitur audiat auris apostolica adversus Mariam ad pedes Jesu sedentem, Martham conquerentem, quæ sollicita est circa frequens ministerium, nec gustavit poculum ex vino condito sanctæ contemplationis, et in lege Dei assidue meditationis.

EPISTOLA LXXXI.

AD ALEXANDRUM PAPAM.

[VIII, 10.] ALEXANDRO PAPÆ, PETRUS abbas S. Remigii.

Sicut a paternitate Domini nostri Remensis Willelmi in mandatis acceperamus, de causa terminanda, quæ vertitur inter episcopum Suessionensem et comitem Robertum (91), Suessionis accessimus, et nobiscum abbates Sancti Crispini, Sancti Joannis, et vallis Serenæ. Ibi allegationibus utriusque partis auditis, ab episcopo productorum testimonium attestaciones scriptas recepitimus. Deinde aliam diem Remis utrique parti statuentes, iterum convenimus; et post multa, quia dominus rex super hoc negotio litteras suas episcopo direxerat, ex voluntate et consensu eorum diffinire causam distulimus, donec cognosceremus an dominus rex controversiam illam inter eos pacificaret. Postea vero nulla interpellatione interveniente, nec diem sibi dari episcopo a nobis postulante, interdicto excommunicationis nobis inconsultis terram præfati comitis episcopus subiecit. Proinde comitissa ex parte sua et comitis conquerens de hac injuria, ut terram suam absolveremus a nobis exegit. Consilio itaque sapientum habito, accepta cautione a parte comitis, quod si novum damnum, vel injuriam episcopo fecisset, plene resarciret, terram absolvimus. Hanc igitur hujus rei veritatem vobis mandamus et testamur.

EPISTOLA LXXXII

AD EUMDEM.

[VIII, 11.] ALEXANDRO SUMMO pontifici (92), PETRUS abbas Sancti Remigii.

Totius Christianitatis onus humeris apostolicis impositum non ignorat, qui Christum Principi apostolorum dixisse non dubitat: *Tu es Petrus, et super hæc petram ædificabo Ecclesiam meam* (Matth. xvi). Necessè itaque est, ut Aaron, qui penetravit cælos in sanguine suo, pontifex a Deo Patre constitutus in æternum, et Ur, qui in igneis linguis super apostolos descendit, tam manus quam humeros vestros auxilio suo sublevent, et ne deficiant, sustentent. Iniquitas namque, quæ sedet super talentum

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(91) *Comitem Robertum*. Comitem Suessionensem. Episcopi vero nomen Nevelo, huius Lateranensi concilio subscripsit. De S. Crispini monasterio apud Suessiones dictum est superius. Apud eosdem est monasterium S. Joannis, quod de vineis vocant ordinis S. Augustini. In pago autem Suessionico Vallis Serena, Præmonstratensium conobium.

A plumbi, geminatis quin potius junctis alis, Ecclesiam Dei et vestram, Dei, desponsatione, vestram, procuratione, usquequaque opprimit, tam in subditis quam in prælatis, adeo ut jam possit dici: *Sicut populus, sic sacerdos* (Ose. iv), sicut oves, sic et canes. Quid dicam, et quare dicam quod patet lippis et tonsoribus? Nonne clamor tanti mali, ne dicam furor, usque ad nubes ascendit? Et quis vos dubitat ista scire, cujus est non solum morbos discernere, sed etiam quæque morbosa secare aut sanare? Tamen, summe pastor, duo mala facit populus tuus. Descende et invenies vitulum conflatilem, lascivientem in vaccis populorum, et lingentem herbam usque ad radicem. In altero notatur luxuria, in altero avaritia. Olim hæc tenebrarum familia tenebant valles, jamjam occupant montes. Olim sædabant templum Veneris, sed jam polluunt atria Virginis, quam Pater desponsavit Filio suo, et Paulus tanquam uni viro virginem castam vult exhibere Christo. Olim denique regnabant in Babylonia, nunc in Hierosolyma. Jeremias lamentatur avaritiam sedere in capite omnium compitorum, ubi concurrunt in dandis honoribus ecclesiasticis, aut carnalis affinitas, aut pecuniaria cupiditas. Dei quidem solius est ista amputare et tollere. Vestrum autem securim ad radicem ponere, et pro posse in sententia vigillum statnam istam confringere, et arborem succidere sollicitudine non pigra. Quomodo autem fiat istud, docebit vos qui incerta et occulta sapientiæ sua: manifestavit David puero suo, et omnia quæ audivit a Patre suo nota fecit suis apostolis. Lator quoque præsentium fidelissimus vester, et totius honestatis et bonæ famæ vir insinuabit. Pungenda tamen est gladio ancipiti luxuria, quæ non solum thalamos pudicitiae, sed etiam terminos totius veræcundiae transgreditur, quatenus etsi stimulus ejus non confringitur, saltem retundatur; etsi non sepelitur, saltem recondatur. Avaritiæ duo cornua in ecclesiasticis trajectionibus prorsus anathematizentur, in sæcularibus rapinis unguis ipsius aut eradicentur aut exsecentur, Spiritus Domini, quia omnia continens replet orbem terrarum, ori et cordi vestro semper adsit, et præcipue in hac secunda generali congregatione.

EPISTOLA LXXXIII.

AD EUMDEM.

[VIII, 12.] Domino papæ PETRUS abbas sancti Remigii.

Ad generale concilium, Pater venerande, cum cæteris Catholicæ Ecclesiæ filiis citatus excusationem præfero, non frivolum de perfunctoriis evangelicis

(92) *Alexandro sum. pont.* Anno 1179 cum instaret synodus Lateranensis, quam propterea secundam generalem Alexandri congregationem appellat, quia priorem ante annos 16 Turonis celebrarat: quod generale etiam concilium dicitur Neubrigensi lib. ii, cap. 14, et aliis.

aliquam, quibus ad eorū invitati se excusando accusant; sed manifestis documentis probabilem et veram. Prompta siquidem est in me ad omnem obedientiam devotio; sed succumbit propter invaletudinam languida exsecutio. Inest voluntas, sed impedit infirmitas; *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma* (Matth. xxvi). Apud igitur paternam clementiam et æquissimam apostolicæ discretionis censuram, ætas annosa, longa via, brevis vita, fessa membra, sint nostræ excusationis probabilia et necessaria argumenta. Mavult habere filium absentem vivum quam secum semimortuum, vel certe extinctum. Percussus sum, ut fenum, quod jam exaruit, quod hodie est, et cras non in clibanum, sed in feretrum mittetur, et quomodo tanquam plaustrum onustum feno prosequi potero ambulantes in equis, et volantes in pennis sanitatis et robustæ ætatis? Quid enim? si præsens essem, nec interesse possem. Quid faceret facula fumibunda, inter astra lucentia? Parcite ergo in hoc nunc, sicut semper fecistis, nostras preces benigne suscipiendo et effliciter implendo.

EPISTOLA LXXXIV.

AD EUMDEM.

[VIII, 16.] ALEXANDRO PAPÆ PETRUS abbas Sancti Remigii.

Cum universitas Christianitatis, Pater sanctissime, vestro regatur moderamine, et cura vestræ sollicitudinis ad plura distendatur, quam sit stellarum numerus, vel arenæ maris, satis mirum est, si nunquam circumveniantur. Plures enim venantur in curia vestra subreptione, quam famulentur fidei devotione. Excipio sinceritatem sanctorum cardinalium, quorum fides satis nota est Deo et vobis. Advenientium redarguo fallacem simulationem, præcipue Teutonicorum, quorum insidias et nos experti sumus, et vos vivo carbone tactus non ignoratis. Hi namque toto tempore schismatis, cum expositos nos, et quasi sine defensore calumniis et damnis pluribus afficerent, nunquam tamen in guerra obtinuerunt, quod modo in pace vestra et sanctæ Romanæ Ecclesiæ, nituntur ab ecclesia nostra auferre. Dominum namque imperatorem frequenter sollicitaverunt, ut de præbendis Marsnæ aliqua subripere possent, quas olim a multis retro temporibus, concessione Leodiensium episcoporum, et tam privilegio piæ memoriæ prædecessoris vestri Innocentii, quam vestro, confirmatas habemus. Mandastis præposito nostro de Marsna, quatenus cuidam clerico imperatoris præbendam quæ non est daret. Petit igitur conventus noster prostratus pedibus vestris, revocare mandatum, et ulterius nullam recipere alicujus super hac re petitionem. Devoti enim sunt filii vestri; et exinde devotiores efficiuntur.

(95) Nova.

(94) Alberto cardin. legato. S. Laurentii in La-

EPISTOLA LXXXV (95).

AD EUMDEM. IN CAUSA S. THOMÆ CANTUARIENSIS.

(Epistolæ S. Thomæ, edit. GILES, Oxon. 184, in-8°, t. II, p. 172.)

ALEXANDRO PAPÆ PETRUS abbas Sancti Remigii.

Stylum cohibere poterat apostolicæ contemplatiæ majestatis, si non erigeret animum humanitatis respectus, et provocaret ausum parvulis Christi condescendere solita clementiæ vestræ gloriosa dignatio. Inter quos audeo et ego, cum vix ante Dominum meum, patrem fidelium, consolatorem depressorum, et deprimentium judicem, sim pulvis æstimandus et cinis, verbum facere pro Ecclesia Dei ad apostolatus vestri gloriam et honorem, quem in exhibitione justitiæ, qua totus indiget mundus, et operibus misericordiæ, qua sublimantur oppressi, et inopes reficiuntur, lætus audio dilatari. Illis, Pater, titulis sanctitas vestra promeruit, ut eam in brachio potenti et patienti virtute in tot periculis Dominus antecedit, et ante vos et pro vobis gloriosos terræ humiliet et prosternat. Revolvantur ab initio et introitus vester et variorum processus eventuum, et plane luce clarius erit, quia non manus hominum, sed Dominus fecit hæc omnia. Ille vero qui cœpit in vobis miserationis suæ magnalia, et apostolatus vestri consolidabit thronum, quia mundo palam est vos ambulare in semitis ejus, qui pauperem liberat a potente, qui acceptionem reprobatorum personarum, qui in judicio respondebit unicuique secundum opera sua. Exsultat in his, quæ de vobis audit, devotus filius vester Christianissimus rex Francorum, lætatur Ecclesia Gallicana, cujus tristitia de vanitate quorundam insultantium veritati nuper est in gaudium commutata. Nam in adventu dominorum vestrorum cardinalium didicit, quod venerabilis viri, pro libertate Ecclesiæ laudabiliter decertantis, Cantuariensis archiepiscopi fovetis causam, et mendaces esse convicitis, qui se ruinam innocentum et confusionem Ecclesiæ gloriabantur a vobis impetrasse. Et plane saperent cardinales, si starent in sinibus vestris. Sed quod iterum gemit Gallicana Ecclesia, jam in hac parte dicuntur excessisse. Unde paternitatem vestram toto corde prostratus imploro, quatenus Christianissimi regis et reginæ, et episcoporum et procerum Galliæ preces pro domino Cantuariensi porrectas audiatis, et deducatis in irritum, quicquid contra justitiam ejus noveritis esse præsumptum.

EPISTOLA LXXXVI.

AD ALBERTUM CARDINALEM.

[VI, 1.] Domino ALBERTO cardinali (94) et Romanæ sedis legato.

Nisi tanta distantia locorum et multiplex occupatio. Sic enim apud Rogerum appellatur in litteris absolutionis, quas Henrico regi, cum se de B. Tho-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

tionum impedimentum nos retineret, dilectissimam A nobis paternitatem vestram visitare nullatenus tandem postposuissimus. Est enim in pectore nostro nulla de negotio vobis injuncto et de sine ejus sollicitudo, quia honor Dei et Ecclesiæ utilitas, et fanae vestrae integritas, atque totius curiæ Romanæ circumspectio ex eo accipiet apud conscientiam omnium laudem et magnificentiam, si secundum regulam æquitatis et veritatis sortitum fuerit effectum. Quatenus ergo res jam processerit, non sit vobis tedious amicum vestrum certificare. Habetis autem idoneum, si placuerit, per quem fideliter remandare et secure potestis, priorem utique de Valle Sancti Petri, charissimum filium vestrum, quem in Christo genuistis, et ejus spiritum in omnibus vobis obnoxium reddidistis. Ad locum namque, qui Vallis B Dei (95) appellatur profectus, ut ibi priorem substituat, non multum a vobis remotus, si ei mandaveritis venire ad vos, tutis auribus instillare poteritis, quæ de statu vestro grata vel ingrata vobis occurrunt. Et mihi quidem videtur, præfatum locum vestro auxilio et consilio multum indigere, quia episcopus, ad cujus diocesim pertinet, manum benedictionis et auxilii differt apponere. Neque enim cœmeterium, neque monasterii sui consecrationem, fratres qui ibi manent habere possunt. Vestra itaque interest, quod de facili potestis, pauperes Christi in hoc juvare, ut in loco benedicto Creatorem suum benedicant. In calce litterarum supponimus vobis commendare priorem, qui ibi substitutus est, quem de fornace religionis, et regularis subjectionis noviter extractum, ad curam animarum regendam filius vester manum mittere cogit. Doctrina itaque et auxilio vestro instruite illum, quia scitis quam difficile rem arripit, qui animas suscipit regendas.

EPISTOLA LXXXVII.

AD EUMDEM.

[vi. 3.] Una sua Christus amplissima et generalissima regula omnes tam præcedentium quam subsequantium catholicorum Patrum sanctissimas sanctiones compendiose includit, dicens de dilectione Dei et proximi: *In his duobus tota lex pendet et prophete* (Matth. xxii). Revocanda igitur sunt omnia, quæ sunt in Ecclesia Dei, ad hanc ornatissimam regulam, quia quidquid ab ea discordat, D a spiritu pacis et charitatis non manat. Inde est, Pater venerande, quod dispensationes quarundam institutionum non indigne admittuntur pro majori et meliori recompensatione. Volumus igitur vobis notificare, quanta mala et quanta hominum strages in

A terra nostra ex guerris quorundam nobilium hominum, videlicet comitis Vuischardi de Ruzeio, et comitis Recensis atque Hugonis de Petriponte, diebus nostris et antecessorum nostrorum acciderunt. Homines innumerabiles tam occisi quam capti et redempti sunt, et novissima damna sustinuerunt. Religiosæ domus deprædatæ sunt, et multa alia mala provenerunt. Interventu tandem honorum et sapientum et religiosorum, matrimonia inter se contrahere disposuerunt, ut saltem isto nexu confœderati, inter se pacem tenerent et haberent. Penset itaque vestra discretio, ut si quid de gradu consanguinitatis obstat, pro bono pacis, et pro tantorum malorum recompensatione, quæcunque fieri potest a domino papa non recusetur dispensatio. Valete

EPISTOLA LXXXVIII.

AD EUMDEM.

[viii. 9.] Domino ALBERTO cancellario (96), PETRUS abbas Sancti Remigii.

Pro aliis rogare cogimur, qui pro nobis vix exorare sufficimus. Nec tamen in postulatione hæsitamus, quam commendat justitia postulationis, conscientia postulantis, et pietas postulati. Justitia est suum jus unicuique servare; conscientia bona est, dilecto domino pro conservo fideli humiliter supplicare; pietas paterna est, propositum etiam inflexibile anxio filio benigne remittere. Scimus, domine amantissime, potestati apostolicæ subesse quod mandare voluerit, et dicere huic: Vade, et vadit, et alio: Veni, et venit; et servo: Fac hoc, et facit (Matth. vii). Sed jungatur currus potestatis et pietatis, sublimitatis et mansuetudinis, ut media sternatur charitas propter filias Jerusalem. Certe, ut credo, aut nullas filias in terris habet Ecclesia, quæ est mater nostra, aut in Clarevallensi cœnobio quotidie parturit, et maternis uberibus alit matrissantes filias. Siquidem Jesu Christi de Virgine nati, in mundo religiose conversati, in cruce sub Pontio Pilato affixi, vera vestigia vestri Clarevallenses sequuntur, caste vivendo, Patri spirituali in omnibus obediendo, carnem suam cum vitiis et concupiscentiis quotidie crucifigendo. Si Deus pro his, quis contra illos? Ecce pulli isti sub alis gallinæ, quæ se contra milvos spiritualis nequitæ opponit, lambunt sanguinem Dominicæ passionis, et dormiunt sub umbra juniperi, labores suos consolantes dilectione protectoris sui. Quanti itaque periculi sit excitare quiescentes sub hac ficu et vinea, non carnali, sed spirituali dulcedine, discernat discretissima moderatio apostolica, et non

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

mæ nece purgasset, cum Theodino collega dedit. Atque hic nimirum fuit exitus legationis, de qua audire avert hoc loco, et de qua scribit Alexander epist. 54.

(95) Vallis Dei. Carthusiensium cœnobium ad diocesim pertinens episcopi Carnotensis. Hunc enim episcopi significat. Aliud est Vallis Dei monastic-

rium, ordinis Præmonstratensis in Remensium diocæsi, quod ad rem nihil facit.

(96) D. Alberto cancellario. Cardinali, ad quem lib. vi, epistol. 1. Eidem Romanæ Ecclesiæ cancellario et noster posthac sæpius, et Stephanus item Tornacensis, ac Petrus Blesensis epist. 38.

auferat ab eis desiderabile oculorum suorum. Annon sunt alii præter istum? imo super numerum multiplicati sunt qui dicunt: *Ecce ego, mitte me (Isa. vi)*, cum iste dicat: *A, a, a, Domine Deus, nescio loqui, quia puer sum (Jer. 1)*. Forte dictis: Quid ad te de Clarevallensibus, cum Samaritani non contantur Judæis, et nigra Æthiopissæ facies et vestis differat ab illa veste et facie, quæ apparuit apostolis in transfiguratione Domini? Ad quod ego: Ex multarum facierum personis, regina quæ assistit a dextris filii, in vestitu decurato circumdata varietate, cantat in psalterio decachordo ante sedentem in throno gratiæ, unde procedunt diversa charismata gratiarum, cum sit tamen unus, atque idem spiritus idem Dominus.

EPISTOLA LXXXVIII bis.

AD EUMDEM.

[VIII, 13.] ALBERTO cancellario, PETRUS abbas Sancti Remigii.

Arca Dei Israel, arca sanctificationis, arca fœderis, quondam ex præcepto legislatoris circumtexta ex omni parte auro, antiquorum patrum sanctitate et doctrina, quam etiam cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium desuper tegebant, nunc in præsentiarum, abusione et negligentia filiorum Heli, vestimentis gloriæ suæ spoljata, atque infecundis salicibus operata et relicta, juxta Isaiam (*cap. 1*) sicut tugurium in cucumerario, et umbraculum in vinea, recordatur dierum adolescentiæ suæ, et plorans atque in maxillis suis lacrymas reponens dicit: Revertar ad virum meum priorem, quia mihi melius erat tunc magis, quam nunc. Boves calcitrantes, videlicet doctores, a semitis justitiæ per sua desideria aberrantes declinant eam, cum deberent glorificare Deum, et portare in corpore suo. Verus itaque dolor illos tangit, qui diligunt illam non sermone et lingua, sed opere et veritate. Non ignoramus vos unum esse et specialem amicum sive filium universalis sanctæ Ecclesiæ, cujus typum et figuram illa arca tenuit. Ad luctum itaque et compassionem maternæ angustiæ, sive desolationis, vos advocamus, ut quidquid affectualis devotio exigit, maternis impendatis doloribus. Secundum enim locum post dominum papam a Deo in his corrigendis tenetis; sed cavete, ne in vacuum gratiam Dei acceperitis. Qui enim spiritum vestrum (97) et sanctam conversationem ante multis retro temporibus viderunt et cognoverunt, de meliorando statu Ecclesiæ spem optimam conceperunt, cum factum cancellarium

A audierunt. Nisi vero ubique essent notoria et vobis notissima, de his latius scriberemus. Tamen ne clausis labiis potius singultiamus quam loquamur. declarat charta quod non silet vita. Dilatat infernus animam suam absque ullo termino, dum immaniter grassatur, tam in oves quam in pastores. Qui enim prævii constituti sunt ad cælum, malo exemplo suos sequaces trahunt in infernum. Non de omnibus dico, novit enim Dominus qui sunt ejus. Quo autem mercede meliori digni sunt boni, eo amplius increpatione et correptione indigent mali. Isaias, Jeremias, Ezechiel sua propheta nostra deprehenderunt tempora. Contra pastores namque, et perversos rectores, nuda, sed et vera retorserunt jacula, avaritiam eorum, luxuriam, gulam, rapinam, et omnem injustitiam non in angulis, sed in plateis declamantes. Ingrediatnr itaque in ossibus et medullis vestris, et impleat spiritum et os vestrum spiritus illorum zelotypus, conterens montes et petras, et efficax usque ad divisionem animæ, et spiritus. Gladius vester devoret carnes inebriatus in cælo, quatenus emendatos remittatis nobis pastores nostros, et omnibus serpentinis exuviis spoliatos.

EPISTOLA LXXXIX.

AD EUMDEM.

[VIII, 14.] ALBERTO R. E. cancellario, PETRUS abbas Sancti Remigii.

C En auctoritatis apostolicæ gallina grandosa et fetosa congregat pullos suos obedientiæ et subjectionis sub alas benignæ protectionis et discretæ consultationis, quid futura? quid paritura? quod scribatur in generatione altera, ut populus qui creabitur laudet Dominum. Ecce Jacob senex et plenus dierum, qui diu luctatus est cum angelo schismatico (98), exspectans salutare Dei, convocat filios ad benedictionem: nunquid taciturus quid Ruben fecerit, quod cubile patris ascenderit, et stratum ejus maculaverit? quid Simeon et Levi, vasa iniquitatis bellantia non prædicturus, aut constituturus, quid facere habeat posteritas futura? Grandis equidem apparatus Romani concilii, grandes portendit securas nuptias filii regis Jesu Christi. Ministeriales et officiales hujus sancti concilii cum cæteris, imo præ cæteris cardinalibus, non ignoro vos a Deo prædestinatos, quorum fidem, religionem, constantiam et æquitatem in multis jam expertus est sponsus Ecclesiæ unicus Dominus noster. Adhuc habet opus, ut obsequium vestrum sit rationabile et acce-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(97) *Qui enim spiritum vestrum.* Vir enim fuit Albertus cardinalis, qui et postea pontifex Gregorius VIII. insigni pietate ac religione, de quo in veteri Chronico hujusmodi est elogium: *Albertus de Benevento cancellarius vir magnæ sanctitatis ac laudabilis parcimoniæ in omnibus actibus suis religiosus fuit. Ecclesiam B. Martini in qua habitum religionis suscepit, semper cordi habuit, que etiam ei annuatim*

vestes secundum regulam procuravit.

(98) *Cum angelo schismatico.* Triplici antipapa. Nam post Octavianum et Guidonem de quibus dictum epistola 22, contra Alexandrum stetit etiam Joannes abbas Strumensis, qui Callisti nomen usurpavit anno 1168. Addunt alii quartum Landonem, qui dictus sit Innocentius.

ptabile in hoc concilio, ut accincti gladio utrinque acuto super femur potentissime putridas amputetis carnes, et insanas superstitiones, quæ sunt quotidie in orbe Christiano. Ramosa siquidem et silvosa quotidie pullulat apud nos malitia; securis autem evangelicæ disciplinæ, fabro dormiente et negligente, pene ubique jacet retunsa. Rarus est, qui eam, vel hebetatam apponat ad radicem arboris. Ut exprimam quod sentio, quam irrisoria subsannatio, quam laboriosa et lacrymosa, ne dicam tædiosa, peregrinatio, quamque damnosa expensarum jactura, et bona bonorum consumptio, si cassa et sine fructu benedictionis redierit tam solemnibus magnorum virorum et religiosarum personarum congregatio? Cavete ne dicatur:

Parturient montes, nascetur ridiculus mus.

HORAT.

Inveniat igitur vos Jesus amicos veritatis, ut a porta usque ad portam transeuntes, vituli conflatis cultoribus non parcatis. Commendo vobis præsentium latroes, charissimos et amicos et filios nostros, abbates Sancti Petri de Montibus (99), et Omnium Sanctorum de Insula, et Sanctæ Mariæ Virtuensis, ut de gratia, quam habemus in vobis, gratiam inveniant in oculis vestris. Quam citius poteritis, cum gratia Domini papæ et vestra nobis eos remittite.

EPISTOLA XC.

AD EUNDEM.

[VIII, 15.] ALBERTO cancellario, PETRUS abbas Sancti Remigii.

Quoties naufragia patimur, toties ad portum festinamus. Portum autem tutissimi refugii in littore vestræ amicitiae jamdudum fiximus. Molestiarum quidem ventos frequenter contrarios sentimus, sed portum vestrum usque ad graviolem non infestamus tempestatem. Leviora enim discrimina aut patientia tolerat, aut virtus fortiter superat. Cum autem nubes magna et ignis involvens naviculam nostram invadit, statim aut est periclitandum aut cito enavigandum. Hoc anno dominus papa, vestro interventu, privilegium suum Ecclesiæ nostræ indul-

sit: in quo specialiter expressit canonicas (100), seu præbendas de Marsna, et quas in usus proprios jam a multis retro temporibus retinemus, tenendas in perpetuum confirmavit. Quæ etenim quondam fuerunt canonicorum præbendæ, a longissimis retro temporibus, donatione episcoporum Leodiensium, et confirmatione papæ Innocentii, in proprietatem transierunt et possessionem monasterii nostri. Nuper vero dominus papa rem, ut credimus, ignorans jam secundo scripsit præposito nostro de Marsna, ut daret præbendam cuidam clerico imperatoris, cum nec præpositus dare possit, nec sit præbenda quæ dari possit. Insinuate ergo domino nostro, ne velit panem filiorum tollere, et dare canibus, qui non cessant adversum nos latrare, et bona nostra auferre. Alias enim dicere compellimur: *Ecce in pace amaritudo nostra amarissima* (Isa. xxxviii). Nam per imperatorem tempore schismatis (1) instantissime id efficere conati sunt, sed minime prævaluerunt.

EPISTOLA XCI.

AD PETRUM CARDINALEM S. CHRYSOGONI.

[VII, 16.] PETRO cardinali (2) Sancti Chrysogoni PETRUS abbas Sancti Remigii.

Amplexus vestræ familiaritatis mihi gratissimos oro non senescere; sed cum ligno vitæ dies æternos tenere. Res siquidem est familiaris amicitia, quotidianis refrendanda salutationibus, imo irriganda mutuis colloctionibus, et forte renovanda munerum compensationibus. Placuit dignationi vestræ me annumerare in amicorum vestrorum collegio sine merito quidem meo, sed non sine vestro. Meritum namque æquitalis est, si summus se inclinat ad infimum, magnus ad parvum, valens ad infirmum. Me vermem, me putredinem, me jamjam ad non esse tendentem reputo; vos cum senatoribus cæli thronum justitiæ honorantem suspicio et angelos cum apostolo judicantem non dubito. An irrisorium est et non verum quod dico? Plane Scripturæ auctoritate id assero. Nam *labia sacerdotis custodiunt scientiam, quia angelus Domini exercituum est* (Malac. ii). Amicabilia sunt, exhortatoria sunt, ne Dominus et amicus obliviscatur, ca-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(99) *Abbates S. Petri de Montibus.* Monasteria sunt diocesis Catalaunensis, duo quidem priora in urbe ipsa, tertium in oppido non ignobili. Sed monasterium Omnium Sanctorum, cujus etiam mentio in epistola 6 Alexandri. ordinis est regularium S. Augustini, duo reliqua S. Benedicti.

(100) *Canonicas seu præb. de Marsna.* Quæ monasterio S. Remigii ita fuerant tributæ, ut decedentibus canonicis in usus cederent monachorum. Diploma Conradi imp. Odoni abbati concessum anno 1145: *D. Odo venerabilis abbas S. Remigii confessoris et Francorum apostoli, nostram presentiam apud Trajectum ulterius visitavit, et possessiones Ecclesiæ suæ, quæ in regno nostro adjacent, nostro petiit privilegio confirmari. Marsnam videlicet cum omnibus appendiciis suis, Herta, Cluma, Litva, Angledura, Becca, præbendas quoque Marsnenses in usus monachorum*

decendentibus monachis [i. clericis] transmutatas. Nos itaque tam religiosi viri petitionibus diligenter obtinuerimus, et tam possessiones supradictas, quam præbendas in usus monasticos conversas regie majestatis sigillo corroboravimus. Diploma item Fridrici imp. quod Hugo abbas Aquisgrani obtinuit anno 1152: *Hoc etiam eidem B. Remigii Ecclesiæ regalibus munificentia adjicientes confirmavimus, ut præbenda clericorum Marsnensis Ecclesiæ in usus monachorum decedentibus clericis sine ullius contradictione de cætero cedant.*

(1) *Tempore schismatis.* Ante annum 1177 quo imperator in gratiam rediit cum pontifice.

(2) *Petro cardinali.* Legato sedis apostolicæ, electo antea Meldensi, ut dicitur ad epistolam 117, legationem innuit epistola 117, in qua et de Crispino eodem.

sum graviolem de excelso quam de imo. Cert: sollicitudo amicalis frequenter tangit me inquirere de omni statu vestro, tam de interiori quam de exteriori: et gratias ago Deo meo, quia non nisi honnuntiantur, non nisi honesta, non nisi ordini et officio vestro congrua. Oro ut qui cœpit ipse perficiat. Magister Crispinus de vobis me latificavit, referens unde gauderem et Deo gratias agerem. Clericus et amicus noster est; æque desiderat esse et vester. Ecce Parisius ad scholas vadit, sed et ubique nomen vestrum super se invocari postulat. Utile equidem est tanto homini, qui tanta omnium sollicitudine pene continue vexatur, quod sui corporis necessaria et salubria postponens, ad intemperiam corporalem sæpe delabitur. Rogo pro ipso, et cum ipso, quatenus gratiam non qualem inveniat in oculis vestris, sed bonam, sed confertam, sed superagitam et supereffluentem. Dico autem gratiam, non pecuniam. Hæc enim juxta Apostolum operanti reddatur secundum meritum. Præ cæteris hoc unum ad præsens postulat, ut de manu vestra primitias clericatus, id est coronam accipiat. Hoc etenim signo accepto, magis se obligatum erga obsequium vestrum non immerito deinceps arbitrat, et vos tanquam plantæ vestræ bonum jure providebitis. Credo per Dei gratiam quod alter de altero gaudebit, et Deo cooperante fructum salutis faciet. Diu siquidem laboravi, et monitis induxi, ut jugum in arca Domini traheret, et glebas post ipsum confringeret. Valet, et de reditu vestro cum potueritis nos certificate.

EPISTOLA XCII.

AD ECKDEM.

[VII, 18.] PETRO cardinali Sancti Chrysogoni, PETRUS abbas Sancti Remigii.

Raro meus sum, cujus ergo? forte Apollo? forte Pauli? forte Cephæ? Utinam! Nam bonam habent mensam, mansuetam et fructuosam disciplinam, donativum denique præcipuum et perpetuum. Diversorum autem subsellia et iniquam tyrannidem frequenter experior. Utique Roboam, qui cædit scorpionibus: Pharaonis, qui affligit in luto et latere: Nabuchodonosor, qui potat ur̄nam pecudum suorum, quos sub jugo carnis, ventris, et gulæ inescaverat. Denique in captivitate mea, et universa vanitate sub sole, concaptivam habeo puellam, nobilissimis ortam natalibus, videlicet pudicitiam. Hujus me injuriosa damnatio illorum, quorum carnes sunt ut carnes asinorum, non minus aggravat, quam propria miseria. Volui siquidem cum illa fœdus amicitiae inire ab ineunte ætate, propter decorem suum, et genus illustriissimum, nec non et pacatissimum atque honestissimum contubernium. Cum itaque chaos sive cohors spurcissimorum hominum, tanquam porci pretiosissimam margaritam de cœlo læzæam pedibus suis conculcent, quæ pax ossibus

A meis? quæ requies animæ meæ? Clamo, nolite, nolite; sed non est vox, neque sensus. Quinimo apponunt iniquitatem super iniquitatem, ut cum pudicitia obruant religionem. Huic nulla parcentes miseratione oculos eruunt, convertendo ad vanitates et insanias falsas; nasum præcidunt, discretionis temperantiam evertentes; aures obstruunt, obedientiam non tenentes; labia concidunt, turpiloquio et scurrilitalibus assuescentes; linguam decapulant, malum redarguentes et mendacium semper loquentes; manus ligant, elemosynam non dantes, sanguini et avaritiæ insistentes, pedes in nervo ponentes, Christum in carcere non visitantes. Quid amplius? nervos detrahunt religioni effeminati, qui sanctorum Patrum abstinentiam, vigiliam, psalmodiam, silentium, regularem disciplinam, claustralem remotionem a sæcularibus negotiis dissipant et vilipendunt. Forte dicitis, quid ad me? Certe vestra interest, et certe officii vestri est, certe debito tenemini, pro posse vestro districta censura his occurrere injuriis, his aurem benignam accommodare clamoribus, has dirimere quæstiones, et amputatis Dagon brachiis et capite, arcam Dei restituere Bethsamitis. An habetis judicare causas pecuniarias, et non divinas? Quis vos misit? Ad quid vos destinavit Dominus Deus per vicarium suum dominur apostolicum? Ad quid? Ut solveretis asinam, id est religionem alligatam et pullum cum ea, id est, pudicitiam. *Dicite, inquit, quia Dominus his opus habet (Math. xxi).* Sedet enim super utrumque, qui sedet super cherubin. Non negligatis Dominicum præceptum, imo non exstinguatis in vobis spiritum Moysi, de quo dictum est: *Auferam de spiritu tuo, et dabo septuaginta senioribus (Num. xi)*, de quibus unum vos constituit gratia sua Deus. Quis autem est spiritus Moysi? Spiritus iniquitatem non sustinens, spiritus occidens injuriam facientem, et vindicans patientem; spiritus defendens septem puellas filias Jethro sacerdotis Madiam; spiritus principem Ægypti decem plagis feriens, et tandem in mare demergens. Diu detineo vos, quia non possum ore proprio, saltem scripto. Dulce namque mihi super mel et favum, vos alloqui, et vobiscum favellare. Hujus tamen causa et materia est magister Crispinus, clericus noster, imo et vester; nam populus meus, populus tuus, amice et domine charissime. Commendo itaque vobis eum, tanquam viscera mea, quia vidi honestam conversationem ejus, et proclivem ad meliora et viciniora saluti. Novi vos, quia talium familiaritatem non respuistis. Habeat itaque vos dominum, et signo clericatus a vobis suscepto, patronum et auctorem hujus ordinis habeat.

EPISTOLA XCIII.

AD PRÆNESTINUM EPISCOPUM

[VIII, 21.] PRÆNESTINO EPISCOPO (3), PETRUS abbas Sancti Remigii.

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(3) Prænestino episcopo. Berncredo, qui ex abbate SS. Crispini et Crispiniani cardinalis Romæ ab Alexandro creatus est, epist. 94.

Plus molesta quam grata et jucunda occurrit materia, quoties ad scribendum unico et quondam collateralis amico abbati sumitur charta. Renovatur namque dolor meus repentina, sed et urgenti et urenti corresseione animi, dum transmontana remotio intercurrit et amicos dividit aspectus, non tamen affectus. Accedit huic severissima desperatio corporalis incorporationis, cum forte instet citissima alterutrius solutio animæ et corporis. Bone nunc domine, olim amice dulcissime, quem constitues vicarium, qui vices tuas suppleat in nostris exsequiis, in oculis claudendis, extrema salutatione, et æterna conclusione? De cujus manibus Salvator suscipiet spiritum meum, cum tuas mundas manus ad hoc delegissem dudum officiosum obsequium? Alius, ut video, amicus officii in his est substituendus. Sed quare conqueror? quare gemo? quare vultum obnubilo? Dei enim ordinationi quis resistit? An forte tulit Deus Eliam, ut Eliseus duplicem ejus reciperet spiritum? Nonne Joseph asportatio in Ægypto fratrum ejus et totius successionis fuit salvatio? Nonne Jesus ante apostolos cælum ascendit, ut spiritum mitteret, et mansiones præpararet? Ecce juxta latus apostolorum locus a Deo tibi datus est. Quid ergo? Pulsa, excita: insta opportune importune (*II Tim. iv*), donec et ros et stillicidia gratiæ de sanctis ossibus, imo interpellationibus eorum, aridam nostram infundat, qui gratiam apostolatus et benedictionem singularem ad nostram eis salutem induisit. Hoc munus si per te collatum fuerit, amissis præponderat, et una clausula innu-merata beneficia coagulat. Domino papæ de sua gratia ad vos gratias agite. Cancellarium Tusculanensem (4), Albanensem, dominum Hyacinthum et Ostiensem sanctum virum, et si quos habemus alios amicos in curia, salutate.

EPISTOLA XCIV.

AD EUNDEM.

[ix. 1.] PRÆNESTINO episcopo (5), PETRUS abbas Sancti Remigii

Ex multa et pene inconsolabili cordis angustia, ex multorum relatione, perpendo vos usque in conquestionem tædii vitæ vestræ prorumpere. Hoc sine dubio sciatis viri minus constantis et prudentis esse. Apostolus certe magister non gentium tantum, sed omnium Christianorum, scit abundare, et penuriam

pati, et in omnibus sufficiens esse. Ad hanc formam utinam componeremus titubantem vitam nostram? Causas tamen pusillanimitatis, imo assidue conquestionis, audire desidero, et tunc vel improbare vel approbare dolorem poterò. Triplex siquidem occurrit mihi conquerendi ratio, sive occasio. Aut enim propria temeritas impellit ad aliquid faciendum, quod non sit faciendum; aut aliena calliditas, aut, ut vulgo loquar, perplexa divinæ prædestinationis necessitas. Sed propria temeritas semper culpanda; aliena calliditas cavenda; a Deo veniens justa sententia timenda; freno indiget propria temeritas, ut inconsulta; consilio aliena calliditas, ut suspecta; superna sententia timore, ut fortissima. Non mihi ignosco in propria temeritate, accuso me in alienæ calliditatis circumventionem, gemo sub manus Dei percussione. Ne iterum præcipitet propria temeritas, rationem consulo; ne suffocet laqueus alienæ calliditatis, sapientem consulo; ne mucro supernæ severitatis usque ad internecionem desæriat, humiliter imploro. In propria temeritate fragilitatem meam cognosco; in aliena seductione spiritum discretionis advoco; in flagellis divinis Deo me totum committo. Quæro igitur, quam istarum magis suspectam habeas, utrum unam, vel duas, vel simul tres. Si unam et tuam, propitius tibi esto. Si alienam et meam, indulge mihi: potius enim simplicitate quam calliditate usus sum, quando ut tuo episcopo acquiescerem, ire cum eo ad concilium persuasi. Si te cælestis dispensatio illaqueavit, quid tibi irascaris? quid mihi? Quis enim tu? quis ego? qui prohibere possem ne suo cursu curreret, quem nulla creatura declinare aut impedire potest? Quid enim Deus cogitet de nobis intra velum secreti consilii sui, eo usque nos latet, donec ad publicum nostrum ipso actu prodeat. Tandiu est nostrum nescire, quandiu suum duraverit celare. Longanimiter quoque expectandum est, quod cum venerit, patienter est sustinendum. Non est properandum si differat; non est murmurandum si proferat. Jesus Christus heri et hodie: heri, antequam aperiat sacramentum voluntatis suæ; hodie, cum manifestaverit secretum præscientiæ suæ. Idcirco sic exclusa sopiatur omnis vestra conquestio, ubi nec temeritas apparet reprehensibilis, nec calliditas apprehenditur damnabilis, nec Dei sententia intolerabilis. Etsi enim privavit solo paterno, hono-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ

(4) *Cancellarium Tuscul.* Romanæ curiæ cardinales quinque. Ex his Albertus cancellarius jam notus est. Petro Tusculano scribit epist. 96. Et Stephanus epp. 50 et 89. Albanensis est Henricus, abbas antea Clarævallis, hujus libri epist. 80, quem in synodo Lateranensi cardinalem nuper crearat Alexander. Hyacinthus postea pontifex, Cælestinus III appellatus est. Ostiensis item episcopus Hubaldus, qui mortuo Alexandro succedens Lucii III nomen tulit.

(5) *Prænestino episc.* Berneredo cardinali. Jam monuimus ad epist. 95, quod hoc loco fusius narret. Abbatem S. Crispini, cum Romam ad concilium

profectus esset cum episcopo Suessionensi, cardinalatus insignibus ornatum fuisse, donatumque episcopatu Prænestino. Sed hunc Bernardum appellat Panvinius: nos Berneredum apud Cellenseum, in cujus codice prima tantum littera notabatur, edidimus, Alexandri III diploma pro monasterio novo apud Pictavos secuti, cujus antigraphum quod vidimus Berneredum inter cardinales qui subscribunt exhibet episcopum Prænestinum. Cæterum Bernaredus et Bernardus, idem nomen est, ut Medaredus et Medardus, Gildaredus et Gildardus, Felicem porro hujus obitum miraculis illustrem describit epistola 96 ad cardinalem Tusculanum.

ravit vos sublimi solio. Miscet namque sapientia in cratera vinum suum, ne nimis sit potanti calidum, ne rursus insipidum. Infert exilium præsumptori, confert solatium exulanti. Pluris est consolatio, quam desolatio vestra. Gregem pusillum dimisistis, egregios cardinales amicos et socios recepistis. Claustralem angulum reliquistis : urbem dominam mundi acquisistis. Abbatis gradum inferiorem episcopi quis nesciat ? Si corpora martyrum Crispini et Crispiniani Sueassioni sepulta sunt ; Petri principis apostolorum et Pauli doctoris gentium sacratiores reliquias in Romana urbe haberi quis ignorat ? Si paria in vestra commutatione quaerantur, tam in relictis quam in adeptis longe imparia omnia inveniuntur, præter affectum qui inde torquetur, unde alius extolletur. Omnia secundum se affectus moderatur. Nihil apud ipsum magnum, nisi in se de se faciat magnum. Si ergo affectus mitigabitur, pacata erunt omnia. Natura quidem mirabilis est animus, ex quo gignitur affectus, sed tamen quocumque suus pulsus illum tulerit, omnia ad se trahit, et suo nihilominus sive sapore, sive colore intingit. Cui turbato nihil quiescit, cui amaro nihil dulcescit, cui avaro nihil sufficit, cui vago nihil consistit. Econtra, ævo nulla mobilia flectuntur, pacato tranquilla sunt etiam procellosa, benigno mansuescunt etiam ferocia. Sic Deus adduxit ad Adam cuncta animantia terræ, et volatilia cæli, ut videret quid vocaret ea. Omne enim quod vocavit Adam, ipsum est nomen ejus. Procul dubio animi est omnes motus cordis et corporis judicare, et nomina imponere. Unde auctoritas dicit : Affectus tuus operi tuo nomen imponit. Præest enim volatilibus cæli cogitando de supernis ; præest bestiis terræ, reprimendo motus carnis ; præest etiam piscibus maris, moderando volubiles cogitationes mentis. Omni igitur studio est excolendus, sine quo nullus motus bonus. Laborandum ne sit malus, quia si malus est, non est in civitate malum quod ipse non fecerit. Evitandum quoque ut sit bonus, quatenus gratia cooperante creet bona, faciat pacem, et fornet lucem. Diu detinuit epistola amicum occupatum in suis et domni apostolici negotiis. Proinde veniam peto. Remotissimum namque alloquor, quem solebam non chartis ad horam detinere, sed horis familiarissimo hinc inde colloquio, diebus plurimis quandoque adjunctis et noctibus, occupare. Valet.

EPISTOLA XCV.

AD EUNDEM.

(IX, 2.) PRÆNESTINO episcopo, PETRUS abbas Sancti Remigii.

Vix occurrat suscipere turbam cogitationum sive materiarum, quæ se iugerunt, insistentes opportune importune venire ad vos, dicendo : Ecce ego, mitte me. Inter cæteras vero adolescentulas medullatarum meditationum, famosissima illa et notissima atque nobilissima matrona, quæ ab humero et sursum om-

nes virtutes anteedidit et præcellit, fraternæ charitas, de qua ait Apostolus : *Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro* (I Cor. xii), jure sedem regiam occupat, et suo splendore omnes obumbrat, imo illustrat, et suum tenere ordinem post se imperat. Huic obediunt omnia, non solum terrestria, sed et ipsa cælestia ; nam de ejus plenitudine omnes accipiunt nomen, et virtutem, gloriam et honorem. Hanc ego licet statura pusillus non attingam, tamen ad unam et minimam vestiementi ejus fimbriam totum me superextendo, et de salute nullatenus despero. Hanc cum amicis et inter amicos teneo et cognosco : et prius volo putrefieri cum vermibus in pulvere terræ, quam fidem semel datam et amicitiam promissam negligentia aut subreptione interrumpere. Matrona hæc duas habet claves, unam qua cor claudit et aperit, alteram qua atrii exterioris corbonam, id est arcam, in necessitatibus familiaris suæ similiter claudit et aperit. Cor est arca fœderis, ubi tabulæ testamenti, virga Aaron, et manna reponuntur. Tabulæ testamenti, ne ignores aut prævarices legem Dei. Virga Aaron, quæ frondit et floruit, ut timeas offensam, quia virga ; serves gratiam, quia frondosa et florida. Manna, ut per spiritum adoptionis degustes et prælibes gloriam absconsæ dulcedinis Deum timentibus, cujus stillicidium, ad quod lætatur germinans, sufficit in præsentia vita, et abundantia servatur in alia. Exclusa itaque omni malitia et iniquitate a corde, sola deambulet in suo pomerio charitas, sola ibi pascat, et cubet in meridie. Non videat illam ingredientem et deambulantem oculis nequam, qui fascinaverat Corinthios, et iniquos presbyteros. Cum tamen placuerit, advocet puellas suas de terra Israel, ut afferant ei smegmata suavissimi odoris, et oleum lætitiæ, de quibus aspergat cubile suum ad adventum sponsi, qui de sua propagine non nisi cælestes et mansuros fructus generat. Deinde egreditur ad hortum nucum, ad hortum pomorum suorum, ut videat poma convallium, et inspiciat si floruerint vineæ et germinaverint mala punica, ad hortum utique nucum, eremitarum et reclusorum, hortum pomorum, in sæculari habitu religiose viventium : poma convallium, qui elegerunt abjecti esse in domo Dei ; vineas, ferventes spiritu ; mala punica, qui crucifigunt carnem suam cum vitis et concupiscentiis. Ponit namque signa sua, pietatis opera, charitas in exitu actionum super summum, id est palam. Ponit namque et proponit, quatenus per signa extrinsecus apparentia deprehendatur intus latens veritas. Unde : *A fructibus eorum cognoscetis eos* (Matth. vii). Charitas enim aquas suas in plateis dividit, ut bibant homines et jumenta, quia sapientibus et insipientibus debitor est. A corde tamen egreditur, et ad cor regreditur, quia cornua altaris ex ipso sunt procedentia, et nullum bonum opus remunerabile, quod non surgit de bonæ voluntatis radice. Ponit igitur charitas affe-

etum cordis et obsequium operis. Affectus latet, opus patet. Sic habet charitas et secretum suum, et publicum. In secreto quiescit, in publico operatur. Imitatur operantem sex diebus, et Sabbato quiescentem. Duplex vero est officii ratio. Alia enim consideratur inter amicos, alia inter extraneos. Aliud est munus amicale, aliud generale. Amicale de corde exigitur, et in corde servatur. Generale de arca extrahitur, nec ibi retinetur. Rivus amoris non siccatur largiendo quod habet; sed arca extenuatur, dum evacuatur. Charius itaque est munus, quod nec crescit profusione, nec deficit largitione. Appetibilis tamen sæpe requiritur, quod in manu vel sinu refunditur, quam illud quod in medullis amicalibus per fidem reconditur. Exteriora siquidem et visibilia, quia usibus humanis necessaria sunt; ab his amplius diliguntur, quorum appetitus tenacius in temporalibus quam in spiritualibus irretitur. Qui vero calcatis grossioribus carnis facultatis cubilia spiritus ingressi, subtiliari in spiritualibus consueverunt, in amicis quærent gratiam, non pecuniam, fidem, non extrinsecam possessionem, veritatem inviolabilem, non utilitatem temporalem. Qui enim cor hominis habet, quid est hominis, aut in homine, quod non possidet? Hinc est quod in Christo, quem Pater de corde suo eructavit, quando vel æternaliter æqualem sibi genuit, vel temporaliter de virgine iacarnari constituit, omnia nostra sunt, juxta Apostolum qui ait : *Sive Cephas, sive Apollo, sive mors, sive vita, omnia vestra, vos autem Christi, Christus autem Dei* (I Cor. III). Forte dicitis : Ut quid; et ad quid hæc? Quia legi in litteris vestris, vos amisisse veteres amicos, nec comparasse novos. Concedo amisisse, si opinione aut veritate constat inveteratos esse. Vera certe amicitia puritate virginea, et caloribus perpetuitate, neque adulteratur, neque refrigeratur; sed quotidiana renovatione cum sole semper oritur, nec moritur. Si unquam ergo habuistis amicos, adhuc habetis non inveteratos, quod esset vitium, sed remotos, quod est opus divinum. Sic enim Deus homines tanquam grana spargit et seminat. Nonne apostolos seminans ait : *Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ* (Marc. XVI). Veniendo evangelica prædicatione sparsit, spargendo in universum mundum unitate fidei univit. Sic nostræ amicitia vinculum neque ruptum, neque laxatum erga vos, sed protractum usque ad sedem vestram episcopalem incorruptum et semper novum existit. Nescio si fortius, scio tamen quia tenerius absentia me vobis, imo vos mihi inviscerat, quam fecerit presentia. Hoc probabile et necessarium argumentum est perfectæ dilectionis, quando eo amplius in-

cedit affectus, quo remotius separat locus. Præsentia siquidem suo visu solatiatur, et solatiatur usu; famelica vero absentia, præ inopia etiam amaris juniperi corticibus sustentatur, et ad solitam visionis dulcedinem vivacius inflammatur, et nutritur tenacius. Duris agitur stimulis desiderium, quod semper quærit et nunquam invenit. Unde Psalmista : *Quærite Dominum, quærite faciem ejus semper* (Psal. CXXV). Et in Cantica, anima liquefacta surgit, et quærit per plateas et vicus civitatis quem diligit. Neque igitur stylo inveterato, neque animo scribæ vobis. De his hactenus.

De statu autem nostro significo vobis, quod guttæ rostræ quasdam recenter sentio guttas. Cætera nostra, Deo cooperante, in omni prosperitate sunt. Theobaldum concorditer in abbatem vobis substituumus (6), et fratrem Joannem in omnibus ipsi obedientem effecimus; si tamen cum gratia vestra remanere poterit, quod omnino consulimus. Quid enim valeat, ubi est nobiscum, certi sumus. Quid vero apud vos facturus sit, nescimus. Certa vero pro incertis sunt relinquenda. Missale nostrum mitto vobis, et breviarium fratris Lucæ misimus. Quod vos supra modum in cibo et potu affligitis, non approbamus. Si nobiscum vivere et mori desideratis, non festinetis ad mortem, quia nescitis quid paritura sit crastina dies. Omnia possibilia sunt apud Deum, qui desiderium pauperum frequenter exaudit.

EPISTOLA XCVI.

AD TUSCULANUM EPISCOPUM.

[IX, 6.] TUSCULANO EPISCOPO (7), PETRUS ABBAS Sancti Remigii.

Ignis divinus non minus est perpetuus, quam in hostiis Deo dicatis sanctificandis sanctus. Hinc est quod in altari, ubi tam holocausta quam sacrificia, quotidie ad expiationem peccatorum Deo immolantur, jugis et perpetuus ardet. Quid autem hoc est, nisi quod Apostolus ait : *Charitas nunquam excidit* (I Cor. XIII). Nam pura a simulatione, munda a sæculari ambitione corda, Christi acceptabilia sunt altaria, sive templa. Forcipe igitur litterarumstrarum suscepi in aureo thuribulo honorum verborum sacras evaporationes jamdudum succensæ formacis ex mutua inter nos visione et allocutione. Deo gratias, quia non inveni aquam crassam imminutæ dilectionis, sed ipsum ignem, non fumantem, sed flammantem in penetralibus tanti domini et amici. Putabam illum suffocatum cineribus tantarum sollicitudinum, et varietate succedentium occupationum. Præterea causam et questionem gravissimam adversum vos habebam, si justum habuissem judicem. A quo enim primordia cognitionis et dilectionis cum abbate Sanctorum Crispini et Crispiniani piæ memoriæ habuistis, nisi a nobis? Quare

JACCOBI SIRMONDI NOTÆ.

(6) *Theobaldum vobis substituumus*. Abbatem scilicet monasterii SS. Crispini et Crispiniani, cui ante præfuerat

(7) *Tusculano episcopo*. Petro. Petrum de Pavia,

hoc est Ticinensem, vocat Rogerus Hovedenus, de absolutione agens Willelmi regis Scotiæ per Lucium III, anno 1182.

ergo de nostro bono opere nos lapidastis? Annon lapidastis, quem tot amaritudinibus et afflictionibus de ejus absentia concussistis? Annon Jacob furtum Laban de filiabus suis fecistis? Forte furtum non negatis, sed pium appellatis. Sed si furtum, quomodo pium? si pium, quomodo furtum? Probe autem furtum. Nam furtum est contractatio rei alienæ invito domino. Romam certe ad concilium non ivisset, nisi illum misissem. Præter spem, et præter voluntatem meam illum retinuitis, et fratrem et parem vobis fecistis. Hoc tamen nec illi, nec nobis placuit. Mallet cellam Montis Dei incolere, ut frequenter mihi scripsit, quam episcopalem cathedram tenere. Quid igitur? Deus qui omnia conclusit, et meas querimonias prævenit, faciendo quod facere pie et misericorditer consuevit. Prævenit illum benedictionibus suis, et quem olim amicum et fratrem in terris habebamus, nunc dominum et sanctum in cælis veneramus. Miracula enim, quæ facit Deus, testimonia credibilia sunt sanctæ conversationis ejus. Itaque digitum superpono ori meo.

EPISTOLA XCVII.

AD BERNEREDUM ABBATEM S. CRISPINI.

[v, 1.] Charissimo amico suo BERNEREDO abbati Sancti Crispini (8); frater PETRUS humilis abbas S. Remigii, semper bene valere.

Chariora mihi forte et utiliora sunt spatia nocturnalia quam diurna. Siquidem diurna accersitis hinc inde et contra ductis copiosarum occupationum cattervis, animam meam de manibus meis tollunt, et me mihi tam violenter quam fraudulentè assidue subtrahunt: hiemales autem noctes sua prolixitate non fastidium, aut tædium, sed interdum duplex beneficium conferunt. Tribuunt etenim corpori requiem, et animæ renovant vetustatem. Addunt insuper licentiam revisendi cœlestia, sua penetralia inquirendi, nec non et amicorum reminiscendi. Dicunt animæ cogitationibus sive meditationibus: *Vacate et videte quoniam suavis est Dominus (Psal. XLV)*. Ducunt etiam sua quiete et silentio animas usque ad tertium cœlum, dum extra mundum, extra carnem, supra animam, ad regales sedes omnipotentis Verbi sancta desideria provehunt. Statim filium hominis ad abyssos humanarum infirmitatum humiliter inclinando pacata consideratione deponunt. Quis autem dum sua revolvit, amici negotia negligit? Plura de hac materia vobis libenter scriberem, sed scriptor noster frater Hugo, abrepta brevi chartula, propter finem chartæ finem fecit scripturæ nostræ. Vobis tamen breviter tangere verbum illud, quod mandastis per fratrem Joannem, et sic respondere, ut dicatis illi dominæ et cognatæ nostræ: Terra in conspectu vestro est, potestis bene facere et male.

JACOBI SIRMONTI NOTÆ

(8) *Berneredo abb. S. Crispini*. Apud Suessiones, ut sequens epistola docebit. Duo sunt in ea civitate Sancti Crispini cœnobîa, Benedictinæ familiæ

A Sed melius est benefacere, quam male, quia benefacere sequitur gratia et gloria, malefacere vero pœna et pœnitentia. Dicite ei: *Melius est modicum justo super divitias peccatorum nullas (Psal. XXXVII)*. Dicite, inquam, ei, quia nobilius est minora a devotis gratanter accipere quam ab invitis insolenter majora exigere. Valet, et pro nobis orate. Boamundus dicit vias pessimas esse. Servate nobis litteras istas.

EPISTOLA XCVIII

AD BERNEREDUM ABBATEM ET FRATRES CONVENTUS SS. CRISPINI ET CRISPINIANI.

[v, 2.] Unicis amicis et fratribus BERNEREDO venerabili abbati et sancto conventui Sanctorum Crispini et Crispiniani, frater PETRUS humilis abbas S. Remigii, dies solennes et festivitates præclaras.

Non est mihi datum desuper in præseti vobiscum sabbatizare Kalendas præcipuas in natalitiis pretiosorum martyrum vestrorum. Unde quia non quod volo hoc ago, sed quod odi illud facio, pœne irascor detentionum mearum funiculis, qui difficile solvuntur contorti, nec triplici tantum, sed multiplici connexionè occupationum concatenatarum. Unum tantum quod vix residuum est mihi facio. Scribo itaque amaritudines meas, quas quotidie in distractione et distensione spiritus mei experior, dicens Deo: *Quare posuisti me contrarium tibi, et factus sum nihimelipsi gravis? (Job. VII)* Ecce nunc vitulus saginatus immolatur Suessionis apud sanctos martyres Crispinum et Crispinianum, ecce symphonia et chorus, ecce amicorum ibi sanctus conventus, et ubi ego, et quid ego? Nec saltem hæc compunctionis pro peccatis meis conceditur. Servate tamen et mitite, amici charissimi, partes nobis de oleo exultationis vestræ, de adipe et pinguedine visitationis supernæ. Sufficiet enim copiosa gratia de mensa dominorum vestrorum nobis et vobis, quia sicut animabus suis non pepercerunt propter Christum usque ad mortem, sic Deus gratiam præmiorum exæquans gratiæ meritorum, non est quod neget orantibus pro salute animarum. Jam siquidem de se securi, pro suis veneratoribus adhuc sunt solliciti. Adsunt procul dubio passionum suarum recitatoribus, et præcipue imitatoribus. Orate ergo sicut pro vobis, sic et pro nobis, quia nullum est detrimentum orationis, si pluribus impertiatur, cujus natura est eo magis abundare in effectu, quo amplius se dilataverit in affectu. Valet

EPISTOLA XCIX.

AD EUNDEM.

[v, 3.] Domino et amico charissimo BERNEREDO abbati Sancti Crispini, frater PETRUS humilis abbas S. Remigii, suis in omnibus, se ipsum per omnia. Quoties in manu sumitur chartula vobis dicanda,

utrumque. Unum S. Crispini majoris appellabant, de quo hic sermo; alterum S. Crispini in cavea. P. Berneredo autem abbate plura epist. 94.

toties mens repletur, etsi ante fuerat bonis omnibus vacua. Cum tumultu namque et inpetu magno rex innumerabilis diversarum materiarum egredi accelerantium in ostio exeundi sese impingit, alia dicente: Prior ego amicum salutabo, alia illam transiliente, atque ramum olivæ præferente in ore, amici amplexus priores pertinaciter præripiente. Rebecca in utero suo miratur duorum fratrum, imo gentium duarum hæc intestina et plus quam civilia bella. Sed quid mirum, si ubi corpus perfecti et consummati amoris, illuc congregantur aquilæ alternarum affectionum sive motuum animi, ut contendant non intrare, sed exire per angustam portam? Forte quod ait Laban, in terra sua consuetudinis esse, ut priores, licet lippæ, filię tradantur ad nuptias, contingat ut Rachel, miræ pulchritudinis et amantissimi decoris, non agat choros saltationis, imo salutationis, ante Liam primogenitam suam, sed in ultimo sequatur cum Joseph et Benjamin. Semper enim meliora, digniora, et saluti viciniora non tanquam sæces in fundo calicis residunt, sed tanquam cibi delicatiores, ut fastidium removeant, et appetitum renovent, in extremis apponuntur, quia melior est finis orationis, quam principium. Hæc in me ipso, hæc in amico desidero, ut nova semper sint, et nunquam veterascant desideria vestra, et semper sequamur ad palmam supernæ vocationis, obliti quæ retro sunt. Non enim tam quatenus perveneris pensare debes, quam quo pergendum, et peregrinationis meta figenda, atque trahendus funiculus. Sic audio te facere, et valde congratulor. Ne tamen nimis extendas et protendas funiculum, cave rupturam. Melius est enim tendere, quam rumpere. Est modus in rebus. Ne quid nimis. An invideo, quia cito et bene curris? Nequaquam. Amo cursum, sed timeo defectum. Virtutes non bene colligit, qui matrem virtutum spernit. A stirpe virtutum degenerat virtus, quæ lineam temperantiæ non servat. De his hæcenus.

Cæterum ineptias nostras quia, ut audiavi, intemperanter desideras, volo tibi exponere quæ sint modo negotia nostra, et cui ad præsens labori humeros supposuerim. Successor ille noster (9) Cellensis abbas, quia non bene multiplicavit, imo non fovit ova, quæ illic reliqueram, sed conculcavit imperfecta, destruxit autem perfecta, ultra dissimulare non possum; sed aggredior tentare et probare, utrum Deus respicere dignetur priores meos labores, illum vel prorsus amovendo ab abbacia, vel saltem corrigendo a stultitia sua, et in melius commutando. Pene omnes priores necum sunt, et ut credo, triginta vel amplius de fratribus. Ora ut Deus propitiatur

A mihi, et domui illi. Frater Hugo ista debuit scribere, et in sero promisit, sed tandiu dormivit, quandiu ista frater Henricus scripsit. Habet enim oculos nullos. Effert tamen bonitatem et pietatem vestram sibi exhibitam, usque ad cælos, et usque ad nubes. Valet, quia deficit pergamenum.

EPISTOLA C.

AD FRATRES CELLENSES.

[v, 7.] Charissimis fratribus (10), filiis et amicis Cellensis monasterii, frater Petrus Sancti Remigii dictus abbas, salutem in Domino.

Præsenti epistolæ delegavi supplere in sancto conventu vestro, fratres et filii charissimi, si quid negotii est, quod ageret præsentia nostra, si adesset. B Põterit enim tutius proponere sufficienter et inso- lenter, quod nec inutile sit acquiescentibus, nec scribenti criminosum. Undecunque siquidem et de quocunque agere velim, oculi fascinantes non desunt, perverse interpretantes, maligne arbitrautes ea, quorum nec rationem attingunt, nec finem apprehendunt. Ipse autem ego Deum constituo arbitrum et iudicem omnium quæ sunt ab ipso, veraciter diffiniendum quod est ambiguum, efficaciter executioni mandandum quod fuerit sententia diffinitum, et tenaciter servandum quod ex labiis eius semel fuerit prolatum. Per ipsam igitur contestor hunc solemnem vestræ fraternitatis conventum, ne a memoria vestra elabatur difficilis ille congressus sapientiæ et insipientiæ, iustitiæ et iniustitiæ, in quo graviter, sed fortiter desudastis, quidam fideliter proficientes et constanter perseverantes, quidam deficientes et retro abeuntes, quorum gloria in confusione ipsorum, qui Deo, et mihi, et vobis mentiti sunt. Jam Drogo eiectus est, ne dicam draco, qui se terram et cælum non solum concussurum, sed etiam evulsurum armis Judæ proditoris, id est pecunia publice minabatur; nescio si adhuc tertiam partem stellarum post se trahat; unum scio, quod de prædestinatis nullum Deo juvante absorbebit. In causa tamen ista, quia Dei est, nihil usurpet sibi stупpa nostræ fragilitatis, insultando his qui occupati bello non interfuerunt, vel ex adverso steterunt. Exsultandum quidem cum tremore, non insultandum contumeliose in operibus Dei, quia semper Dei iudicia suspecta sunt, et nunquam caput erigendum, dum in nubibus consignata, sollicitos non securos homines, tam in prosperitate, quam in adversitate faciunt. Sit itaque timor Dei in vobis, et apponite cor in his quæ de Drogone facta sunt, ne similia faciatis, quia non similia, sed pejora paterecimini. Est proverbium: Excalda-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(9) *Successor ille noster.* Drogo, qui Cellæ abbas Petro ad S. Remigii præfecturam migranti successus, gradu postea ob rem male administratam deiectus est, ut scribit epistola 100.

(10) *Fratrib. Cellensibus.* Prioribus et monachis.

qui eiecto Drogone convenerant ad novi abbatis electionem. Quare archiepiscopus, cuius consilio agendum monet, Senonensem intelligit. Electus porro est post Drogonem abbas Girardus

tas equam timet. Spiritu igitur paracletico totum negotium, et domini archiepiscopi consilio, atque viris religiosi et sapientibus, salva libertate electionis vestrae, committite. De mea vero voluntate nulla sit quaestio, quia nunquam discordabit a gloria vestra, ab honore vestro, et ab utilitate Ecclesiae vestrae. Interim refloreat in vobis ordinis sancta observatio, silentii virtus, lectio claustralis, capituli rigor, psalmodiae tenor, unitatis compago, hospitiu[m] devota susceptio: et quicquid de justitiae et honestatis prosapia in exterminium evanerat, ad propriam conscientiae vestrae sedem feliciter redeat. Scriptura enim mandatum domini sui eloquitur succincte, constanter et fideliter, nihil detrahens de injuncto mandato, nihil addens, non cedens fascinatis, non credens adulatoribus. Pro eodem habet, si laudetur, aut si vituperetur. Quia igitur plures scio solere instanti insidiari, ut me capiant in sermone, potius elegi verba nostra scripto mandare, quam inconsiderata elocutione profundere. Valet.

EPISTOLA CI.

AD BERNEREDUM ABBATEM S. CRISPINI.

[v, 8.] Amico suo charissimo BERNEREDO abbati Sancti Crispini, frater PETRUS abbas Sancti Remigii, salutem.

Quaerenti mihi materiam unde tibi scribere exordiar, vix una de grege innumerabilium se sequens occurrit, aridens quidem prima fronte, sed vultu demittens in recessu vel recessu praesentiae nostrae. Quæris quænam sit ista materia tam blanda in exordio, tam religiosa seu timida in supremo? Certe fama gloriae tuae hæc est, quæ amicis tuis jucunda et exhilarata facie civitates, castella, vicos et plateas discurrit et circuit usque ad palatium regis, usque ad reginae thalamum, usque ad comitissae nostrae (11) cubiculum. Tempora quoque habitu religioso, vultu modesto perambulat: archiepiscopos, episcopos, abbates, clericos et milites sibi concilians, et ad venerationem suam non mediocriter inclinans. Sed timendum, ne sol tanti splendoris, tantorum radiorum, vergat ad occasum, et dicatur: *Ad vesperum demorabitur fletus, et ad matutinum latitia* (Psal. xxix). Quantum enim gaudii de sanctitate et justitia amici in amicorum amicis profluit, tantum meroris et doloris in evaporatione sive exinanitione earundem virtutum circa eosdem residet. Video, video cogitationes tuas ad se ipsas tumultuantes, et quare amicus tuus talia tibi scribat, sollicitissime revolvere. Ti-

midæ enim sunt cogitationes tuæ. Ne sis sollicitus, bone amice, res salva est, signacula clausa sunt. Aquilo durus ventus non congelavit continentiam, charitatem aut opinionem nostram. Qualem te habuimus, talem te habemus et semper habituri sumus. Huic quoque praesentium lateri, si quid ex his imputandum, imputa: qui non solum scribere compulsi, sed talem materiam praescripsit. Revocavit enim ad memoriam illa magnifica praeconia, quæ auribus nostris instillaveras, quando ab illa solemnitate Trencensi, quantum vacuatus propria et bona conscientia, tantum inflatus vana lætitia rediisti. Dixisti enim te præ aliis exceptum et receptum a Trencensium comitissa, invitatum ad epulas, glorificatum in mensa, in omni postulatione exauditum, et cum longa cauda gloriae reversum. Cave caudam, cum tam omnis laus, quam omne vituperium in cauda, id est in fine terminetur. Dico autem, quem te ipsum facis? Si hæc facis, manifesta te ipsum mundo et nobis. Si enim propheta es in Israel, veni ad nos, ut ipsis rebus experiamur potentiam, prophetiam, et virtutem tuam. Signis enim quæ in patria tua facis, non credemus, nisi te virum, cujus spiritus in naribus, ex fructibus cognoverimus. Decurtata tamen est gloria tua, quia non fecisti pacem inter archiepiscopum et adversarios (12) suos. Valet.

EPISTOLA CI bis.

AD PRIOREM ET CONVENTUM SS. CRISPINI ET CRISPINIANI.

[VIII, 18.] Priori et conventui Sanctorum Crispini et Crispiniani, PETRUS abbas Sancti Remigii

Si quod consilium, si quod solatium, si denique consolatio ulla in me est, sine invidia vobis communicare debeo; et tam in vobis novellas plantationes, quam frugiferas arbores quacunque stillicidio nostrarum exhortationum rigare desidero. Vicarios siquidem affectus erga vos absentis dilecti et charissimi nobis abbatis vestri viscerali sollicitudine in ejus recessu me excepisse reminiscor. Visitare itaque vos affectuosa charitate in vobis habeo; sed concurrentium causarum retardat concatenatio, et ægra aeris et itineris contemplatio. Suppleat littera, quod non valet praesentia. Universitatem igitur vestram, filii charissimi, alloquor, et in Domino commoneo, ne quis de vobis vapor sinistri rumoris erumpat, ne odor suavissimæ opinionis excidat, ne districtio ordinis aliquatenus tepore aquilonari perefluens evanescat. Facilius enim potestis servare quod tenetis, quam recuperare

JACOBI SIRMONTI NOTÆ.

(11) *Comitissae nostrae.* Quæ paulo post Trencensis comitissa. Maria nimirum Ludovici regis filia, uxor Henrici comitis.

(12) *Inter archiepiscopum et advers.* Henricum Remensem et canonicos. Graves namque inter eos discordiæ fuerunt; ad quas sedandas suam quoque

operam contulit Alexander pontifex, cujus de ea re binas epistolas ad Henricum archiepiscopum, et ad Ludovicum regem illius fratrem vidimus in Bibliotheca Ecclesiae Remensis. De iisdem etiam tuius Remensibus agit et Saresber. epist. 214.

quod amiseritis, vel acquirere quod nunquam possedistis. Præveniente autem et præoperante Dei gratia, et adjuvante boni Patris vestri sancto exemplo atque doctrina, cooperantibusque vestris studiis, triplici, imo multiplici splendore supernus radius intrinsecus et extrinsecus, congregationem vestram illustravit religione, opinione et temporalium possessione. Hanc Isaac benedictionem dedit Jacob heredi suo. *Det, inquit, tibi Deus de rore cæli, et de pinguedine terræ abundantiam (Gen. xxvii).* De rore cæli pullulat claustralis religio, et sanctitatis fragrans optime suavis opinio. De pinguedine terræ frumenti, vini et olei exuberans fecunda possessio. Hæc gratia gratos, non ingratos, Deo faciat. Humilia, non inflata pectora, certe gratia inhabitat; aut fugit inflationem. Æquat inæqualia, frangit excelsa, elata tollit, aspera emollit, fracta consolidat, ficta respuit, dispersa congregat, congregata conservat, hominem ad Deum elevat, Deum ad hominem inclinat. Hæc decurrit a throno gratiæ ad thronum sanctæ conscientiæ, et facit germinare fructus tricenos, sexagenos et centenos. Hanc quamvis erogare vobis non possum, tamen rogare possum. Hæc ergo vobiscum et in vobis sit semper. Amen. Orate pro abbate vestro, et pro nobis. Fratrem Joannem, cui cura est de omnibus, specialiter commendo.

EPISTOLA CII.

AD ABBATEM S. CRISPINI.

[VIII, 17.] Abbati Sancti Crispini PETRUS abbas Sancti Remigii.

Mira veri amoris natura: ignea siquidem est, et tamen contra ignis naturam acrius fervet in amicis remotis, quam sub oculis constitutis. Quæris quare? Quia sollicitudo ministra dilectionis quasi jacet, dum quod amat videt; currit vero cum assiduo impetu mordens animum propter absentem amicum. Ubi est, inquiens, quem diligit anima mea? Vivitne? sospesne est? estne tristis, an lætus? estne timens, an securus? estne de me sollicitus, an ad se intentus? estne indigens, an copiosus? Hac fuscinula corbones suos amor movens, et commovens, auget flammam, calorem multiplicat; medullam ossium liquefacit, et post dilectum longa reste sollicitum trahit animum. Trahit, inquam, fortius, dum longius subtrahit. Sic Tobias pater et senex, morantem filium suspirans gemit, accusans se non potius excessisse pecuniæ damnum, quam pro ipsa misisse vel amisisse filium. Silenter et suaviter dormit dilectio, cum nullis evagatur excursibus quærens de statu amici amicalis sollicitudo. Experto credendum est. Duros, imo acutos aculeos visceribus nostris infligit

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(13) *Canon. S. Timothei.* Basilicæ SS. Timothei et Apollinaris, in urbe Remensi, cujus sæpe mentio apud Flodoardum. Hujus ecclesiæ præbendas concedebat abbas S. Remigii, ut docet Alexandri epist. 7.

(14) Vide epistolam 20. Eskilus, etsi archiepi-

PATROL. CCII.

A absentia vestri, quorum punctiones non eram expertus, dum præsentem haberem, dum frequenter audirem. Præ cæteris unum habeo non vobiscum, sed adversus vos, quod intemperanter vivitis, non excedendo mensuram justam vivendi supra, sed infra. Sententia enim quæ dicit: Ne quid nimis, plus et minus redarguit. Amplius edere voracitatis est, minus hypocrisis vel avaritiæ. Apostolus scit abundare et penuriam pati. In omnibus instructus est ad regulam vivere, qui neque ad ima curvatur, neque ad superiora distenditur, sed recto cursu bene tenditur.

EPISTOLA CIII.

AD ESKILUM LUNDENSEM ARCHIEPISCOPUM.

[v, 5.] Domino suo et amico charissimo ESKILU Lundensi archiepiscopo, frater PETRUS humilis abbas Sancti Remigii, salutem et devotionis obsequium.

Suavissimus odor miserationum vestrarum non solum præsentem recreat afflatu delectabili, sed etiam absentes et remotos attrahit ad se, spe nimis dulci quam inconfusibili. Quis enim vestra expetivit suffragia, et inconsolatus recessit? Quis ad ostium vestrum pulsavit, et non aperuistis ei? Quis de manu vestra benedictionem petens, tanquam de thesauris opulentissimis copiosam non retulit? Inter cæteros itaque, et de cæteris unus est T. præsentium lator, quem tot pericula itineris, tot difficultates ad vos perveniendi non exterruerunt, nec retinuerunt, compellente et instigante illum tantum laborem insumere fama, quæ de vobis ubique terrarum diffunditur. Non equidem rerum inopia, non abjectio et vilitas inter suos, evomuit illum in terram vestram, cum et canonicus Sancti Timothei (13) sit, et frater Hildoini, vicedomini et canonici Sanctæ Mariæ Remensis. Rogamus igitur, ne frustretur spe sua, ne quando apud se poenitens, et dolore cordis intrinsecus tactus dicat: Periit opera et impensa. Ego cum toto conventu Beati Remigii vester sum, et pro vobis orationem fundimus ad Deum, ut sanctissima anima vestra thesauros, quos in cælo posuit per manus pauperum in exitu suo reperiat, et bonis domus Dei repleta cum sanctis angelis æterna lætitiâ congaudeat. Valete.

EPISTOLA CIV.

AD EUMDEM (14).

Æternas et antiquas venas misericordiarum et benedictionum suarum profusa in omni largitate divina gratia his temporibus, licet charitas multorum refrigescat, nondum exclusit. Quamvis enim re-

scopus erat in Dania, Sueciæ tamen etiam ecclesias procurabat, quia archiepiscopus Lundensis ex Adriani IV papæ decreto, quod Eskilo ipsi concessum est, primas erat regni Sueciæ. Propterea ergo et Fulconem Estonibus episcopum creatur.

conditos et labentes sinus gratiæ in mentibus multorum fidelium Deus in Ecclesia sua adhuc retineat; vos præcipue tanquam lucernam super candelabrum positam, oleo multiplici perfudit, unde multæ areolæ ecclesiarum, episcoporum, pauperum, viduarum, tam suaviter quam abundanter irrigantur. A multis siquidem retro temporibus, non in vacuum sive gratiam, sive pecuniam Dei excepistis, ligando illam in sudario, vel infra domesticos parietes recludendo. Quis enim ad vos accedens vestram non sensit benedictionem? quis quantumlibet tepens, audiens vel videns conversationem vestram, manum egenis expositam, ostium viatoribus patens, iudicium et iustitiam æqua lance, causam non personam discernens, omnemque reliquam actionum et sermonum vestrorum regionem perlustrans, non calefactus, non melioratus, non bene instructus abiit? Deo gratias, qui juxta consuetudinem suam gratiam pro gratia superabundare facit in vobis, ut melior sit finis orationis quam principium, et ut exitus matutini et vespere delectabiles flant. Adhuc enim stillant manus vestræ aromata Dei, quæ de thuribus sanctorum, per manus angelorum, in incensum suavitate naribus sedentis super thronum gratiæ referantur, quatenus in æterna tabernacula vos recipiant, qui de bonitate et beneficiis vestris in terris sustentati, per gratiarum actionem in cælo jam sunt recepti vel adhuc recipiendi. Pauper iste episcopus domnus Fulco, quem per Evangelium in Christo ego genui monachum, et vos episcopum, de magnificentissima liberalitate vestra Deo gratias nobiscum refert, exponens quod sustentamentum vitæ et peregrinationis suæ vos habet, et semper habiturum confidit. Scitis, domine Pater, quam duram provinciam sortitus sit, et quod animam suam in manibus suis posuerit, potius mortem semper expectans, quam longam vitam. Scitis etiam, quia qui prophetam in nomine prophetæ recipit, mercedem prophetæ recipit. Unde remittimus eum ad vos, et commendamus eum Deo et vobis. Retinuimus eum siquidem malo tempore, remittimus autem bono et congruo, ut visitem messem, utrum matura sit ad metendum, an immatura ad laborandum. Manuum siquidem misit ad aratrum ope vestra et opere, ad Christianitatem dilatandam, et horrea Dei fertiliori segete implenda. Vestrum enim, vestrum est, quid-

A quid incrementi provenerit ex labore ipsius, quia et de vestro vivit, tanquam operarius Dei et vester: et ad gloriam vestram respicit atque coronam, quodcumque Christo acquirere potuerit. Non igitur obturandum est os bovi trituranti, neque palea subtrahenda.

EPISTOLA CV.

AD EUMDEM (15).

[VII, 6.] Vacillans fluctuatione inter spem et delibationem, ultra se intra metas patientiæ non potuit continere verus amicitiae affectus. Suadebat spes quotidie, diligentissimum et dilectissimum dominum et amicum statum suum renuntiatum. Urgebat deliberatio, nil immorandum ad quærendam certitudinem de incertitudine adversi casus, qui dicebatur oppressisse tantum dominum. In his itaque procellis usque ad lassitudinem animo laborante, et diutius pensante quid inde potius esset eligendum, communicato consilio cum dilecto filio vestro abbate Sanctorum Crispini et Crispiniani, festinavi mittere ad vos nuntium nostrum, ut sciremus quomodo tentaverit vos, et probaverit dominus, tam in mari quam in terra. Nam parumper laxavit frenam leonis rugientis, quæ tenet in manu sua; sed nec rupit, nec solvit. Siquidem si Deus solvisset, aut diabolus rupisset, aqua nimia vos absorbuisset. Ad torporem itaque, si quis in vobis, aut in vestris erat, excitandum juste passus est dare fremitum; ad ostendendum erga vos filialem affectum, pie reclusit ora leonem, et maris ferocem tumultum. Non dormivit Dei iustitia, nec se elongavit divina clementia. Impugnari voluit diabolus, sed sola peccata purgavit Dominus: fidem puram, devotionem sanctissimam offuscare voluit princeps tenebrarum; sed Deus qui lux est, et tenebræ in eo non sunt nullæ, de camino clariorem extraxit, et aurum suum pretiosius reddidit. Si superest dilectus noster Crispinus, attentissime illum vobis commendamus, et filium Joannis Burgensis nostri, et omnes quos vobiscum duxistis. Dilectissimus vester abbas Sanctorum Crispini et Crispiniani salutatur vos. De his quæ apud nos fiunt, suggero Domino meo, quia satis prospera sunt. Senonensis archiepiscopus factus est Remensis (16): magister Joannes Saresberiensis, quondam clericus noster, factus est episcopus Carnotensis (17). Conventus noster

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(15) De Eskili naufragio, quod in Danica navigatione passus est, scribit denuo epistola sequenti.

(16) *Senonensis archiep. f. e. Remensis.* Willelmus Theobaldi Magni filius. Vetus Chronicum anno 1177: *Willelmus Senonensis archiepiscopus a clericis Remensibus postulatus, mortuo Henrico Ludovici regis germano, qui per annos xiii Remensem ecclesiam palatii, turribus et aliis munitionibus insignissime illustravit, regendam papa Alexandro assentiente suscepit.*

(17) *M. Joannes Saresb. f. e. episcop. Carnotensis.* Anno 1177, ut est in supplemento Sigeberti. Castigandus ergo episcoporum Carnotensium

catalogus; qui Willelmum Joanni et Petro nostris postponit, cum præire debeat. Nam Roberto, qui obiit anno 1164, successit Willelmus. Hic quarto post anno archiepiscopatum Senonensem adeptus, Carnotensem quoque retinuit, consecratusque est anno 1168; de cujus ordinatione tacito nomine Saresberiensis sub finem epist. 235, et Robertus S. Mariani monachus in Chronico. Idem denique ad Remensem cathedram, ut paulo ante dictum est, translatus, Carnotensem Joanni hoc anno reliquit. Joannis successor fuit Petrus noster anno 1182, Petri Reginaldus anno 1187. Ad Reginaldum electum exstat epistola Stephani Tornacensis, cxxxvi quæ hæc omnia confirmat: *Ut sicut prædecessores*

semper orat pro vobis. Joannes Burgensis multum A salutatur vos.

EPISTOLA CVI.

AD EUMDEM.

[VII, 13.] Londensi archiepiscopo, PETRUS abbas Sancti Remigii.

Imago vestræ dilectionis impressa et expressa stylo ferreo in ungue adamantino cordis nostri viget, et in eo vigere non cessabit. Radicem namque misit deorsum, quam irrigare non cessat jugis et quotidiana recordatio benignitatis vestræ ad amicum, ne dicam ad servum vestrum. Totum enim occupat gratia et amicitia, excluso et expulso timore, tanquam mercenario. Inde est, Pater reverentissime, quod in oblatione primitiarum mearum B Domino vivo et vero, vestri quoque memoriam ejus propitiationi pro posse quotidie repræsentato. Rediit ad nos magister Crispinus, marina potione non parum amaricatus, vestro tamen beneficio aliquantum recreatus. Inter cætera retulit nobis duram historiam naufragii vestri, in qua elatione sævissima mare adversum vos intumuit, ventus immoderatus navem ferocissime percussit, tempestas paulominus absorbit. Recordor, Petrum in fluctibus ambulans, et ventum validum contra illum venientem, Paulum tertio naufragantem, Jonam absorptum a bellua, quæ tamen illum retinere non potuit. Domine Jesu, ubi eras? manum auxilli quare tunc subtrahebas? nisi forte ut de reliquis calicis tui, quem cum in passione gustasses bibere noluisti, ministri tui et sequaces de eodem misto portionem, sive potionem, quæ sibi contingebat, ad recuperandam sanitatem, imo hæreditatem [sup. biberent].

EPISTOLA CVII.

AD EUMDEM.

[VII, 17.] E. Lundensi archiepiscopo (18), PETRUS abbas Sancti Remigii.

De duobus oculis meis, alterum ad me retineo, alterum frequenter ad vos, Pater et domine charissime, retorqueo. Qui meus mihi remanet, quid in me videt? Certe plura, quibus condolet, quibus illacrymatur, quibus usque ad nimiam suffusionem turbatur. Certe reptilia, quorum non est numerus; D certe gentem illam nefariam, quam Ezechiel vidit depictam in pariete domus, quam jubente Domino effoderat. Ad ultimum, quædam ineffabilia non profunditate mysterii, sed enormitate corrupti animi. Sed quando ista cernit oculus? Quando incurvatur ad suas fæces revolvendas, quando lucernam accen-

dit et evertit domum quærens drachmam perditam, quando scissuras in muris Jerusalem et ruinas respicit, si forte cum Zorobabel et Esdra reparare licitum sit. Occurrunt vestigia erucæ, locustæ, bruchi, rubiginis, quæ devoraverunt universa speciosa deserti, pilosi, onocentauri, ululæ, simiæ, et omnium generis phantasmatum grandis silva. Si quando autem idem oculus sursum palpebras exerit, et cælum aspexerit, videt Dominum innixum scalæ, vocantem et expectantem male soporatum, et dicentem: *Surge qui dormis, et exsurge a mortuis* (Ephes. v), et: *Lazare, veni foras* (Joan. xi), et: *Adolescens, tibi dico, surge* (Luc. vii), et: *Puella, surge* (Marc. v). Porrigit quoque manum Petro naufraganti, occurrit in via Saulo spiranti minas et cædes in discipulos Domini: prodigo filio revertenti, stolam, anulum et calceamenta restituit, convivium et vitulum immolat, et misericordiarum suarum silvam condensam fugientibus et ereptis de laqueis ferreis ad sese refoventium offert. Hujusmodi collyrio relevatur turbatus de se ipso ad se ipsum oculus. Jam illum convenio oculum, qui de vobis amicabilem sollicitus, lustrat vias nostras et studia ab adolescentia. Dic mihi, bone ocule, de amico nostro quod occurrit, quod sentis, quod intelligis. Non sine multa fatigatione, inquit, gesta ejus recolo, quia aliquando vidi illum supra nubes ambulans, et usque in densissimam altitudinem evolans. Quis gloriam illam, quis potestatem, quis dominationem, quis rerum omnium opulentiam, quis erogationes et donationes tam largas, tam irnumeratas enarrare sufficiat? Quis enavigationes, quis marina pericula, quis insidias magnorum latronum dicat? Tandem Lucifer ille, qui mane oriebatur, qui inter astra Dei solium gloriæ et archiepiscopatus tenuerat, non sicut fulgur de cælo cecidit, sed sicut filius hominis semetipsum exinanivit, formam pauperis assumpsit, principis mundi exuvias rejecit; ut si Laban Jacob insecutus fuerit, idola sua apud illum non inveniat, et cum Domino, saltem cum beato Martino dicat: Nihil in me reperies, inimice. Ecce sic humiliatus in Claravalle spicas recolligit post terga metentium, non glorians de labore, sed se humiliatus de impossibilitate. Voluntate quidem currit, et charitate cum prioribus et juvenibus, sed ætate et infirmitate sortem habet cum novissimis, ut sit novissimus vocatione, primus remuneratione, quia apud patremfamilias, cujus universæ viæ misericordia et veritas, non est potior remuneratione qui prior tempore, sed prior denarii acceptione, qui posterior labore et tempore.

JACOBI SIRMONTI NOTÆ.

vestri Carnotenses episcopi, præcipue Dominus noster, id est Willelmus Reginaldi avunculus, tum Remensis archiepiscopus superstes, et post eum bonæ memoriæ Joannes et Petrus episcopi nobis benevole detulerunt, et vos æquis passibus, si non majoribus deferatis. Item supplementum Siegeberti anno 1177.

(18) E. Lundensi archiep. Qui tum monasticam

vitam inierat in Claravalle, abdicato post annos xli archiepiscopatu. In Gestis Danorum: Anno 1178 Eskillus secundus archiepiscopus Daciæ recessit factus monachus Claravallis. Absalon fit archiepiscopus. Anno 1182 obiit Eskillus archiepiscopus in Claravalle. Quadriennium ergo inibi vixit. De hoc excessu scribit etiam Saxo grammaticus Historiæ Daniæ libro xiv.

Annō ita est? Plane hoc probat Veritas, qui prius A latronem de cruce transtulit in paradysum, quam principem apostolorum Petrum, cui tamen dederat claves regni cœlorum. Pietatis est, parum de meritis præsentem suscipere; securum vero, si necesse sit differre, et citius trepidantem a timore excutere, quam jam subaratum admittere. Ecce, Pater amantissime, ut credo, non me fefellit oculus meus. Hæc enim eadem præter illum multi alii de te mihi dixerunt. Sit itaque pax cum spiritu tuo, sit anima tua cum Deo meo. Sit melior finis orationis, quam principium, quia omnis laus in fine canitur. Totus sum vester.

EPISTOLA CVIII.

AD EUNDEM.

[VIII, 4.] ESKILO Londensi quondam archiepiscopo (19), PETRUS abbas S. Remigii.

Frequens corporis molestia hortatur cogitare de patria, ubi nulla est tristitia. Quanto enim ista infelicior quam patimur, tanto illa felicior quam speramus. Utinam jam littus ejus attingeremus! utinam fluctus istius evaderemus! Circumferimur, periclitamur, naufragia experimur, et exire dissimulamus? Quis non optat portum, ne incurrat naufragium? Quis non præcidit hærentis in salo naviculæ funem, ne sentiat tempestatem? Quis negligit patriam, et amat exsilium? Quis fugit patrem, et sequitur hostem? Gaudeo quia jam tenetis portum, et sedetis ad portam sanctæ civitatis, cujus participatio in id ipsum. Vacillat quidem adhuc navicula nostra, sed spero et exspecto solatium vestrum, cujus per integram amicitiam possideo totum animum. Adjuro vos, si inveneritis dilectum, imo si veneritis ad ejus cubiculum, nuntietis ei quia amore langueo. Credite mihi, si venirem ad porticum Salomonis, ne dicam ad sanctuarium Salvatoris, loquerer pro amico, postularem pro domino meo, pronuntiarem in auribus Domini Sabaoth, et quæ mihi, et quæ per me pauperibus fecistis. Appellarem pium, compellarem justum dicens: *Memor esto verbi tui servo tuo* (Psal. cxviii). Est enim verbum tuum, *quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis* (Matth. xxv). Ecce substantia domini mei Londensis quondam archiepiscopi, nunc pauperis Clarevallensis, per manus pauperum tuorum apud te est. Repende ergo ei vicem, et da ei substantiam tuam, qui tibi dedit suam, tamen quam tu dederas, quam a te acceperat. Amantissime Pater, non dormit neque dormitat in recordatione

vestra cor meum. Clamat, pulsat, statque ad fores nostras: Quando, inquam, videbo quem desiderat anima mea? quando veniam et videbo illum? Via longa est, pedes vix moventur, renes congelantur, et quomodo longe positus amicus videbitur? Quærendum est ergo remedium, ubi primum deest solatium. Pergere nequeo, scribere saltem valeo. Cernere non potest oculus, alloquatur stylus. Currat in membranis littera, quia in membris suis retardatur corporalis præsentia. Referat charta quod non potest lingua. Suppleat imago mortua, quod non valet viva et vera. Syllabæ fortunam nostram nuntient, quia eloquia oris nequeunt; desidero vos videre. Pax Christi et gratia Dei vobiscum semper. Saluto capellanos, et priorem, domnum Gaucherium, et domnum Antisiodorensis episcopum, et Philippum, et omnes amicos nostros. Valet.

EPISTOLA CIX.

AD ARCHIEPISCOPUM LUNDENSEM.

[VIII, 19.] Archiepiscopo Londensi (20), PETRUS abbas Sancti Remigii.

Spiracula virtutum et odora menta suavia sunt et perpetua. Nam nec longævitate veterascunt, nec longinquitate odorem suum minuunt. Ecce vestra Dacia remota est a nostra Francia. Distant enim et moribus hominum, et consuetudinibus, sive situ terrarum. Sed virtus, sive hic, sive illic, nec vultum mutat, nec habitum; nec fructum, nec usum. Species illi una et in Dacia et in Francia. Quorsum hæc? quid ad materiam præsentem attinet de insolubili et immobili vigore et decore virtutis scribere, cum sufficit grates referre vobis pro beneficiis fratri et amico nostro Fulconi episcopo collatis, et quod obsequium suum tartum Dominus tam indigno monacho literis suis porrexit? Sed peccatum reputo falsa dicere, nihilominus et vera tacere. Sicut enim improbus incenditur, aut inflatur, si falso laudetur; sic præditus naturali et gratuita bonitate humiliatur, et fortius ad meliora accenditur, cum ad se et ante se relatione, non adulatoria, sed vera revocatur. Timet enim, ne non sit vel minus sit, quam dicitur. A multis retro annis, Pater charissime, de vestra nobilitate et industria plura audivimus, et quod ferventissimo zelo quæ Dei sunt in vobis et in aliis augmentare studeatis. Tenui fama hoc didiceram, sed cumulum veritatis et certitudinis adjecit charissimus noster et vester, Fulco episcopus. Phinees utinam tam apud vos, quam apud nos

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(19) *Eskilo quondam archiepisc.* Nunc monacho Clarevallensi. Antisiodorensis episcopus, quem extrema epistola salutatur, est Alanus, qui relicto item, ut ante monuimus, episcopatu ad Clarevallenses jam pridem redierat, anno ut Chronicum S. Mariani notat, 1177. Gaucherii etiam ac Philippi monachorum Clarevallensium fit mentio in epistolis Nicolai.

(20) *Archiep. Londensi.* Absaloni, ad quem et

proxima, et Stephani Tornacensis multæ. s. episcopus antea Roskildensis in Dania, Eskilo archiepiscopo abdicanti successerat, ut adnotatum est ad epist. 107. Inde maximus Danorum pontifex dicitur Saxoni Grammatico qui se Absalonis hujus hortatu Danicam historiam aggressum testatur in proemio. Daciam vero pro Dania scribit. recepta plerisque etiam illius ævi scriptoribus consuetudine.

resurgeret; et filii Mathatiae antiqua pro lege Dei A
bella renovarent, et sibi usque ad animas non par-
cerent. Ferventis illius spiritus stillicidium in vo-
bis infundat Spiritus sanctus. Satis dictum sit sapi-
entiam. Pro his quae aguntur in partibus vestris
erga nepotes et amicos praedecessoris vestri, utinam
ea mihi esset apud vos gratia et amicitia, quae apud
illum est; et sicut illi honore, sic dilectione suc-
cedatis. Valet.

EPISTOLA CX.

AD EUMDEM.

[VIII, 20.] Archiepiscopo Londensi, PETRUS ABBAS
Sancti Remigii.

Gratias divinae agimus gratiae de bono odore gra-
tissimae famae vestrae; cujus tam copiosa redundat B
affluentia, ut caelos ascendat, et terras etiam finiti-
mas suaviter respergat. Larga Dei manus de oleo
coelestis promptuarii mensuram bonam, et confer-
tam, et coagitatam, et supereffluentem dedit in si-
num, imo in caput vestrum. De hoc itaque oleo et
lampas propriae conscientiae decenter ornatur, et
lucernae lotius provinciae vestrae sufficienter suffun-
duntur. Scio et pro certo habeo, quod nisi funda-
mentum subesset bonae conscientiae, non sic dilata-
retur, et continuaretur vapor tam lucidae et praec-
larae famae. Germen antiquum praedecessoris vestri
non sub una nocte aruit, sicut cucurbita Jonae, re-
quievit spiritus Eliae super Eliseum, utique Esquilii
super Absalonem. Rigavit quod ipse plantavit, nec C
sufficit rigare, nisi adjeceritis et nova plantare.
Deus itaque incrementum dabit, nec erit utriusque
vestrum labor inanis, ubi superaddit gratiam manus
superni remuneratoris. Nunquam enim Deus frau-
dat operarium suum digna mercede. Uti que et pie
juvat laborantem, et juste remunerat operatorem.
Unde et suum est nihilominus et suum munus. Ne-
quaquam igitur mentitur opus olivae, ubi coopera-
tur donum gratiae. Non cesset itaque operatio, ubi
restat certissima remuneratio. Denique, Pater
amantissime, carbonem vivos et consolatorios instan-
tissime animo vestro suggerat, non solum spes
futurorum, sed etiam ipsa praelibatio, qua jam nunc
memoria vestri traditur et commendatur orationibus
fidelium et sanctorum virorum. Interim ne mira- D
mini, quod ego ignotus et terra remotus jam se-
cundo scribo vobis. Habetis amicos juxta vos et
notos, Fulconem quondam monachum nostrum,
nunc episcopum, qui multis persuasionibus pulsat
me, et compellit vobis scribere. Praesentium quoque
litor, qui vos usque ad angelos Dei extollit.

JACOBI SIRMONDI NOTÆ

(21) *Henrico Rem. archiep.* Qui regis frater et
episcopus Bellovacensis, epist. 21. Frater enim fuit
Ladovici Junioris, et ad Remensem cathedram
translatus est a Bellovacensi.

(22) *Joanni can. et R. cant. Compend.* Viden-
tur in comitatu fuisse archiepiscopi Remensis, qui

EPISTOLA CXI.

AD HENRICUM REMENSEM ARCHIEPISCOPUM.

[I, 14.] Venerabili domino et Patri charissimo
HENRICO Remensium archiepiscopo (21) frater PE-
TRUS humilis abbas Sancti Remigii, se ipsum devo-
tissime.

Cum semper praesentia vestra nobis et toti pro-
vinciae Remensi necessaria sit, quia nunc solito in-
creverunt et intumescunt tribulationes, quae cir-
cumdederunt nos, omnino postulantes rogamus ne
moram faciatis redire ad nos. In absentia enim
vestra cornua sibi assumunt inimici vestri et no-
stri, adeo ut non sit pax ingredienti vel egredienti.
Indifferenter ingrediuntur rapere, vastare et devor-
rare omnia, in quibus manus injicere possunt.
Monacho, clerico, laico, pauperi, viduae, nullique
conditionis miseriae parcunt. Placeat igitur, Pater
amantissime, sollicitudini vestrae inclinare animam
necessitatibus et angustiis terrae vestrae, quae clamat
ad vos et post vos.

EPISTOLA CXII.

AD JOANNEM CANCELLARIUM ET R. CANTOREM COM-
PENDIENSEM.

[VI, 7.] Magistro JOANNI cancellario, et R. canoni
Compendiensi (22).

Tam sedula dilectissimi domini mei archiepiscopi
in pectore meo viget memoria, ut non solum vigi-
lans, sed etiam dormiens frequentissima visione et
allocutione fruar de absente, quod modo non pos-
sum de praesente. Nulla falsitas in sua et nostra di-
lectione, quia benignissimum et dilectum semper
habeo illum patronum. Tam de ipso itaque, quam
de vobis, et omnibus sociis vestris, habetur apud
nos continua et indefessa oratio. De statu autem
nostro et terrae vobis remando, quia in pace sunt
quaecunque ad dominum nostrum pertinent. Unde-
cunque enim bene agitur circa negotia ejus, et ne-
potes sani sunt. Dominus quoque Galerannus stre-
nue agit, et dominus Thomas sacerdos, et magister
Radulfus, nec non et archidiaconus, et omnes amici
vestri. Unum solum est quod nobis deest, praesentia
vestra, et domini nostri, quam rogamus, ut
salvo ejus honore maturetis citius nobis et patriae
restitui. Omnes socios vestros et amicos salutate,
praecipue abbates Belliloci et Sancti Petri de Montibus (23).

EPISTOLA CXIII.

AD PHILIPPUM COLONIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

[I, 13.] Domino suo et Patri charissimo PHILIPPO

Romae profectus erat.

(23) *Abbatibus Belliloci et S. Petri de Montibus.*
Utrunque monasterium ordinis S. Benedicti: illud
quidem in Argona pago diocesis Viridunensis; hoc
vero Catalauni, de quo iterum epist. 89.

Coloniensi archiepiscopo (24) frater Petrus humilis abbas Sancti Remigii, salutem cum omni devotione.

Frequenter cum beato Remigio patrono vestre sublimitati humiles porreximus preces, si quo modo animum sine culpa nostra, ut credimus, hactenus implacatum nobis ad misericordiam faciendam flectere possemus. Denique iterum atque iterum quanta humilitatis supplicatione potest tota congregatio nostra appellat, si qua sunt in vobis viscera misericordiae, ne adhuc extenta in flagello nostro perseveret manus vestra. De clementia namque Dei indultum est, ut potestatem habeatis et bene facere et male nobis si vultis. Nolite oblivisci, quia limites, quos Dominus dominationi vestrae posuit, certi et finiti sunt in praedestinatione Dei. Ultimini ergo potestate vobis concessa semper ad bonum, nunquam ad malum; nam indubitanter utriusque sequitur retributio aeterna. Pro Jesu itaque amore, et per Christum Jesum contestamur vos, quatenus misereamini pauperum compeditorum, quibus nec ingredi, nec egredi licet, nisi sub manu et cum licentia pastoris. Boves sunt triturrantes, nocte et die pro peccatis suis et totius mundi Dominum deprecantes. Ne obturetis ora eorum, subtrahendo alimoniam a praedecessoribus fideliter pro remissione peccatorum suorum eis concessam. Certe non erit famae, et gloriae vestrae augmentum, nec cumulus divitiarum, nisi tantummodo peccatorum. Respondemus itaque pro praebendis de Marna (25), de quibus mandastis, ut de manu nostra eximendo quibuslibet personis eas daremus, quod nullatenus in saeculum saeculi id facturi sumus. Provoluti etiam genibus vestris, ne id ulterius a nobis exigatis, exoramus. Valet.

EPISTOLA CXIV.

AD THOMAM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

[1, 10.] Domino et Patri charissimo Thomae venerabili Cantuariensi (26) archiepiscopo, frater Petrus abbas Sancti Remigii ex toto corde devotissimam salutem.

JACOBI SIRMONDI NOTAE.

(24) *Philippo Colon. archiep.* Haec etiam epistola multo inferius collocanda erat. Nam abbas S. Remigii erat Petrus, cum haec scriberet, et Philippum constat Coloniensem cathedram non inisse ante annum 1166.
(25) *Præb. de Marna.* Rectius Marsna, ut epist. 90. Sic enim in capitulis regum, quae anno 851 edita feruntur, quando tres fratres, Lotharius scilicet, Ludovicus et Carolus secus municipium Trajectum penes locum qui dicitur Marsna iterum convenerunt, et in Fragmento Gallici scriptoris apud Pithœum, et in Fragmento Gallici scriptoris apud Pithœum, de Gisleberto: *Recepit itaque Trajectum, Juppilam, Haristallum, Marsnam, Littam, Caprae montem, quae a defunctis derelicta vacabant.* Ex his patet Marsnam locum fuisse Trajecto vicinum, quod verum est. Nam tribus fere passuum millibus distat, et Maersna vocatur. De praebendis autem Marsnensibus S. Remigii monasterio attributis, et in usus monasticos conversis, iterum agit epistola supra scripta

Sollicito revolvens animo quam potius materiam assumam cum vobis scribere volo, vix occurrit, non desciendo quid dicatur, sed reverentia ejus comprimente manum cui dicatur. Nihil enim dignum vestri animi fortitudine dicere possum, nihil addere constantissimae tolerantiae vestrae, nihil denique docere omnia a longe prospicientem, atque fines rerum et causarum futurarum plenissime dimittentem, atque palearum acervum ut quid anteponebam praesepio, cui adhæret bos adipe et pinguedine opulentissima satiatus et saginatus? Equidem hoc mihi ad ministerium aliquod impendendum in obsequio vestro non indigne reservatum reperio, si muscas abigere possem vestram sanctitatem oblatratione invidiosa pungere volentes, vel saltem interpretatione per-versa denigrare sinceritatem fidei vestrae insistentes. Plane muscae ibi morientes, quae in Aegypto abundant, et Pharaonem regem Aegypti, tanquam virum muscarum circumdant, Deo opulante, non perdent suavitatem unguenti. Servabitur namque in diem sepulturae Jesu, et praedicabitur in generatione et generationem, quod archiepiscopus Cantuariensis murum se opponens pro domo Israel, vestigia sanctorum antiquorum imitatur, dum Christum in cruce nudum pendentem nudus sequitur. Quomodo ergo cum Abraham poterò abigere easdem muscas contaminare volentes illibatum Domini sacrificium, nisi sancto ventilabro de authenticis Scripturis, quo vel feriantur, vel saltem effugentur? Dicunt enim: Non debet archiepiscopus tam instanter sua repetere a rege Angliae (27), ut dimittat reconciliationis pacem pro amissa pecunia. Falluntur specie veri, vel adulatione falsi. Qui specie veri decipiuntur, instruendi sunt; qui adulatione falsi, repellendi. Simplicitas enim revocanda est, malitia prorsus abjicienda. Caeterum pensandum est in omni tam contractu quam actu, quid propter quid faciendum vel dimittendum sit. Pensanda etiam sunt tempora et diversi status temporum, secundum quos mutantur merita causarum. Nam in primitiva Ecclesia sola patientia locum habuit, ut auferenti tunicam dimitteret et pallium. Alius enim erat, et alibi, id est ex-

(26) *Thomae Cantuar.* Cum adhuc exsul esset in Gallia et de ipsius cum Henrico rege Angliae reconciliatione tractaretur.

(27) *Sua repetere a r. Angl.* Rex enim ablata restituere abnuebat. Mauricius Parisiensis episcopus Alexandro III: *Præterea requirebat D. Cantuariensis partem ablatorum sibi restitui; alteram vero partem in sustentationem dimitti, donec vestrum super hoc et religiosorum virorum haberet consilium. Inconveniens enim et sibi valde damnosum, et perniciosum sanctae Ecclesiae ablatorum videretur, si ipse omnia ablata, sicut rex Angliae postulabat, penitus remitteret, cum per ejus absentiam aedificia Cantuariensis ecclesiae diruta essent, et ad possessiones dissipatas tenueretur refugium, et ipse gravissimo alieni aris debito astrictus teneretur.* Caeterum pervicit tandem, ut restituerentur, quod ipsemet testatur in epistola quam de reditu suo scripsit ad Alexandrum.

tra Ecclesiam, qui persequebatur, alius et alibi, id est intra Ecclesiam qui patiebatur. Modo vero jam adulta Ecclesia, non licet filiis Ecclesiæ quod aliquando licuit inimicis. Decet enim matrem corrigere filium, sicut decuit pupillam tolerare adversarium. Distinctus namque saphiris legitur venter sponsi, et quemadmodum ante passionem suam Jesus dixerat: *Qui non renuntiaverit omnibus auctem possidet, non potest meus esse discipulus* (Luc. xiv); et similia in passione dicit apostolis: *Qui non habet gladium, vendat tunicam et emat* (Luc. xxii). Verba quidem bona, verba consolatoria non immerito exigeret causa justa in oculis Dei, in oculis autem insipientium dubia et infirma, nisi virtus patientiæ omnem transcenderet consolationem, et plus gauderet de consolatione, quam malleus feriens proficeret de percussione. Ferrum ferro acuitur, et de malitia regis Angliæ virtus vestra invincibilis clarius illustratur. Quo fortius premit torcular olivam, eo profusius oleum producit. Candelabrum ductile de auro purissimo non facit Beseleel in tabernaculo Domini, nisi productis laminis contritione limæ et mallei. Nondum contritus est malleus universæ terræ: adhuc necessarius ut suppleat quæ desunt passioni Christi in corpore vestro. Sed quem inoneo? quem exhortor? cui calcaria adhibeo? Sine dubio qui freno indiget, qui paratus est plus ambulare quam via extendatur, qui etiam metas velociter transcurrere nullis retardatur periculis. Procul enim odoratur bellum, exsilium reputat patriam, quia omne solum forti patria est. Sine labore laborat, sine fame esurit, sine dolore patitur, sine amaritudine felle et absinthio cibatur. Vir est in millibus unius, cum gigantes gemunt sub aquis, ipse ridet et irridet fortunam cum inversione rotæ suæ. Vale.

EPISTOLA CXV.

AD R. CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

VII, 21.] R. Cantuariensi archiepiscopo (28) Petrus abbas S. Remigii.

Maximum argumentum est honestatis et religionis, ad se vocare et juxta se statuere alumnos et cultores bonæ conversationis. Probata namque virtus consimili gaudet reclinatorio, vires quotidianis resumens incrementis, non solum de nativo germine, sed et de uterina propagine. Inde est, Pater sancte, quod ad commendationem non modicam vestri nominis magistrum G. advocatis, et mundanis destitutum copiis in spe bona sub alis vestris, ut audivimus, nidificare compellit. Novimus eum non transitoria aut adventitia familiaritate, sed longa et diuturna vicinitate, ac beneficiorum nostrorum communicatione. Utinam sufficisset ei nostra paupertas, nec amovisset illum a nobis tam patriæ ami-

citia, quam vestræ largitatis fiducia! Raros ei similes penes nos habemus, quos sic ornet doctrina quam vita. Dignus est latere sacerdotali, qui sua non inquinat vestimenta, qui sæcularia lenocinia postponit pro vera philosophia. Cum granis siquidem philosophiæ etiam quisquilias retinet, amans sententias, nec verba respuens, legens codices et corrigens mores. Excipite pauperem, et facite divitem. Imitetur manus vestra mundi fabricatorem; qui in creatione terram, prius inanem et informem, fecundavit tam multipliciter, et formavit tam mirabiliter, ut fetus sint innumerabiles, formæ incomparabiles. Sanctissimæ memoriæ prædecessor vester, archiepiscopus Theobaldus, de gremio et sinu nostro magistrum Joannem Carnotensem episcopum inopem et pauperem suscepit, sed Deo juvante usque ad nomen magnorum qui sunt in terra fomentis suis provexit. Mortuus quidem est ille archiepiscopus corpore, sed adhuc vivit in propagine, et durat in illo adhuc suavissimum memoriale. Sicut successistis ei et sancto Thomæ in episcopatum, sic in isto magistro G. succedat amplissimum vestrum beneficium. Valeant ei preces nostræ, quia, etsi ignoti sumus vobis facie, non tamen, si opportunitas se præberet, obsequio, et interim bona voluntate.

EPISTOLA CXVI.

AD ARCHIEPISCOPUM SENONENSEM.

[VI, 2.] Archiepiscopo Senonensi, Petrus abbas Sancti Remigii.

Opus manuum vestrarum, locum utique qui dicitur Vallis Dei, non tradatis oblivioni, quia novella plantatio cito deficit sive arescit, nisi frequenti irrigatione ei succurratur, et fomento multiplici foveatur. Ad suam patriam, ut credimus, evolavit spiritus filii vestri fratris R. quem sicut paternis gremiis, dum in carne esset, continuistis, sic justum est ut orationibus et benedictionibus vestris usque ad thronum gratiæ conducatis. Quia ergo sublato pane de mensa Domini, in Sabbato novum substituendum non ignoratis, eandem dilectionem et protectionem oramus impendi bono et religioso inveni, quem amicus et filius vester charissimus ibi ex voluntate fratrum præposuit, prior de Valle Sancti Petri. Ut scitis, domus ista domus orationis vocatur. Necessè est ergo, ut sine dilatione auxilio vestro consecretur, quatenus veraciter et non fallaciter locus ille sanctus vocetur. Quidquid enim ibi religionis, orationis, sanctificationis, mortificationis, et aliarum sanctarum observationum servi Dei conservando, cœleste præmium promeruerint, in sinu vestro revertetur, et ad caput vestrum defluet; quia qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Non ergo pigeat vos

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(28) R. Cantuar. archiepiscopo. Richardo S. Thomæ successori: S. Thomæ autem decessor

Theobaldus, qui Joannem Saresberiensem postea episcopum, in familiam suam primus asciverat.

cœpisse expendere in usus pauperum aliquid de A substantia vestra, quia vos recepturi sunt in æterna tabernacula.

EPISTOLA CXVII.

AD WILLELMUM REMENSEM ARCHIEPISCOPUM.

[VII, 8.] Unico et unice reverendo Patri et domino WILLELMO Dei gratia Senonensi, imo Remensi archiepiscopo, frater PETRUS humilis abbas S. Remigii, salutem et promptum cum omni devotione obsequium.

In insigni electione Carnotensi de magistro Joanne stellam matutinam produxit Deus de thesauris suis. Adfuit, adfuit huic prædestinationis Dei partui vigilantissima sagacitas domini mei, et manum obstetricantem supposuit, ne aborsum pateretur incommutabilis Dei præelectio. Deus, tibi laus, tibi gratiarum actio : archiepiscopo, tibi merces, tibi æterna remuneratio. Hoc opus de raritate admirabile, de singularitate incomparabile, de puritate commendabile, de bonitate speciali omnibus imitabile. Quando et ubi simile factum est in regno Fraaciæ, ut remotis omnibus Simonæ speciebus, nullis mimerum suffragiis incumbentibus, nullis clientrum vellicationibus pruritus aurium excitantibus, solus Dei honor et populi salus in episcopali electione quæreretur? Certe hoc in rationali et superhumerali tuo, Pater amantissime, stylo ferreo, ungue adamantino scribetur, quod in vicariis Petri eligendis nulla te movet humana gratia, nullus favor, nullus carnalis affectus, nulla pecuniæ avaritia. Trecensem episcopum (29), virum qui ministerium suum honorificat, elegisti et consecrasti. Meldensi Ecclesiæ tres viros honorificentissimos, dominum scilicet cardinalem (30), magistrum Petrum, et Simonem archidiaconum vicissim assignasti; sed nunc superlative hominem de alia gente, amore Dei tantummodo ductus, in Ecclesia Carnotensi substituísti. Ubiunque hoc Evangelium prædicabitur, dicetur quod sis amicus sponsi, cum tam verax sis et fidelis, non jam in quærenda uxore Isaac, sed inveniundo Joseph virum Mariæ. Vere Maria veneratur in Carnotensi Ecclesia. Vere vir iste Joannes, pretioso sanguine beati Thomæ pontificis et martyris intinctus, lege divina ad plenum instructus, bonis moribus et piis actibus ornatus, apostolico ad Timotheum catalogo virtutum bene depictus, ad Dei honorem, et ad vestram perpetuam laudem, columna factus est in Ecclesia Dei. Reviruit in vobis antiquus apostolicæ ordinationis

ramusculus, cum pro patribus filii ungebantur, imo pro panibus omni Sabbato calidi cum thure substituebantur panes.

EPISTOLA CXVIII.

[AD JOANNEM CARNOTENSEM EPISCOPUM.]

[VII, 22.] JOANNI episcopo Carnotensi, PETRUS abbas S. Remigii.

In bivio dubietatis positus, utrum conquerar de me ipso ad amicum, an de amico ad amicum, vix discernere possum. Sed si utrumque facio, alterum non omitto. Nam quia utrumque culpabilem invenio, neutrum excuso. Me abbatem, te episcopum quis ignorat? Hactenus unice amicos fuisse quis dubitat? Hujus rei testis est acervus epistolarum, marina pericula non timentium, cum familiarissimo recurso et brachiali complexu nostra quondam sese revisitabat amicitia. Unde autem obstupuit, imo elanguit communis stylus, non jam quatruiduanus stertens, imo annuali elapsu deficiens? Certe si episcoporum sollicitudinum allegationes negligentiam istam excipiunt, meam æque consimili ratione defendunt. Esto. Nullum fuit tempus vacuum, vel veniendi, vel scribendi, nunquid amandi? nunquid recordandi? Procul dubio quamlibet excusationem potest habere omnis actio, nullum dilectio. Si dormis, dilectio non dormit. Unde : *Ego dormio et cor meum vigilat* (Cant. v). Quibuscumque tenebris occupationibus et necessitatibus, non impeditur, non comperditur vera dilectio. Ubi est vera dilectio? Certe pallio hyacinthino multi se operiunt, sicut falsi prophætæ, qui in vestimentis ovium veniunt, intrinsecus autem sunt lupi rapaces, vel amici rapaces. Nolo, nolo me vel te esse de illis, qui magnificent simbrias fictæ amicitiae, profitentes et promittentes inopinabilia et incredibilia, digito autem suo nec quæque modica tangentes. De hoc amicorum genere vel grege nunquam te expertus sum, nec tu me. Tardius enim os in promittendo moveo, quam cor in diligendo. Urget autem me suis stimulis hæc, de qua loquor, dilectio, redarguere non superbe, neque fecte, quæ de amico audio. Siquidem propter antiquam nostram amicitiam, qui habent adversus episcopum Carnotensem querelam, abbatem S. Remigii conveniunt, et quasi magistrum et judicem proponunt. Hæc et hæc, inquirunt, facit episcopus, sic loquitur, sic movetur, sic mutabilis est in promissis, sic instabilis in verbis et consiliis suis, sic ingratus beneficiis, sic ad iram facilis, sic improvidus in disponendis judiciis, sic totus pendet de voluntate et consilio unius hominis, mi-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(29) *Trecensem episc.* Matthæum, cujus exstat in collectaneis Saresberiensis epistola ad Alexandrum papam pro S. Thoma, quinto ejus exsilii anno scripta, initio episcopatus, hoc est anno 1169.

(30) *D. cardinalem.* Petrum tit. S. Chrysogoni. Rogerus Hovedenus anno 1177 : *Eodem anno Petrus tituli S. Chrysogoni presbyter cardinalis, apostolicæ sedis legatus, quondam Meldensis Ecclesiæ*

electus venit in Franciam. In tabulis episcoporum Meldensium, post Stephanum, cujus etiam leguntur apud Saresberiensem epistolæ aliquot pro S. Thoma, subjicitur Simon, archidiaconus antea Senonensis, de quo nondum episcopo Saresberiensis epistola 280. At ex verbis Cellensis hoc loco liquet duos alios ante Simonem electos episcopos fuisse.

nus prudentis et multum cupidi. Ecce capita quæ A
objiciant episcopo. Quid autem, o amice, respon-
des ad ea quæ tibi objiciuntur ab his? Si talis es,
in alium virum mutatus es. Non te talem noveram,
non didiceram, non prædicaveram. Archiepiscopus
oster, vir discretissimus, et qui morum scrutator
et cognitor est perspicacissimus, discipulum S.
Thomæ aliter informatum, aliter institutum fide
oculata ex diuturna cohabitatione acceperat. Abiit,
absit a me ista credere, sed rationes vellem habere,
quibus vanitates istas et insanias falsas possem re-
fellerè! Ecce per amantissimum nostrum abbatem
Sanctorum Crispini et Crispiniani rescribite, et
remandate tam de his, quæ ex parte nostra dicturus
est vobis, quam de his quæ scribo.

EPISTOLA CXIX.

AD EPISCOPUM CARNOTENSEM.

[VIII, 4.] Carnotensi episcopo (31), PETRUS abbas
S. Remigii.

Si quando in mente constantis hominis priora
mutentur vota seu proposita, considerandum est;
utrum hoc fiat levitate, aut necessitate, aut super-
veniente affectione. Si levitate, inconstantia; si
necessitate, fortuna; si affectione, ratio pensanda
est. Si enim vitiosa est affectio, improbitas est; si
justa, virtus, et est admittenda. Causa vero, unde
oritur affectio, sorte inter bonam et malam di-
vidit, et nomen imponit. Bona excusat voti muta-
bilitatem; mala accusat inconstantiam. Non enim
ab inchoatis recedendum est sine ratione, quæ in-
choata sunt cum ratione. Alioquin non est in illo
est, sed est et non in illo est; et de illo dicitur,
quia stultus ut luna mutatur (Eccli. xvii). Ne
autem sim oneri occupatissimis auribus Carno-
tensis episcopi, negotium breviter et aperte expo-
nam. Postulatio nostra apud vos pro Hugone co-
gnato et amico nostro Remensi canonico, ante fores
vestras obseratas æstatem et hiemem fecit, et valde
lassata et jejuna ad sinum nostrum reversa est; et
ecce occurrit charissimus amicus et cognatus am-
pliori affectione suscipiendus in eadem postula-
tione G. archidiaconus vester, qui vobis de latere
et Ecclesiæ vestræ magis paratus est servire. Cedit
itaque ille, si iste successerit; imo ut iste succe-
dat, cedo et ego in priori petitione, si exauditus D
fuero in secunda, quin potius ut fiat, et citius fiat
secunda, ne forte steriles anni renuntient mihi
defectum imbris matutini et serotini; et desperans
de messione cessem deinceps arare, seu aliquid a
vobis petere. Valete.

EPISTOLA CXX.

AD EUNDEM.

[VIII, 5.] Episcopo Carnotensi, PETRUS abbas
Sancti Remigii.

(31) Carnotensi episc. Joanni Saresberiensis. Item
et epistola sequens.

(32) Joanni et Richardo fratri suo. Joannis quo-
que Saresberiensis ad Richardum fratrem epistola

Facile est amicorum erratibus ignoscere, qui
contingunt casu, non deliberatione. Causales quo-
que excessus facile corrigit, qui occupatione, non
contemptu, delinquit. Amicum nostrum et vestrum,
abbatem Sanctorum Crispini et Crispiniani, aliter
quam decuit excepistis. In hoc circumspectio ve-
stra oberravit. Sed hoc debitum cum satisfactione
dimittetur, cum ad nos veneritis et culpam reco-
gnoveritis. Jam quoque nubeculam istam amovit a
facie nostra relatio Alexandri amici vestri, qua de
statu vestro lætificavit nos. Solet enim verum di-
cere. Prosperum itaque et felicem statum in his
quæ erga vos fiunt asseruit, et ambages circumvo-
lantes a corde nostro abegit. Non difficile credo
quod multum desidero. Verbis igitur illius credo, B
et valde congaudeo. Nam a me nihil alienum æsti-
mo, quiddid de vobis sensero. Radix enim longæva
pruina subita non arescit, neque marcescit. De his
hactenus.

EPISTOLA CXXI.

AD JOANNEM SARESBERIENSEM ET RICHARDUM FRATREM
EJUS.

[v, 14.] Amicis suis charissimis M. JOANNI, et
RICHARDO fratri suo (32), frater PETRUS S. Re-
migii dictus abbas, perpetua pace gaudere.

Stylum scribendi in sepulcro beati martyris Tho-
mæ Cantuariensis, audita ejus morte, jam jam rec-
luseram, arbitrans charissimos meos Joannem et
Richardum ei consepultos, nec interim aura liber-
tatis fructuos. Fallax namque rumor, et nimium
varius, nil nobis de vobis certi assererat, vel asse-
rebat. Unde quod in dubiis semper faciendum cen-
seo, lucem veritatis patienter sed non gratanter
expectabam, ne in incertum currerem, falsum pro
vero retinens; gaudens forsitan cum esset mœren-
dum, et mœrens, cum esset gaudendum. Resumebam
tamen, post longam ad me ipsum disputatio-
nem, de incommutabili Divinitatis consilio spiritum,
et quiddid vobis contigisset, post glorificationem
sancti martyris, in partem vertebam meliorem,
quia sive contribularem, sive consolarem, in
argumentum et augmentum fidei vestræ accipien-
dum non dubitabam. Neque enim tam modicæ fidei
scio vos esse, ut timeatis calicem Domini bibere in
passione, quem frequenter bibitis in Christi recor-
datione. Tandem ex veraci relatione status vestri,
omni absoluta compage, omnipotenti et benignis-
simo Deo medullatas refero grates, qui non aufert
a vobis solitas suas miserationes, sed, ut credo,
quia præmisistis dilectissimum patronum in cœlis,
receptis sine dubio alium paracletum vice ejus in
terris. Ecce, mi dulcissime Richarde, prorsus in
oculis faciei tuæ, non sine affectu viscerali, atten-
dens mutatum habitum, nescio si melioratum ani-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

tres leguntur. Richardus autem hoc tempore, id est
sub annum Christi 1170 quo exeunte interfectus
S. Thomas, habitum mutarat, regulari suscepto.
Quare idem posthac, ut canonico regulari scribit.

mum. Quid enim honestatis, quid maturitatis, quid pietatis, quid charitatis, quid totius religionis deerat, cum esses in oculis meis, et nostræ congregationis, speculum bonitatis, et forma integra æmulandæ imitationis? Nusquam fuisset illa præpropria sollicitudo regressionis, potuisset tibi sufficere domicilium amicæ paupertatis, et satis charæ si recolis societatis. Sed o cæca et futurorum nescia mens humana! extra vel ultra divinæ moderationis gressum ne porrigas, pedem, quia labi est, a Deo non regi; et per se ire, perire est. Si nobiscum mansisses, solatio contra pene omnem molestiam fuisses, nec a Deo desertum crederem, dum hujusmodi pignus suæ miserationis mecum tenerem. Sed factum est, quod factum est. Sit stimulus majoris desiderii molesta corporis absentia, et ubi nulla subest corporalis visio, continuetur oratio. Ne diutius scribam, familiares succedunt interruptiones, quæ animi quietem interrumpere non cessant, et laborem perpetuare. De statu autem nostro utrumque amicum certifico, ac de corporali sospitate dico, quod qualem dimisistis, talem adhuc invenire potestis. Pax in congregatione nostra est, et cursu consuetudinario adhuc currimus. Cum omnibus hominibus pacem habemus, maxime cum domino archiepiscopo. Debitis non valde gravamur. De Marna redditus nostros habemus. Bene est amicis nostris et vestris; Cellensi abbati, Sanctorum Crispini et Crispiniani, abbati Sancti Nicasii (35), prioribus de Monte Dei, et de Valle Sancti Petri. De quæ-
 C
 stione autem illa, quam in fine passionis beati martyris Thomæ, bone amice, posuisti, credo nullatenus solutionem te latere. Forsitan tamen et meum animum in tuam sententiam translatum non dubitabas; sed ut recogitarem, quia quod Deus per se facere disponit, hominis auxilium vel auctoritatem non quærit, ubi autem ministeria hominum non despicit, causa nostræ utilitatis vel humilitatis hoc facit. Absque enim omni sacramento, id est visibilibus elementorum vel operum adminiculo, hominem salvare posset, nisi exercitia humilitatis vel fidei ad utilitatem salvandorum utilia procurasset. Diffinitive ergo teneo, nulla ratione lucernam accensam in manu Dei posse supprimi vel exstingui: nec ibi expectandum hominis iudicium, ubi manifesta luce
 D
 Dei se explanat iudicium:

EPISTOLA CXXII.

AD EOSDEM.

[v, 20.] Magistro JOANNI, et fratri suo RICHARDO, PETRUS abbas Sancti Remigii.

Statum nostrum prætermisso procemio vobis notificare studeo, cujus nec satis bonus, nec pessimus ad præsens occurrit aspectus. Valde autem sollicitus sum de statu terræ vestræ, cujus quasi claves

JACOBI SIRMONTI NOTÆ.

(35) *Abbati S. Nicasii.* Remensium id cænobium, Remigiano situ proximum, atque ordinis ejusdem. Abbas autem tunc erat Guido II monachus olim Sancti Remigii, ad quem Alexandri epistola 28.

A et columnas citra mare, legatos scilicet Romanæ curiæ (34) tenemus. Quid autem statuere, quid deicere, quid aperire, quidve claudere debeant, tam ipsis quam nobis incertum est. Tota siquidem clausula negotii pendet ex adventu et responsis regis Angliæ. Tamen modestos præsenſi nimis animos eorum in executione mandati, nisi forte ex contemptu exasperati in duriorum prosilierint sententiam. De proprio ergo statu id enuntio; quod quantum ad personam nostram, cursu consueto valetudo procedit; quantum autem ad Ecclesiæ communem pacem et prosperitatem, sic se habet quomodo solet. Unus autem, scilicet frater Herveus, jam nobiscum non ambulat. Ivit viam suam; utinam non post Satanam! Si ad vos venerit, equos accipite, et si quid aliud honeste ab eo auferri poterit. Super quæstione autem tua, frater Richarde, amice dilectissime, nolo multiplicare supervacuos circuitus, et multorum verborum anfractus. Quæris autem, utrum ad singulos de collegio culpa, quæ videtur respicere œconomum vel præpositum, ipsius derivatione singulari et certa percurrat, et illiciat singulorum conscientias. Ait propheta: *Anima quæ peccaverit ipsa morietur, filius non portabit iniquitatem patriæ, neque pater filii* (Ezech. xviii). Item auctoritas: *Mala non sunt, quæ nec mentem implicant, nec conscientiam ligant.* Item Apostolus: *Quæ in macello venient, edite cum gratiarum actione, nihil interrogantes propter conscientiam* (I Cor. x). His omnibus auctoritatibus, non mihi videtur singulorum capita percutere, si quid a præposito male administratum fuerit: et sufficere claustralibus, nescire unde veniat quod edant, vel quid vestiant. Tanta enim simplicitas debet esse columbæ, quæ in foraminibus petræ et in cavernis maceriæ nidificat, ut remota omni sollicitudine, quicquid manus ejus invenerit in lecto, sive in refectorio, simpliciter accipiat, et Deo gratias agat. Si quis autem dixerit, hoc idolothytum est, id est de rapina, vel usura, vel alio quolibet modo male acquisitum, absteineat. Valet.

EPISTOLA CXXIII.

AD JOANNEM SARESBERIENSEM ET RICHARDUM FRATREM EJUS.

[vi, 41.] Magistro JOANNI Saresberienti et fratri suo RICHARDO.

Grande dispendium patitur ardens desiderium, si data occasione crassa et supina negligentia negaverit de amico refluere, vel ab amico recipere saltem litterale refrigerium. Sit ergo inter nos pactum, quod impune prævaricari non liceat, quatenus vacua manu, vel brevissima salutatione nuntius nullus accedat, vel abscedat. Non tamen credo aliquando sic evacuari tempora circumvolitantia, ut non alterutrum habeamus, unde vel de

(34) *Legatos Rom. curiæ.* Albertum et Theodinum cardinales ad Henricum Angliæ regem missos, ut de cæde S. Thomæ cognoscerent; utriusque mentio in epistola 54 Alexandri.

prosperitate, vel de adversitate aliquatenus conqueramur. Ineptissima plane excusatio quorundam, qui cum moneantur ad confessionem, dicunt se nihil habere quod in confessione referant. Revera tales copia inopes facit, vel solis claritas eos excæcavit. Non ergo similes eis efficiamur, dicendo, nihil novi nos habere quod referamus, cum nec Francia citra mare perpetuitatem pacis et tranquillitatis adhuc juraverit, nec Anglia vestra ultra et juxta mare medium silentium post completorium teneat. Soleant enim tunc secundi calices tam apud vos, quam apud nos, nova et vetera dicere et facere. Sed de his taceamus, ne vestrales irascantur, qui pota viliori non minus inebriantur, quam nostrates vino meracissimo. Imperator indulsit (35) nobis bona nostra de Marna. Valet.

EPISTOLA CXXIV.

AD JOANNEM SARESBERIENSEM.

[vi, 12.] Si bene recolo jocos prioris sæculi, dum simul essemus, et ad invicem plura jocando sereremus, occurrit inter cætera, quod quasi de magnitudine cassulæ tunc archiepiscopi Thomæ, nunc pretiosissimi martyris, conquerer ubi posset reperiri. Verbum illud fecit Deus, imo risum fecit nobis et toti provinciæ vestræ et nostræ. Inde est quod undecunque non solum Angli, sed et Galli, quasi ad solemnes epulas, et ad fertilissimas jubilationes, concurrunt ad tumbam prædicti sancti; quo et mihi miserissimo et indignissimo contingat venire, videre mirabilia Dei, et adorare Deum in sancto suo antiqua moriar. Etsi enim intercipi voragine maris quod intercurrit possem, non timerem mortem cum vitam quærerem. Interim autem corde meo, ore vestro, adite præsentiam ejus; et totis visceribus atque medullis, pro peccatis et miseriis nostris rogare alumnum gratiæ, ne præ ebrietate immensurabilium gaudiorum suorum, qua ab uberibus Christi et gloriose virginis Mariæ repletur, nostri obliviscatur, cum nos comparticipes compassionis animi in tribulatione sua aliquando habuerit, et adhuc præ posse devotissimos gloriæ suæ prædicatores. De his hactenus. Cæterum de oblatione vestra universitas fratrum nostrorum grates quas potest vobis rependit, et quem cum fratre vestro Richardo ab annis prioribus in societate bonorum suorum adnumeravit, emulatus amplectitur, et jucundius in perpetuam commemorationem astringit. Nondum tamen reditus exinde comparavimus, quia nulla opportunitas se obtulit. Instantius autem laborabimus quærere, quo id maturius efficiatur. De glosis nostris, quas retinuitis, utcumque patienter sustineremus, nisi plus quam granum sinapis minutissimam fidem de nobis apud vos deprehenderemus. Tanto tempore

nobiscum fuistis, et miror, imo horreo, si tam exigam de nobis confidentiam; ex præteritis actibus et verbis conceperitis, ut libellum parvissimi pretii a nobis gratis retinere fornidaretis. Tamen quia ita egressum est de labiis vestris, ne fiant irrita vestra, prorsus sumptus repossimus grandes et graves, ut fiat vobis juxta fidem vestram. Pretium tamen sine taxatione et sine æstimatione est. Dominum episcopum Exoniensem saluto, et me sanctissimis suis orationibus commendo. Fratrem vestrum Richardum, quem tenerrime diligo et dulcissime amplector a Jesu Christo et a Spiritu sancto, imo a Deo Patre, ubertate gratiarum impleri exopto. Participem enim me totorum bonorum ejus non dubito. Valet.

EPISTOLA CXXV.

AD EUNDEM.

[VII, 2.] PETRUS abbas Sancti Remigii, JOANNI de Saresberia.

Nunquam pulsum tuum in litteris a te receptis inæqualem, aut citatum de superveniente febre regiæ commotionis deprehendo. Mirarer tam bonæ et optimæ animi complexionis, nisi antiqua cognitio admirationem compesceret, et olim jam notus status tuus majora et meliora innotuisset. Certe cum in his et de illis te esse non ambigo, de quibus dicitur quia *ubi erat impetus spiritus, illuc gradiebatur* (Ezech. 1). Cholericæ et coelestis complexio tua suis passionibus hilarescit, suis congelationibus frondescit, suis eversionibus excrescit, suis ægritudinibus convalescit, suis contrariis infortuniis fortior et audacior enitescit. Quid igitur? Consolabor te? Sed non es desolatus, qui desolationem reputas consolationem? Relevabo te? sed non es dejectus, qui dum ejiceris elevaris. Conficiam aliquod emplastrum sive electuarium? sed neque vulneratus es, neque in passione aliqua turbatus. Tamen percussus et non vulnerato, impulse et non dejecto, cuncto et non excusso, reor congratulandum de constantia, timendum de nondum finita pugna, adhortandum de perseverantia. Ecce caminus, sed non timet aurum; ecce mare, sed supernatat folium; ecce malleus, sed non confringitur adamas; ecce ventus, sed mons Sion non commovebitur; ecce prælium, sed miles tenet gladium. Supervacuis impendiis (36) laborat, qui solem facibus nititur adjuvare. Non ista et scientia et experientia. Si qua tamen tibi ex me potest fieri consolatio, utere ut libet, et præsens et absens, tuus sum, et omnia mea tua sunt. De gente tua et moribus, mihi satis notum est, quia utres, imo ventres suos solent implere, quinimo superinfundere, tam de vino quam de mulso, sine reprehensione; et tanquam Hebræi

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(35) *Imperator indulsit.* Fridericus Ahenobarbus. Non semel, ut in remotis possessionibus accidere solet, in Marsnæ bonis vim passi sunt monachi Sancti Remigii Nam et paucis abhinc annis in eorum possessionem, qua dejecti per annos complu-

res caruerant, regis nostri auctoritate postliminio restituti sunt.

(36) *Supervacuis impendiis.* Verba sunt Ennodii Ticinensis lib. II, epist. 22, cujus et alia quædam hinc inde imitatur.

carnem suam circumcidunt, in signum quod semen sunt Abrahæ, absque opprobrii confusione.

EPISTOLA CXXVI.

AD AVENIONENSEM EPISCOPUM.

[VIII, 2.] Avenionensi episcopo (37), PETRUS abbas Sancti Remigii.

Virtutis propago ramos gratiæ suæ semper pullulans, in Ecclesia Christi beneficio suo rigat novellas, sicut antiquas paradisi plantationes, quando in decessu religiosi prælati bonus nihilominus et honestus substituitur. Sic ignis in altari perpetuatur; sic in Sabbato panes propositionis renovantur; sic pro patribus filii Ecclesiæ nascuntur; sic denique vectes in arca semper circumferenda infliguntur. Prædecessoris vestri gratiam, ut decet, firmiter teneamus; qui tanquam pius pastor et pater, fratres nostros, et quod in episcopatu vestro habemus, dum vixit, servavit, et pro posse ab infestatione defendit. Oramus ut spiritus ejus duplex fiat in vobis; quatenus nec farina regiminis, nec oleum mansuetudinis in lecytho deficiat. Habetis fidelem in cælo remuneratorem beatum Remigium, cujus oves sumus, et si necesse et opportunum fuerit, tam de lacte, quam de lanis nostris, ad usum vestrum mutuare poteritis. Mittimus itaque juvenem istum ætate, sed moribus, ut experti sumus, maturum, ad partes vestras, cui tradidimus et committimus prioratum nostrum cum his quæ ad nos pertinent in provincia. Ut ergo sub atis vestris ipsum excipiat et foveatis, rogamus et obsecramus.

EPISTOLA CXXVII.

AD B. EPISCOPUM EXCESTRIENSEM.

[v, 4.] Domino et Patri suo charissimo B. Dei gratia episcopo Excestriensi (38), frater PETRUS Sancti Remigii dictus abbas, salutem devotissimam.

Sententia dubia quæstionibus ventilata clarescit, species aromatica pistillorum tunsione fragrascit, Ecclesia oppressione malorum crescit. Virtus quoque bonorum, adversariorum infestatione lacessita flore vernat et fructu. Equus ille, qui procul odoratur bellum ad vocem buccinæ dicit Vah! eoque amplius fervet in certamine, quo acrius concitatur fuso undique clamore. Quas enim vires collectas tempore pacis dissimulabat, fenore multiplicato exsolvit, cum expostulaverit necessitas, ut tanquam de grano sinapis virtutem mireris, si speciem simpliciter minutissimi grani intuearis. Tunc igitur virtus se expandit propagine multa, cum malis reluctantibus fuerit provocata, nec ad plenum fides discernitur, nisi telo infidelitatis fortiter impetatur.

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(37) *Avenionensi episcopo.* Pontio, ut conjectura est, successori Gaufridi.

(38) *Excestrensi episcopo.* Excestria Domnoniæ civitas in Anglia, sedes episcopalis esse cœpit ante annos plus minus DL. Cathedra illuc per Lifricum episcopum translata, cum Cridiæ antea esset. lidem itaque episcopi Excestrenses, qui olim Cridienses.

(39) *Ad episc. Exoniensem.* Bartholomæo, ut liquet ex epistolis Joannis Saresb. et Petri Blesensis 83.

A Justus denique, qui ut leo confidens absque terrore est, quando gloriatur, nisi quando experimentum sui ex aliquo discrimine capit, ut tunc se aliquid posse cognoverit, cum locum virtutis oblato labore invenerit? Gloriosos faciunt martyres nostros causa cum pœna, et pœna cum causa. Diu est quod in terra vestra latuit, imo consopita jacuit fidei virtus, ubi plures ad se evocabat poculum confectionis, quam Evangelium apostolicæ prædicationis. Unde igitur sic effloruit et refloruit moderna in vobis religio, ut apostolicos spiritus ebiberetis, et tota fiducia in medium prosilientes dicatis: *Melius est Deo obedire, quam hominibus?* (Act. v.) Certe musto non sicera pleni sunt, qui concepto robore pellem pro pelle, et cuncta quæ habent dant pro animabus suis. De his hactenus. Cæterum si magna illa bellua evomuerit vos de terra vestra, est apud nos domus nova vobis parata, cum omni sumptu, sine auro et argento, ubi et copiam librorum, et studendi otium pro libitu invenietis. Valet.

EPISTOLA CXXVIII.

AD EPISCOPUM EXONIENSEM (39).

[v, 16.] Luctus noster in gaudium vertitur, cum de terris amicus noster ad cælum levatur. Spem quidem bonam de ipso, si diu inter nos viveret, conceperamus; sed jam optimam in cælo repositam habemus, episcopo Exoniensis. Quid et de quo loquamur, nostis. Non dubito partes vestras plenissime interpositas, ubi tantum perpetratum est nefas. Remanserunt hujus aquilæ, quæ ad astra evolavit, pulli lambentes sanguinem ejus, et sese quotidie inebriantes felle et absinthio. Sit eis tamen solatium spes futurorum, evidentia miraculorum, et patientia præsentium malorum. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, ut evolem (Psal. LIV), et visitem tumbam pretiosi martyris sancti Thomæ? Credite mihi confidenter, veniam impetraturus de peccatis meis adirem locum illum, de quo sanctissima ejus anima per proprium sanguinem assumpta est ad consortium sanctorum meorum. Vos ergo vices nostras supplete, et pro nobis orate, atque dulcissimos illos amicos nostros et vestros benigne foveate.

EPISTOLA CXXIX.

AD EPISCOPUM CESTRENSEM.

[VII, 10.] Episcopo Cestrensi (40), PETRUS abbas S. Remigii.

Vestri officii est, Pater charissime, calamum quassatum non conterere, et religionem impulsam

Eumdem ergo intelligi oportet lib. v, epist. 12.

(40) *Episc. Cestrensi.* Auctor est Malmesburiensis lib. iv De gestis pontificum Anglorum, Petrum episcopum Licefeldensem, Guillelmi senioris temporibus, sedem Cestram transtulisse, quæ olim civitas Legionum a militari in ea colonia vocitata. In eo tractu positus videtur fuisse prioratus Lapeleensis, nec procul a monasterio Beldewas, ad cujus abbatem epistola quæ sequitur.

vero aut falso rumore non penitus evertere, sed sustentare et relevare. Nihil namque in hominibus cujuscunque professionis adeo sanctum et perfectam, quandiu in eodem statu nullus reperitur, ut nulla impostura seu scissura interveniat. Ut enim ait Gregorius, vera religio compassionem habet, non indignationem. Unde et Jesus inclinans se scribebat in terra : *Si quis sine peccato est vestrum, prior in adulteram lapidem mittat* (Joan. viii). Tandem reatum solvit, et ream absolvit; non favendo iniquitati, sed commissa delendo, et non committenda præcipiendo. Venerande Pater et domine, non excusamus peccata nostra, sive illorum, qui in opprobrium sui ordinis faciunt ea quæ non conveniunt. Secretius tamen, non mitius, arguendos decerno illos, quorum vita spectaculum debet esse mundo, et angelis et hominibus, si offenderint in lapidem offensionis, non suo, sed sancti ordinis merito. Cum enim causa distinguat inter personam et regulam, salva regula tangatur persona, ne nomen Christi blasphemetur inter gentes. Hactenus monachi solent judicari in capitulo, non in consilio; inter monachos, non inter presbyteros; ab abbate, non ab archidiacono; corporali, non pecuniaria pœna. Scitis, ut credo, quia si notificasset nobis paternitas vestra, aut sedulitas archidiaconi, enormitates monachorum nostrorum, nec oculos, nec aures clauderemus, sed juxta antiquorum Patrum consuetudinem regulariter male acta corrigeremus. Amovemus igitur tam priorem illum, quam fratrem suum a prioratu illo, et subrogamus bonos ut credimus fratres, quos vestræ paternitati attentius commendamus, quatenus sub alis vestræ protectionis milvorum rapacitatem non timeant, et cum Dei adjutorio, vestro fultu auxilio, ruinam, si qua est, in domo illa reparent.

EPISTOLA CXXX.

AD ABBATEM DE BELDEWAS.

[vii, 11.] Abbati de Beldewas PETRUS abbas Sancti Remigii.

In negotiis amicorum gerendis tantumdem bonæ fidei exigitur, quantum et in propriis. Nec ignoro fratrem sollicitudinem vestram operam dedisse, quatenus fidei vestræ commissum negotium, bono inchoatum principio, sine meliori clauderetur. Fortuna tamen, quæ non subjacet humano arbitrio, frequenter eludit sollicitudinem nostram, et elidit intentionem. Quis enim dominatur potestati maris, imo quis imperat motibus indomiti cordis? Vix quisque potest regere familiam penitralium suorum; alienam vero, quam adire non potest, regere quomodo potest? Idcirco indulgentia Dei nobis non negatur, si de commissorum sollicitudine nihil omitteretur. In exactione itaque amicali nemo sit du-

rior, quam Dominum vult sentire, indebita repetendo, vel remittendo. His omnibus diligenter inspectis et appensis, ignosco vobis sterilitatem domus nostræ de Lapelee, quam, ut credo, bonis admonitionibus vestris circumfodistis, sed incrementum, quod solius Dei est, præstare non potuistis. Commendo rursus vobis novellas istas plantationes, quæ genimine meliori, Deo cooperante, ut speramus, gustabiliorum referent fructum.

EPISTOLA CXXXI.

AD H. ABBATEM S. HUBERTI.

[v, 6.] H. venerando abbati de Sancto Huberto (41), P. Sancti Remigii dictus abbas, salutem.

Omnia quæ in tempore sunt rationem temporis cum omnibus circumstantiis suis sollicitè pensare debent, si finem bonum habere volunt. Idcirco, bone Pater et amice charissime, si susceptam navigationem ad portum salutis perducere potestis, non deseratis abbatiam vestram, sed in hoc tempore malitiæ et discordiæ patiendo et tolerando, donec transeat iniquitas, resumite vires, et onus diu portatum nolite projicere, cum vestra et multorum læsione; sed paulatim ab humeris deponite. Si enim pax et unitas Ecclesiæ redderetur, nec esset chaos inter nos et vos, fieri possent multa quæ modo fieri non possunt. Valet.

EPISTOLA CXXXII.

AD E. ABBATEM STABULENSEM.

[v, 10.] Venerando domino et amico charissimo E. abbati Stabulensis (42) Ecclesiæ, PETRUS humilis abbas Sancti Remigii, in perpetuum cum Christo gaudere.

Nulla negligentia bona est; non tamen omnis æqualiter culpabilis. Cumulat namque aut minuit meritum negligentia amputanda dissimulatio faciendorum, aut inconsiderata festinatio non faciendorum. Ea nihilominus quæ a nobis remota sunt, et per procuratores sunt, non consimili a nobis pœna exiguntur, si male administrantur, sicut illa quæ manu nostra et proprio studio peragi solent. Inde est, domine abba et amice charissime, quod aliquantam opponunt pro nobis excusationem, si fratres nostri de Marna, non solvendo pecuniam quam debent, molestiam vobis fecerunt, cum factum ab anno præterito æstimaremus, quod adhuc faciendum modo cognoscimus. Ignoscite itaque culpam, quam nec superbia genuit, nec contumacia defendit. Dignus namque venia est, qui cito corrigit delictum, vel qui pro posse reddit debitum. Domini imperatoris mandatum vestrum et nostrum certe turbavit negotium. Injungimus præposito nostro, ut cito solvat, quod jam fecisse debuerat. Vobis gratias agimus de bona patientia vestra,

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(41) Abbati de S. Huberto. In Arduenna silva, diocesi Leodiensi. Scripta fervente adhuc schismate, quod tempus malitiæ et discordiæ vocat.

(42) Abb. Stabulensis. In diocesi Leodiensi, in

qua præbendæ erant Marsnenses S. Remigii. De his vero, et de Friderici imper. mandato, quod innuit, plura epist. 90.

et innotescimus, quod nunquam utilis nobis fuerit A evidens argumentum est, non bene animos conjunctos, ubi quæ possibilis sunt, et factu digna, nulla interveniente ratione, ab amicis non præstantur. Et in hoc itaque et in aliis, me et mea vobis exhibeo, non diffidens de bonitate vestra, ut si quando simile quid a vobis expostulavero, facile mihi indulgeatur. Tamen noverit dilectio vestra, frater, nos opus nostrum incorrectum confidissime vobis credere, obnixè rogans et supplicans, ut limam correctionis adhibeatis, superflua confodiendo, exilia supplendo, male ordinata ad ordinem revocando, et quidquid inde vobis visum fuerit, tanquam de vestro faciendo. Valet.

EPISTOLA CXXXIII.

AD ABBATEM S. EADMUNDI.

[v, 15.] Charissimo domino et amico suo abbati Sancti Eadmundi (43) PETRUS humilis abbas Sancti Remigii, salutem et devotum obsequium.

Non solum scribere, sed nec nuntium mittere a multis temporibus vobis potuimus. Causa non latet, nec quidem jacet. Adhuc in pendulo est, et magis apud nos dubium quam certum, utrum præsentis litteræ salvæ aliquo modo ad vos pervenire valeant. Per-eant tamen an veniant, nostra dilectio obire non poterit, quia nec hominem timet, nec ignem, nec aquam, nec quamlibet oppressionem ex insidiis fortunæ. Mediatores illos, quorum interventu familiaritas inter nos oborta est, penes vos habetis; de quorum amore tam vester quam noster animus pendet; in ipsis et ex ipsis faciem nostram aspici-te, et quam habeamus erga vos affectionem, pensate. Plura scriberemus, sed digito labellum compescimus, quia incultum est veritatem fines vestros perambulare, ubi recenter suffocata et strangulata est, nec jam in palam apparere audet.

EPISTOLA CXXXIV.

AD EUMDEM.

[vi, 10.] Non vilescat vobis nostra littera, quam commendat dilectio. Fungitur namque legatione devoti amici, et parvis expensis supplet impossibilitatem difficillimæ peregrinationis. Illota forte sætie, et minus compta vilitate pannorum, sublimes offenderet oculos, nisi essent amicable. Genus itaque pensandum, non decus, quia specimen generationis pluris est, quam forma lucrativa adulterii et fornicationis. Nostra ad vos oratio de genere Israel est, non deprehensa, vel aliquando deprehendenda macula mendacii, tanquam adulterii. Magnum mihi est religiosorum familiaritatem habere, et pretiosum firmiter retinere. Rogo itaque, vices mutuæ orationum nostrarum sæpe alterno recursum ad invicem præbeant columbina oscula, et duæ pennæ jungantur, quarum beneficio cæli palatia, Deo annuente, penetrentur. Valet.

EPISTOLA CXXXV.

AD ABBATEM LATINIACENSEM,

[v, 18.] Abbati Latiniacensi (44) abbas Sancti Remigii.

Promissioni nostræ et petitioni vestræ, nec potui, nec debui deesse. Cui enim semel animam nostram communicavimus, valde absurdum esset, si ea quæ infra animam sunt negaremus. Apparens etenim et

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(43) *Abbati S. Eadmundi.* Hugoni, ad quem Saresheriensis epist. 256 et aliæ. De S. Edmundi monasterio in Norwicensi Orientalis Angliæ diocesi multa Willelmus Malmesb. lib. II De gestis pontificum Anglorum.

(44) *Abbati Latiniacensi.* Quod S. Petri, de Latiniaco ordinis item Benedictorum est cœnobium in diocesi Parisiensi. Exstat D. Bernardi epistola 230

EPISTOLA CXXXVI.

AD PETRUM ABBATEM DE SILVA.

[v, 17.] Domino PETRO abbati de Silva (45) PETRUS abbas Sancti Remigii.

Satis est grata nobis occasio, qua vobis scribere compellimur. Cum enim vestram præsentiam, si à Deo daretur, totis semper amplecteremur brachiis, quid mirum si vel semel in anno absentiam quicumque stylo alloqui desideramus? Nec tamen quæ, vel quantum volumus, amantissimo amico præsentibus litteris insinuamus: obstante illa, quæ pene cunctis affectionibus nostris insidioso novercatur oculo, importunitate congestorum negotiorum, quæ tollit a me animam meam plus sæpe nolente quam volente. Est itaque petitio nostra apud vos pro priore vestro Noviense, viro honesto, opinionis bonæ, et famæ hilaris in partibus nostris. Electus enim in abbatem, excusat se a tanto onere, tum propter humilitatem suam, tum propter difficultatem laboris, quem nondum expertus, jam reformidat tanquam expertus. Instillavit enim auribus nostris, se potius sæculum repetere, quam onus istud suscipere. Non quidem approbo tantam hominis in isto negotio constantiam, ne dicam pertinaciam, quia ordinata Ecclesiæ charitas hoc exigit, ut gratiam acceptam in invicem subministremus, et juxta legem Mosaicam, maledictionem illam fugiamus, qua dicitur maledicta sterilis, et quæ semen non fecerit in Israel. Quia tamen alias dicitur: *Quid molesti estis huic mulieri?* (Matth. xvi.) Et in Canticis: *Adjuro vos, filiæ Jerusalem, ne suscitatis, D neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit* (Cant. II). Pede postulationis nostræ suspensio in ambiguitate spinosa deambulans, vestræ discretionis quid potius e duobus eligendum sit relinquo. Officium autem postulantis expleo, ut suggerens vobis nullo modo cogendum supra vires hominem discretum definiam.

pro abbate Latiniacensi.

(45) *Petro abb. de Silva.* Silvæ Majoris dicitur libro VI. Sic enim appellat Benedictinorum cœnobium in diocesi Burdegalensi, de quo ejusque auctore B. Gerardum in Sanctorum album tunc recens ascripto Stephanus Tornacensis epist. 331. Aliud est Grandis silvæ monasterium ordinis Cisterciensis in Tolosana.

EPISTOLA CXXXVII

AD ABBATEM DE MAJORI SILVA.

[VI, 17.] Quod me semel vestris sanctis commendavi orationibus, et vice mutua nostras qualescunque orationes repromisi, huic congratulor contractui, et perpetuandum totis viribus exopto. Scintillas in litteris vestris excandescentes et recalentes hujus nostri mutui amoris cum multa lætitia excepti, et tanquam de sacro altari igne hausto thuribulum propriæ conscientiæ replens, devotionum nostrarum incensa prout potui adhibui. Scit Deus et Dominus scientiarum, quod de propriis nihil præsumens meritis, et orationibus amicorum intercessionibus, ad illum qui adhuc longe agit legatione fungentes, securus mitto, nec aliquatenus vacuas redire spero. Juxta itaque fidem meam unus de mediatoribus et reconciliatoribus meæ fragilitatis ad illum qui sedet in throno gratiæ accedatis, et copiosam de plenitudine gratiarum benedictionem infelici et misero peccatori referatis. Cæterum pro priore de Novis valde familiari et amico nostro, vestro autem fidelissimo, paternitatem vestram suppliciter deprecor, quatenus sicut cœpistis paterno foveatis gremio, nec aliquid aliquando sinistri de illo suspicemini. Quod enim quasi contumaciter onus abbatæ recusavit, non de protervitate, aut elatione, sive inobedientia processit. Venas quidem susurrii de sacratissimo pectoris vestri arcano susceperat, quod de facili indulgentiam vestram habiturus esset, si potius eligeret in potestate vestra et monachus vester remanere, quam si emancipationem et abbatiam appeteret. Valete.

EPISTOLA CXXXVIII.

AD EUMDEM.

[VI, 19.] Abbati Silvæ Majoris, PETRUS abbas S. Remigii.

Jam in itinere posuerant pedem priores vestri, ut ad vos venirent, cum valefacientes nos, dixerunt quid humilitas nostra remandaret paternitati vestræ. Cœpi urgeri, utrum in tanta festinatione nudo verbo, an qualicunque scripto salutare vos deberem. Impetrato tamen brevissimo spatio cucurri ad scriptorem, nihil excogitatum, nihil præmeditatum, nihil emendicatum quærens; sed sicut in ore nostro et in manu scriptoris accurrebant verba, sic ea incondita litteris mandavi. Nec etenim aliorum thesauros, nec nostros pauperes angulos evolvere poteram. Verbum illud, quod prope est in ore et in corde, non fuit necesse diu quærere, hoc est verbum dilectionis, verbum salutationis. Semper enim stat in januis, et omni transeunti occurrit quod diligam vos, et quod vester totus sum, et de orationibus vestris apud Deum plurimum confido. Scio sine dubio ad iudicium me properare, ubi sola veritas locum habebit; sed nolo ut sola justitia sine misericordia portas iudicii præripiat. Ad fugam enim potius me præpararem, si possem, quam ad

A talem curiam, in qua malo suo merito omnis homo condemnaretur, et nullus nisi misericordia suas partes interponeret, salvaretur. Credo vos aliquid posse apud misericordem et justum iudicem, sive præire sive sequi vos contingat causam nostram. Dedit enim apud se fideles suos multum posse, qui fideles fecit, et januam suæ amicitiae illis aperuit. Sit ergo fiduciae meæ spes certa, non præsumptio vana, quod de Dei misericordia confido, et de intercessionibus vestra. De his hactenus. Priores vestros amicos nostros, præcipue Norviensem, et de Bella valle, et S. Pauli, affectuosius vobis commendo, et ut eosdem ad nos remittatis cum bona gratia, implo. Valete.

EPISTOLA CXXXIX.

AD THEOBALDUM ABBATEM MOLISMENSEM.

[VI, 13.] Venerando, et utinam non verbo et lingua, sed opere et veritate amico, THEOBALDO abbati Molismensi, frater PETRUS Sancti Remigii humilis minister, spiritum veritatis.

Vox quidem vestra vox Jacob est, et utinam manus non essent manus Esau. Verba vestra venti sunt, litteræ cymbalum tiinens, promissiones nubes sine aqua, sermo sine voce, flores sine fructu, ignis sine calore, aqua sine humore, corpus sine anima, anima sine vita. Quoties, dilectissime domine, baculus arundineus mihi factus estis, dum vobis crederem, et nihil acciperem? Quoties nuntios nostros non primo, non secundo, non tertio fatigastis, et vanis atque frustratoriis dilationibus delusistis? Ubi est ergo illud privilegium amicitiae, ut scribitis? ubi dilectio illa specialis, ubi fides singularis? Communia vestra male aestimo, cum specialia tam cassa et vana reperio. Homo tantæ auctoritatis, abbas tantæ congregationis, monachus et sacerdos veracissimi Christi, quare non appendit in statera justa verba sua, ut nunquam exorbitet a regula veritatis, qui Regulam professus est Beati Benedicti, imò Christianæ religionis? Fideliter et veraciter protestor, multa incommoda sequi mendacem, dum quisque se et sua illi credere refugit. Si meis acquiescere volueritis consilii, mutato meliori fundamento, diutius et melius cum prosperitate in abbatia vestra durabit, et adversariis vestris locum adversum vos malignandi non præstabit. Debitum nostrum, cum Deus voluerit et vobis placuerit, habebit. Verum tamen exinde non promerui laborem et dispendium, quia bona fide et cum utilitate Ecclesiæ vestræ mutuo centum libras ab Otranno Trecenti accepi. Sufficiunt mihi veteres molestiæ, et pristini labores, quos sustinui, ne vel una die creditorem molestarem. Non igitur vadam vobis in occursum pro ista re. Apud nos sunt, qui sciunt quid ex debito receperimus, et quid non. Si ad nos veneritis, honorifice vos suscipiemus, et maxime cum pace, si pacem detuleritis. Valete.

EPISTOLA CXL.

AD EUMDEM.

(VII, 15.) THEOBALDO Molismensi (46) abbati P. abbas Sancti Remigii, salutem.

Statum vestrum cogitans et recogitans pene usque ad nescio quid dicam rapior. Caligine siquidem nimia pressus an hoc aut illud eligam, dicere confundor. Si enim dixerō, Sta, casum timeo. Si dixerō, Susceptum rejice onus, providentiam Dei offendere vereor. Proinde verum est quod ait Scriptura: *Incerta et timida sunt hominum consilia* (Sap. IX). Quid ergo? Tacebo et silentio abscondam charissimo amico quid de ipso sentio? Rursus tanquam cæcus lapidem jactabo, et feriam ubi non video? Sed scio quia in ambignis benignius semper interpretandum est, juxta Apostolum qui ait: *Tu quis es, qui judicas alienum servum? Suo domino stat, aut cadit: stabit autem* (Rom. XIV). Consulo itaque priores et multos labores, in cella Carthusiensis ordinis pro Dei amore perpeos, semper te ante oculos habere, et tutissimo loco intimi cordis reponere, et si datum fuerit desuper, novos quotidie acervos aggregare. Nunquam enim bono negotiatori quæstus sufficit hesternus. Quotidie namque multa de acquisitis expendimus, et forte una jactura plus amittimus, quam per annum lucrati fuerimus. Ideo Apostolus quæ retro oblitus, ad anteriora semper tendit, nisi meliora et fortiora agat, parum pensans quid egerit. Si ergo lucrativa sunt tibi quæ facis, fac quod facis. Appende lucrum animæ tuæ; appende tibi comaisorum profectum; appende quid tibi accreverit in temporalibus, quid iterum in spiritualibus. Pensandum siquidem est quietis pristinae damnum, etsi reparat illud novum emolumentum. Tibi, non mihi, crede de bonis tuis; tu enim illa vides et sentis, ego tantum audio et credo. Tibi sunt nota, quia vicina, interiora tua. Si ventrem doles, nescio, nisi dixeris mihi, ventrem meum doleo. Sic nemo scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est. Itaque cum spiritu tuo, imo cum Spiritu Dei, discerne causam tuam, et appende in statera justa, ne sis mendax in statera dolosa, sanum te asserens, cum infirmus sis, vel intirmum, cum sanus sis. Sed omnis homo mendax non solum in his, quorum non penetrat occulta, sed etiam in se, cujus privato amore palpat molli-ter, quæ amputanda essent mordaciter et fortiter. Adhibendum itaque præclarissimum speculum Scripturarum ad se cognoscendum et de se judicandum. Regula veritatis apponenda, quæ nec modicum tacet fermentum, nec dissimulat minimum quoque et veniale peccatum. Si dormieris inter hos clericos, si

A accubueris inter hos terminos, si consuleris oraculum inter hos cherubin-productiles et aureos, re-ctos faciet gressus tuos, nec erit necesse consilium Achitofel, quod aliquando infatuatum est. Infra hos circulos immitte vectes tuos, et semper habens arcam Dei ante oculos non timebis Philistæos tuos, sive spirituales sive corporales. Ipsa die qua recessistis a nobis, venit frater Henricus. Persuasimus ei de reditu ad vos.

EPISTOLA CXXI.

AD ABBATEM SANCTI RICHARII (47).

[VII, 1.] In præcipuis boni pastoris sollicitudinibus non infimum tenent locum deliberatio et moderatio cunctarum suarum actionum. Præcipitatio enim et subita animi perturbatio regulam summi arbitri offendit. Qui omnia non mensura et pondere et numero disponit, male quoque cuncta ministrat. Utilius tamen et commodius est corrigere illicita et resecare superflua, quam contumaciter semper ad proclivia defluere. Nam Petrus princeps apostolorum, qui est optima forma omnium prælatorum, habenas regni dicitur habere, quibus impetum cordis tanquam pullum indomitum refrenet, et passibus ordinatis ambulare compellat. Ut ad rem veniam, sacramentum illud, quo monachum vestrum astrinxistis, ne ad monasterium, cui præsidetis, quændiu administratio vestra duraret, aliquatenus nisi permissione vestra rediret, de sancta pœnitentia absque ullo pudore et reatu perjurii, potestis relaxare, quod aliquantisper inconsiderate factum est. Si ergo nostro consilio acquiescitis, ovem abjectam revocabitis, et potius ad misericordiæ cornu dextrum, quam ad iudicii sinistrum, censuram vestram inclinabit. Misericordia enim superexaltat iudicio. Quærit etiam monachus vester, utrum tenendum sit tale iuramentum, an non. Pro certo respondeo, non tenendum, nisi urgentissima et exactissima subsit causæ necessitas. Valet.

EPISTOLA CXXII.

AD ABBATEM ET CONVENTUM VILLARIENSEM.

[VII, 4.] Abbati Villariensi (48) et conventui, PETRUS abbas Sancti Remigii.

Cum reo, et pro reo, ipse non in uno, sed in multis reus, reatus veniam postulo, causam non iustitiæ, sed misericordiæ allego, fontem David resignandum et aperiendum sitiienti et de via redeunti imploro. Judæi captum a bestia, et morticinum, atque carnem porcinam non comedunt; sed Jesus lillum inter spinas, et captum liberat, et morticinum salvat, et porci immunditiam sua munditia, quæ attingit a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter (Sap. VIII), emundat et

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(46) *Molismensi abbati*. Ex hac epistola discimus, Theobaldum aliquando inter Carthusienses versatum.

(47) *Abbatis Richarii*. Centulum olim loco nomen, et monasterio. Postea auctoris nomen sumpsit, bodieque retinet, S. Richarii in Pontino pago dice-

cesis Ambianensis.

(48) *Abbati Villariensi*. Celebre est in diœcesi Metensi monasterium de Villariis: est et in Leodiensi alterum de Villari, utrumque ordinis Cisterciensis. Utrius horum, an alterius fortasse cognominis abbati scribat, incertum.

remendat. Fossa juxta altare, quæ sacrificiorum et holocaustorum reliquias sive superflua solet excipere, non nobis oppilata sed aperta reservetur, quia et ipsum altare concavum et in modum retis fieri jussum est, quatenus et cineres excipiat, et vapores admotæ flammæ intrinsecus usque ad animam foveat. Nostrum altare, quod est non hujus creationis, sed in excelsis, paternæ tantum generationis, et in terris maternæ nihilominus tantum conceptionis Jesus Christus, ventrem habet eburneum quidem, sed distinctum sapphiris: quatenus et ex virtute Dei nostras deleat ignorantias et peccata, et ex susceptione humanæ naturæ nostris infirmitatibus ex his quæ passus est compati noverit. Noluit autem plagas illas sanctas et vulnera in cruce suscepta, ita recludi, quod meatus veniæ et indulgentiæ peccatoribus obstruerentur; sed adhuc manus habet expansas in cruce dicens: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego vos reficiam* (Matth. xi). Quia igitur viris sapientibus scribo, de arca sapientiæ vestræ quantalibet quisquillas mutare mihi concedat eadem sapientia, quæ nunquam caret affluenti bonitate et copiosa largitate. Pro fratre Ansfredo, imo pro causa ejus, qui ad vos revertitur, hæc intimare nec mihi pigrum est, nec vobis onerosum esse debet. Causa equidem suæ abcessionis differens fuit ab aliis, qui propositum sanctæ religionis irreverenter abjiciunt, et tanquam canis ad vomitum redeunt (II Petr. II). Effectus siquidem causæ ipsam probat. Non enim abjecto pudore et reverentia sancti propositi, cum meretricibus more aliorum lupanaribus se immiscuit, vel aliis enormitatibus sæcularis conversationis rupto fœdere sanctitatis se immersit. Non ergo a vobis uno et indifferenti modo rerum causæ pensentur. Quamvis enim in mente divina causa atque ratio omnium habeatur, tamen sicut fluvius, qui egreditur de paradiso in quatuor capita dividitur, sic de illa radice divinæ dispositionis rami innumerabilium causarum, et in se eadem manens diversas propagines exuberat, universitate eorum quæ fuerunt, vel sunt vel erunt. Quisque enim eventus sive effectus de propria causa procedit. Inde est, quantum ad præsentem causam attinet, quod manus Moysi, quam primo de sinu leprosam retraxit, secundo remisit, et carni reliquæ similis apparuit. Similiter frater Ansfredus, cum ad claustum sanctæ congregationis vestræ, tanquam ad sinum Moysi, conversus contineretur, nulla in eo lepra criminalis peccati apparebat. Cum autem de claustro exiit, tanquam leprosus apparuit. Favente igitur et agente divina jussione, ad sinum Moysi, tanquam ad virum priorem rediens dicit: Melius mihi erat tunc magis quam nunc, nunquam inde postea exiturus, nisi ex mandato abbatis, vel vocatione cœlesti

in exitu mortis, quando sana et integra, qualis de baptismate exivit, anima ejus ad domum ipso propitio redibit. Non ergo poeniteat vos ad horam illum amisisse, quem perpetuum fratrem et monachum recipitis. Proderit enim ei sensisse laqueos diaboli, quibus Dei adjutorio contritis, anima ejus liberata est. Tam enim nos, quam fratres nostri, nec non et clerus de castro nostro (49) testimonium ei perhibemus, quod religiosus se habuit in sæculo, quam multi in claustro, dum fere septennio nobiscum conversatus est. Exempla misericordiæ plurima supponerem, nisi viscera Joseph jam in vobis mota ad misericordiam præsentirem, et nisi modum epistolarem excedere timerem. Breviter tamen et compendiose patrem prodigi filii ad eum revertentis cum vitulo saginato, stola, annulo et calceamentis occurrentem, imò accurrentem monstro: et Jesum æque filium Mariæ virginis, adhuc Thomæ apostolo latus et manus ostendentem, ut quasi petra refugium erinaceis, in cavernis et foraminibus suæ passionis pullos fugientes admittat, et ab insecutione milvi rapacissimi tutetur. Oleum itaque de capite vestro non deficiat, quia postquam Sareptena mulier, id est Ecclesia, Eliam pavit, id est Christum recepit, farina misericordiæ divinæ non defecit, nec lecythus olei imminutus est. Itaque nec ubera sint vobis arentia, nec sterilis vulva. Christus enim non de sterili natus est, sed de puella gratia virginitatis et secunditatis plena. Valete. Quidam clericus bene litteratus, qui in lege Domini die ac nocte meditatur, januam vestram pulsat, magister Willelmus, ut ad convivium sive ad cœnam Domini admittatur. Vestem siquidem habet nuptialem, id est pauperem et humilem, non villosam, nec pomposam. Quo itaque substantia et spiritu pauperior, eo societate Christi dignior. Rogo ut illum recipiatis. Orate pro nobis, quia ovem vestram detonsam bene vobis conservavimus, et cum multa lana remisimus.

EPISTOLA CXLIII.

AD ABBATEM VILLARIENSEM.

[VII, 5.] Abbati Villariensi, PETRUS abbas Sancti Remigii.

Munus amicabile est amico sollicitudinem gerere. Pluris etenim est munus animi quam nummi. Sollicitudo autem implet animum, non manum. Unde nec tam facile tollitur de corde sollicitudo amoris, quam cito excutitur de sinu vel manu pignus cujuslibet materialitatis. Cum igitur a fratre H. diligenter de statu vestro quærerem, audivi vos in labore hominum esse et calicem sororis nostræ, quæ est passio Christi, cum his qui in torculari premunt, frequenter bibere. Amara quidem potio bibentibus illam, sed spem salutis optimam in se habet repositam. Nihil enim ad cœlum euntibus tu-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(49) *Clerus de castro nostro.* Castro S. Remigii, in suburbio scilicet Remensi, in quo situm monasterium, et aliæ basilicæ complures. Nunc etiam

tius, quam sequi stratam sanguine Christi tinctam, quam vestigia clavorum impressa prospicere, et ante oculos suos Christum semper perscriptum et præscriptum inspicere. Rectissimum hoc iter ad tribunal gratiæ. Via hæc latronibus vacua, et finem suum pertendens ad illum, qui peregrinantibus est via, proficiscentibus veritas, pervenientibus vita. Duri sunt lapides ad caput Jacob in itinere quiescenti, asperi silices cacumina montium petenti, pungunt spinæ et tribuli teneros pedes, femori insiguntur sagittæ, sed nunquid non erit finis? *Finem*, inquit apostolus, *Domini vidistis, patientiam Job audistis* (Jacob. v). Quid igitur post finem, quid in fine? *Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis* (Psal. cxviii). In fine siquidem apprehendemus quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas crucis Christi, et profundum. Longitudo dierum in dextera ejus; latitudo, ut sit tanta cognitio de Deo quanta dilectio, tanta dilectio quanta beatitudo, tanta beatitudo quanta dulcedo Dei, tanta dulcedo quantus ipse Deus. Sublimitas, in capite Nazaræi, Jesus Nazarenus rex angelorum. Profundum, cum omnia subjecta erunt ei, præter illum qui sibi subjecti omnia. Hæc, charissime frater et domine, charissimus filius vester H. a nobis nolens vacuus redire sua instantia extorsit, non a nolente, sed ab obsesso multis curis et turbis. Libentissime vidimus novum hominem factum de veteri, reversum de regione dissimilitudinis ad patrem clementissimi pectoris et redundantissimæ pinguedinis. Hunc vobis affectuosius commendamus, tanquam mutæ dilectionis pignus, et fratrem, quem ego aliquantisper enutrivimus, et valde diligo.

EPISTOLA CXLIV.

AD ABBATEM SANCTI ÆGIDII.

[ix, 7.] Abbati Sancti Ægidii (50), PETRUS abbas Sancti Remigii.

Vagabundas frequenter litteras ad diversos huc illucque absque emolumento aliquo devolvimus. Una vero res seria plura redimit otiosa. Columna quoque firmiter locata sustinet in se residentia etiam titubantia. Uno lucro plures jaecturas compensat sedulus negotiator. Ut ad nostra veniamus, delictum Judæorum divitiæ sunt mundi, et diminutio eorum divitiæ gentium. Hæc idcirco prælibaverim, ut non sine fructu scribam vobis. Fructum dico, non qui perit, sed qui permanet. Permanet autem quidquid Deo placet. Placet vero Deo vera dilectio, pura oratio, sancta compunctio, mandatorum Dei observatio. Suum possessorem nec avarum nec prodigum faciunt. Avarum redderent, si dilectionem et orationem amicis non erogaret;

A prodigum, nisi compunctionem et mandatorum Dei observationem proprie retineret. Sic monet Sapientia: *Deriventur*, inquit, *fontes tui in plateis* (Prov. v), quod ad alios; *Sit tibi fons proprius et non communicet ex eo alienus* (ibid.), quod ad te ipsum. Bene offert, qui sic dividit. Progreditur epistola, et demissa facie quæ sequuntur eloquatur. Nobilitas vestra et litteratura, sicut de carne et sanguine sunt, sic carnem et sanguinem, nisi condimentum religionis interponatur, sapiunt. Regularia tamen irregularibus ab oppositis sese objiciunt. Claustralis disciplina in habitu et forma regularium deputantur. Carnalia et sæcularia regulam aut exuunt, aut interrumpunt. Operiat utique velamen religionis turpitudinem lubricæ carnalitatibus: et in abbate monacho lateat ventosæ nobilitatis, et superfulgeat vexillum humilitatis. Dicat igitur conscientia in vestimentis ovium sepulta: *Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini* (Psal. lxx). Item: *Absit mihi gloriari, nisi in cruce Domini mei Jesu Christi* (Gal. vi). Vera nobilitas nunquam superbit; litteratura sæcularis inflat, si illam charitas non reprimat. Ecce super candelabrum præclarum lucerna superposita in abbacia Sancti Ægidii, si clare ardet, plurimas adventantium regiones illuminat; si declinat in obscurum seu vaporem fumi, offendit videntes. Sic itaque luceat lux vestra, ut videntes glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est.

EPISTOLA CXLIV bis.

AD BASILIUM ET ALIOS PRIORES CARTHUSIENSES.

[v, 9.] Dominis et Patribus BASILIO (51) cum cæteris prioribus Carthusiensis ordinis, frater PETRUS humilis abbas Sancti Remigii, salutem cum omni devotione.

Ad glorificandum Christum vos convenire, quotiescunque convenitis, non ignoramus. De nullo itaque negotio sæculari directionem cordis vestri impedire sine dubio fas est. Commonere autem vos dignum est, ut quod facitis usque in finem facere studeatis. Virtus enim boni operis de radice procedit bonæ intentionis, et in perseverantia dilectionis perficitur, et omnis laus in fine canitur; melior quoque est finis orationis quam principium. Hæc ideo præmiserim, ut quia manum misistis ad fortia, semper ad ampliora et anteriora charitatis opera extendere contendatis, ad ejus imitationem, qui dum in mundo esset, porrigendo manum, corporum lepras, oculorum cæcitates, aurium surditates, et labiorum silentia curavit. In fine vero prorsus in cruce manus extendens, cæli et terræ, universaliter plagas et vulnera antidoto sanguinis

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(50) *Abbas Ægidii*. Viro nobili et litterato. Monasterium est in Septimania, haud procul a Rhodani confluentibus, quod oppido etiam nomen fecit, ut primum juris, in Cluniacensium postea disciplinam potestatemque translatum.

(51) *Basilio*. Majoris Carthusiæ prioris VIII vitæ

sanctimonia, doctrinaque illustri. Huic iterum, universique ordinis comitiis, quæ quotannis haberi solent, scribit epistolam 11, nec dissimili argumento; nunc quidem pro monasterio in Dacia Esquili archiepiscopi rogatu erigendo; tum vero pro Trenceni, quod Henricus comes meditabatur.

sui curavit, et contra omnia recidiva, validissimam A medicinam in cornu crucis, omnibus posteris usque ad consummationem sæculi reposuit, ut quicumque crucem suam post eum bajulaverit, vitæ æternæ compos et particeps, contrariam valetudinem timere non habeat. Frater iste, præsentium lator, per nos et per multos alios rogat mitti operarios de vobis in messem Domini. Messis enim multa in Dacia jam alba et ad metendum; sed operarii pauci, sed minor numerus qui non potest sufficere ad edendum agnum. Non sit itaque vobis pigrum, non durum, non desperabile, mittere ex vobis, qui nomen Dei et sanctum ordinem vestrum in terra illa portent in spe percipiendi fructus centesimi, aut potius millesimi. Corona vestra et gloria, si bono exemplo vestro animas plures Deus lucratus fuerit, et in regno gloriæ de salute aliorum merces vestra amplior et gloriosior in conspectu Dei et sanctorum angelorum erit. Valet.

EPISTOLA CXLV.

AD THEOBALDUM CLUNIACENSEM ELECTUM.

[IX, 3.] THEOBALDO electo Cluniacensi (52), PETERUS abbas Sancti Remigii.

Gemebundas, et quasi intestinorum suorum tumultuosa collisione seu conquestione, et velut a fulgure et tempestate percussas a vobis recepi litteras. Hominem siquidem redolebant satis conturbatum et exterritum, ac velut repentino superveniente tonitruo pene jacentem exanimatum. Nec mirum. Res namque nova, tam sua novitate quam magnitudine, hominem audacissimum et fortissimum potuit concutere. Qui ad crucem ducitur, gemens et lugens merito conqueritur. Si crux a cruciatu dicitur, nonne in cruce cruciatur, cujus humeri importabili oneri supponuntur? Profecto amodo tot molas supportabilis, quot monachorum curam recipietis. Quid ergo? Nonne cum Apostolo dicetis: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror?* (II Cor. XI.) Ecce timor, ecce anxietas, ecce cruciatus. Sed quid? ubi consolatio? ubi revelatio? ubi tanti doloris remedium? sine dubio in Christo. Nam ipse primus ascensor, mitigator et sanctificator crucis; qui suo cruciatu nostros absolvit cruciatus in cruce, et de cruce dixit: *Mulier, ecce filius tuus* (Joan. XIX), et discipulo: *Ecce mater tua* (ibid.). Sed quid hoc ad rem? quid ad præsentem quæestionem? Multum per omnem modum. Nam mulier est Cluniacensis Ecclesia, quæ est mater omnium nostrum, quæ de fructu ventris sui plures manipulos sanctarum animarum ab Oriente et Occidente in sinu Abraham, Isaac et Jacob, jam collocavit, et sponso suo pona nova novitiorum, et vetera antiquorum et senum, in cœlesti mensa frequenter

obtulit. Quis vero discipulus sit, de quo dicitur: *Mulier, ecce filius tuus*, jam credo animadvertitis. Tangit enim vos hæc sententia, quia æterna prædestinatione, et moderna vocatione, sollicitudinem hujus matris vestræ decreto inviolabili gratia Dei injungit. Temerarium autem est, et inhumanum, tam divinam ordinationem respuere, quam matri fidele obsequium denegare. Igitur tanquam Issachar asinus fortis, cervicem et humeros huic electioni supponite, et de Dei auxilio fideliter præsumite, quia spiritus adjuvat infirmitatem vestram. Mihi autem amico et fideli vestro gaudium est et exultatio, quod tantum amicum in tam excellenti loco merui videre sublimatum. Nam et ipse servus et filius sum Cluniacensis Ecclesiæ. Valet, et per nos, oro, transitum facite.

EPISTOLA CXLVI.

AD H. ABBATEM CLUNIACENSEM (53).

[IX, 11.] Non omissis excubiis Dominicæ sepulture vestri habens memoriam, sancto Sabbato opus aggredior lege non prohibitum. Nec legere namque, nec scribere prohibet lex. Lugeo interim ex lege sua contra legem proscriptum Jesum extra synagogam, extra civitatem sanctam tunc profanam, extra vitam. Sed Christus proscriptus meliorem adiit mansionem, populum charlorem, civitatem sanctiorem, lectulum gratiorem, mensam suaviorem. Quid plura? proscriptus a Judæis ascriptus est rex et Dominus in cælis. De exsilio migravit ad regnum; ab his qui odio habuerunt eum gratis, ad illos qui obsequuntur semper gratis, a cruce ad cœlum, a patibulo contumeliæ ad thronum gratiæ. O benigna patientia, quousque sustinui locum contumeliosum, populum injuriosum? Certe non una die, non mense, non anno, sed annis multis, quatenus penitentiam de commisso agerent, et indulgentiam acciperent. Dormis, Jesu, in monumento, nec ore, nec naribus ullos strepitus facis: medium noctis silentium tenent omnia, donec surgas, donec evigiles, donec apostolos dispersos revoces. Mittat gallus vocem, et melius cantet in Christi resurrectione quam in Petri negatione. Rauce tunc cantavit dicens: Rauce factæ sunt fauces meæ a conturbatione hominum, a tempestate procellarum. Ubi enim in terra vox clara, quando Verbum suffocabatur, quinimo et verberabatur, ut veritas supprimeretur? Sed parvo intervallo factus est terræmotus, quia surrexit Dominus, et cantavit gallus, surrexit Dominus de sepulcro. Non ter, sed millies gallus Christianorum singulis noctibus, singulis civitatibus, singulis sanctorum congregationibus cantat Alleluia, cantat et Christi mortem et resurrectionem. Unde: *Gallo canente spes redit*, etc. Alius quidam

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(52) *Theobaldo electo Cluniac.* Anno 1180. Anno unico fuit abbas Cluniacensium. Postea cardinalis Ostiensis a Lucio III pontifice creatus est. Itaque in Urbani III et Clementis III privilegiis ad Hugonem abbatem Cluniacensem, Theobaldi hujus successo-

rem, subscribit ipse Theobaldus episcopus Ostiensis et Veliternensis.

(53) *H. abb. Cluniac.* Hugonem IV, qui Theobaldo cardinali successerat.

ineffabilis gloria mea, exsurge psalterium, cithara (Psal. lvi). O Fili, gloria mea! nam filius sapiens gloria est patris; exsurge, dormisti, somnum cepisti, satis est, exsurge, ultra non dormiturus, sed mecum in gloria mea vigilaturus ad psallendum, ad citharizandum vicinis et amicis meis, qui libenter, non impudenter auscultant vocem tuam. Concertum certe caeli cantando et psallendo dormire facis. Veni cum psalterio, veni cum cithara tua. In psalterio decem chordarum cantabis, quia super novem ordines angelorum cum homine redempto collocaberis. Citharam quoque passionis tuae percute in auribus meis, quia illum qui non debuit condemnari condemnavi, et volo ut senior ille frater, qui in agro occidit Abel, meam audiat diabolus symphoniam et chorum, non ut delectetur, sed ut confundatur, et sit ei in testimonium suae malignitatis et meae benignitatis, qui dedi filium ut redimerem servum. Hanc portionem mihi hodie contulit Dominus de sua passione et resurrectione, antequam ad nostrum capitulum accederemus. Tingite panem vestrum in aquam crassam vituli saginati, et sicut adipe et pinguedine repleatur anima vestra. De his hactenus. Miito fratrem Stephanum quem diligitis, cum fratre suo B. quatenus eo pacto sub fratre suo domus nostrae de Provincia curam habeat, ut vos et fratrem ejus fidejussores habeam de indemnitate bonorum nostrorum. Est enim in hoc officio novus, et necesse est ut habeat bonos adjutores et consiliarios, donec per se ambulare didicerit.

EPISTOLA CXLVII (54).

AD HUGONEM ABBATEM S. AMANDI.

(Opp. Joannis Saresb. edit. GILES, Oxon. 1848, in-8°, t. I, col. 192, epist. 136.)

Amicorum fidem articulus necessitatis examinat, et qua quisque moveatur ad alium affectione convincit. Nobis autem, qui jampridem totum animum devovimus obsequio vestro, devotumque Domino auctore inviolabiliter conservamus, gravis et onerosa incumbit necessitas, quam vestra gratia, de qua plurimum confidimus, speramus, et petimus sublevari. Nam quod fortasse mirabimini, addicti sumus exsilio, et in eo jugi sollicitamur et torque-mur angustia. Si quidem clericus quidam nobis longe semper amicissimus, ejus omnia tam prospera, quam adversa a multis retro temporibus nostra sunt, litterarum eruditione et morum honestate, tanto cunctis probator, quanto notior, ab Anglia exsulat apud nos, et nos domi nostrae exsulamus cum illo. Sustinet enim indignationem regis Angliae, non suo quidem merito, ut de nostra et ipsius loquamur conscientia, sed quia domino suo Cantuariensi archiepiscopo, ut oportuit, servivit. Is est magister Joannes de Saresberia, bonum testimonium habens in partibus cismarinis et transma-

rinis. Ut ergo a nobis ipsis tam proprii quam festivi exsilio amoveatis angustias, dilectioni vestrae attentius supplicamus, ut eum interventu comitis Flandrensium et vestro, reconcilietis regi Anglorum, et sicut videritis expedire, ei litteras regis patentes perquiratis, quibus secure redeat, et suis in pace fruatur bonis. Sciatique pro certo quia nos in nulla re magis poteritis promoveri, nec est quod dissimuletis, quia constat pluribus, potestatem vobis esse collatam, si voluntas adfuerit.]

EPISTOLA CXLVIII.

AD ABBATES S. MEDARDI ET S. CRISPINI.

Sancti Medardi (55) et Sancti Crispini abbatibus PETRUS abbas Sancti Remigii.

[v. 21.] Nescit verae amicitiae naturam, qui in amore imitatur arundinem vento agitatam. Sine profunda radice amicitia, accidens est non substantia, species non virtus, fenum de tecto, quod antequam evellatur arescit. Tres itaque praecipuas ancillas, sine quibus vivere non potest, comites habet et pedisequas, justitiam, patientiam, et constantiam. Justitia suum jus unicuique servat; patientia, si forte intervenerit, injuriam salva integritate amicitiae tolerat; constantia nec qualitate nec quantitate pacti praevericati expirat. Quis ergo abduxit? quis seduxit? quis exturbavit funiculum hunc triplicem a sacratissimis visceribus dominorum et amicorum meorum, abbatibus Sancti Medardi, et abbatibus Sanctorum Crispini et Crispiniani? Moriatur non vivat tam nefarium et nefandissimum scandalum servorum Dei, quod de radice vetustissimi colubri, id est ineptissimae avaritiae prodiit. Subornat se quidem occasio avaritiae vestimentis justitiae, sicut Jacob vestimentis Esau valde bonis, et Jacob mentitur se Esau. Pater tamen universorum, qui quasi oculos caligantes exhibet, dum ipso iudice, ipso omnia regente, injustitia justitiam opprimit, nec poenam recipit, quasi miratur de tanta hominum fraude, qui sub oculis ejus non timent mentiri, et in invicem fraudare, dicens: *Vox quidem, vox Jacob, sed manus, manus sunt Esau (Gen. xxvii)*. Praefert quisque altercantium jus authenticum et regulare se habere. nostra, inquam, diu sic possedit Ecclesia, et nostra sic. Ecce Jacob in voce. Deinde pax cordium concutitur, antiqua familiaritas excutitur, obliquantur oculi, castissimi amplexus solvuntur, de altero alter conqueritur, innexi discipulorum parietes in domus scissuram partiuntur. Ecce manus Esau. Redite, amici charissimi, redite ad cor. Non grandis querela, grandis autem est de hac discordia inter notos et vicinos vestros infamia. Praedecessorum vestrorum temporibus, nec in personis, nec in rebus monasteriorum vestrorum dicitur fuisse inventa tanta concordia, quantum firmo et fraterno foedere hactenus ad invicem excoluistis. Unde ergo tam subito valde odiosa advenit similitudo? Quomodo ausa

JACOBI SIRMONDI NOTE.

(54) Nova.

(55) S. Medardi abb. Apud Suessiones. Vetus ac

nobile S. Benedicti monasterium, vel S. Gregorii papae privilegio clarissimum

est sacra penetrare pectora execrabilis et exsecranda temeritas, qua pacis cubicula inquietarentur, et utriusque pacatissima quies intempestive sollicitata infestaretur? Resarciatur repente amoris vinculum, ne charitas in alumnis suis saltem unius diei, ne dicam mensis vel anni, præscriptionis incurrat dispendium. Qui enim ait: *Sol non occidat super iracundiam vestram (Ephes. iv)*, regulam juris præfixit, quam intutum est prævaricari. Gravis enim sumitur vindicta de illo qui Evangelii jura violat perpetua. *Quare, inquit Apostolus, non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? (I Cor. vi.)* Sordet religio, ubi prævalet ambitio; fama fœdatur, si res injuste auferatur vel acquiratur; conscientia molestat, si stimulo elationis quoquo modo pungatur. Oleum quo caput mentis impinguatur extra funditur, si pluris pecunia quam justitia habeatur. Itaque interpono partes nostræ amicitiae, si forte recognita cognatione antiquæ familiaritatis, reporrigant sibi hiantia corda reconciliationis inmutua brachia. Kogo ut dies per amicos vestros accipiat, in quo de concordia familiariter agatur. Valet.

EPISTOLA CXLIX.

AD PRIOREM CANTUARIENSEM

[vi, 9.] Me debitorem vobis constituit tam obsequium dilectionis, quod omnibus ex parte nostra per vos transeuntibus impenditis, quam charissimi nostri magistri Joannis gratia, quam plenissime obtinetis. Novus quoque a Deo vobis collatus martyr ad suæ sepulturæ locum attrahit et allicit. Quem enim præ aliis mortalibus virum constantem, et in fide vera fundatum cognovi, cum sanctis angelis et martyribus jam annumeratum (56) corde credo, et ore confiteor. Præsumo autem et ipse de orationibus ejus, utique quia dignum fecit me Deus suis benedictionibus, colloquio, cognitione atque familiaritate. Accedit et hoc ad cumulum totius amicitiae, quod in turbine illo et tempestate per M. Joannem (57) salvatus et conservatus est. Noluit Deus stellas omnes cum magno illo sole simul de terra vestra tollere. Ideo reliquæ salvæ factæ sunt. Plane bene appellaverim stellas, doctrina et vita relucens tanti patris filios, et tanti doctoris discipulos. Utinam radiis suos libere, et absque interpolatione tenebræ noctis exercere valerent. Cæteris enim terris vestra melior et clarior appareret, si doctrinam illorum reciperet.

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(56) *Martyribus jam annumeratum.* Annuerandum haud multo post apostolica auctoritate decrevit Alexander pont. anno 1172 die primo Quadragesimæ, ut est in ejus epistola 54.

(57) *Per M. Joannem.* Sarcaberiensem, qui notarius et familiaris fuerat B. Thomæ. Itaque illo incolu non totus obiisse B. Thomas videbatur.

(58) Quod de mortis B. Thomæ revelatione initio epistolæ ait, eo spectare videtur, quod a multis proditum est, atque in litteris Willelmi archiepiscopi Senonensis ad Alexandrum papam legitur his

EPISTOLA CL.

AD EUMDEM (58)

[vi, 18.] Lugdunensem archiepiscopum nobis allquando scripsisse de revelatione pretiosæ mortis sancti et gloriosi martyris Thomæ non teneo. Audivi quidem, sed a quo audierim mente excidit. Noli ergo certa pro incertis scribere. Superflua enim sunt impendia lucernæ, ubi sol meridianus lucet in virtute sua, et denigrat majestatem verorum, admistum modicum fermenti mendacii et falsitatis. Credo enim magis laborandum, ut plura demantur miracula, quæ mera veritate fulciuntur in gloria Dei et præfati martyris, quam ut aliqua furtiva et emendicata supponantur. Omni supplicatione et postulatione tam vos quam omnes qui posteris tradituri estis memoriam mirabilium vestri et nostri martyris exoro, ut nihil nisi septemplex examinatum, purgatum, et colatum fidelissima veritate scribatur de eo vel de miraculis ejus. De monacho Montis Dei, nomine Gaufrido, refero quæ veraciter facta partim ab ipso, plenius a quodam monacho nostro, qui tunc temporis ibi scribebat, audivi. Forte ab Anglia charta miraculorum sancti Thomæ ad nos devenerat, et a nobis ad fratres de Monte Dei. Jam dictus frater turgidus et inflatus toto corpore, ut vere hydropticus, cellam egredi non poterat. Accepta itaque cum fide et invocatione sancti nominis charta, tetigit pedes suos, et tibias, et totum corpus suum de ipsa, et in tantum convolvit ut parvo tempore interposito ad Ecclesiam, et ad officia sua, non tamen ex toto curatus, rediret. Adde miraculum plus jucundum quam utile. In capella nostra libellus qui legitur in capitulo de natalitiis sanctorum, et de recordatione defunctorum nostrorum, nescio quis forte furatus est. Altera die cum flagitarem more solito legi lectionem ex ipso libro, turbatis capellanis non est inventus libellus. Cum vero de negligentia et de incuria malæ custodiæ eosdem capellanos increparem, unus eorum, nomine Robertus Anglicus, qui frequenter missam ad altare, in quo reliquæ sancti Thomæ continentur, celebrabat, in hanc vocem prorupit: Certe nunquam credam Thomam esse sanctum, nisi reddiderit nostrum libellum. Fere post mensem, redditus est nobis liber. Si hoc miraculum est, istud verum esse confirmo. Valet. Sanctum conventum, et M. Joannem salute.

verbis: *Dicitur namque et constanter asseritur, post passionem suam multis apparuisse in visu, quibus perhibet se non mortuum esse, sed vivere, et non vulnera, sed vulnerum tantum cicatrices ostendit.* De miraculorum autem fama, quæ B. martyris occasum mox secuta est, in litteris Ludovici regis ad Alexandrum eundem: *Et ecce ad tumultum agonistæ, ut revelatum est nobis, divina in miraculis revelatur gratia, et divinitus demonstratur, ubi humatus requiescit, pro cujus nomine decertavit.*

EPISTOLA CLI.

A

EPISTOLA CLII.

AD PRIOREM ET FRATRES CANTUARIENSES.

[VII, 20.] Priori Cantuariensi et cæteris fratribus, PETRUS abbas Sancti Remigii.

Beata occasio, qua vobis admoneor scribere. Miserum certe me iudicor de inertia, quæ detinet senectutem meam a visitatione quondam amici, nunc domini, Patris et patroni nostri sancti Thomæ pretiosi martyris Dei. Hinc arguit me conscientia, inde excusat. Si viveret in corpore archiepiscopus Thomas, nonne, inquit conscientia, ires et visitares illum? nonne et marina pericula postponeres, et omnem a te torporem excuteres, ut amicum visitares, et mutua conferres colloquia? Econtra iterum talia refert: Sed monachus es, sed abbas, sed senex, sed corpore invalidus. Monachi est, non egredi de castris Domini, imo de claustris monasterii; abbatibus est, procurare curæ suæ temporalem et regularem sollicitudinem: senis est, inniti baculo suo sub oliva et ficu et vite sua, et cogitare dies antiquos et annos æternos in mente habere. Invalidi est, converti in ærumna sua, dum confringitur spina, et dicere quotidie: *Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum (Rom. VII)*. His cogitationibus disputatione sua sic me accusantibus et excusantibus, interponit se statera æquitatis mediam, sicque litem resolvit, ut neutra de conclusione erubescat, sed pace bona alteri cedat altera. Pium namque est ire, pium non ire, bona est peregrinatio, quam comitata fuerit sancta devotio; religiosa nihilominus detentio, cui assidue adest pia commemoratio, et eo intentio flagrantior, quo suo non satiaur desiderio. Utinam sic me deferret angelus ad sancti sepulcrum, sicut Habacuc transtulit ad lacum leonum, non ut deferrem Danieli refectionem, sed ut referrem peccatorum remissionem! Constituo autem interim absentiae nostræ vicarium magistrum G. quem ad se vocavit D. archiepiscopus Cantuariensis. Commendo itaque vobis commendabilem amicum et clericum nostrum eundem G. qui sentit in se viscera dilectionis, misericordiae, et pietatis, quæ ad nos habetis, non pro merito nostro, sed pro gratuito beneplacito vestro. Certe si primam familiaritatis vestræ portam aperueritis ei gratia nostri, credo quod ex prælibatione avida subsequetur fames, et continuo dicetis, jam non propter tuam loquelam illum diligimus, ipsum enim cognoscimus, et scimus quia dignus est amicitia et contubernio bonorum. Excipite itaque illum tanquam honestum clericum et bene litteratum, ut apud vos possideam hunc ramusculum, successione illius magnæ arboris, quæ transplantata est in ecclesia Carnotensi. Fuit enim noster alumnus magister Joannes: et iste, utinam similiter!

AD PRIOREM WIGORNENSEM (59).

[VI, 21.] Rerum et temporum varietas, quæ nos ubique et undique circumvallat, non sinit nos stabili gradu in eodem stare, aliquando quidem nostro, aliquando alterius vitio. Nam cum in eodem proposito volentes stare pedem figimus, frequenter irruit, et occupat propositum stabilitatis nostræ, decursus et incursus instabilitatis alienæ. Inde est, charissime amice, quod contra propositum et voluntatem cordis vestri, fratrem P. priorem de Lapelee cogimur amovere. Toties siquidem rumores malos de prioratu illo accipimus, quoties transmarios de illis partibus hospites suscipimus. Claustrales et ministeriales uno impetu concitati clamant perire domum, prioratum ad nihilum redigi, et in summa jam paupertate detineri. Quid ultra? Nullum ibi monachum esse, solum priorem semivivum palpitare. Mittimus itaque a latere nostro fratrem Absalonem, cujus industriam in multis experti sumus, et cujus studio, si ei gratia Dei adfuerit, ruinas illas reparandas et in melius commutandas speramus. Commendamus ergo illum vobis, ut consilio et auxilio vestro fultus, ad honorem Dei, et animæ suæ salutem, ac Ecclesiæ nostræ utilitatem, valeat commissa sibi strenue adimplere. Valete.

EPISTOLA CLIII.

AD EUNDEM.

[VII, 9.] Priori Wigornensi, PETRUS Sancti Remigii abbas.

Neque subitaneus, neque repentinus soleo res magnas disponere, sed cum multa maturi consilii deliberatione, finis causarum appensione. Inde est, amice charissime, quod non statim credo omni spiritui, propter illum qui transfiguratur se in angelum lucis, et sub pallio consultationis offert sæpe venenum deceptionis. Vitium autem est, omnibus credere, et nulli. Exemplo igitur illius, qui omnia novit antequam fiant, et tamen descendit per angelos probare utrum clamor Sodomorum, qui ascenderat ad cælum, opere completeretur, an non, diu substiti acquiescere rumoribus quotidianis, de fratribus nostris de Lapelee, vel meliores fructus de ficulnea sperans, vel iudicium tanquam meridiem expectans. Quia itaque crebrescit, non rarescit fumus funestæ opinionis, securim appono ad radicem arboris, non detrucans, sed relevans ramos usque ad terram inclinatos, imo incurvatos, si forte suspensi ferant denuo uvæ, non labruscas. Mitto autem a latere nostro fratres integre hactenus apud nos opinionis, quorum conversationem, si de præteritis futurorum præsentia apprehenduntur, bonam in terra vestra credimus futuram et honestam. Sit

JACOBI SIRMONTI NOTÆ.

(59) *Priorem Wigornensem*. Radulphum, ad quem Saresberiensis epist. 205, et noster epist. 153, 154,

155, quibus agit de Lapeleensi S. Remigii prioratu in Anglia.

cum illis manus vestra et consilium, quo si quid in eis minus est suppleatur ad bene regendam domum nostram, et ad famam dignam reparandam.

EPISTOLA CLIV.

AD ING. PRIOREM DE LAPELEE.

[IX, 5.] PETRUS humilis abbas Sancti Remigii Ing. priori de Lapelee (60).

Postulas in litteris tuis nostrum stylum recipere, non alienum. Sed hebetatus, sed retunsus, sed denique plenus squalore et rubigine, qua facie transire poterit mare, cum potius sua rusticitate cachinos moveat, quam suos lætificet hospites? Calamus quoque noster annositate et desuetudine quassatus, necnon et terrenorum sollicitudine assidua obstructus et obstrictus, rauce sonat, nec jam auditores suos demulcet, sed male commovet. Ne tamen filii et amici charissimi petitunculam excludam, vel eludam, emendicatis repressis coloribus rhetoricis, et leporem sermonis postponens, dies Dominica passionis præ oculis habens, moneo cum Jesu partiri suas contumelias, suas passiones, sua flagella, sua sputa, et totum cursum patientissimæ dispensationis, qua pro nobis usque ad inferna descendit. Reduc Jesum a planta pedis usque ad verticem vulneratum ante oculos tuos, aut animum deduc ad locum et focum ubi Petrus negavit, et quæ cordis medulla non liquefacta totum altare tam æneum quam aureum sua aspersione implebit? *Holocausta*, ait Psalmista, *medullata offeram tibi (Psal. Lxv)*. Medulla animæ non est nisi de infusione gratiæ. Si anima, licet macra, tamen esuriens et sitiens, magno appetitu stillicidia elambuerit gratiæ, vespere, et mane, et meridie; vespere, complantata similitudini mortis Jesu; mane, renovata cum resurgente Jesu; meridie, translata ad dexteram Patris cum Jesu: certe inebriabitur ab ubertate domus Dei, dicens: *Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea (Psal. Lxii)*. Quare non saginaretur de vitulo saginato? Quare non inebriaretur de flumine quod lætificat civitatem Dei? Habes vinum de vite vera expressum in torculari crucis, et attractum aperto ostio lateris. Sicut enim tonnellus foratur, ut vinum habeatur, sic latus Christi lancea militis apertum est, ut exiret aqua baptismatis, et sanguis nostræ redemptionis. Hunc quotidie sumimus in altari sub specie vini. Altare siquidem est locus pascuæ, de quo dicitur: *In loco pascuæ, ibi me Dominus collocavit (Psal. xxii)*. Et in Canticis: *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie (Cant. i)*. Quid est in meridie? In luce, in puritate, in veritate, in charitate. Qui latet ut anguis in herba, abscondens peccata sua, non est in meridie; qui impudice vivit, et templum Dei violat immunditia aliqua, non est in meridie; qui dolosus et fraudulentus est, speciem pietatis habens et virtutem abnegans, non est in meridie; qui tepet odio fraterno, non est in meridie. Non ergo ipsum,

vel cum ipso pascit Christus qui dicit: *Superbo et insatiabili corde cum hoc non edebam (Psal. c)*. Non cubat etiam nisi ubi pascit. Sed de his hactenus pro tempore. De me vero si vis scire, onere tam annorum quam peccatorum quotidie more meo solito premor. Tamen benignitate et clementia Dei adhuc excedere valeo, et injuncta officii negotia utcumque procurare. Pacem etiam bonam cum fratribus nostris, et cum archiepiscopo, et cum omnibus hominibus habeo. Caput monasterii nostri renovare aggredior, et cum Dei auxilio jam opus inchoatum ridet, et sequentis operis auspicia nobilia spondet. Non excidit a memoria, quod aliquando mihi quasi reprehensorie dixeris, studere alia opera facere, et non curare de monasterio. Hoc verbum, etsi perfunctorie fuit dictum, non transitorie fuit auditum. Mille enim libras, adhuc simul quingentas postea pro opere monasterii expendi. Saluto fratrem Dudsonem. De bono odore vestræ conversationis gaudeo.

EPISTOLA CLV.

AD PRIOREM DE VALLE S. PETRI.

[VI, 14.] De quæstione vestra, utrum scilicet salva conscientia vere pœnitens possit respondere antiqua crimina sibi objicienti, nihil est, aut nescio quid dicis, utinam tempus et licentiam largiorem scribendi obtinerem! Tamen quod in transcurso animo occurrit, respondeo. Vera confessio et plena satisfactio, omnes Ægyptios, tanquam plumbum, in aquis vehementibus indifferenter submergunt, adeo ut solus Israelita, id est virtus a Deo concessa evadat, et Ægyptii, id est peccati opprobrium tollatur a conscientia et ab infamiæ nota. Sicut enim in baptismo, tam originalium quam actualium nullæ supernatant reliquiæ, sic in confessione illustrantur tenebræ, et nox vertitur in diem, ut veraciter converso et confitenti dicatur, fuisti aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Et sicut idem Apostolus ait de Christo: *Etsi noveramus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus (II Cor. v)*; sic et de isto dicatur, etsi noveramus peccatorem, mendacem, homicidam, adulterum, injustum et impium, liquefactis iniquitatibus omnibus in fornace confessionis, reformetur ad sanctitatis imaginem, et dicatur bonus, verax, innocens, castus, justus et pius. *Verte*, inquit Scriptura, *impios, et non erunt (Prov. xxii)*, utique impii. Ut enim tollitur nigredo superveniente albedine, sic malitia superveniente bonitate. Neminem Jesus semiplene curavit, nemini gratiam suam medio injusto mensuravit, ut totum se Deo exponentem non totis ulnis misericordiæ exciperet. *Sine pœnitentia*, ait Apostolus, *sunt dona et vocatio Dei (Rom. xi)*; quia nisi ab ingratis semel a Deo concessa gratia non revocatur. Est namque in illo est, nec est in illo est et non, sed est tantum in illo est. Cum ergo vere confitens et vere pœnitens his ditetur pri-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

60) Ing. priori de Lapel. Ingelberto fortasse, aut Ingelranno, quem Lapeleensi S. Remigii in Anglia prioratui præfecerat.

vilegiis, quis nequam oculus audebit dicere judicia Dei non esse justa, et opera reprehensibilia? *[An, inquit Dominus in Evangelio, oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? (Matth. xi)]* Sic erunt novissimi, id est gravissimis occupati peccatis, per correptionem primi: et primi, qui se justos arbitrantur, quam justitiam constituentibus, novissimi, id est gratia Dei vacui. His auctoritatibus non improbe asserere possumus, veraciter posse respondere vere poenitentem exprobranti sibi antiquas et exterminatas abominationes, imo per confessionem antiquatas et deletas, nescio ita esse ut dicis, vel, nihil est quod dicis. De praesenti enim statu unumquemque judicat Deus, nec alicui ad confusionem priores cicatrices peccatorum a Deo opponuntur, cujus ut aquilae juventus per innovationem vitae renovata est. Quidquid autem iudex ignoscit, adversarius imputare non potest. Unde Apostolus: *Si Deus pro nobis, quis contra nos? (Rom. viii.)* Non enim epim solum cum poenitente, imo etiam pro poenitente stat Deus, dicens pro ea quae in adulterio deprehensa ei damanda oblata fuerat: *Si quis vestram sine peccato est, prior in illam lapidem mittat (Joan. viii.)*. Quae sententia illa liberata, cum ei diceretur: *Nemo te condemnavit, mulier? (ibid.)* et illa responderet: *Nemo, Domine: Nec ego, inquit, te condemnabo (ibid.)* Nonne recte dicere posset salva conscientia, Non sum quae fueram, non sum adultera? Tamen regularis et modestius impropertanti et calumniatori respondendum est taliter: Melius posses dicere, vel, Deus tibi ignoscat hoc peccatum, vel si qua talia sunt, ad exemplum Jesu, cui cum dictum esset: *Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, et demonium habes (ibid.)*, alterum simpliciter negavit, dicens: *Ego demonium non habeo (ibid.)*, de alio prorsus tacens. De his hactenus.

Abbas Sancti Crispini in praesenti nobiscum ad Montem Dei venturus est, et mandat ut nobis ibi occurratis. Si ergo potestis, facite quod amicus rogat, quia de omnibus tunc melius poterimus conferre, et ad invicem, et cum priore. Marcam argenti et dimidiam ad faciendum calicem Ellandus canonicus Sanctae Mariae Remensis legavit vobis. Orate pro anima ejus. Valet.

EPISTOLA CLVI.

AD FRATRES MOLISMENSES

[VII, 14.] Fratribus Molismensibus, Petrus abbas Sancti Remigii.

Ad monumentum ordinis nostri cum Jeremiae lamentationibus consternatus resideo, et quadruplici alphabeto, quia jam quadriduo madet fetore, vehementer afficior. Fuit, fuit quondam de magno genere et nobili progenie ordo iste procreatus, etiam angelicis virtutibus morum informator prudentissimus, rerum mundanarum contemptor perfectus, et divinae voluntatis amator idoneus. Hic hic brachia sua extendit a mari usque ad mare, de omni gente, quae sub caelo est, portans in ulnis suis usque ad thronum gratiae, et collocans in solis va-

cuatis et relictis a Lucifero, quando sicut fulgur cecidit in lacum laevis et miseriae. O sancti angeli, quot palmites de hac vinea tulistis ad vos, quot ordine claustrali vobiscum consedere fecistis in caelestibus in Christo? Heu, heu! capite vulpes quae demoluntur vineas; cucullatos, qui transferunt terminos Patrum, et sepem regularis institutionis diripiunt. Hi sunt, qui retia Domini rumpunt, qui vestimenta Domini dividunt, qui lancea linguae suae latus jam pendens in cruce ordinis effodiunt; in testina religionis in auras exsufflant, et si quid vitalis spiritus remanserat, extinguunt. Sic armantur filii contra patrem, sic genimina viperarum viscera materna crudeliter concutiunt, sic ab ortu suo sepulcrum patens inordinate vivendo ordini professo aperiunt. Credo moveri vos contra tantae sterilitatis auctores, quoties, juxta vos aspicientes coronam sanctorum spirituum et beatorum animarum, recordamini prioris saeculi, et magne fertilitatis sinus vestros replentis. Si Phinees adesset, forte pugione suo hanc iram placaret. Sed ecce quisque ponit gladium in vaginam, nec est qui accingatur ad vindicandum sanguinem patris. Inde est quod mundus plenus est cucullatis, et pene vacuus monachis. Inde est, quod in area Domini palea non ventilatur, sed fovetur, non extirpantur spinæ, sed multiplicantur. Ego, ego unus de cucullatis, video iniquitatem, et quid facio? Nequeo resuscitare ordinem mortuum, et qua patientia inter patricias exsequias funeris ejus celebrabo? Non valeo refrenare praecipitem cursum ad barathrum, nunquid effici debeo socius furum? Omnes quidem currunt, non ad bravium, sed ad malum, et ego quid? Optabam cum Apostolo anathema esse a Christo pro fratribus meis. Quis mihi det, ut ego moriar pro te, ordo sanctissime? in cujus praesentia quondam principes cessabant loqui, et superponebant digitum ori suo. Juvenes abscondebantur cum sederet in porta, et assurgebant, nec audebant addere ad verba ejus. Nunc derident illum juniores tempore, quia senuit Isaac, et clare videre non poterat; senuit David, et calefieri vestibus non poterat. At Moyses cxx annorum cum esset, nec oculorum caliginem sensit, neque dentes ei moti sunt. Etsi Regulae professores, etsi speciem pietatis habentes, sicut Isaac et David, senescendo spiritu tepefacti sunt, et oculi eorum caligaverunt; tamen Moyses, id est beatus Benedictus claris obtutibus nunc nostras respicit pravitates, et in novissimo dentibus mordebit, accusando apud Dominum suorum decretorum et regularis professionis contemptores. Forte dicitis: Quid ad nos parabola ista? Abbas Remensis stylo suo ut quid tam mordaciter ex obliquo tangit nos? Quid de nobis ad ipsum? Respondeo: Christianitatis societate, ordinis germanitate antiqua, vicinitatis familiaritate novi vos et diligo vos. Doleo itaque, quod nimis extenuatur bonus odor Christi in vobis, tam apud vicinos, quam apud remotos. Doleo quod regionem, imo religionem

vestram; coram vobis alieni devorant : quod tinea A
usurarum et debitorum substantiam vestram demo-
litur, quod nobilis puella hactenus duplicibus vestita
enormiter exspoliatur. Religionis siquidem, et pos-
sessionis dotibus a fundatoribus suis Ecclesia ves-
tra ditata diu floruit; sed nunc jam exaruit. Gal-
lina illa Molismensis plena plumis, et bene pennata
quot et quales de utero suo fœtus produxit, dum ex
se collegium Cisterciense (61) originario germine
pullulavit! Deus meus, de illo uno ovo quam innu-
merabilis arena monachorum et conversorum
faciem terræ operuit! quam lucido splendore cutem
mundi denigratam per infectam vivendi negligentiam
reformavit et illustravit! Respice, respice, Sion, filios
tuos, et pelles tuas emarcidas noli contemnere; sed
resume spiritum adolescentiæ tuæ, si forte cum B
Jacob, quasi de gravi somno evigilans, audias Joseph
filium tuum in Ægypto regnare, et de manu ejus fa-
mem tuam, imo infamiam possis relevare. Fratres
mei, fratres mei, recolligite plumas matris vestræ, et
replantati suis in membris, conversationem vestram
emendando, substantiam redimendo, odorem bonæ
opinionis comparando, et ad antiquum statum om-
nia revocando. Epistola hæc non contristet vos; et si
contristaverit, utinam ad pœnitentiam! Valet

EPISTOLA CLVII.

AD GRANDIMONTENSES.

[VIII, 7.] Priori et fratribus Grandimontis, PETRUS
humilis abbas Sancti Remigii, manus orationis et
pretium.

Quanto fragiliores sumus, et de nostris minu-
speramus viribus, tanto si sapimus ardentius vali-
diora et ampliora emendicamus suffragia. Væ enim
soli, quia si ceciderit, non habet sublevantem se!
Si autem fuerint duo, fovebuntur mutuo. Solum
æstimo, qui nec cum Deo in simplicitate et puritate
ambulat, nec fraternum curram invincibili socie-
tate et inseparabili unitate equitat, domini et fra-
tres charissimi, ego vir videns tam paupertatem
quam insufficientiam meam, ubi audio cœlestes
pauperibus erogari dapes, curro, pulso, quæro, et
de reliquiarum micis offellas quas possum exspe-
cto. Vestrum est, vestrum est, panis oleati buc-
cellas cum Petro apostolo, cum convenitis ad cœ-
nam Agni, sumere, sed et his qui non præparave-
runt sibi, partes mittere. Dies enim Domini sanc-
tus est, solemnitas Sancti Joannis Baptistæ (61*),
quando ad matrem pulli gallinæ revolant, et de
singulis locis vestris rivuli ad locum de quo exierunt
refluunt, ut de paterna instructione et correctione
reparato meatu copiosius et fortius iterum fluant.
Servanda et tenenda est hæc probabilis et sancta
consuetudo? quia non tantum ab homine et per

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(61) *Ex se coll. Cisterciense.* Robertus enim abbas
Molismensis, ut Sigebertus narrat, anno 1098 in Ci-
sterciensi eremo cœnobium primus exstruxit, in
eoque cum aliquot monachis suis habitavit. Itaque
Molismensis monasterii colonia Cisterciense.

(61*) *Solemnitas S. Joannis B.* Quo die anniver-

hominem, sed etiam a lege et Deo hæc approbata
est institutio. Tribus enim vicibus jubet Dominus
in lege, ut Hebræus appareat ante Dominum, non
tamen vacuis manibus. Nunquam autem vanum aut
vacuum est, sinus paternos, tanquam suæ profes-
sionis alumnos, relambere, et novos inde sibi sa-
pores atrahere. Procul igitur odorans ipse ego
tam jucundos et festivos sanctitatis vestræ concus-
sus, prompto animo et vultu submisso. Amen pau-
per inclamo, et de orationum suffragiis sublevamen
expostulo. Hæc autem nostra postulatio non usque-
quaque imbecillis, et carens sustentationis baculo,
claudicans sanctum conventum vestrum ingreditur,
quia fratres vestros, qui nostris in partibus com-
morantur, diligimus et honoramus, et etiam cellam
bonam in nostro habetis patrimonio. Ilac ergo
securus confidentia, vestrorum rogo societatem
honorum; et cum anima soluto corpore vias igno-
tas aggressa fuerit, conductum vestrum usque ad
meum judicem depono. Rescribite, si placet, et
quam misericordiam facere disponitis remandate.
Valet.

EPISTOLA CLVIII.

AD GRANDIMONTENSES.

[VIII, 22.] Dominis et amicis suis de Grandimonte,
PETRUS abbas S. Remigii, salutem.

Religioso fraternitatis vestræ conventui et sanc-
tissimis orationibus saltem anniversaria revolu-
tione nos commendamus. Videtur siquidem mihi
C meatus suos fluvius paradisi quasi ad sinum origi-
nalem revocare, cum de singulis partibus orbis ad
diem beati Joannis Baptistæ solemnem contingit
prios vestros in unum venire. Refluxus iste
pretiosarum gemmarum arena ad utilitatem nego-
tiationum spiritualium redundat, et si quis pretiosas
quærens margaritas ad littus hoc applicuerit stu-
dium sanctæ negotiationis, nequaquam vacuus et
inanis exhibit. Ego itaque vir videns paupertatem
meam, sed non negligens, bono et paucio pretio
suffragium orationum vestrarum tento emere. Est
autem pretium nostrum, rogare, postulare, scri-
bere, et tenuissimas orationes rependere. Si pensa-
tis usum æstimationis, parum est quod datur; si
votum, imo animum devotum, multum. Æstimabile
D procul dubio est, quod manus legitur: impretiabile,
quod animus. Ut enim ait Gregorius, non quantum,
sed ex quanto offeratur considerat Deus, id est non
quantum pecuniæ, sed ex quanta devotione. Sug-
gerimus fraternitati vestræ supplicatione humili,
quatenus benefactoribus Ecclesiæ nostræ benefi-
cium sanctæ societatis vestræ indulgeatis; et præ-
cipue illis, qui eleemosynas suas faciunt nova
operi (62), quod ad honorem et decorem domus Dei

saria ordinis sui comitia celebrare solebant Gran-
dimontenses, epist. 175.

(62) *Novo operi.* Ecclesiæ S. Remigii, quam fa-
bricandam susceperat, epist. 166 et 154 sub fi-
nem.

et beati Remigii inchoavimus. Nam caput monasterii nostri renovare volentes, cum Dei adjutorio manum ad fortia mittimus. Rescriptum itaque sigillo vestro roboratum mittite, ad excitandos fidelium animos, vestra sancta exhortatione, et orationum concessione. Valeat sancta congregatio vestra.

EPISTOLA CLIX.

AD CLUNIACENSES.

[VIII, 23.] Cluniacensibus, PETRUS abbas Sancti Remigii, salutem.

In tanta sanctorum congregatione, et persona nostra, si adesset, vilis et abjecta appareret, et vox exigua, timeo ne et littera rusticarum. Loquar tamen in medio vestrum, ut servus Abraham, ut puer Daniel, ut senex Jacob, non ut Heliu, cujus venter est ut mustum absque spiraculo. Lego in Scripturis Jeremiam lamentantem, Paulum optantem anathema a Christo pro fratribus suis. Stillicidiis tantæ charitatis inebriatus, nonne dolere debeo usque ad medullarum compagum discretionem, super ruinam matris filiarum Sion, utique cœnobii Cluniacensis? Nonne hæc est urbs fortitudinis nostræ, de qua egrediebantur quondam mille per episcopatus, per abbatias, per regum et principum curias, et nunc paucissimi sunt incolæ ejus? Nonne luminare hoc magnam tenebras obscuratæ religionis per diversas regiones illuminavit, ordinem reformando, honestatē docendo, charitatem infundendo, et cætera pietatis officia renovando? Usque ad sedem apostolicam (63) nonne gradibus humilitatis ascendit? O domini! o fratres! o filii Cluniacenses! ego ipse apud Sanctum Martinum de campis adolescentulus verissimis experimentis quod dico gustavi, et vidi ubi erat auro locus, in quo conflabatur. Proh dolor! Intepuit et consenuit tantus fervor. Quod autem antiquatur et senescit, prope interitum est; quod absit a vobis, et ab hæreditate Jacob! Melius est certe mori vos in bello vitiorum et vitiosorum, qui more vulpium demoliuntur vineam Domini Sabaoth, quam videre ultima funera matris vestræ et nostræ. Repurgate igitur puteos Abrahamæ, Isaac et Jacob, et zizania superseminata nocte ab inimico eradicate: præcipue illud originarium malum, de quo pessima seges ad suffocationem monasticæ religionis suboritur. Est autem consuetudo comessionum et epotationum, quæ sunt completorium. Succidite, oro, hanc arborem malam in sententia vigilum. Adsit vobis gratia Spiritus sancti, qua cooperante constituatis quod Deo sit acceptabile, Ecclesiæ Cluniacensi utile, præsentibus salubre, posteris remediabile.

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(63) *Usque ad sedem apostol.* Ad quam evectus Urbanus II, qui ante pontificatum prior fuerat monasterii Cluniacensis.

(64) *M. G. Puell.* Hoc est *M. Girardo Puella*. Id enim viro cognomen, qui postea episcopus fuit Cestrensis. Supplementum Sigeberti anno 1182:

EPISTOLA CLX.

AD MAGISTRUM G.

[VII, 3.] PETRUS abbas Sancti Remigii magistro G. Puell. (64).

Nullum virtutis dispendium est, ubi ab umbraculis ejus vitium extrahitur, ut revelata facie quod latebat appareat. Hac ætate atque his malignitatis diebus, Deus splendescere facit quis sit de gente tenebrarum, vel de populo honorificato diei et lucis, dum stricto ense et universo apparatu armorum hinc inde conglobato, bonum et malum, virtus et vitium in castris suis manu conserta cominus acriter dimicant. O quam pomposæ phalanges Philistinorum, multo numero et propriis viribus confidentes vibrant hastas, intorquent sagittas toxicatas veneno sæcularis gloriæ, adversus Israel populum humilem, pusillum gregem, de se nil præsumentem! Ab initio enim, ex quo in veritate non stetit homicida ille, qui tanquam fulgur de cœlo cecidit, multiplicata sunt mala super terram; et rarescente tam virtute quam religione, super numerum excreverunt mulieres, Ægyptiorum nimirum et Hebræorum; adeo ut vix septem mulieres apprehendant virum unum, et pretiosior sit vir auro, et homo mundo obrizo. Quæris forte, quid intendat hoc nostrum proverbium; et quare hanc proposuerimus in exordio litterarum nostrarum querimoniam. Res ipsa sine dubio, et ratio temporis nodum quæstionis solvit, dum in errore schismatico, qui videbantur columnæ esse in domo Dei, proclivius elaborantur, pro buccella panis et pro gloria carnis, quæ tanquam fenum tectorum evanescit, quod priusquam evellatur exaruit. Vident et agnoscunt homines, quod draco tertiam partem stellarum de cœlo secum dejecerit, nec exterriti tam sædo et crudeli exemplo abhorrent ire post Satanam, et detinere veritatem Dei in mendacio. Una hæc de plagis Ægypti, quæ filios Israel non tangit, sed filios hujus sæculi, qui quærunt quæ videntur et temporalia sunt, non ea quæ non videntur et æterna sunt. Secunda autem similis est huic, quæ maxime debacchatur in partibus vestris transmarinis, ubi rex Angliæ omnes pene canes sic elingues reddidit, ut mutire non valeant, ne dicam latrare. Superenataverunt tamen aliqui, qui timebant ne simili tinea corroderentur, et tabescerent fauces eorum: de quibus est Cantuariensis cum domestica familia sua, ex quibus unum habemus catulum, Joannem de Saresberia, qui non facit animam suam pretiosorem se, sed dominæ Ægyptiæ auferenti tunicam non tenuit prius dimittere pallium, quam stupro falsitatis corrumpi, et nudus rejecta sindone

M. Girardus cognomen Puella, vir magnæ litteraturæ et honestatis, electus est in episcopum Cestrensem. Scripta est epistola superstite S. Thoma, cum exsul esset in Gallia. Duo enim Ecclesiæ mala deflet, schisma Germanicum, et persecutionem Anglicanam.

nudum sequi desiderat Christum. Bone amice, et tu de illis es; nam et loquela tua manifestum te facit. Quamvis enim cum nube umbrosa latites, et corporaliter cum illis habites, qui de lateribus aquilonis frigescent, tamen corde bono et optimo, tanquam veræ philosophiæ discipulus, respicis ad austrum, et exspectas inde Paracletum, qui nebulas istas adventus sui illustratione expellat. Faciet autem tibi me et mea, et rogo ut si opportunum fuerit, et necessitas aliqua exegerit, apud archiepiscopum bonum nobis teneas locum.

EPISTOLA CLXI.

AD MAGISTRUM PRESBYTERUM

[VII, 7.] Magistro presbytero charissimo amico suo PETRUS abbas, salutem.

Memor temporis illius, quo fervente non minus studio, quam ætate, in Cellensi monasterio simul commorati sumus, attendo plurimum detraxisse eursum interlabentem a corpore valetudinis, ab animo lectionis et meditationis. Inexplebili siquidem desiderio, nec oculus visu librorum, nec auris satiabatur auditu lectionum. Harum extremum Deum erat et medius, et primus, et ultimus. Salvo namque ordine, salva divinæ laudis debiti pensione, legebam leges, nec amittebam, vel omittebam consuetas orationes. Nunc autem, amice bone, curæ et sollicitudines, quæ me a juventute decerpere non destiterunt, quotidie accrescunt, et ut mihi videtur, obsidionem perpetuam contra me armaverunt. Si quid roris gratiæ, si quid pinguedinis misericordiæ raptim, et quasi furtim, de divinis cellariis interdum attraxit spiritus meus, de repente subitus et intempestivus totum absorbet nimis æstus. Unde clamo ad Deum: *Anima mea sicut terra sine aqua tibi (Psal cXLII)*. Hoc de interiori. De exteriori vero statu, gratias ago benignissimo Deo meo, quia in omni prosperitate et pace sum, tamen qualem potest dare mundus. Libenter vos viderem, et senectutem meam vel ad tempus sub alis beati Remigii foverem. Magister Joannes de Anglia, quondam clericus noster, electus est Carnotensis. Munusculum vestrum accepi, et gratias ago. Valete.

EPISTOLA CLXII.

AD DOMINUM RICHARDUM (65).

[VI, 16.] Tanquam desepulcro Domini species aromaticas, quibus Nicodemus et Joseph Dominicum corpus perunxerunt, in monumento litterarum tuarum excepi, et tam ori quam odoratui apponens, spiritum super mel dulcem non semel legendo attraxi. Nihil fetidum, nihil foedum, nihil emortuum vivus ille sermo tuus, nitidus, et sale sufficienter respersus continet. Vivit memoria accepti beneficii, reluctet narratio compacti amoris, stylus eliminatus pondere sententiarum et ornatu verborum refulget

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(65) *D. Richardum*. Canonicum regularem fratremque, ut dictum est, Joannis Saresberiensis, ad cujus nomen et suum, hoc est Petri, alludit.

A sicut sol in clypeos aureos, usque ad divisionem animæ et spiritus pertingens. De intimo et profundo cordis venas cœlesti unguento repletas ad medium educit, et pulcherrimæ puellæ de terra Israel speciem spectaculo angelorum et hominum sistit. In vestitu enim deaurato per auctoritates divini eloquii et colores rhetoricos, in lecto eburneo propter verum et castum sermonem quiescentem hanc inveni, sine macula mendacii, et ruga duplicitatis. Spiritus veritatis talem solem in mente sancta gignere, et spiraculum vitæ insufflare, ne mens amore divino gravida aliud possit parere, quam concepit. Cum adhuc esses, dilectissime, in atrio exteriori et sæculari habitu, per foramen nobis incognitum, manum submittebat ad animæ ventrem invisibilis ille amator, et demulcebat viscera jam jam sibi legitimo matrimonio copulanda, suavitate sibi certe et tibi forte cognita. Quales autem nunc tibi amplexus porrigat, quæ oscula offerat, cujusmodi fœtus conferat, nemo novit, nisi cum in sermone vel in scriptura partus latentem gratiam prodiderit. Secretum tuum tibi, secretum tuum tibi. Admittendi tamen salvo silentio sunt amici illi, cum quibus omnia sunt communia, qui non invident, sed congaudent fortunis prosperis; qui optant et dicunt, Crescas in mille millia. Credo me Petrum cum Joanne assumendum, etiam in transfiguratione, etiam in morte, etiam in resurrectione. Non me præfero Joanni, qui recubuit super pectus, sed præsumo post Joannem et stationem habere, et castra nostra ponere. Habeat ut dignum est Jesus cum Patre suo et Spiritu primam in te sessionem: habeat Virgo secundam; habeant sancti in ordine suo tertiam. De incolis autem terræ M. Joannes primam, ego, si placet, secundam; aliis quibuslibet non invideo tertiam, et deinceps. De his hactenus. Si medicus essem, et medicinam qua repellerem infirmitatem tuam nossem, omnimodam curam adhiberem. Quia vero id non possum, facio quod possum. Mitto tibi species qualescunque nostras, utinam in nomine Jesu eis mandare possem effectum salutis et sanitatis!

EPISTOLA CLXII bis.

AD EUNDEM.

[VI, 20.] Domino RICHARDO regulari canonico D. PETRUS abbas Sancti Remigii.

Præsentium labor bene vobis notus, viva voce quæ apud nos geruntur poterit referre, atque ideo parcius voluimus scribere. Una enim littera, non atramento sed spiritu Dei scripta in corde nostro et vestro, amplius sufficit quam multa librorum congeries, quæ est vera et firma charitas. Hæc non delebitur in diluvio aquarum multarum, quia aquæ multæ non poterunt exstinguere charitatem. Hæc nullo incisorio sollicitudinum, sive occupationum radetur; hæc nullo igne tribulationum et malorum conflabit. Charitas enim nostra nunquam excidit.

Hanc legere potestis sine sole in die, sine lucerna in nocte. Hanc oro ut legatis, cum sanctis altaribus assistitis, et in conspectu angelorum atque omnium cœlestium virtutum. Lectio ista sine *Tu autem* continuetur. Nullum in auribus Domini Sabaoth strepitum faciet. Non a quiete sua Christus excutitur sonitu hujus lectionis, non interrumpitur silentium cœli, non excitatur sponsa illa, quæ habens inter ubera sponsum, lævam ipsius sponsi sub capite, et dexteram in amplexu habet. Valete.

EPISTOLA CLXIII

AD RICHARDUM.

[VII, 12.] PETRUS abbas Sancti Remigii, RICHARDO.

Etsi non est sermo in lingua mea de inopia scientiæ, tamen in manibus habeo signa de plenitudine amicitiae. Fontes qui præcedentibus annis rupti sunt et aperti, usque ad diluuium aquarum multarum, præsentī anno siccati sunt, et aruerunt usque ad defectum herbarum et virgultorum. Hæc siccitas linguam quidem et fauces tangere potuit, sed non venam dilectionis attingit, nec oleum de capite defecit. Manabit certe cum vita, imo sine dubio, et ultra. Nam charitas nunquam excidit (*I Cor. xiii*).

EPISTOLA CLXIV.

R. CANONICO MERITONÆ.

[VIII, 3.] PETRUS abbas Sancti Remigii, R. (66) canonico Meritonæ.

Adipe et pinguedine spirituali refertas ex parte tua recepi litteras, quibus cibatis et potatis, salvo quadragesimali jejunio, factum est in ore meo tanquam mel dulce, et medullæ repletæ sunt uberrima exultatione. De vase siquidem bono et optimo eructavit stylus tuus verba bona, verba consolatoria, quæ me a diluuium aquarum multarum ad arcam Noe, qui interpretatur *requies*, provocant, et de claustrali disciplina (67) non solum cogitare, sed et scribere exorant. Promptum me et facilem nosti in omni obedientia, sed vinctum et occupatum laboriosa sarcina, cui nova alluvione accrevit et accessit renum gravissima infirmitas. Non credas quod de solito lutj et lateris penso aliquid inminuerit urgentissima principis tenebrarum harum exactio. Componit quotidie strues lignorum, in negotiis addit paleas, et stipulam siccam in nugis et vanis discursionibus. Vexatus denique plagis variis orationum, psalmodiarum, sanctarum meditationum, eleemosynarum, magis ac magis cor ejus induratur, negans licentiam deserto abundi et immolandi Deo sacrificium justitiæ et innocentiae. Quomodo itaque in manicis ferreis detentus, et supra modum fame lectionis et otii exinanitus, speciosa deserti dinumerare, et claustra-

(66) *Canonico Meritonæ*. In Anglia. Saresberiensis epist. 28. *Sanctorum fratrum qui apud Meritonam Deo famulantur, et luce bonorum operum illustrant Insulam nostram, vexationibus et injuriis jure compatiuntur*. Regulares erant S. Augustini, eoque nomine illos Adriano IV ejusdem olim ordinis canonico commendat. Pro Meritano *Mintona* vitiose

lem disciplinam possum funiculo prophético dimetri? Non potuit Josue filiis Israel terram promissionis sorte dividere, donec terra quievit a praeliis. Utinam veniret Sabbatum delicatum! utinam pax requiesceret in cubili nostro! utinam jubilæus annus celebraretur! ut sic rediret cor ad possessionem suam, et servus peccati, corpus mortale ad libertatem suam. Interim tamen claustralis disciplina non atramento, sed exercitio compingatur, quia is qui sub lege est non Moysi, sed Augustini, aut beati Benedicti, si præcepta servaverit, præmia habebit. Compendiose et succincte claustralem disciplinam uno illo verbo complector, quo Pharo us est ad Joseph: *Ego, inquit, sum Pharo, absque tuo imperio non movebit quisquam manum aut pedem in omni terra Ægypti* (*Gen. xli*). Sanctissima et æquissima disciplina in claustro, ut nihil agatur, nihil dicatur, nihil habeatur, nisi cum abbatis licentia, ut nec oculus egrediatur constituta, nec manus moveatur ad illicita, nec pes currat ad prohibita. His nervis corpus religionis compactum immobile stat, fundamentum habemus, præter quod nulla firma est religio.

EPISTOLA CLXV.

AD R. CANONICUM.

[VIII, 6.] Amico suo charissimo R. canonico, PETRUS abbas Sancti Remigii.

Unum quaternum jam impleveram de disciplina claustrī, et mittere per præsentium latorem plurimum festinabam. Sed dissuasum est ab amicis, ne opus imperfectum amico mitterem, propter rapaces curiosorum manus et oculos. Nam si viderent, aut abjicerent, aut retinerent. Si abjicerent, forte conculcarent. Si conculcarent, nullum delectum habentes inter utile et inutile peccarent. Si retinerent, aut legerent, aut scriberent, aut negligerent. Si legerent, aut scriberent, scabrosam forte lectionem et minus compositam offendentes, imperitiæ et præsumptioni, non festinationi imputarent, quatenus mihi merito illud proverbium ascribatur, quo dicitur: *Onos tyras, id est, asinus ad tyram*, aut rescriberent, et nostra vitia perpetuarent. Si negligerent, quantum ad illos in vanum laborassem, et perisset opera et impensa. Quicunque igitur fidelis nuntius post paucissimos dies occurrerit, casibus fertuitis me committens, mittam quæ ad petitionem tuam de disciplina claustrī scripsi. Valete.

EPISTOLA CLXVI.

AD EUMDEM.

[IX, 4.] PETRUS abbas Sancti Remigii, R. canonico de Meritonæ.

Simul moventur et manus ad tibi scribendam, et

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

apud eumdem Saresberiensē legitur epist. 159.

(67) *De claustrali disciplina*. Hoc enim argumento ac titulo librum scripsit ad Henricum comitem Trecensem, cujus etiam meminit epistola 30. *Vetus Index Bibliothecæ Montis Dei: Petri abbatis S. Remigii De disciplina claustrali. Incipit, domino et amico suo H. illustri Trecensium comiti palatino.*

nuntius ad iter arripiendum. Non sum immemor antiquæ nostræ consuetudinis, quia invicem solebamus quamlibet informes conceptus nostrarum meditationum communicare. Ego ut senex sensu exinanitus, ætate fessus, occupatione irretitus, jam parere fetus idoneus ad legendum deficio. Consulens autem naturali erubescentiæ meæ, potius abortivos meos infra latebras suas sepelio, quam extra cum pudore profero. Quis enim ramus fronde et fructu formosus de veteroso et emortuo trunco pullulabit? fons aridus et cisterna dissipata quas irrigabit areolas, cum nec gutta supersit ad proprias consolandas venas? Vetus itaque homo qui corrumpitur, novitate spiritus renovandus esset: nisi et ipse spiritus sua negligentia inveteratus juxta Apostolum prope interitum esset. Altera istorum vetustas apparet, altera latet. Periculosior autem est latens quam apparens. Nullum enim periculum est, cubile vitiorum, corpus animale, hospitium de impossibilitate peccatis non exhibere. Optimum equidem est non peccare: imo et nolle; sed et bonum et non posse. Fomes siquidem peccati utitur ætate juvenili, velut fornace, in qua tres pueri a rege Babylonio mittuntur, et membra puerilia, tanquam ligna flammis apta, obstinacissime succiduntur. Cum vero senectus evisceraverit medullas corporis, et omnino debilitaverit legem membrorum, quæ repugnat legi mentis, conquiescunt strepitus vitiorum, et quia non habent ubi caput reclinent, exeunt, et deserta circumeunt. Potius ergo lætandum quam dolendum de ista oppressione, quæ magis operatur vitam quam mortem, remedium quam excidium. Hæc est apparens et parum nocens vetustas. Latens vero, quia nescitur, minime aut tarde curatur. Unde Isaias: *Vulnus et livor et plaga tumens non est circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo (Isa. 1)*. Quis enim medicinam morbo porrigeret, quem nec oculus, nec manus attingeret? Solus itaque Dei Spiritus, qui omnia scrutatur, spiritum nostrum curat, vivificat, et renovat. In medio istarum vetustatum positus, spirituales timeo, corporalem jam sperno. In fundo vitæ meæ, ubi sera parcimonia est, de reliquiis primæ prævaricationis jamjam fæces limosas exhaurio, et lutum vespere indurandum et arescendum præsentio. Jesum tamen, non minus sapientissimum quam benignissimum figulum, exspecto; qui de vase fictili, usque ad minutissimum pulverem effracto, potest aliud in resurrectione vas facere in honorem, ut sit clementior, ne dicam cautior, aut potentior in reficiendo, quam in faciendo; ut sit major gloria secundæ domus, quam primæ, et Adam qui primus factus est in animam viventem, denuo fiat in spiri-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(68) *Monacho de S. Bertino*. Sithivensis monasterii, quod Taravanensis olim diœcesis, nunc S. Audomari.

(69) *M. Gilleberti, et m. Petri*. Petrum, ni fallor, Trecentera intelligit, qui appellatus est Comestor. Gillebertum vero illum fortasse S. Stephani An-

tum vivificantem. Hæc spes in sinu meo reposita, excitat vota mea mortem non timere, sed amare, non fugere, sed patienter exspectare. Interim neque dormitare neque dormire volo, sed juxta Sapientis consilium quæcunque possum instantor operari. Hinc est quod nobilem ecclesiam nostram tam in fronte quam in ventre, cui caput secundum se deerat, fabricandam suscepimus, et ut speramus, cum Dei adjutorio perficiemus.

EPISTOLA CLXVII.

AD MONACHUM DE S. BERTINO.

[VII, 19.] PETRUS abbas S. Remigii monacho de Sancto Bertino (68).

Sermones nostros, quos tanquam plumas inutiles et superfluas quatuor venti cœli per diversa projecerunt, habere desideras. Si legisti, nonne exsangues sensibus sententiarum et enerves tenuitate verborum invenisti? Si non vidisti, quis persuasit tantopere te quærere, quos inventos statim habeas respicere? Curiositas, an studii assiduitas te urgent, vilissimi hominis herbas et cortices insipidos mendicare, cum sedes ad mensas divitis Augustini, benigni Gregorii, pecuniosi Hieronymi, gloriosi Ambrosii, Bedæ omnium monetarum nummosi, profundissimi tanquam maris magni Hilarii, suavissimi eloquii Origenis, et aliorum innumerabilium, quorum nec micæ sub mensa dignus sum colligere? Si nova placent, ecce magistri Hugonis; ecce S. Bernardi, ecce magistri Gilleberti et magistri Petri (69) scripta, in quibus nec rosæ, nec lilia desunt. Nostra vero scripta nec de profundo hauriunt, nec de alto propinant, quia verba nostra sunt arentia, forte et sterilia. Intentione tamen hac frequenter admovi tabellis stylum, quatenus vigiliis solemnitatibus saltem media hora occuparem me contemplationi sequentium gaudiorum, et subtraherem me a tumultibus me opprimentium jugiter sæcularium sollicitudinum. Idcirco imperfectos invenies multos de sermonibus nostris, quia post horam aliquando negligentia mea, aliquando occupatione ingrata, conceptum fetum parturiebam infectum et imperfectum, nec saltem sicut ursæ lambendo promovebam postea ad plenum partum. Ecce hoc erit tibi signum, si quando in manus tuas venerint, qui nostri sunt, si imperfecti, si squalidi, si rusticani, si male amicti prodierint. Tamen da veniam, quia pudibundi non se ingerunt, sed compulsi vix publicum ferunt.

EPISTOLA CLXVIII.

AD MONACHUM DE REDDINGES.

[VI, 22.] PETRUS abbas S. Remigii monacho de Reddinges (70).

Litteras vestræ amicitie ad manus non habebam,

siodorensis canonicum, qui glossas edidit in utrumque Testamentum, et propter eximiam doctrinam vocatus est universalis, Londinensisque postea creatus episcopus.

(70) *Monacho de Reddinges*. Ordinis Cluniacensis. Radingense in Angliâ monasterium inter Kenstow

cum nata occasione vobis scribere decrevi. Frater enim vester magister Willelmus secum eas asportaverat. Tenorem quoque illarum non bene memorie commendaveram; unde nec recapitulare potui, quæ præcipua et digna erant, sive responsione, sive præconio laudis. Tenuissime siquidem reminiscor, quia tanquam in opaca silva, tam sensuum quam verborum grandis in eis præjacebat materia, de qua sapientia excidens columnas septem, domum Salomonis, sive templum Domini posset construere. Itaque factus tanquam vir, qui præ inopia racemos colligit in autumno, non mihi occurrit, quod vellem præstare amico venienti de via, vel animæ esurienti, magis ex copia quam ex inopia. Equidem non ignoro patere vobis spatiosa illa deambulatoria, ubi omnia ligna paradisi, ubi vitis abundans in lateribus domus Dei, ubi promptuaria eructantia ex hoc in illud, ubi deliciae deliciarum, ubi cantica omnium lætantium de sponsi præsentia et sponsæ magnificentia. Puro naniq̄ pectore quid jucundius, quid ditius, quid appetibilius? Ibi Deus, ibi angelus, ibi virtus, ibi jure convivium, ibi solemnitas solemnitatum, ibi mensa refectionis, ibi somnus quietissimæ pausationis. Potiora sunt quæ ibi præsentantur, quam ea quæ dicuntur. Sic enim in Psalmo loquitur talis conscientia: *Non est sermo in lingua mea (Psal. cxxxix)*, id est quæ corde sentio, ore non profero. Sic de vobis sentire mihi persuadet fama publica, sic testatur conversatio sancta, et integra atque inviolabilis propositi observatio, quam fortius tenetis proficiendo, quam inchoaveritis arripiendo. Contra faciunt, qui cum spiritu cœperint, carne consummantur. Panes nostros (71), si tamen nostros, libenter comeditis, et scripta nostra sublimiori honore quam decet excipitis. Nunquam enim de tam immundo vase emanat aqua digna ad sorbendum, vel de tam furfureo et cinereo clibano mundus egreditur panis. Dilectio tamen, quæ cinerem tanquam panem manducat, in vobis abundans, villa quæque amici pretiosa reputat, et pallio honestiori ignobilis nostra, circumvenustat. Sed utinam lima correctionis vestræ omnia scripta nostra explanata essent et emendata!

EPISTOLA CLXIX.

AD NICOLAUM MONACHUM (72).

[vi. 4.] Iniqua sorte sæcularis occupatio, et æternorum affectio, sollicitudinem nostram dividunt. Sesquialteram namque et supra animæ nostræ portionem negotiatio temporalium actionum sibi, nullo interveniente bonæ fidei contractu, vindicat, et mihi de me vel exiguam partem non relinquit. Passam denique injuriam in alios referre, non minus stulti quam injuriosi est. Sumpto siquidem probabili et noto de prope argumento, cavere quisque debet, ne

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

et Thamesim fluvios ab Heurico primo rege collocatum, Cluniacensibusque monachis traditum docet Malmesburiensis lib. v. De gestis regum Anglorum. (71) Id est opusculum *De panibus*.

A de alieno ægrotet incommodo. Igitur de quantalibet relicta mihi portione quietis, sive furtivi olii, subdividens indulgeo amico modicum de medico. Gratia quoque tui facio licitum, quod de facto, non de jure, pene redditur illicitum. Sola etenim non licent, quæ sola licere deberent. Ea vero plurima et sine licentia sese ingerunt, quæ salutem magis impediunt quam expédiant. Unde ergo exordiar? Quam solemne, quam devotum acturus sum vicinis congratulationis convivium, qui quasi de morte recepi amicum? Plus falsi quam veri rumores serere populares, in multis expertus, fallaciam ejus æquitatis judicio condemnare soleo. In hoc autem articulo, mendacio ramusculosæ verborum gratias ago. Jam namque a multis retro annis te in fata concessisse acceperam; quod veraciter falsum esse nuper, quasi de gravi somno evigilans, gavisus sum, in eo quod adhuc nostræ sortis et vitæ consortem te esse audivi. Equidem de numero amicorum nostrorum ex eo habere te censui, ex quo scripta tua legi. Amplius autem nostræ amicitie vincula tenacissima intexere debet, quod ex toto corde compassus, Deo animam tuam, quam de corpore evolasse ad sinum matris misericordie credebam, non semel commendavi. Vicem ergo debes nobis, si recte de amicitia judicaveris. Quam idcirco obnixè expostulo, quia nescio qua hora, quod de te falso opinatus sum, mihi indubitanter contingat. Et video viscera misericordie Dei nostri fines vestros copiosa benedictione respersisse. Pretiosi namque martyris Thomæ Cantuariensis archiepiscopi occasus, orientalem nobis fenestram aperuit, et de fidei atque patientie suæ splendore angelicas tenebras illustravit. Quæ enim terra tantum de se palmitem protulit, ministeriales coclicolas, angelicas utique virtutes, pro tanto fructu in sinu suo recepto, perpetuo conciliavit. Qua itaque ratione non sæpe et frequenter revisitent terram, de qua tantum thesaurum suis gazis intulerunt? Credo manum cultoris, sive agricolæ, de quo dicitur: *Pater meus agricola est (Joan. xv)*, venas et valvas nubium suarum nondum inclusisse, ut abstineat benedicere terræ, quam compluit sanguine magni sacerdotis Thomæ. Non immerito igitur undecunq̄e populi D advenientes, et tumbam illius venerantes, benedicunt genti, populo et nationi, de qua tantus Christi testis ortum habuit. Exora itaque sancta ejus merita pro amico tuo, et si qua habes nova scripta mitte nobis. Quæro a te, memor favorabilis non odiosæ altercationis dudum inter nos habitæ, utrum ficta morte emendatus, errorem qui non de odio, sed de summo, aut plus quam summo favore Virginis virginum venit, deleveris aut delinieris. Vellem ergo videre, si quid de vera morte simulata

(72) *Nicolaum monachum*. Ad Anglum, monachum Sancti Albani, quocum de conceptione Beatæ Virginis altercatur epist. 171 et 173.

mutaverit, cum absque præcipiti ambiguo vexatio inferni, etsi non salubriter, tamen pœnaliter, columnæ suum doceat ubi erraverit. Æmulanda certe, imo cumulanda imitatione, seria illa non sera præ-occupatione anticipat mens cauta et provida, quotidie advocans cœlum et terram cum omni circum-illustratione angelorum, hominum et dæmonum, acta singulorum proferentium, et debita tormenta allegantium. Felix anima, quæ talibus assueta præludiis, fallaces et feroces tempestive præcidit malignorum accusationes, vindictam judicalem de se ipsa a se ipsa exigens et solvens, ut ventilabrum non inveniens, quod vexando excutiat, sola grana æternis apothecis reponat. Quid igitur de imagine ista transumpseris, rogo mandata litteris mittere amico non dedigneris. Tuus enim mihi placet et stylus et animus. Vale.

EPISTOLA CLXX

AD NICOLAUM ALIUM.

[VI, 5.] Jam in desuetudinem pene abierunt reciproce salutationes, quas tu bonus sub ovina pelle mihi solebas mittere, et ego qualis qualis tibi. Nescio utrum modo sis melior, quam tunc, vetustior tamen et nigrior es, et terræ propinquior. Exspecto læcietas istas nostras a te cum usura statim solvi. Provolutus ergo pedibus teterrimi idoli, peto indulgentiam de nullo reatu. Mando tamen ut venias ad festum nostrum, quatenus tua pulcherrima et sanctissima facie tota solemnitas illustretur, et ore illo veridico animæ nostræ a plagis et vulneribus suis curentur. Interim mando tibi negotia nostra, quæ tibi frater iste et socius tuus in colore et facie dicet. Vale, et ora pro nobis. Tua enim oratio penetrat cœlos.

EPISTOLA CLXXI.

AD NICOLAUM MONACHUM S. ALBANI.

[VI, 23.] PETRUS S. Remigii, NICOLAUS monacho S. Albani (73).

Vacui et vacantis animi esset, singulis quæ in litteris tuis sunt recapitulatis, sigillatim ad verbum respondere. Summam itaque responsonum mearum constringens, et potioribus epistolæ tuis dictis astringens, pacis et bonæ patientiæ pactum prius hinc inde interpono, ne quis nostrum cuiuslibet commotionis scintilla pro quolibet verbo aduratur vel inflammetur. Sola mihi sancti Bernardi injuria donetur, et quæcunque et undecunque vis jacula conglomerata, sive ut meam rusticitatem confundas, sive ut de sensu meo vilissimas sententiarum quisquillas excutias; sive ut thesauros tuos homini pauperi aperias, sive ut nescientem doceas, et sensus tuos fortissimis assertionum repagulis

A stabilias. Aggredior igitur phantasmata tua, lenocinantia quidem pulchritudinis specie, sed titubantia stabilis fundamenti egestate. Quidquid enim Scripturæ basibus auctoritatum non supportatur, nullius roboris stabilitate sulcitur. Nec indignetur Anglica levitas, si ea solidior sit Gallica maturitas. Insula enim est circumfusa aqua, unde hujus elementi propria qualitate ejus incolæ non immerito afficiuntur, et nimia mobilitate in tenuissimas et subtiles phantasias frequenter transferuntur, somnia sua visionibus comparantes, ne dicam præferentes. Et quæ culpa naturæ, si talis est natura terræ? Certe expertus sum somniores plus esse Anglicos quam Gallos. Cerebrum namque humidius fumositate stomachi citius involvitur, et quaslibet imagines in se ipso depingit, quæ ab animali virtute utcumque spirituali deferuntur, et ex occupatione omnium, tam naturalium quam animalium, seu spiritualium virtutum, infra iudicii veritatem confinguntur, ut phantasmata seu somnia appellentur. Non sic cavernosa, non sic aquatica Gallia, ubi sunt montes lapidei, ubi ferrum nascitur, ubi terra suo pondere gravatur. Quid ergo? non cito a suo sensu moventur, et veritatis auctoritatibus tenacius innituntur. *Meus est*, inquit Dominus, *Galaad* (*Psal. LIX*), id est, *acerrus testimonii*, et, *in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum* (*Matth. XVIII*). Leve est ergo omne verbum, quod neque testimonio solidum, neque auctoritate verum est. Nec est alicujus momenti quidquid humani sensus ingeniosa fornax commentata fuerit, si examine careat veritatis. Pondus siquidem sanctuarii, quo tam merita quam præmia angelorum et hominum appenduntur, clausura dispensabili penes veritatem in arca justitiæ perpetua reconditur custodia. Vagatur itaque vanis evolutionibus per aera, qui nullius auctoritatis fundamento affixus, arundinea volubilitate et mobilitate circumagitur, et hospes testamentorum Dei nullis detinetur certis mansionibus. Mira virtus veritatis, quæ adversarios deprehendit nolentes et nescientes in astutia sua. Fugitivos namque suos frequenter urget ad laqueos inevitabilis conclusionis, ut capiantur et illaqueentur sermonibus suis, dum inviti vera loquuntur, et quod non sentiunt corde, exprimunt ore. Inde est, frater Nicolae, quod ridendo verum dixisti, cum me fixum, te mobilem scripsisti. Me petram vocasti, et concedo, si pro constantia, non pro duritia intellexisti. Sum quidem natura, professione, et jam ætate ac voluntate, sicut nomine Petrus, petrinus, radicans, et fundatus in montibus sanctarum auctoritatum, et in medio petrarum, ubi mater Ecclesia nidificat in

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(73) *Nicolaus monacho S. Albani*. Vetus et nobile apud Anglos S. Albani monasterium, ab Offa rege conditum haud procul Verolamio, ubi sanguinem pro Christo fuderat S. Albanus. Cæterum eadem hic Petro abbati de festo Conceptionis B. Virginis cum Nicolao concertatio, quæ D. Bernardo fuerat cum canonicis Lugdunensibus epistola 474 eadem-

que sententia; nihil videlicet in ea renovandum videri ante sedis apostolicæ decretum. Quod quidem si eorum ævo prodidisset, quale postea secutum est, haud dubium quin pro eximia utriusque erga Virginem reverentia æquissimis lætissimisque animis acceptissent.

foraminibus petrae, et in cavernis maceriae. Hinc non exeo, nisi ad vocem rotarum, quae in se habent spiritum vitae, et stant ac moventur, tanquam volubiles cum animalibus senas alas habentibus et oculos ante et retro. Securus sequor; quia facies leonis praecedit, ne aliquid noceat; facies hominis, ne aliquid decipiat; facies vituli, ne vanitatis aliquid interveniat; facies aquilae, ne aliquid dubitatis remaneat, vel tarditatis praepediat. Regula veritatis tornavit rotas istas in circino et orbe veritatis aeternae, quae de mente divina procedens tantae apud Deum majestatis est, ut in summo vertice lucis inhabitabilis resideat, tantae auctoritatis, ut nullius ditioni subiaceat; tantae maturitatis, ut nunquam vultum deificum deponat; tantae certitudinis, ut nulla mutatio aut vicissitudinis obumbratio in ea incurrat; tantae severitatis, ut nec Luciferi peccanti in caelis locum relinquat, nec homini a Verbo assumpto petenti: *Si possibile est transeat a me calix iste (Matth. xxvi)*, crucem et mortem remittat. Haec aeterno tramite stelliferas deambulans regiones, imbrem matutinum et serotinum distillavit, et sub-lunarem regionem arentem mediante nube virginea, rivis de sanguine et doctrina illum perpetuis irroravit. Collactanea ejus misericordia, salvo jure privilegii inviolabilis, leges mitiores et jura tolerabiliora ab ea impetravit, quatenus peccatorum remissionem et exsillii relevationem speraret, qui in regno veritatis correctis erroribus et emendatis moribus viveret. Neutra tamen sororum istarum adulationum lenocinia admittit, quin potius tanquam illa araneorum vehementissimo turbine corrumpit, et tunicam inconsutilem, tam illi quam matri ejus, fidei textura componit. Bone amice, quid facit stappa, ubi de auro, hyacintho, purpura, cocco his tincto, et bysso retorta sacerdotalis contextur vestis, et caelo, sole ac luna pretiosior et purior summo sacerdoti aptatur cidaris? Prorsus nihil ad nos, nihil ad angelos dignius et melius de omnibus thesauris suis protulit aeterna Trinitas, quam templum virginale, et holocaustum, quod ad immolandum ex eo traxit et extraxit Verbum Deo Patri coaeternum et consubstantiale. Sic corde credo, sic ore confiteor. Nonne et tu? Imo vehementius, ne dicam immoderatus tu. Totum te expendis in laude Virginis, et ego quid? Impendo plane, et expendo, et superimpendo. Tu contendis honorare conceptionem, et ego praedestinationem, ac totam ejus retro progeniem; tu rosam, ego etiam spinam; tu florem et fructum, ego corticem et folium; tu apparentia, ego latentia; tu farinam, ego furfurem; tu panem, ego cinerem; tu solium, ego scabellum; tu substantiam, ego picturam. Si cursum ejus fas esset distinguere, et sequestrare in mente divina a collegio cunctorum creatorum, mitterem animam ab initio praedestinationis, ut sequeretur adorando, sancta et suprema veneratione colendo ejus vestigia. Repetenda tibi, imo nova et longa expetenda peregrinatio, non ad sanctum Thomam

A archiepiscopum in Anglia, sed ad sanctum Thomam apostolum in India, quia semper interero conventiculis, ubi Dominae nostrae digna celebratur commemoratio, sive nominetur Conceptio, sive Nativitas, sive Assumptio, sive alia quaecunque veneratio. Cum ergo una gradiamur via, quid ad rem si diversa sit semita? Tu sinistram tenes semitam, quare murmuras si ego teneo dexteram? Si tua tibi displicet semita, quia et larga et charitativa est nostra, cedo; et concedo tibi locum juxta me. Proverbium est: Non sunt dimittendae veteres viae propter novas. Quis sanctorum, quis antiquorum non ambulavit semitam nostram? Credo et vere fateor, si in hoc errassent, et hoc eis Deus revelasset. Quibus enim sua tam familiariter revelavit consilia, ut etiam ad supplementum evangeliorum, epistolarum, et prophetarum, perpetua stabilitate canones et decreta statuerint pari pene observantia tenenda cum Evangelio, hoc solum eis tacuisset, si periculosum esset? Sed forte dices mihi: Audesne, tu, qualiscunque abbas, occludere puteos semper continuandae devotionis, et profundius quotidie fodiendae venerationis? Nonne eodem spiritu potantur moderni, quo et antiqui? Nonne, ut ait Hieronymus, in templo Dei quisque pro vili portione offert, aliis aurum, alius argentum, alius lapides pretiosos, alius, ut ad viliora veniamus, pilos caprarum, et caetera? Non erat ab initio Nativitas Virginis in Ecclesia solemnitas, sed crescente fidelium devotione, addita est praeclearis Ecclesiae solemnitatibus. Quare igitur non similiter et diem Conceptionis obtineat sedulitas Christianae devotionis? Ad quod ego: Cataractas caeli et fontes abyssi libentius in obsequium Virginis solverem quam clauderem: et si filius ejus Jesus aliquid omisisset in praerogativa exaltationis suae matris, ego servus, ego mancipium, non quidem de effectu, sed saltem affectu supplere gestirem. Mallet certe non habere linguam, quam aliquid dicere contra Dominam nostram. Ante eligerem non habere animam, quam vellem ejus extenuare gloriam. Licuit quoque, semperque licebit sponsam Christi Ecclesiam, quae in terris peregrinatur, secundum mutationes rerum, personarum et temporum, variare rationes decretorum, et nova adinvenire medicamina remediorum; et statuere sanctis adeptione gloriae frequentiam solemnitatum.

Est tamen auro locus in quo confatur, et habet argentum venarum suarum principia, sedem Petri et curiam Romanam, quae claves caeli principaliter tenet; et clausura consistorum Dei reserata dispensante Deo, unguentum gratiae a capite usque in oram vestimenti habet compluere. Haec sedes Petri, id est petra in qua Moyses residet, videlicet lex Dei immaculata convertens animas, fragosa quaeque vocum novitates resecat et rescindit, superflua confodit et jugulat, hiantia et ecliptica complet et illustrat. Utinam solva veritatis auctoritate, lance com-

munis concilii, hæc domina et moderatrix totius Christianitatis, conceptionem Virginis librasset et approbasset, et a mari usque ad mare hæc propagasset! Sole, id est apostolico, ac luna, id est curia Romana præeunte: tam secure quam expedite, in lamina vultus eorum gressus meos ponerem et disponerem, ex hoc videns vitare iudicium, et sequi solidum et securum. Nihil in Ecclesia pessimum præsumptione erronea, nihil stultius præsumptione teneraria, nihil odibilis præsumptione noxia. Utinque vero tolerabilis præsumptio pia, sed non satis probabilis. Abstinerere certe ab omni præsumptione volo: gradatim tamen servatis distinctionibus præmissis secundum magis et minus. Jam destitistem ultra de præjacenti materia scribere, non condemnans errorem tuum, si error dicendus est, qui de pietate venit, nec me opponens gloriosissimæ Dominæ nostræ, cujus non solum terram, sed et pulverem lingere summas divitias reputo: præscripse cum in calculo epistolæ tuæ asseras, nullatenus te posse moveri ab eo quod scripsisti, dicens: Quod dixi dixi, quod scripsi scripsi; nisi lapidem offensionis et petram scandali in eadem epistola tua conjecisses. Dicis, Dominæ nostræ animam non solum in passione filii gladio transfixam, sed etiam in conceptionis suæ contradictione. Hic bonus dormitavit Homerus. Bone magister, nunquid non mea et tua Domina super choros angelorum exaltata, sic omni plena et circumfusa est gloria Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et sanctorum angelorum, ut nullatenus nostris indigeat obsequiis, nostris neque violeatur aut molestetur negligentis quantum ad se, neque melioretur beneficiis? Esto, nostra placent ei obsequia, nunquid passibilis adhuc est ejus anima? Fides supplet irrefragabilem conclusionem, ut vera impassibilitas et immortalitas nullas admittat molestias, ne ad supera transeant fæces malorum, quæ inferos exercent pro poena peccatorum. Hic lapis est offensionis. Petra vero scandali est, quod beatissimum Bernardum debitis eruis veneratione, et verborum jacula post eum emittis, tanquam famam ejus possis extenuare, vel gloriam evacuare.

Bona fide qua te diligo, et fidelissima charitate laudo, consulo et rogo, ne amplius in cælum ponas os tuum, quia nisi caveris tibi, in caput tuum recasurus est lapis quo ferreum vis penetrare cælum. An excidit a mente tua omni sancto competere, *Jugillam non appropinquabit tabernaculo tuo?* (Psal. xc.) Super quem certe ceciderit lapis iste incaute missus, conteret eum. Subrides, et forte nondum correctus labia mordes, Quæ, inquit, hujus Bernardi sanctitas, quæ religio, quæ meritum prærogativa? Nullus sum ego ad illius sancta præconia referre [i. e. referenda]. Vita ejus, fama ejus, opera, scripta, miracula, fides, spes, charitas, castitas, abstinentia, mortificatio demum in membris ejus, sermo, vultus, habitus et gestus ejus, et

A his similia, ipsa sunt quæ testimonium præbent de eo.

Prætermitto ista omnia, si nondum emolli cor tuum potuit: unum est, in quo clavis in altum defixis arbitror me te apprehensurum, et in amorem sancti Bernardi liquefacturum. Alumnus enim familiarissimus fuit Dominæ nostræ, cui non unam tantum basilicam, sed totius ordinis Cisterciensis basilicam dedicavit, ad cujus laudem politissimos tractatus et facundos composuit. Si ergo potes tangere pupillam oculi Dominæ nostræ, scribe contra Bernardum suum, cui loquitur ipsa: *Qui tangit te, quasi qui tangit pupillam oculi mei* (Zacch. 11). Cisterciensium quoque nugas nescio, quos præ aliis mortalibus seriis et sine fine mansuris intendere video.

B Hi sunt, qui monetam nostri jam in agonia positi ordinis reformaverunt. Hi sunt, qui Regulam beati Benedicti pene combustam, sicut Eadras veterem legem, restauraverunt. Hi cum Apostolo Corinthiis, id est agricolis et rusticis sæcularibus onerosi non sunt; sed propriis manibus laborantes, se et alios pauperes pro posse exhibent. Claustra illorum castra Dei sunt, ubi nocte in psalmis et orationibus parati sunt suscitare Leviathan, qui sub umbra dormit in locis humentibus, et in die in agro Jericho principi militiæ occurrunt, qui tenet gladium bis acutum, ut superflua resecet cogitationum et operationum. Quærent ergo cum Josue dicentes: *Noster es, an adversariorum?* (Jos. v.) Utilis quæstio, et ineffabilis solutio, utrum Deus pro nobis, an contra nos (Rom. viii). Si autem contra nos, quis pro nobis? Ampliorem provocat amorem, si pro nobis; sollicitudinem et timorem, si contra nos. Ponamus itaque animam nostram in manibus nostris, si contra nos, quia etsi horrendum incidere in manus Dei post sæculum, melius est tamen incidere in hoc sæculo propitiabili quam in manus dæmonum. Dicamus itaque cum Job: *Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo* (Job xiii). Hæ sunt nugæ Cisterciensium.

C Statera tua in hoc etiam videtur mentiri, aut inæqualitate ponderis, aut iniquitate moderantis, forte plus laborum non bona distinctione, quam sensus falsitate, quod dicis, Virgo singularis vicit omne peccatum, non omne debellando, sed nullum prorsus sentiendo. Sta hic, frater, tene aciem, infige radiis solis amicum intentionem, ut discas virginem nondum matrem et virginem jam matrem. Attendas domum sapientiæ inchoatam, et jam consummatam, distinguas lanam de prima gratia candidam, et purpuram de secunda sanguine conchylli tinctam; dividas vellus non complutum imprægnatione, et vellus madefactum incarnatione. Qua enim ratione de ipsa in Ecclesia cantaretur: *Quæ est ista, quæ ascendit quasi aurora consurgens, utique in nativitate, pulchra ut luna, in sancta conversatione, electa ut sol, divinxit conceptione, terribilis ut castrorum acies ordinata* (Cant. vi), cælesti exal-

tatione seu assumptione, si nullus ei virtutum A
fuisset profectus et profectus? Si ab hora concep-
tionis nulla cum carne aut cum hoste concertatio
superfuisset causa merendi, plurimum dispendium
sustinuisset, cum de ea dictum sit, quia plus est
meritis et non natura, quam virgo et homo. Con-
cedo et credo siquidem, quod sæva libidinis incen-
tiva Deo præoperante nunquam senserit, vel ad
modicum: cætera vero impedimenta humanæ fra-
gilitatis, quæ naturali origine, sive scaturigine, de
natura procedunt, ante divinam conceptionem sen-
tire potuit, sed nullatenus consensit. Et præve-
niente siquidem gratia, et in virgine sua præludia
habente, fomes peccati aphelando extremum spiri-
tum trahebat, solum sepulcrum ei supererat, donec
veniens Spiritus sanctus defunctum perpetuæ sepul-
turæ mandavit, et serpentem antiquum suo gladio
jugulavit. Dictum namque fuerat: *Inimicitias po-
nays inter te et mulierem, et semen tuum et semen
illius (Gen. iii)*. Unde Hieronymus: Etsi cæteræ
virgines imitantur illam utque ad conceptum partus,
et Gabrielis novæ salutationis obsequium, deinceps
totum divinum est, quod operatur in ea, teste an-
gelo, quia Spiritu sancto et virtute Altissimi obum-
bratur. Ante hoc ipsum sane uterus virginis quamvis
mundus, quamvis impollutus, et alienus a conta-
gione peccati, quamvis sanctus, tamen adhuc vili-
tate humanitatis induitur, ut ita dicam, ac si lana
candidissima, sui que coloris dealbata. Ad quam
sane cum accessit Spiritus sanctus, quasi ipsa
eademque lana, cum inficitur sanguine conchylii,
vel muricis, vertitur in purpuram, versa est et ipsa
sine coitu in matrem, ut non sit jam admodum
quod fuerat, sed purpura veracissima ad indumen-
tum et gloriam summi Regis divinitus aptissime
dedicata, ut nulli deinceps ea uti usu femineo li-
cuerit, nisi Deo. Post conceptum itaque suum me-
ruit crystallinam soliditatem, quæ ante gratiæ plen-
itudinem non exuerat teneritudinem, sed puram,
sed sanctam, sed immaculatam, quæ consensu uri
nullatenus potuit, et si aliquatenus admota tenta-
tione percelli potuit, non ad læsionem, sed ad pro-
bationem, non ad mortificationem conscientiæ, sed
ad confirmationem gratiæ et ostensionem constan-
tiæ. Ut quid enim tanta virtus latitans obdormiret?
ut quid tanta gratia fructum non faciens præter con-
suetudinem suam vacaret? ut quid denique tanta glo-
ria matris Domini carnem domando, hostem de-
bellando, peccatum ex omni parte vincendo, toti
mundo non se manifestaret? Tolle pugnam, tolles
et victoriam. Tolle victoriam, tolles et coronam.
Tolle coronam, tolles et gloriam. Ne ergo demas
gloriam, noli subtrahere pugnam, quia *non coro-
nabitur, nisi qui legitime pugnaverit (II Tim. xi)*.
Si recte offeras, et recte divides.

Quid est igitur, Virgo singularis omne peccatum
vicit, non omne debellando, sed nullum prorsus
sentiendo? Quam victricem appellas, debellatricem
appellare cur formidas? An times eam debellare in

A bello, quam non potes dicere vincere nisi in prælio,
aut sine prælio? Segnior est si qua est victoria sine
prælio, fortior quæ in prælio. Ad ampliorem itaque
gloriam, assero Dominam nostram peccatum omne
vicisse et debellasse. Adhis: Non omne debellando,
sed nullum prorsus sentiendo. Illic si distinxisses,
non peccasses. Multiformiter enim peccatum senti-
tur. Aliquando cum peccato, aliquando sine pec-
cato. Quod in præsentem occurrit, sentio peccatum
aliquando tanquam ignem, aliquando tanquam pi-
cem, aliquando tanquam lapidem, aliquando tan-
quam aerem. Ignem generat delectatio, picem con-
sensus vel ipsa perpetratio; lapidem consuetudo
vel obstinatio, aerem serpentis sibilatio, quæ Vir-
ginis nostræ fores potuit pulsare, sed non penetrare.

B Hortus enim erat conclusus, an non eadem Domina
potuit calcare super serpentes et scorpiones, ita
quod nil illam noceret? Re itaque integra potuit
hoc modo sentire peccatum, non autem consentire
peccato. Potuit debellare omne peccatum sine vul-
nere, sine pudore, sine silentii sui concussionem,
sine futuri partus violationem. De proposita quæ-
stione, Deus cum omnia possit, non potest de cor-
rupta virgine facere incorruptam; valet quidem
liberare a pœna, sed non valet coronare corruptam.
Utinam vim intelligerem verbi, et sensum tenerem
Hieronymi! Procul dubio neque maligne reconde-
rem, neque avare communicarem. Ab eo igitur
imploranda solutio, qui dignus inventus est solvere
signacula septem libri signati. In epistola tamen
C Hieronymi aliter dicitur: *Audenter, inquit, loquor:
cum omnia possit Deus, virginem post ruinam susci-
tare non potest, etc.* Recurrendum proinde est ad
materiam locutionis, et ad intentionem loquentis.
De observanda virginitate et cavenda corruptione
tractabatur. Exaudivit ergo, et ad præconium vir-
ginitatis eloquium suum Hieronymus inflammavit,
venas susurrui sui infra Dei potentiæ et virginitatis
gloriæ venas subinferens, et velut munditiam vir-
ginitatis rebus creatis omnibus præferens ut facilius
sit Deo cœlum novum et terram novam, et omnem
creaturæ defectum reparare, quam virginitatem
semel lapsam in priorem statum resurgere. Hoc,
inquam, unicum suæ imaginis et similitudinis si-
gnaculum animæ de cœlo impressit, contestatus in
mandatis, ut hoc fidele depositum præ aliis omni-
bus omni diligentia servaret, et tanquam irrepara-
bile damnum intra medullas suas a latronibus et ab
omni casu consignaret. Nil in possessione felicius,
et Deo similis, in amissione nil miserius, et Deo
dissimilium. Ut ergo tam egregium et singulare be-
neficium non negligeretur, durissima conditio ap-
ponitur, ut quodammodo ad id resarciendum dan-
num Deus infirmeretur, non de potestate, sed de
dispensatione. Si enim potentia ejus simpliciter
attendatur, et a pœna valet liberare, et quæ fuerit
aliquando corrupta tanquam incorruptam coronare.
Si ad dispensationem et constitutionem æternis legi-
bus fixam et invariabilem, non valet, quia nihil

contra se ipsum valet, id est velle potest, vel debet. Cum enim simplicissimæ sit naturæ Deus, de ipso tamen secundum usus nostræ locutionis improprie loquimur, dicendo eum aliquid posse, vel non posse, aliquid nosse vel non nosse, aliquid velle vel nolle. Quasi igitur in Deo parturiente in misericordia ad redintegrandum fractum virginitatis signaculum, obstetricando, imo obstando, iustitia decretorum suorum ostia ventris claudit, et ne de vulva egrediatur, aut genibus excipiat, aut uberibus lactetur, abortum facit, ne de corrupta incorrupta iterato pariat, sicut de baptismo legitur: *Nunquid, ait Dominus, homo cum sit senex potest in ventre matris suæ iterato introire et renasci?* (Joan. III.) Vicaria denique vicissitudine iustitia in partu suo, refulgente misericordia, non dissimiliter periclitatur, cum volens vituli fabricatores delere, ait Moysi: *Dimitte me ut deleam multitudinem hanc, faciamque te in gentem magnam* (Exod. xxxii). At Moyses gladium divinæ animadversionis tenens, et in vaginam mansuetudinis solitæ refringens respondit: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro quem scripsisti* (Ibid.). Sic quasi quod voluit Deus non valuit, propitiabilis se inclinans servi fidelis amicitiae, quam ingrattissimi populi genuissimæ culpæ. Et notandum, quia triplex est corruptio, aut corporis tantum, aut animi tantum, aut simul corporis et animi. De prima dicit Hieronymus: *Finge tempore persecutionis aliquam virginem prostitutam: corrupta est in lege, incorrupta in Evangelio.* De secunda Apostolus: *Timeo ne sicut serpens seduxit Evam astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri a simplicitate fidei* (I Cor. xi). De tertia idem Apostolus: *Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus* (I Cor. iii). A nullo tamen genere corrupta mundatur, nisi Deus misereatur. Si autem tanquam vasculi sui fracturam quamcunque manus tornatiles resarcire voluerint, poterintne plus negligentia, vel impotentia, quam Dei omnipotentia? Absit! Sane id solum non potest Deus, quod se non posse vult. Quis infinite detrahet potentiae, etiam voluntate corruptam mutata voluntate posse facere, si voluerit, incorruptam, aut coronare tanquam incorruptam? Dictum est ergo non pro diminutione divinæ potentiae, sed pro commendatione sanctissimæ pudicitiae, Deus non valet, id est non vult, post ruinam coronare corruptam. Hæc spica de agro Booz sorti nostræ obvenit, salvis messorum grandiusculis æcervis. Extremam apponimus manum ad Samsonis nostris problemata multis sindonibus involuta, neque parvo pretio resignanda. Habeant, inquiens, Galli de Anglica questione quod ruminent, et Angli de Gallicano hausto quod petissent. Sicut enim potus est Dagon Angliæ, sic Baal est cibus Galliæ. Malus potus, malus cibus, mala inebriatio, mala ractatio.

A Singulum horum suis cultoribus parat gehennam. Quam ergo simul inferrent poenam? Si de refragatione conceptionis agis, aut de impossibilitate reparandæ conceptionis, fornace et sufflatorio utcumque sufficiente, capita et membra omnia idolorum frustratim comminuta, atque in pulverem conflata, sive in cibum, sive in potum, ab Anglis et Gallis jamjam absumi possunt. An itaque sitis Anglica et fames Gallica refectæ tali cibo et potu conquiescent? Non credo, quia et sitis perpetua, et nostræ fames continua. Furemur autem per disciplinam, et contememus per abstinentiam, quod superfluum est in cibo et potu, tanquam idolum patris nostri Adæ, quod de ligno scientiæ boni et mali confectum est, unde ipse et Eva saturati, dimiserunt reliquias parvulis suis, quas sorte missa diviserunt inter se Angli et Galli, ut illi humilioribus resolverentur, isti solidioribus suffocarentur. Nisi vera scriberem, meum *Confiteor* dicerem. Attamen quia veritas odium parit, digito compesco labellum, et interim nova tonitrua, et fulgurationes Nicolai mei humo absconditus formido. Vale, et ora pro me.

EPISTOLA CLXXXII.

NICOLAI MONACHI S. ALBANI AD PETRUM.

[IX, 9.] NICOLAUS monachus Sancti Albani, Petro abbati Sancti Remigii (75).

Invectiois palliatæ saturatus opprobrio, et ironico crapulatus a vino, vere putabam me missionem accepisse, et foedus jam cum silentio pepigisse. Quid quæserim sane de privilegio singularis integritatis in virginem Virgine scripseram, et metam ibi fixeram: et ecce meus Petrus de nova materia novum suscitavit ex insperato bellum, et omnes Virginis domesticos provocat ad indignationem, et doctos in lege Domini ad præsumptionis minus Catholicæ contradictionem. Quoad tractabatur de articulis, qui sic vel aliter poterant intelligi, sana utrinque fide, dissimulabam, et animus noster si concepit non peperit dolorem. Nunc autem cum tuba canitur, quod Virgo peccatum senserit, et sentiendo debellaverit, non dissimulo, non patienter ago, vix manus teneo, quin in publicum hostem irruo. Sed priusquam pro communi omnium Virginis domesticorum indignatione respondeam, lapidem offensionis et scandali petram contueor, quæ in nostra epistola invenit, qui nodum in scirpo sæpius quarit; et prava privatæ læsionis in directa, et aspera redigam in vias planas. Lapis itaque lapidem offendit in eo quod dixi: *Virginis ipsius animam pertransiit gladius, non solum olim in Filii passione, sed etiam nuper in conceptionis suæ condemnatione, et ironico typo subsannans hic bonum dormitasse Homerum Aristotelico more sic logicat. Esto, nostra placeant ei obsequia, nunquid passibilis est adhuc ejus anima? Fides supplet irrefragabilem*

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(75) *Nicolaus mon. S. Albani.* Refutat Petri Cellensis epistolam 171, pugnatque pro immaculata b. Virginiis Conceptione.

conclusionem, ut vera impassibilitas et immortalitas nullas admittat molestias.

Miror, et indignor virum ecclesiasticum, in divinæ Scripturæ figuris exercitorum, has loquendi figuras ignorare, vel earum scientiam dissimulare. Nonne legitur Deus zelans, irascens, poenitens, dolore cordis intrinsecus tactus, antequam fuerit humanatus? Nunquid ideo ejus divinitas sensit passionum molestias, quia nostro more de ipsa loquitur Scripturæ auctoritas? Nunquid angelos sollicitudo inquietat, quia leguntur securi de sua, solliciti de nostra gloria? Tanta est hujus tropi copia in divina pagina, quod ipsa abundantia generat inopiam. Pauca igitur de multis sapienti sufficere debent in tam plano articulo. Ad petram vero scandali de corde vestro tollendam plusculum est immorandum, qui res exigit ut palam faciam quod celare proposueram. Sanctus ille Bernardus, quem dicis me debita exuere veneratione, et post eum verborum jacula emittere, quondam sancto-
 RAN Catalogo ascriptus, nuper est in Ecclesia canonizatus (76), et ab humano judicio exemptus. Exemptus, inquam, est, ne de gloria ejus dubitemus; sed non ut minus de ejus dictis disputemus. De gloria beati martyris Cypriani beatus Augustinus non dubitat, tamen in Spiritus sancti datione eum errasse verissime comprobatur. Errorem martyrio deletum scribit, et sic docuit Ecclesiam venerari martyris gloriam, ut tamen non imitaretur errorem. Ego autem, etsi dissimili scientia, simili tamen conscientia, sic veneror beatum confessorem Bernardum, ut laudem et amem ejus sanctitatem, qui nec amem, nec laudem ejus præsumptionem in matris Domini conceptionem. Et ne putes me magis pertinaci quam bona conscientia dicere quæ dico; audi quid ab ipsis Cisterciensibus vera religione præditis, et Virginem in veritate diligentibus, acceperim de sancto Bernardo, quorum nomina abscondo sub modio, ne odiosos faciam fratrum suorum collegio. In Clarevallensi collegio quidam conversus bene religiosus in visu noctis vidit abbatem Bernardum niveis indutum vestibus, quasi ad mammillam pectoris furvam habere maculam. Quen: ex admiratione tristior alloquens. Quid est, inquit, Pater, quod nigram in te maculam video? et ille: Quia de Dominicæ nostræ conceptione scripsi non scribendo, signum purgationis meæ maculam in pectore porto. Frater visa conventui innotuit, et aliquis fratrum in scriptum redegit. Relatum est in generali Cisterciensi capitulo, et de communi consilio scriptum periit incendio. Maluitque abbatum universitas Virginis periclitari gloriam, quam sancti Bernardi opinionem. Non sic Paulus, non sic; qui se blasphemum et injuriosum inclamat, ut Redemptoris gloriam amplius extollat. Et certe, ut credo, ea ratione sanctus in propria persona viro simplici et de talibus nil scienti apparuit, et cul-

pam suam innotuit, ut totius Cisterciensis capituli discretio deprehenderet eum velle suum errorem damnari, et virginæ conceptionis gloriam prædicari. Igitur si ego publico, quod ipse, ut credo, publicari voluit, hoc non est ejus famam extenuare, vel gloriam evacuare, sed ejus voluntatem super delicti sui poenitentia exprimere. Porro facto levi per purgatorium transitu, intravit in gaudium Domini sui, qui in diebus suis sanctitate venerabilis, opinione singularis, eloquentia suavis, et signorum innovatione, immutationeque mirabilium existit mirabilis. Hæc ego de beatissimo abbate Bernardo.

Nunc de statera mea, quæ in hoc, ut scribitis, videtur mentiri quod dixi: Virgo singularis vicit omne peccatum, non omne debellando, sed nullum prorsus sentiendo. Quod non omne debellaverit, testimonium perhibent, homicidium, adulterium, furtum, et horum similia multa peccata, quæ ejus affectum nunquam momorderunt, ejus memoriam nunquam contaminarunt, ejus denique opinionem nunquam læserunt. Testimonium etiam perhibet conscientia petrina, quæ, etsi colibus sit durior, hanc tamen abhorret duritiam, quam totus mundus abhorret. Os enim aliter sentiens non solum est obstruendum sivo, sed lapide conterendum durissimo. Quod nullum prorsus senserit peccatum Virgo peccati destructrix, hoc videtur sentire beatus Augustinus, ubi inhibet Virginis mentionem in peccati mentione. Hoc videtur sensisse et prophético spiritu prædixisse David, ubi Verbum incarnari desiderans, dicit: Surge in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuæ (Psal. cxxx). Surgere enim Verbi, fuit ab occulto suo prodire in nostrum publicum, invisibilem fieri visibilem habitu carnis indutum. Incarnatum itaque desiderat surgere in requiem, quam signanter dicit suam, ut a communi hominum requie distinguat, quam idem David designat alibi: Convertere, inquit, anima mea in requiem tuam (Psal. cxiv). Requies animæ humanæ in hac vita est, vel devicta, vel sopita carnis contradictione, sensualitatem rationis imperio de facili obedire. Verbi vero incarnati requies est, in carne nullam carnis contradictionem, nullam membrorum legem menti repugnantem sentire. In hanc igitur requiem suam surrexit Verbum, incarnatum, et non solum Verbum sed et arca sanctificationis suæ, videlicet mater sua, de qua, et in qua est Verbum incarnatum. Sicut enim in cælo, qualis Pater, talis Filius; sic et in terra, qualis Filius, talis Mater, non dico de Spiritu concepta, ut Filius, sed de Spiritu repleta et sanctificata ex utero matris, ut Filius. Quod quidem sensit et scripsit, quem laudas auctorem in præsentibus, abbas Bernardus. Inde quippe dies Nativitatis non Conceptionis virginæ diem haberi solemnem, quia quæ in peccatis concepta est, ut universum genus hominum, sine peccato nata est, ut pauci hominum. Si igitur sine peccato nata

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(76) Nuper canonizatus. Ab Alexandro III Anagninæ anno 1174, post ipsius obitum 20.

est, consequenter sine peccato conversata est. Si sine peccato conversata est, consequenter sine sensu peccati ex hoc mundo ad patrem assumpta est. Sed dicis, eam sine peccato sensisse peccatum. Fateor me nescire quid velis dicere. Nam exempla sentiendi, quæ proponis, nullius sunt auctoritatis, et ideo nullius ponderis. De cætero omnia exempla quæ ponis, solis sensibus corporeis comprehenduntur. Possunt enim videri, audiri et tangi, et forte olfactu et gustu percipi. Et licet quinque sint corporei sensus, tamen non dicimus, sentio ignem quia video, nec sentio aerem quia audio, nec sentio lapidem gustu: forte picem sentio olfactu, sed de sensu olfaciendi nihil ad sensum peccati. Proinde omnia quæ posuisti sentire te dicis, quia tangis. Si igitur Virgo sensit peccatum, cum peccatum tripliciter accipiatur in sacro eloquio, videlicet prena peccati, culpa peccati, hostia pro peccato: utrum hæc omnia, an duo, an unum tantum senserit, vellem tuo edoceri magisterio. Si enim sic intelligis; sensit peccatum, id est pœnam peccati; sic et ego intelligo. More quippe nostro esurivit, sitivit, frugit, et multis tribulationibus decocta, nostris calamitatibus subjacuit, et ex talium in Christo patientia, multimoda meritorum prærogativa effloruit, absque his quibus intrinsecus quotidie proficiebat: nova videlicet virginitatis dilectione, singulari Dei contemplatione, incompatibili proximi charitate, tota virtutum omnium pulchritudine, nulla maculæ vel levissimæ turpitudine. Nam cum meritorum nostrorum summa consistat in patiendo pro Christo, et in diligendo Christum; Deum videlicet, et proximum nostrum: in his duobus excitata est ad plenum agonista nostra ante adventum Verbi in uterum ejus; ut nec ei deesset vel cum carne, vel cum hoste certatio, nec pacatissimi animi contemplatio. Proinde dispendium merendi non sustinuit, quæ tentationibus exposita, gratia, qua ante obumbrationem plena, et Dominus cum ea fuit, omnes debellavit, et omnes superavit. Dispendium, inquam, merendi non sustinuit, quæ in dies operatione proficiens pariter et amore, optimam Mariæ partem adimplevit, et Marthæ sollicitudinem pro ætatis teneritudinem non exclusit. Quod si intelligis, sensit peccatum, id est sensit culpam peccati, more nostro legem membrorum sensit, motus pudendos sensit, picem titillationis sensit, et inquinata est ab ea, quod absit!

Ivo (77) venerabilis Carnotensium episcopus in Chronicis suis scripsit, duodecimo anno ætatis suæ Virginem ab archangelo Gabriele salutatam, et a Spiritu sancto obumbratam: infra quem ætatis annum non permittit natura moveri pubescentium genitalia. Terminus igitur pudendi motus in Virgine a Spiritu sancto præventus reliquit nos du-

JACOBI SIRMONDI NOTÆ.

(77) Ivo in chronicis suis. Non exstant hæc Chronica Ivonis. Et quidem veterum fere omnium, recensorumque est sententia, Mariam Virginem non

bios, utrum a die conceptionis, an a die nativitatis, an certe a die superventionis Spiritus sancti in Virgine, Virgo liberata sit a contradictione carnis pudenda. Unde et Augustinus dubitative de Christo dixit: Quod inde suscepit, aut suscipiendum mandavit, aut suscipiendo mandavit. Sed modis omnibus constare nobis debet, quod Virgo singularis nunquam in carne, in qua et de qua Christus homo factus est, motum illicitum sensit, nunquam legem membrorum sensit, nunquam quod non voluit egit, nunquam sensit quod sentire non decuit. Cum igitur ante duodennatum ex naturæ beneficio, post duodennatum ex gratiæ dono peccatum sentire non potuerit; quando sensit et sentiendo debellavit Virgo peccatum, quæ aliis temporibus in terris non vixit? Si de Salomone et Achaz das instantiam, qui undecimo ætatis suæ anno genuerunt filios, scias quia singulare privilegium non facit legem communem; vel certe, quia reprehendit eos Scriptura de incontinentia, potuit fieri ut obscenis motibus genitalium infirma irritarent, et pudoris claustra rumperent, et de animi sui perversitate jura suæ naturæ inolita perverterent, non communem hominum naturam exterminarent. Radicatus et fundatus in montibus sanctarum auctoritatum, da sanctam auctoritatem, quæ perhibeat Dominam nostram sensisse peccatum, quæ ita distinguat sensum peccati, videlicet in ignis, in picis, in lapidis, in aeris sensum; et errasse me fatebor. Quod si non occurrit, qua fronte audes fingere nova commenta in tantam virginem? qua dementia infamare sensum genitalium, quæ Salvatorem pudoris titulo fuderunt? Quæ prærogativæ distinctio inter singularem Virginem et alias sanctas virgines, si peccatum sensit ut aliæ, sed non consensit peccato, sicut nec aliæ? Quo gratiæ merito præminuit, ante virtutis obumbrationem dico, si ipsam cum universo hominum genere exclamare necesse fuit: *Quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (Rom. vii.) Partius novas in Virginem adventiones de spiritu tuo eudere debuisses, quam de Spiritu suo Deus Pater tam gloriose secundavit. Si ergo aliquid scribo de Virgine, quod non legerim in canonicæ, laudem tamen sapit Virginis, laudem et Filii Virginis: et occasione scripturæ canonicæ, vel vera scribo, licet occulta, vel verisimilia et ipsa Catholica. Præsumuntur multa de Virgine, quæ nusquam leguntur; et præsumptionibus standum est, donec probetur in contrarium. Singularis Virginis privilegium non habet similitudinis consortium. Non solum singulare est, quod Virgo concepit, sed et quod Virgo sola et prima in Israel virginitatem adamavit. Non solum inauditum, quod Virgo peperit, sed et quod Virgo cito Angelo credidit et de facto non dubitans modum conceptionis inquisivit. Et in hunc

duodecimo, sed decimoquinto ætatis suæ anno Christum Dominum concepisse.

modum distingue inter Virginem nondum matrem, et Virginem jam matrem, ut singulari utrobique cæteris virginibus prærogetur privilegio, quæ singulariter nondum mater, Angelo testante, gratia plena fuit; et singulariter jam mater Spiritus sancti sacrarium exstitit, quæ nondum mater, quasi lana candidissima, nullius peccati sensu maculosa fuit, et singulariter jam mater, quasi purpura sanguine conchylii tincta, ita Spiritu sancto compluta et madefacta fuit, ut nullis de cætero usibus manciparetur, nisi divinis. Multa in hunc modum occurrunt differentiarum genera, quibus Virgo nondum mater differt a se Verbi matre, licet nunquam peccatum senserit, vel nondum mater, vel jam mater. Vellus quippe, cum sit de corpore, ut ait Hieronymus, corporis non sentit passionem; sic et nostræ Virginis virginitas, cum sit in carne, non sensit vitia carnis.

Sed dicis: Multiformiter peccatum sentitur: aliquando cum peccato, aliquando sine peccato. Sine peccato sentitur, sicut aer. Hoc exemplum nullius est auctoritatis, ut dictum est, sed nec intelligentis expressivum. Aer quippe sentitur aliquando intensius, aliquando remissius, secundum motus sui impetum, vel leniorem vel asperiores; et durior est aeris frigidis sensus asperior, quam ignis tepidioris levior, vel lapidis, vel picis remotior. Ea propter nec non movent exempla, quæ tam remota sunt a re, ad quam explicandam sunt inducta. Recurramus itaque ad sensum Ecclesiæ, et secundum quod ipsa sentit de sensu peccati proferamus in medium, et videamus quo sensu Virgo potuerit sentire peccatum, sine sensu peccati. Cum igitur peccatum ecclesiastico sensu tripliciter dicatur, ut dictum est, videlicet pœna, culpa, hostia, jungamus primo singula singulis, deinde singula omnibus, ut experiamur qua conjunctione verum sit, peccatum sentiri sine peccato, et tandem deprehendamus, utrum veritas æquivocæ conjunctionis obviet clausulæ univoce acceptiõnis, qua dicitur: Virgo vicit ex omni parte peccatum, non omne debellando, sed nullum prorsus sentiendo. Attende, rogo, si virgo pœnam peccati sensit sine pœna peccati, si culpam peccati sensit sine culpa peccati, si hostiam sine hostia sensit: et doce quomodo hæc possint fieri. Quod si non occurrit, attende si culpam sine pœna, vel sine hostia sensit, si hostiam sine pœna, vel sine culpa, sensit; et doce quæ Scriptura hæc doceat, et quid utilitatis in præsentis disquisitione habeat. Perpende denique, quod Virgo pœnam peccati sensit sine culpa peccati: et hoc sensu forte fieri potuit, quod peccatum sensit sine peccato, cum peccatum æquivocæ pœna dicatur et culpa peccati. Sed hic sensus in nullo derogat clausulæ, quæ Virgo perhibetur omne vicisse peccatum, non omne debellando, sed nullum prorsus sentiendo, quia in ea univoce ubi-

A que peccatum pro culpa peccati accipitur. Ipsa quippe culpam peccati, videlicet concupiscentiam, et cætera quæ simul sunt et pœna et culpa peccati, ex omni parte vicit, quod horum omnium nullum omnino sensit. Nam serpentis sibilatio foris fuit per suggestionem, non intus per titillationis pruriginem. Nec decuit illam carnem titillari, per quam meruit omnis caro a damnatione titillationis purgari. Non decuit illam carnem inordinate moveri, de cuius propagine ordinis disciplina demanavit; et omnem mundum sub justitiæ moderamine colligens ad vitam æternam reformavit.

EPISTOLA CLXXXIII.

PETRI AD NICOLAUM.

[IX, 10.] PETRUS Carnotensis electus NICOLAO (78) S. Albani monacho.

Epistola tua multifarie dentata, dum me acerrime mordere intendit, dentes suos in semet elisos non injuria collidit. Acutos equidem formido, sed putres contemno. Subtiliter syllogizas, vel forte paralogizas; sed fallaciter concludis. Nostram irrides simplicitatem, nec mirum; non enim tenes veritatem. Contra legem fratris tui turpitudinem revelas, non quæ est, sed quam fingis. In humanis certe mentiri vereor, quanto magis in divinis? Credo, dico, assero, et juro, beatissimam Virginem nostram in æterna prædestinatione singulari privilegio munitam, nec a sua conceptione in aliquo violatam; sed semper mansisse et permansisse illibatam; et sicut beata ultra humanam et cæterorum hominum naturam, sic secreta et incognita manet ultra omnium notionem. Quamvis autem more vervecum ad invicem nostra tentaverimus cornua, et verborum diversos bine inde protulerimus sonos; tamen unus et simplex oculus utriusque nostrum in ejus obsequio et famulatu nunquam caligavit; sed] neque Deo volente caligabit. Ut autem gustus cibum discernit, et alius plus salis, alius minus exigit; sic sensus humanus quandoque austeriora, quandoque dulciora appetit avidius. Profert alius absque pondere rationis, seu auctoritatis quod ei placuerit; recusat alius quidquid sale evangelico aut prophætico conditum non est. Est alius utilior, dulcior alius. Ego utilem dulci præpono. Solas fauces magis demulcet dulcis; omnibus membris utilis pius confert. Tu verba dulciora, ego utilia quæro. Tu innocinantia, ego salubria et confortantia. Seriis itaque intendamus. Quædam tamen seria jocosa aliquando non respuunt, imo libenter admittunt, quædam vero sic respuunt et expuunt; quod etiam anathematizant et suspendunt. Reginæ Domini nostræ beatissimæ Virginis Mariæ obsequia venerationem postulant, non adulationem; maturitatem, non scurrilitatem; cordis devotionem, non oris verbositatem; secreti admirationem, non publicam

JACOBI SIRMONTI NOTÆ.

(78) Petrus Carnot. Nicolao. Respondet epistolæ præcedenti, atque ita de B. Virginis laudibus discessit, ut satis appareat illum, quamvis in dispari

de festo Conceptionis sententia; non impar tamen erga illam venerationis studio fuisse.

discussionem Uterque nostrum currit post ipsam, et utinam ad ipsam. Ut credo, una intentio animos parificat; sed varietas sermonum, utpote lingue diversæ, sensus Scripturæ salva fide alternat. An scientiores, an sapientiores sumus Augustino et Hieronymo? Nonne in fide unanimes, in religione concordēs, in charitate ferventes, in scientia Scripturarum sublimes, in auctoritate pares, in quibusdam sententiis valde sunt dispares? In Epistola ad Galatas sic legitur: *Cum venisset Cephas Antiochiam in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. Prius enim quam venirent quidam a Jacobo, cum gentibus edebat. Cum autem venissent, subtrahebat, et segregabat se, timens eos qui ex circumcisione erant, etc. (Gal. 11)*

Hieronymus defendit Petrum dicens, invitum fecisse, et dispensatorie simulasse, ne scilicet Judæos amitteret, nec in hoc peccabat, quia bona intentione id agebat. Augustinus contra dicit Petrum illa legalia servasse non dispensatorie, sed vere; et eum tunc peccasse, non illa servando, sed alios suo exemplo Judaizare cogendo. Ecce cedri Libani, ecce sublimes abietes alio et alio impulsu, aliter et alter sentiunt, sed in charitatis radice nunquam dissentiant. Unusquisque autem in suo sensu abundat. Nequaquam enim in articulis fidei, in iis, qui sunt duæ olive et duo candelabra ante Deum lucentia, error innascitur, pro quo alter periclitetur. Non itaque mirum, si nos stipulam siccam ventus rapiat in diversa. Si tu tendis honorare Virginem, hoc ego collaudo; si contendis defendere incircumcisum sermonem, istud non approbo. Incircumcisus autem sermo est, qui originale præputium trahens de ventre sensus humani arbitrii, cultro petrino non amputatur ad regulam evangelicæ auctoritatis. Si omnes sermones superfluos communicarem, et huic nostro scripto insererem, nemus juxta altare complantarem. Salvo nomine et numine sacratissimæ Virginis, verbale duellum non recusarem, si vacaret legere, si scribere, si arma querere in scutariis Salomonis. Si aures et oculos suos clauserit Domina nostra, et nœnias disputatiuncularum nostrarum nihili penderit, in cavernis suis Anglum Francigena conclusum et ligatum usque ad tempus mille annorum consignabit. O magister doctissime! dormiens, an vigilans, tubam canentem audisti, quod Virgo peccatum senserit, sentiendo debellaverit? Quam sis dolosus interpret in occultis, patet in apertis. Nam stylum vel calamum nostrum appellas tubam. Sed tubæ officium est vocem exaltare, styli et calami in silentio scribere. Sis ergo Davus, qui interturbat omnia. Quo autem sensu dixerim Virginem peccatum sensisse et debellasse, et si tu arreptus in tanto fróre, quod vix manus contines, non potes patienter audire, qui nostra legerit scripta, favore et odio postpositis, audiat, et in statera æquitatis diligenter appendat. Ne vero auctoritate nudus circa Goliath ad bellum congrediar, antepono sententiam auctoritatis qua dicitur: *Inimicitias ponam*

inter te et mulierem, etc. Ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus (Gen. 31).

Quæ est hæc mulier? Virgo, quæ pro sexu, non pro corruptione, mulier appellatur. Quod est ejus semen? Jesus, in quo benedicentur omnes gentes. Quæ sunt illæ inimicitia? Lege Apocalypsim Joannis: *Postquam, inquit, vidit draco quod projectus est in terram, persecutus est mulierem (Apoc. 12).* Ecce Virginem Mariam. Evangelium docet, quod draco malignus in Herode, sicut aliquando in serpente, quærebat occidere Jesum filium hujus sanctissimæ mulieris. Quare Joseph cum matre et puero, monitus ab angelo, secessit in Ægyptum, tanquam in locum desertum. Luce clarius ad verbum exponit hoc sermo qui legitur in nativitate ejusdem Virginis, ubi dicitur: *Inimicitias ponam inter te et mulierem, etc. Quid est, fratres, inquit auctor in hoc loco, serpentis caput conterere, nisi principalem diaboli suggestionem, id est concupiscentiam resistendo superare? Si ergo quæritur, quæ mulier hujusmodi victoriam operata sit; profecto non reperitur in linea generationis humanæ, donec perveniatur ad illam, de qua nunc agimus, sanctarum Sanctam. Surdus es, si non audis; cæcus, si non vides; mutus, si non clamas; infidelis, si non credis; contumax, si adhuc contendis. Vade ad natatorium Siloe, et lava oculos, et vide quomodo verum sit, quia sensit peccatum sine peccato. Sensit equidem, non ad lesionem, sed ad probationem; sensit, non succumbendo, sed superando; sensit extrinsecus, non intrinsecus; sensit hoste suggestionem jaciendo, non carne delectando, vel spiritu consentiendo; sensit propulsando, non excipiendo, vel admitendo. Quis nostrum magis honorat Virginem, qui illam prædicat absque certamine felicem, an qui in certamine fortem? *Nam mulierem fortem quis inveniet? Procul et de ultimis finibus pretium ejus (Prov. 31).* Apostolus ait: *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit (11 Tim. 2).* Spiritus in Apocalypsi dicit: *Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in medio paradisi (Apoc. 2).* Item: *Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis (Apoc. 3).* Item: *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei (ibid.).* Item: *Qui vicerit, dabo ei sedem mecum in throno meo (ibid.).**

Virgo nostra sedens juxta sedentem in throno gratiæ filium suum Jesum, loquitur omnes victorias, quas obtinuit non dormiendo, sed vigilando; non otio, sed pugnando; non fugiendo, sed resistendo; non cadendo, sed cædendo. An mater felicior filio, an sanctior? an fortior? an gratia plenior? Sed ductus est Jesus in desertum, ut tentaretur a diabolo; sed dicit illum Apostolus tentatum per omnia pro similitudine absque peccato. Qui tentatur nonne sentit tentationem? Est autem modus sentiendi secundum virtutem non tentantis, sed tentati; debilis, debilior, debilissimus effectus sentiendi, secundum affectum et virtutem sentientis. Non enim quisquam potest judicare quid sentias

nisi tu qui sentis. Hucusque satis sit de tuba, quam fecisti et sonuisti. Nunc autem ut ad singula epistolae tuae capitula meam, quam et ego confiteor, arguis insipientiam, respondeam, spineta tua sicut hinnulus cervorum transilio. Sed me non ignorare tropos divinae locutionis assero: tuos vero in terra conculco. Denique compatior insolentiae tuae, qui de excellentissimis nostrae Virginis montibus ad profundissimam vallem descendisti, ne dicam corruisti. Licet enim in ista nihil sit verecundum, ubi omnia et singula ejus membra luna sunt puriora, et sole clariora; tamen nostrae fragilitatis teterrima memoria, cum audierit nominari genitalia, vix a sua excutietur palude, vix incipiet non solita cogitare. In Virgine igitur talia sacrosanctis cortinis potius volo honorando involvere, quam nudis nominibus et manibus contrectare. Virgo certe virgineis verbis et sancto velamine consecratis delectatur affari. Parco epistolae meae tua inserere verba, quae tamen non pateo reprehendere. Finem facere festinabam; sed novum tuum decretum prius volo discutere, et ex quo consilio promulgatum sit requiro.

Sicut, inquis, in caelo qualis Pater, talis Filius, sic in terra qualis filius, talis mater. O Domina! ignosce dicenti quod displicet tibi. Nonne tu filii tui, licet mater, tamen ancilla? Nonne sicut oculi ancillae in manibus dominæ suæ, ita oculi tui in manibus Domini Filii tui? Non adæquabitur ei aurum de Æthiopia, nec conferetur tinctis Indiæ coloribus, quia non est inventus similis ei super terram, qui unus et unicus est, et secundum non habet. Sufficit tibi, a dextris ejus stare, non æqualitatis, vel qualitatis comparatione, sed gloriæ et beatitudinis stabili et æterna copulatione. Datis jam dextris pacem habeamus ad Dominam nostram, cujus tu adjutor, ego assertor, cujus tu zelator, ego amator. Suum in laude Virginis expendere ingenium et studium nec improbabile est, nec irremunerabile. Ungulam tamen, et in hoc, et in omni actione nostra et intentione, findere auctoritas jubet et ratio suadet. Discernere autem quid et quomodo debeas laudare, unguam est findere. Qui alterum postponit, officium laudationis aut pervertit aut prorsus amittit. In modo erras, si supra, vel infra, aut extra metas veritatis quemlibet laudas; in persona, si laude indignum laudare velis. Ut ad rem veniam, tu effere nostrae Virginis laudes, ego vero offero. Tu in aere evolans, ego interim dum in terra sum, pedibus curro. Tu præcipitas verba, ego dispono sermones meos in iudicio, et in statera appendo. Tu acerbam et immaturam vindemiam, ego in imbre matutino et serotino jam matura poma nova et vetera ad mensam comporto. Virginem laudas, et ego laudo. Prædicas sanctam, et ego. Ex-

solliis, super ehoros angelorum, et ego. Dicis immunem ab omni peccato, et ego. Asseris Dei genitricem, astruis nostram ad Deum mediatricem, et ego. Versa et reversa in quolibet statu venerationis et glorificationis, tecum vado, tecum sentio. Si vero extra communis monetae formam vis fabricare aliam, quam non approbaverit sedes Petri, cujus est approbare, vel improbare ordinem universalis Ecclesiae, pedem sisto, et terminos constitutos non transgredior. Credo et confiteor plura esse apud nos ignota de Virgine sacrosancta, quam nota, quia confortata est et gratia et gloria, et non possumus ad eam. Evangelio, non somniis, de illa credo, et si aliter scio, et hoc ipsum revelabit Deus, quando voluerit, et quomodo voluerit. Interim autem dum sit vox super firmamentum, nec descendit ad nostrum fundamentum, pennas submitto, et meae ignorantiae caliginem non a te, sed a Patre luminum illustrandam imploro. Si ferrum de manubrio elapsum te in aliquo læsit, da veniam, eandem a me recepturus indulgentiam. Ora pro me, amice charissime, et utinam facie ad faciem viderem te, quem scriptorum tuorum bene ornatus habitus non semel præstitit audire.

EPISTOLA CLXXIV.

AD CAPITULUM CISTERCIENSE.

[IX, 8.] PETRUS Carnotensis (79) electus capitulo Cisterciensis.

Sancta sanctorum studia impedire non minoris æstimo culpæ, quam angelica et divina negotia interrumpere. Tanti vero reatus poenam timeo incurere, si vos ad divina et in divinis occupatos, vanis et superfluis tentavero verbis retinere. Excusat tamen quandoque urgens necessitas ingentem se importunitatem, quando etsi reprimit ad modicum festinationem, non premit ad deprimit penitus necessariam operationem. *Utinam*, inquit Apostolus, *sustineretis modicum quid insipientiæ meæ!* (II Cor. xi.) Non arguitur insipientiæ formica, quæ sibi præparat escam in æstate. Non arguitur insipientiæ villicus iniquitatis, qui fodere non valens et mendicare erubescens, fecit sibi amicos, qui receperent illum in æterna tabernacula. Non ad insipientiam est mihi, si non de mammona iniquitatis, sed de supplicatione humilitatis, et debito fraternæ charitatis interpello dominos meos et fratres charissimos, quatenus me commemorent inter sui gaudii socios, et futuræ exspectationis amicos. Recolat igitur sanctissimum vestrum collegium, unum me esse de alumnis beatissimi Bernardi, cujus merito Cisterciensem ordinem Deus usque ad mare et ultra dilatavit, et usque ad nubes, ut istæ quæ adhuc supersunt reliquæ testantur, magnificavit. Inter cætera sua beneficia contulit mihi superna gratia, eo vivente, adfuisse in his castro-

JACOBI SIRMONTI NOTÆ.

(79) *Petrus Carnotensis electus.* Post Joannem Saresberiensem, ut dictum est epistola 105. Supplementum Sigeberti anno 1182. Obiit Joannes Car-

notensis episcopus, et successit ei Petrus, qui fuerat abbas S. Remigii Remensis. Ante hæc autem abbas fuerat Cellensis, superstiti adhuc S. Bernardo.

rum Dei convenientibus et commendatum, atque A receptum tam beneficiis quam orationibus. Translato etiam ipso ad coelestem curiam, semel adivi dominos meos et fratres charissimos, replicans et inculcans societatem et charitatem antiquitus indultam. Prostratus itaque, licet absens, pedibus totius sanctæ hujus congregationis, semper expectatum et expetitum, nec non etiam expetendum imploro suffragium. Vester fui, vester sum; vester semper ero. Alienos ad sinum suum colligit vestra charitas, et me leonibus, lupis, ursis, et malis bestiis indefensum exponitis? Cellensem enutristis, Remensem amastis, Carnotensem projicietis? Ubi major necessitas, ibi expirabit charitas? ubi summum periculum, ibi nullum subsidium? ubi descendens a Jerusalem in Jericho semivivus relinquitur, post sacerdotis et levitæ negligentiam, Samaritani pectus indurabitur, ne oleum et vinum vulneribus sauciati infundantur? Absit ut fons olei arescat, ut lecythus olei in sancto ordine vestro deficiat. Certe si in vobis defecerit sanctus, mundus remanebit immundus. Non esset dolor angelis Iæi, sicut dolor iste. Pax itaque æterna et gratia sit vobiscum. Amen.

EPISTOLA CLXXV

AD GRANDIMONTENSES QUOSDAM, UT IN ORDINE CISTERCIENSI PERMANEANT ADMONET.

[IX, 12.] Ut brevier tumultuosis et scrupulosis cordis vestri quæstionibus super professione facta, tæm in ordine Grandimontis, quam in Cisterciensi, respondeam, id mihi videtur, quod fidem promissi non lædit qui solvit, quod promiserit, is quoque gratiæ meritum superaddit, qui plus solverit quam ex voto debuerit. Non est meum ordines sanctorum judicare, neque meis stateris merita illorum appendere. Suo domino stant, aut cadunt, stant autem. Opinionis tamen meæ est, plus rigoris, plus justitiæ, plus severitatis, plus etiam discretionis esse in ordine Cisterciensi quam in illo, qui mihi incognitus est, et de quo propter incertitudinem nullam præcipitare audeo sententiam. His omissis, ranas et muscas inquietantes penetralia cordis vestri utinam abjicere, vel potius exterminare brevi admonitione possem! Non ignoro, apud Aristotelem dubitare de singulis non esse inutile. Teneo autem apud Hippocratem, quod mutationes maximæ generant morbos. Dicit Gregorius, quod plantæ, quæ sæpe transponuntur, radices non mittunt. Paulus anathematizat qui aliud evangelium prædicaverit, quam quod ipse prædicavit, etiam angelum de cælo. Dominus noster Jesus Christus de Joanne Baptista dicit: *Quid existis in deserto videre? arundinem vento agitatam?* (Matth. xi.) In parabola quoque Evangelii, dum fatuæ virgines irent emere oleum, clausa est janua? Harum auctoritatum sensus hic est, ne instabiles simus, ne fluctuemus, ne omni vento circumferamur, ne dicamus, ecce hic Christus, ecce illic. Videte itaque vocationem ve-

stram, et bases et plantas vestras statuite supra petram, et cum Job dicite: *In nidulo isto moriar, et tanquam palma multiplicabo dies* (Job xxix). Rogo amicitiam et fraternitatem vestram, ut parcatis vobismetipsis, et pro certo sciat, quia unam ad salutem sufficiens est et necessarium, Deo se committere, nunquam cum Deo disputare. Prælato in omnibus obedire, omnia sua onera humeris ejus imponere, et sufficientem responsalem in Dei judicio contra omnes adversarii allegationes tam veras quam falsas illum constituere; in simplicitate, non in subtilitate, Deum quærere.

EPISTOLA CLXXVI (80).

AD EOSDEM EJUSDEM ARGUMENTI.

(Spicil., ed. in-4°, t. II, 447.)

B Charissimis in Christo fratribus WILLELMO, PETRO, WIDONI, PETRUS Remensis spiritum consilii et fortitudinis.

Primum loquar tibi, frater Willelme, quia in te et propter te commota sunt viscera mea, turbatus sum a facie commotionis, dicam commutationis tuæ. Audieram enim propositum tuum, laudaveram fortitudinem, approbaveram discretionem, modo autem nescio quo spiritu exagitatus nutare cœpisti qui debueras esse columna immobilis, qui portaveras jugum ab adolescentia tua, et modo tandem ad frugem melioris vitæ, scilicet ad ordinem Cisterciensem veniens; levaveras te supra te. Timeo, dilecte, versutias illius qui transfiguratur se in Angelum lucis; timeo ne in te mutetur color optimus; ne argentum imo aurum vertatur in scoriam; siquidem cum immundus spiritus exiit ab homine, ambulat per loca inaquosa quærens requiem, et tunc assumptis septem aliis spiritibus nequioribus se redit in domum suam: unde et sunt novissima illius hominis peiora prioribus (Luc. ii). Nec hoc quod a te exierit spiritus immundus, qui per gratiam Dei in te non fuit, sed quod a te magis elongatum, modo quadam mutabili tua levitate, et levi mutabilitate vicinior tibi fieri conatur; et qui, ut ita dicam, substantiam religionis, et sinceritatem zeli tui mundanis istis et manifestis immunditiis non potest corrumpere, quibusdam pessimis accidentibus, locorum, sicut et ordinum mutationibus, et occultis illusionibus nititur te absorbere. Quippe spem habet ut influat Jordanis in os ejus. Teste philosopho primum argumentum bene compositæ mentis existimo posse consistere, et secum morari. Discurrere enim et locorum mutationibus inquietari, ægri animi jactatio est, non enim coalescit vel convalescit planta quæ sæpe transfertur.

Quod autem de professione prioris voti moveris, nullum acrupulum habet. Auxisti enim votum, non fregisti; modo enim impleas, et plenius adimplebis illud Davidicum: *Labores manuum tuarum quia manducabis; beatus es, et bene tibi erit* (Psal. cxxvii). Quid plura? Credo, fateor et obtestor, quod de minori ad majus instinctu et inspiratione Spiritus

sancti ascendisti, et quanto ascensus altior, tanto A tris, quæ magis anxiatur circa parvulum et debilem filium, quam circa fortem et perfectum. Tu ergo robustus in Domino alios confortas, viriliter agens, argue, obsecra, increpa; opportune, inopportune (II Tim. iv). Arduus quidem est ordo Cisterciensis, sed tendit in ardua virtus; siquidem juxta verbum philosophi

... *Serpens suis ardor arenæ,
Dulcia virtuti gaudet patientia duris.*

Tibi, frater Petre, incognitus facie, absens corpore, præsens autem spiritu, et devoto corde consulo, et ad pedes profusus anxie et obnixè supplico, ut non obtente pristinæ ad quam suspiras quietis te et alios inquietare incipias. Vera enim quies est in ordine Cisterciensi, ubi Martha Mariæ jungitur (Luc. x), ubi, juxta verbum Sapientis, et agenti quiescendum, et quiescenti agendum. Sane quod B de priore quiete et otio objicis, ut pace tua loquar, ita sine quæstione omni procul est a ratione, ut responsione non indigeat: ubi enim plus silentii, plus jejunii, minus sollicitudinis mundanæ, et ideo plus contemplationis et sanctæ quietis, quam in ordine Cisterciensi? Quiescat ergo, quiescat ista tua commotio, et dum parvula est, allidatur ad petram, dum vulpecula parva est, capiat, et in matutino occidatur, ne demoliatur vineam Domini, id est conscientiam tuam: ne sub obtentu cujusdam vanæ quietis, ad pisces, non dico Ægypti, et ad alia, non dico Pharaonis, videaris suspirare. Invalidæ sunt ad exprimendum quod super tuis et fratris Willelmi phantasticis illusionibus sentio, litteræ; sed tu cum fratre Willelmo ex paucis multa perpende: consilium meum est, imo ut paululum audacius loquar, sacræ Scripturæ mandatum, ut in ordine Cisterciensi sic curratis, sic in agone contendatis, ut bravium æternæ vocationis feliciter comprehendatis.

De te nunc. Wido, minus ad præsens sollicitus sum, tibi novissime non tanquam abortivo, sed quasi perfecto, cui non opus lacte, sed solido cibo soliditati tuæ congratulans pauca scribo more ma-

Expergiscimini ergo gloriosi milites Christi, mementote quia transit mundus, et figura, et gloria, et omnis concupiscentia ejus. Valet. Magistrum Arraudum, fortem et prudentem Christi athletam salutatur anima mea, et per vos orationum munus ab eo expostulat.

EPISTOLA CLXXVII (81).

AD LUDOVICUM REGEM.

(DUCESNE, *Script. rer. Franc.*, iv, 678.)

Piissimo regi Francorum Ludovico, dilecto et illustri Domino, P. Dei miseratione ecclesiæ Sancti Remigii humilis minister, temporali felicitate felicitatem promereri sempiternam.

Mandastis mihi palefridum, qui ad opus vestri faceret, talem sane nullum habeo, sed habere quam citius potero non differam, nec dissimulabo. Quod si forte non potero talem invenire qui vestra dignus gratia videatur, hoc ipsum vobis remandare, et alio genere servitii recompensare, usque ad festum Sancti Andreæ sollicitus ero. Sciat enim, quod ad serviendum vobis major mihi semper fuit, et adhuc est animus, quam facultas. Miror autem quæ animo acceperitis servitia quæ vobis præterito anno exhibui, quippe cum necdum rescire potuerim, nec adhuc mihi innotuerit vos scire, vel gratum habere quod vobis miserim copiam quatuor marcarum, et Domino nostro rhedam trium equorum occasione vestri servitii et causa commodaverim, quos nunquam rehabui. Valeat excellentia vestra.

(81) Nova.

ALEXANDRI III PAPÆ

EPISTOLÆ LVI

AD PETRUM ABBATEM S. REMIGII ET ALIOS

(Harum epistolarum seriem, quam primus evulgavit Jacobus Sirmondus, jam edidimus inter Alexandri III Regesta, *Patrologiæ tom. CC.*)